

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED MİTHAT EFENDİNİN “MÜŞAHEDAT” ADLI
ESERİNİN SÖZ DİZİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kübra ÖZCAN

Danışman
Doç. Dr. Bedri SARICA

Denizli-2014

TEZ ONAY FORMU

Bu çalışma, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr.Bedri SARICA

Üye : Doç.Dr.Kerim DEMİRCİ

Üye : Yrd.Doç.Dr.Kemal DAŞCIOĞLU

İmza

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 06.10.2014 tarih ve 18/05 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof.Dr.Mehmet Ali SARIGÖL
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Dil biliminin merkezinde olan söz dizimi çalışmaları dilin işlevlik kazanıp nesilden nesile aktarılması açısından önemlidir. Dilin kelime ve cümle yapısını öğrenmek o dili anlamamızı sağlar.

Biz de dilimizin zengin kelime ve kelime gruplarını, cümle ve cümle yapılarını ele aldığımız eserden örnekler vererek göstermeye çalıştık. Bu çalışmayı yaparken de hem kendimizi geliştirmeyi hem de daha önce ele alınmamış bir eseri inceleyerek dilimize katkı sağlamayı amaçladık.

Bu eserin oluşturulması sürecinde, engin bilgi ve deneyimi ile çalışmalarımın planlanması ve yürütülmesi konusunda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam, Doç. Dr. Bedri Sarıca' ya sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin her aşamasında iş yükümün hafifletilmesinde yardımlarını esirgemeyen ve cümle tasniflerinde bana yardımcı olan öğretmen arkadaşım Latif Yücel'e teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında her zaman yanımda olan kız kardeşime hazırlama süresince en önemli moral ve güç kaynağım olan ve en önemlisi bu günlere gelmemi sağlayan, maddi ve manevi destekleri ile daima yanımda olan annem ve babama teşekkürlerimi sunarım.

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin / projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmanın yapılması ve bulguların çözümünde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyulduğunu; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Adı Soyadı : Kübra ÖZCAN

ÖZET

AHMED MİTHAT EFENDİNİN “MÜŞAHEDAT” ADLI ESERİNİN SÖZ DİZİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özcan, Kübra
Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi ABD
Türkçe Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Bedri Sarıca

06 2014, 239

Bir milleti meydana getiren ve ayakta tutan en önemli unsurlardan biri dildir. Dil belli öğelerden meydana gelen bir sistemdir. Bu sistemin öğelerinden olan cümleyi ve cümle türlerini, cümleyi meydana getiren kelimeleri ve kelime gruplarının sıralanışlarını, birbiriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalına söz dizimi (sentaks, cümle bilgisi) denir. Toplumların kullandıkları dilin yapısının, özelliklerinin, kullanışlarının öğrenilmesi için söz dizimi çalışmaları önemli bir yere sahiptir.

Yapmış olduğumuz bu çalışma Ahmed Mithat Efendi'nin “Müşahedat” adlı romanındaki kelime grupları ve cümle türleriyle oluşturulmuş bir söz dizimi çalışmasıdır. Mithat'ın bu romanı edebiyat tarihimizin ilk natüralist romanı olarak nitelendirildiğinden önemli bir yere sahiptir. Hem Müşahedat romanının öneminden hem de Ahmed Mithat Efendi'nin Tanzimat döneminde dilde sadeleşme hareketinin öncülerinden olması bizi bu romanı incelemeye sevk etmiştir.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde “Ahmed Mithat Efendi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Müşahedat Romanı” ile ilgili bilgi verilmiştir. Çalışmamız “Kelime Grupları” ve “Cümle” şeklinde iki bölümden oluşturulmuştur. Her bölümün alt başlıkları incelenirken dilcilerin görüşlerine yer verilmiştir. Romanın tamamı incelenmiş ve her konu için örnekler toplanmıştır. Örnekler verilirken sekiz bölümden oluşan romanın her bölümünden üçer örnek vermeye çalışılmıştır. Çalışmayı hazırlarken faydalandığımız kaynakların bibliyografyası son bölümde verilmiştir. “Sonuç” bölümünde romandaki kelime grupları ve cümle yapılarıyla ilgili sayısal değerlendirmeler ve buna bağlı olarak yorum yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Söz Dizimi, Kelime Grubu, Cümle, Ahmed Mithat, Müşahedat

ABSTRACT

A SYNTACTICAL ANALYSIS OF MÜŞAHEDAT, A WORK BY AHMET MİTHAT EFENDİ

Özcan, Kübra

Master's Thesis in Turkish Language Teaching
Supervisor: Associate Professor Bedri Sarıca

June 2014, 239 Pages

Language is one of the fundamental elements that keep a nation together. Language is a system consisting of certain structures. Syntax is the order of words within a sentence to convey meaning. It is the study of producing sentences from words, phrases and types of sentences. Syntactical studies are of great importance to find out about the linguistic structures of a language spoken by a nation.

This work is a syntactical analysis of Müşahedat, a work by Ahmet Mithat Efendi through phrases and types of sentences. His novel is important in that it was the first naturalist novel in Turkish Literature. Apart from this, the fact that Ahmet Mithat was one of the forerunners of the movement of simplification in language was another reason why I chose to study this novel.

The introduction of the work deals with his life, literary personality, works as well as his novel 'Müşahedat'. The work consists of two parts: Phrases and sentences. The views by linguists were included in the sub-headings of each part. The examples for each sub-heading were collected by studying the whole novel. Three examples out of each of the eight chapters were given. The sources are at the end of the work. The conclusion part shows digital evaluations and interpretations of the phrases and the sentence structures in the novel.

Keywords: Syntax, Phrases, Sentences, Ahmet Mithat, Müşahedat

İÇİNDEKİLER

Tez / Proje Onay Sayfası.....	i
Teşekkür.....	ii
Bilimsel Etik Sayfası.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Çizelgeler Dizini.....	xi
Grafik Dizini.....	xii
Simge ve Kısaltmalar Dizini.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Ahmed Mithat Efendinin Hayatı.....	1
1.1.1. Edebi Kişiliği.....	2
1.1.2. Eserleri.....	4
1.2. Müşahedat Romanı Hakkında.....	10
1.3. Problem Durumu.....	13
1.4. Önem.....	13
1.5. Sınırlılıklar.....	14
1.6. Tanımlar.....	14

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	15
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	20
-------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR ve YORUM

4.1. KELİME GRUPLARI.....	21
4.1.1. Tekrar Grubu (ikilemeler).....	27
4.1.1.1. Metnimizde Tespit Edilen Tekrar Grupları.....	29
4.1.1.1.1. Aynen Tekrar Grupları.....	29
4.1.1.1.2. Eş Anlamlı Tekrar Grupları.....	31
4.1.1.1.3. Zıt Anlamlı Tekrar Grupları.....	33
4.1.1.1.4. İlaveli Tekrar Grupları.....	33
4.1.2. Bağlama Grubu.....	34
4.1.2.1. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar.....	36

4.1.2.2. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar.....	38
4.1.2.3. “veya” Bağlacı İle Kurulanlar.....	39
4.1.2.4. “veyahut” Bağlacı İle Kurulanlar.....	39
4.1.2.5. “ya” Bağlacı İle Kurulanlar.....	41
4.1.2.6. “ya ... veyahut” Bağlacı İle Kurulanlar.....	43
4.1.2.7. “yahut” Bağlacı İle Kurulanlar.....	43
4.1.2.8. “ya ... yahut” Bağlacı İle Kurulanlar.....	45
4.1.2.9. “ya ... ya” Bağlacı İle Kurulanlar.....	46
4.1.2.10. “ne ... ne” Bağlacı İle Kurulanlar.....	46
4.1.2.11. “ne ... ne ... de” Bağlacı İle Kurulanlar.....	48
4.1.2.12. “de ... de ...” Bağlacı İle Kurulanlar.....	49
4.1.2.13. “hem ... hem” Bağlacı İle Kurulanlar.....	50
4.1.2.14. “hem ... hem de” Bağlacı İle Kurulanlar.....	51
4.1.2.15. “gerek ... gerek ...” Bağlacı İle Kurulanlar.....	51
4.1.2.16. “gah ... gah ...” Bağlacı İle Kurulanlar.....	53
4.1.2.17. “ister ... ister ...” Bağlacı İle Kurulanlar.....	54
4.1.2.18. “kimi ... kimi ...” Bağlacı İle Kurulanlar.....	55
4.1.2.19. “mı ... yoksa ... mı” Bağlacı İle Kurulanlar.....	55
4.1.2.20. “ama” Bağlacı İle Kurulanlar.....	56
4.1.2.21. “ancak” Bağlacı İle Kurulanlar.....	58
4.1.2.22. “lakin” Bağlacı İle Kurulanlar.....	60
4.1.2.23. “fakat” Bağlacı İle Kurulanlar.....	63
4.1.2.24. “çünkü” Bağlacı İle Kurulanlar.....	65
4.1.2.25. “bile” Bağlacı İle Kurulanlar.....	67
4.1.2.26. “ki” Bağlacı İle Kurulanlar.....	68
4.1.2.27. “velev ki” Bağlacı İle Kurulanlar.....	70
4.1.2.28. “badehu” Bağlacı İle Kurulanlar.....	70
4.1.2.29. “badema” Bağlacı İle Kurulanlar.....	71
4.1.2.30. “bilhassa” Bağlacı İle Kurulanlar.....	72
4.1.2.31. “bilâkis” Bağlacı İle Kurulanlar.....	72
4.1.2.32. “binaenaleyh” Bağlacı İle Kurulanlar.....	74
4.1.2.33. “bittabi” Bağlacı İle Kurulanlar.....	75
4.1.2.34. “filhakika” Bağlacı İle Kurulanlar.....	76
4.1.2.35. “filvâki” Bağlacı İle Kurulanlar.....	76
4.1.2.36. “keza, kezalik” Bağlacı İle Kurulanlar.....	77
4.1.2.37. “maahaza” Bağlacı İle Kurulanlar.....	77
4.1.2.38. “mamafih” Bağlacı İle Kurulanlar.....	78
4.1.3. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması.....	78
4.1.3.1. İyelik Grubu.....	78
4.1.3.2. İsim Tamlaması.....	80
4.1.3.2.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	86
4.1.3.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	87
4.1.3.2.3. Zincirleme İsim Tamlaması.....	89
4.1.4. Sıfat Tamlaması.....	90
4.1.4.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	93
4.1.4.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	94
4.1.4.2.1. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	94
4.1.4.2.2. Sıfat Unsuru İşaret Olan Sıfat Tamlamaları.....	94
4.1.4.2.3. Sıfat Unsuru Belirsizlik Olan Sıfat Tamlamaları.....	95

4.1.4.2.4. Sıfat Unsuru Soru Olan Sıfat Tamlamaları.....	95
4.1.5. İsim-Fiil Grubu.....	96
4.1.5.1. –mak/ -mek Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu.....	98
4.1.5.2. –ma/ -me Ekiyle Yapılan Fiil Grubu.....	99
4.1.5.3. –ış/ iş Ekiyle Yapılan Fiil Grubu.....	100
4.1.6. Sıfat-Fiil Grubu.....	100
4.1.6.1. –an/ en Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	102
4.1.6.2. –ası/ -esi Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	103
4.1.6.3. –maz/ -mez Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	103
4.1.6.4. –ar/ -er Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	104
4.1.6.5. –dık/ -dik Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	104
4.1.6.6. –acak/ -ecek Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	105
4.1.6.7. –miş/ -miş Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	106
4.1.7. Zarf-Fiil Grubu.....	107
4.1.7.1. –arak/ -erek Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	109
4.1.7.2. –ip/ -ip Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	110
4.1.7.3. –ınca/ -ince Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	111
4.1.7.4. –dıkça/ -dikçe Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	112
4.1.7.5. –madan/ -meden Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	113
4.1.7.6. –alı/-eli Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	113
4.1.7.7. –ken Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	114
4.1.7.8. -maksızın/ -meksizin Ekiyle Yapılan Zarf-Fiiller.....	115
4.1.7.9. -masıyla/ -mesiyle Ekiyle Yapılan Zarf-Fiiller.....	115
4.1.7.10. -makla/ -mekle Ekiyle Yapılan Zarf-Fiiller.....	116
4.1.7.11. –r... -maz/ -mez Ekiyle Yapılan Zarf-Fiiller.....	116
4.1.7.12. –casına/ -cesine Ekiyle Yapılan Zarf-Fiiller.....	117
4.1.8. Edat Grubu.....	118
4.1.8.1. “Gibi” Edatıyla Kurulanlar.....	120
4.1.8.2. “Muâdil” Edatıyla Kurulanlar.....	121
4.1.8.3. “İçin” Edatıyla Kurulanlar.....	121
4.1.8.4. “İle” Edatıyla Kurulanlar.....	122
4.1.8.5. “Başka” Edatıyla Kurulanlar.....	123
4.1.8.6. “Maada” Edatıyla Kurulanlar.....	124
4.1.8.7. “Kadar” Edatıyla Kurulanlar.....	125
4.1.8.8. “Üzere” Edatıyla Kurulanlar.....	127
4.1.8.9. “Berî” Edatıyla Kurulanlar.....	128
4.1.8.10. “Karşı” Edatıyla Kurulanlar.....	129
4.1.8.11. “Mukâbil” Edatıyla Kurulanlar.....	131
4.1.8.12. “Değîn” Edatıyla Kurulanlar.....	132
4.1.8.13. “Göre” Edatıyla Kurulanlar.....	132
4.1.8.14. “Dolayı” Edatıyla Kurulanlar.....	133
4.1.8.15. “Doğru” Edatıyla Kurulanlar.....	135
4.1.8.16. “Ötürü” Edatıyla Kurulanlar.....	136
4.1.8.17. “Nazaran” Edatıyla Kurulanlar.....	136
4.1.8.18. “Mümasil” Edatıyla Kurulanlar.....	137
4.1.8.19. “İtibâren” Edatıyla Kurulanlar.....	137
4.1.8.20. “Ziyade” Edatıyla Kurulanlar.....	138
4.1.8.21. “Dair” Edatıyla Kurulanlar.....	139
4.1.8.22. “Sonra” Edatıyla Kurulanlar.....	140

4.1.8.23. “Evvel” Edatıyla Kurulanlar.....	141
4.1.8.24. “Diye” Edatıyla Kurulanlar.....	142
4.1.8.25. “Beraber” Edatıyla Kurulanlar.....	143
4.1.8.26. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar.....	144
4.1.8.27. “Ait” Edatıyla Kurulanlar.....	144
4.1.9. Unvan Grubu.....	145
4.1.10. Ünlem Grubu.....	147
4.1.11. Sayı Grubu.....	149
4.1.12. Birleşik İsim.....	151
4.1.13. Birleşik Fiil.....	153
4.1.13.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	155
4.1.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller.....	156
4.1.13.2.1. Yeterlilik Fiili.....	156
4.1.13.2.2. Tezlik Fiili.....	158
4.1.13.2.3. Süreklilik Fiili.....	159
4.1.13.2.4. Yaklaşma Fiili.....	160
4.1.14. Aitlik Grubu.....	160
4.1.15. Kısaltma Grupları.....	162
4.1.15.1. İsnat Grubu.....	163
4.1.15.2. Yükleme Grubu.....	164
4.1.15.3. Yönelme Grubu.....	165
4.1.15.4. Bulunma Grubu.....	165
4.1.15.5. Uzaklaşma Grubu.....	166
4.1.15.6. Vasıta Grubu.....	167
4.1.15.7. Eşitlik Grubu.....	168
4.2. CÜMLE.....	168
4.2.1. Cümlelerin Öğeleri.....	170
4.2.1.1. Yüklem.....	170
4.2.1.1.1. Çekimli Fiille Yapılan Yüklemeler.....	172
4.2.1.1.2. Birleşik Fiille Yapılan Yüklemeler.....	173
4.2.1.1.3. Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemeler.....	175
4.2.1.2. Özne.....	176
4.2.1.2.1. Özneyle Kurulan Cümleler.....	177
4.2.1.2.2. Gizli Özneyle Kurulan Cümleler.....	178
4.2.1.2.3. Sözde Özneyle Kurulan Cümleler.....	180
4.2.1.3. Nesne.....	183
4.2.1.3.1. Belirtili Nesneyle Kurulan Cümleler.....	184
4.2.1.3.2. Belirtisiz Nesneyle Kurulan Cümleler.....	186
4.2.1.4. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı).....	187
4.2.1.5. Zarf Tümleci.....	190
4.2.1.6. Cümle Dışı Unsur.....	193
4.2.2. Cümle Çeşitleri.....	194
4.2.2.1. Öğelerin Sıralanışına Göre Cümleler.....	198
4.2.2.1.1. Kurallı Cümleler.....	198
4.2.2.1.2. Devrik Cümleler.....	200
4.2.2.2. Yüklem Türüne Göre Cümleler.....	201
4.2.2.2.1. Fiil Cümlesi.....	201
4.2.2.2.2. İsim Cümlesi.....	202
4.2.2.3. Yüklem Anlamına Göre Cümleler.....	204

4.2.2.3.1. Olumlu Cümleler.....	204
4.2.2.3.2. Olumsuz Cümleler.....	206
4.2.2.3.3. Soru Cümleleri.....	208
4.2.2.4. Yapılarına Göre Cümleler.....	210
4.2.2.4.1. Basit Cümle.....	212
4.2.2.4.2. Birleşik Cümle.....	214
4.2.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	215
4.2.2.4.2.2. İç İççe Birleşik Cümle.....	216
4.2.2.4.2.3. Girişik Birleşik Cümle.....	218
4.2.2.4.3. Sıralı Cümle.....	219
4.2.2.4.4. Bağlı Cümle.....	221
4.2.2.4.5. Eksiltili Cümle.....	224

BEŞİNCİ BÖLÜM **SONUÇ ve ÖNERİLER**

5.1. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	225
KAYNAKLAR.....	228
EKLER.....	232
ÖZGEÇMİŞ.....	239

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 4.1. Dilcilere Göre Zarf-fiil Ekleri.....	108
Çizelge 4.2. Sayı Grubu Yapısının Gösterimi.....	149

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 4.1. Müşahedat Romanı İle İlgili Cümle Çeşitleri Sayısı ve Oranı.... 227

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

- b.li. i.t. : belirtili isim tamlaması
b.siz i.t. : belirtisiz isim tamlaması
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türk Diyanet Vakfı
tn : tamlanan
TTK : Türk Tarih Kurumu
ty : tamlayan
z. i. t. : zincirleme isim tamlaması

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Ahmed Mithat Efendinin Hayatı

Ahmed Mithat Efendi, 1844 yılında İstanbul'un Tophane semtinde dünyaya gelmiştir. Babası Bezzaz (manifaturacı) Hacı Süleyman Ağa, annesi Kafkasyalı bir Çerkezdir. Babasını kaybettikten sonra ailesiyle birlikte ağabeyinin yanına Vidin'e gitmiştir. Vidin'de başladığı ilköğretimini İstanbul'da sürdürmüştür. Ağabeyi Niş'e atanan Mithat Paşa'nın yanında göreve başlayınca Ahmed Mithat da Niş Rüştiyesinde tahsiline devam etmiştir. Rüştüyeyi bitirdikten sonra Rusçuk'ta Tuna Vilayeti'nin mektubi kalemine yüz kuruş maaşla çırak verilir. Burada gösterdiği başarıyla Mithat Paşa'nın takdirini kazanır. Boş zamanlarında bir taraftan cami derslerine devam ederek Doğu kültürünü geliştirmeye çalışmış, bir taraftan da Dragon Efendi'den Fransızca'yı da öğrenden Ahmed Mithat, Tuna Gazetesi'ne yazılar yazmaya başlamıştır. Bu çalışmalarının farkına varan Mithat Paşa asıl adı Ahmed olan yazara "Mithat" adını vermiştir. Tercümanlık göreviyle gittiği Sofya'da evlenen Ahmed Mithat, Tuna Gazetesi'nde başyazar olur (Baydar, 1954: 4). Bağdat valisi olan Mithat Paşa'nın yanında Bağdat'a geçen Mithat burada Zevra Gazetesi'nin müdürü olur. Burada Mithat'a ressam Osman Hamdi Bey batı kültürüyle, Muhammed Feyzi ez Zuhâvi din ve medrese kültürüyle, Şirazlı Bakır Can Muattar da doğu ilimleriyle tesir etmiştir. İlk kitapları olan Hace-i Evvel ve Kıssadan Hisse'yi de burada yazmıştır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1989: 101).

İstanbul'a döndükten sonra bir süre Cerideyi Askeriye ve Basiret gazetelerinde çalışır. Aynı zamanda kendi evinde kurduğu matbaada kitaplarını basmaya başlar. Bundan dolayı yazar "Yazı Makinesi" olarak tanınır. Bu

dönemde 1 sayı “Devir” , 13 sayı “Bedir” adlı gazeteleri çıkarır. Bu iki gazete de hükümet tarafından kapatılır. 1872’ de “Dağarcık” 1873’ de “Kırk Ambar” adlı iki dergi çıkarır. Dağarcık’ta yazdığı “Dıvardan Bir Sada” isimli yazısından dolayı Rodos’a sürgün edilir (Banarlı, 2004: 965). Rodos’ta sürgündeyken Medrese-i Süleymaniye ismiyle çocuklar için açtığı mektepte ders okuturken bir yandan da “Dünyaya İkinci Geliş, Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Açık Baş, Ahz-ı Sar” gibi eserlerini yazıyordu. Bu eserlerin bir kısmı akrabası olan “Mehmet Cevdet” ismiyle basılmıştır (Tanpınar, 2012: 442).

Abdülaziz tahtan inince 1876’da İstanbul’a döndü. Takvim-i Vakaayi ve Matbaa-i Amire müdürlüklerinde bulundu. 27 Haziran 1878’de gazetecilik tarihimizde önemli yeri olan Tercüman-ı Hakikat gazetesini kurdu. 1888’de Stockholm’da toplanan 8. Müsteşrikler Kongresi’nde Türkiye’yi temsil etti. 1908’de Meşrutiyet devrinde emekliye ayrıldı. Bu dönemde Darülfünun’da, Darümuallimat’da, Medresetülvâizîn’de dersler verdi ve Darüşşafaka’da parasız öğretmenlik yaptı. Darüşşafaka’da nöbetçi olduğu bir gece vefat etti (Kudret, 1977: 29).

1.1.1. Edebi Kişiliği

Tanzimat’ın getirdiği yeniliklerle beraber Batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önemli simalarından biri Ahmed Mithat Efendi’dir. Ahmet Mithat Efendi gerek yazdığı eserleriyle gerek savunduğu dilde sadeleşme düşüncesiyle döneminin kilometre taşlarından biri olmuştur. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı, tenkit, deneme, gazete makalesi gibi birçok edebi türde eser yazmıştır (Birinci, 2000: 1).

Türk Edebiyatı’nda kendisinden çok çevresiyle ilgilenen yazar tipinin dikkate değer örneği olan Ahmet Mithat eserlerini bu doğrultuda vermiştir (Akyüz, 1995: 70).

Tam manasıyla halk romancısı olarak nitelendirebileceğimiz Mithat sade ve gösterişsiz üslubuyla romanlarında okuyucularına faydalı bilgiler ve olaylar

hakkında nasihatler verir. Yazarın amacı toplumu eğiterek çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmaktır. Bunu yaparken de yarattığı tipler bazen aşırı mübalağalı bazen de cemiyetten romana sokulmuş kadar doğaldır (İslam Ansiklopedisi, 1965: 187).

Türk nesrinin de kurucularından olan Ahmet Mithat, Türk Edebiyatı'nın "hâce-i evvel" i, çağdaş Türk dilinin "ilk öğretmeni hatta başöğretmeni" dir. Osmanlılarda gazete dilinin sadeleşmesin, romanın halka sevdirmesini sağlayan öncü isimlerdendir (Argunşah, 2012).

İlk olarak 1896 Haziran'ında kendi çıkardığı Tercüman-ı Hakikat'te yayımlanan "Dilde Sadeliği İltizam Edelim" başlıklı yazısında ve bunu takip eden "Basiret" gazetesi ve "Dağarcık" dergisinde de çıkan yazılarında dilde sadeliği savunmuş ve sadeleştirmenin nasıl olacağını anlatmaya çalışmıştır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1989: 101). Halkımızın kullandığı dili kullanmak gerektiğini, Arapça ve Farsça tamlamaların kullanılmamasını, dilimizin sadeleşmesi gerektiğini, dilimizdeki yabancı kelimelerin yerine Türkçelerinin kullanılmasını önemle vurgulamıştır.

Ahmet Mithat dilin sadeleşmesi konusundaki düşüncelerini "Osmanlı Lisani" başlıklı yazısında şu şekilde açıklar:

Bir dili ne kadar çok kimse anlıyorsa, o dil ve millet o kadar büyüktür. Hâlbuki bu gün bizim Osmanlıca'yı anlayanlar, Osmanlılık dairesinin dışında hemen hiç yok gibidir. Bu bakımdan milliyet dairemizi genişletmek için dahi olsa, dilimizi sadeleştirmeye çalışmalıyız, der. Ancak bunu yaparken, Arapça ve Farsçadan dilimize girmiş bütün kelimeleri dışarı atmanın da yanlış bir hareket olacağını; buna karşılık bu dillere ait kaidelerin Türkçeye sokulmaması gerektiğini belirtir (Öksüz, 1995: 24).

Halk için yazmayı kendine vazife görmüş olan yazar için "halk için edebiyat" kavramı önemli bir yere sahiptir. Mithat sade ve çekici bir şekil içinde

Türk Okuyucusuna modern Avrupa bilgisinin bazı fikirlerini vermeye çalışmıştır (Lewis,1996: 188).

1.1.2. Eserleri

- 1) Abdest ve Namaz, 1303 (1886)
- 2) Acaib-i Alem, 1299 (1882)
- 3) Açık Bas, 1291 (1874)
- 4) Ahbar-ı Asara Ta'mim-i Enzar, 1307 (1890)
- 5) Ahmed Metin ve Sirzad, 1309 (1892)
- 6) Ahz-ı Sar Yahud Avrupa'nın Eski Medeniyeti, 1291 (1874)
- 7) Ahmed Midhat Efendi İle Sair Fitnat Hanım, (1940)
- 8) Alayın Kraliçesi, Fransızca'dan çeviri, 1303 (1886)
- 9) Aleksandr Stradella, Flutov'un "Stradella" adlı operasından iktibas, 1307 (1890)
- 10) Altın Asıkları, 1316 (1898)
- 11) Amiral Bing, çeviri, 1298 (1881)
- 12) Ana Babanın Evlad Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi, 1317 (1899)
- 13) Ana Kız, (Letaif-i Rivayet: 25), 1312 (1895)
- 14) Antonin, Alexandre Dumas Fils'ten çeviri, 1298 (1881)
- 15) Arnavutlar Solyotlar, 1305 (1888)
- 16) Avrupa Adab-ı Mu'asereti yahud Alafranga, 1312 (1896)
- 17) Avrupa'da Bir Cevalan, 1307 (1890)
- 18) Avrupa'nın Eski Medeniyeti, 1291 (1874)
- 19) Babalar Oğullar, 1305 (1888)
- 20) Bahtiyarlık, (Letaif-i Rivayet:11), s. 1302 (1885)
- 21) Beliyyat-ı Mudhike, 1298 (1881)
- 22) Ben Neyim, 1308 (1891)
- 23) Berekat-ı Tenasuliye, 1305 (1888)
- 24) Besair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediye, 1312 (1894-1895)
- 25) Beşir Fuad, 1304 (1887)
- 26) Bilgiç Kız, Çeviri, 1305 (1888)
- 27) Bir Acibe-i Saydiyye, (Letaif-i Rivayet: 24), 1311 (1894)

- 28) Bir Fakir Delikanlının Hikayesi, Octave Feuillet'ten çeviri, 1298 (1881)
- 29) Bir Gerçek Hikaye, Bir Fitnekar, (Letaif-i Rivayet: 9), 1293 (1876)
- 30) Bir Kadının Hikayesi, Alexandre Dumas Fils'ten çeviri, 1298 (1881)
- 31) Bir Mektup, 1307 (1890)
- 32) Bir Tevbekar, (Letaif-i Rivayet: 14), 1302 (1885)
- 33) Bu'd-ı Sems Nasıl Ölçülür?, 1315 (1897)
- 34) Cankurtaranlar, (Letaif-i Rivayet: 23), 1311 (1894)
- 35) Cellad, 1301 (1884)
- 36) Cinli Han, (Letaif-i Rivayat: 12), 1302 (1885)
- 37) Çengi, 1294 (1877)
- 38) Çengi yahud Danis Çelebi, (3 Perde Milli Oyun), 1301 (1884)
- 39) Çerkes Özdenler, (3 Perde Milli Drama), 1301 (1884)
- 40) Çiçekler, 1306 (1889)
- 41) Çifte İntikam, (Letaif-i Rivayat: 16), 1304 (1887)
- 42) Çingene, (Letaif-i Rivayat: 15), 1304 (1887)
- 43) Çocuk Melekat-ı Uzviye ve Ruhîyesi, 1317 (1899)
- 44) Darülfünun Dersleri, (1912-3)
- 45) Demir Bey yahud İnkisaf-ı Esrar, 1305 (1888)
- 46) Diplomalı Kız, (Letaif-i Rivayat: 19),
- 47) Dolaptan Temasa, (Letaif-i Rivayat: 20), 1307 (1890)
- 48) Durub-ı Emsal-i Osmaniye, 1288 (1871)
- 49) Dünya (Amerika), 1306 (1889)
- 50) Dünya (Asya), 106 (1889)
- 51) Dünya, 1306 (1889)
- 52) Dünya (Afrika ve Avustralya), 1306 (1889)
- 53) Dünyaya İkinci Gelis yahud İstanbul'da Neler Olmus, 1291 (1874)
- 54) Dürdane Hanım, 1299 (1882)
- 55) Edvar-ı Askeriye, 1308 (1891)
- 56) Ekonomi Politik, 1296 (1879)
- 57) Emanetçi Sıtkı, (Letaif-i Rivayat: 22), 1311 (1894)
- 58) Eski Mektuplar, 1315 (1897)
- 59) Esrar-ı Cinayat, 1301 (1884)
- 60) Eyvah, (Letaif-i Rivayat: 7), 1288 (1871)

- 61) Fatma Aliye Hanım yahud Bir Muharrire-i Osmaniyenin Nes'eti, 1311 (1894)
- 62) Felatun Bey ile Rakım Efendi, 1292 (1875)
- 63) Felsefe-i Zenan, (Letaif-i Rivayat: 3), 1287 (1870)
- 64) Fenni Bir Roman yahud Amerika Doktorları, 1305 (1888)
- 65) Firkat, (Letaif-i Rivayat: 5), 1287 (1870)
- 66) Fürs-i Kadimde Bir Facia yahud Siyavus, 1301 (1884)
- 67) Gabriel'in Günahı, Charles Merouvel'den çeviri, 1299 (1882)
- 68) Gençlik-Teehhül, (Letaif-i Rivayat: 2), 1287 (1870)
- 69) Gönül-Mihnet-kesan, (Letaif-i Rivayat: 4), 1287 (1870)
- 70) Gönüllü, 1314 (1896)
- 71) Gürci Kızı yahud İntikam, 1306 (1889)
- 72) Hace-i Evvel, 1286 (1869)
- 73) Hallü'l-Ukad, 1307 (1890)
- 74) Harekat, 1307 (1890)
- 75) Hasan Mellah yahud Sır İçinde Esrar, 1291 (1874)
- 76) Hayal ve Hakikat, 1309 (1892)
- 77) Haydud Montari, 1305 (1888)
- 78) Hayret, 1302 (1885)
- 79) Hayvanlar, 1306 (1889)
- 80) Henüz 17 Yasında, 1298 (1881)
- 81) Hikmet-i Peder, 1316 (1898)
- 82) Hilal-i Ahmer, 1296 (1879)
- 83) Hokkabaz Kitabı, 1292 (1875)
- 84) Hulasa-i Hümayunname, 1304 (1887)
- 85) Hüseyin Fellah, 1292 (1875)
- 86) Hüsrevname, Xenophon'dan, Dasser'in Fransızca çevirisinden çeviri, 1302 (1885)
- 87) İki Hud'akar, (Letaif-i Rivayat: 21), 1311 (1894)
- 88) İki Mektup, 1307 (1890)
- 89) İlhamat ve Taglilat, 1302 (1885)
- 90) İlm-i İçtima, 1331 (1915)
- 91) İstibsar, 1310 (1893)
- 92) İstidat-ı Etfal, 1306 (1889)

- 93) İ'tiyad, 1304 (1887)
- 94) İ'tizarat, 1304 (1887)
- 95) Jön Türk, 1326 (1910)
- 96) Kadınlarda Hıfz-ı Cemal, 1304 (1897)
- 97) Kadınlarda Tezyid-i Cemal, 1305 (1898)
- 98) Kafkas, 1294 (1877)
- 99) Kainat (15 Kitap), 1288 (1871)-1298 (1881)
- 100) Kamere Asık, Paul De Kock'tan çeviri, 1303 (1886)
- 101) Karı Koca Masalı, 1292 (1875)
- 102) Karnaval, 1298 (1881)
- 103) Kısmetinde Olanın Kasığında Çıkar, (Letaif-i Rivayat: 18), Arsene Houssay'den çeviri-uyarlama, 1304 (1887)
- 104) Kıssadan hisse, 1287 (1870)
- 105) Konak yahud Seyh Samil'in Kafkasya Muharebatında Bir Hikaye-i Garibe, Adolf Muçelburg'dan Çeviri, 1296 (1879)
- 106) Kuslar, 1306 (1889)
- 107) La Dam o Kamelya, Aleksandr Dümazade'den çeviri, 1297 (1880)
- 108) Lü'lü-i Asfer, Georges Pradel'den Çeviri, 1302 (1885)
- 109) Medhal ve Tarih-i Fünun-i Cografya, 1296 (1879)
- 110) Medrese-i Süleymaniye, 1305 (1888)-1306 (1889)
- 111) Menfa, 1293 (1876)
- 112) Merdud Kız, Emile Richebourg'dan Çeviri, 1300 (1883)
- 113) Mesail-i Muglaka, 1316 (1898)
- 114) Meyveler, 1306 (1889)
- 115) Mufassal (3 cilt), 1303 (1886)-1305 (1888)
- 116) Muhaberat ve Muhaverat, 1301 (1884)
- 117) Müdafaa (3 cilt), 1300 (1883)-1302 (1885)
- 118) Müdafaaya Mukabele Mukabeleye Müdafaa, 1300 (1883)
- 119) Müntahabat-ı Ahmed Midhat (3 Cilt), 1306 (1889)-1307 (1890)
- 120) Müşahedat, 1308 (1891)
- 121) Nasib. Bekarlık Sultanlık mı Dedin? (Letaif-i Rivayat: 10), 1294 (1877)
- 122) Nebatlar, 1306 (1889)
- 123) Nevm ve Halat-ı Nevm, 1298 (1881)

- 124) Niza-ı İlim ve Din (J.V. Draper'den çeviri)-İslam ve Ulum (Ahmed Midhat Efendi), (4 Cilt), 1313 (1896)-1318 (1900)
- 125) Obur, (Letaif-i Rivayat: 13), 1302 (1885)
- 126) Orsival Cinayeti, Emile Gaboriau'dan Çeviri, 1301 (1884)
- 127) Ölüm Allah'ın Emri, (Letaif-i Rivayat: 8), 1290 (1873)
- 128) Ömür Uzunluğu, 1304 (1887)
- 129) Papasdaki Esrar, Leon De Tinseau'dan çeviri, 1305 (1888)
- 130) Para! (Letaif-i Rivayat: 17), 1304 (1887)
- 131) Paris'te 30.000 Budi, 1307 (1890)
- 132) Paris'de Bir Türk, 1293 (1876)
- 133) Peçeli Kadın, Emile Richebourg'dan çeviri, 1299 (1882)
- 134) Peder Olmak Sanatı, 1317 (1899)
- 135) Rikalda yahud Amerika'da Vahset Alemi, 1307 (1890)
- 136) Sağlık, 1303 (1886)
- 137) Said Beyefendi Hazretlerine Cevap, 1314 (1896)
- 138) Sanatkâr Namusu, Octave Feuillet'ten çeviri, 1308 (1891)
- 139) Sayyadane Bir Cevalan, 1309 (1892)
- 140) Sevda-yı Sa'y ve Amel, 1296 (1879)
- 141) Sid'in Hulasası, Pierre Corneille'den düzyazı özet, 1308 (1891)
- 142) Sihri Siraci, 1304 (1887)
- 143) Su, 1300 (1883)
- 144) Su-i Zan-Esaret, (Letaif-i Rivayat: 1), 1287 (1870)
- 145) Süleyman Musli, 1294 (1877)
- 146) Şeytankaya Tılsımı, 1307 (1890)
- 147) Şeytan kaya Hikayesi, (1891)
- 148) Sopenhauer'in Hikmet-i Cedidesi, 1304 (1887)
- 149) Taafüf, 1313 (1896)
- 150) Tarihçe-i İnkılap yahud Çerkes Hasan'ın Terceme-i Hali
- 151) Tarih-i Edyan, 1306 (1908)
- 152) Tarih-i Hikmet, 1328 (1912)
- 153) Tarih-i Hikmet'in Zübdesi
- 154) Tarih-i Umumi (2 Cilt), 1295 (1878)-1329 (1913)
- 155) Tasarrufat-ı Kimyeviye, 1304 (1887)

- 156) Tedkik-i Müskirat, 1304 (1887)
 157) Teehhül, 1304 (1887)
 158) Tegaddi, 1306 (1889)
 159) Terakki, 1306 (1889)
 160) Terakkiyat-ı Hazıra ve Mesakin, 1307 (1890)
 161) Terbiyeli Çocuk, 1303 (1886)
 162) Tesrik-i Mesai-Taksim-i Mesai, 1296 (1879)
 163) Udolf Hisarı, Marie Anne Radcliff'ten çeviri, 1307 (1890)
 164) Üç Cins Mahluk, 1306 (1889)
 165) Üç Yüzlü karı, Paul De Kock'tan çeviri, 1294 (1877)
 166) Üss-i İnkılap (2 Kısım), 1294 (1877)-1295 (1878)
 167) Vah, 1299 (1882)
 168) Vakit Geçirmek, 1304 (1887)
 169) Volter, 1304 (1887)
 170) Volter 20 Yasında yahud İlk Muaşakası, 1301 (1884)
 171) Yeni Ölçülere Açık Hesap, 1299 (1882)
 172) Yeniçeriler, (Letaif-i Rivayat: 6), 1288 (1871)
 173) Yeryüzünde Bir Melek, 1296 (1879)
 174) Yürüyen Hayvanlar, 1306 (1889)
 175) Zabit, 1308 (1891)
 176) Zeyl-i Hasan Mellah yahud Sır İçinde Esrar, 1292 (1875)
 177) Zuhur-ı Osmanıyan, 1294 (1877)
 178) Zübdetü'l-Hakayık, 1295 (1878)

Gazeteleri

- 1) Devir, 1289 (1871)
- 2) Bedir, 1289 (1871)
- 3) İttihat, 1293 (1876)
- 4) Osmanlı, 1295 (1878)
- 5) Tercüman-ı Hakikat, 1295 (1878)

Dergileri

- 1) Dağarcık, 1288 (1871)
- 2) Kırkambar, 1290 (1873) (Koz, 2002: 162- 173)

1.2. Müşahedat Romanı Hakkında

Müşahedat romanı Tercümân-ı Hakikat gazetesinde 1890-1891 yılları arasında yayımlandıktan sonra 1891 yılında Maarif Nezaret-i Celîlesinin izniyle kitap olarak basılmıştır.

Ahmed Mithat bu romanı yazmasındaki amacını “Kariîn İle Hasbihal” kısmında şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu romanı karilerime "tabii" romanlardan bir numune olmak üzere takdim eyliyorum. Hatta millî de değildir. Öyle olsa sırf cemâat-i İslamiyye meyanında güzeranı lâzım gelir ki bunda mûcib-i letâfet olacak, renkler dahi içtima edemez. O yolda yazılmış asar dahi nadir değildir. Beyinin, efendisinin maşukası, hanımının mahsûdesi olan bir cariye veyahut komşudaki delikanlının dildâdesi ve arz-ı merâm ve nâil-i maksud olamadığı için verem döşeğinin mağdûresi bir kızcağz hakkında ne türlü roman tertip olunabileceği zaten herkesin cay-gîr-i zamîridir. Binaenaleyh bu romanı "yerli" olarak tasvir ettim.” (Birinci, 2000: 7).

Doğalcı türü denemek için yazdığı Müşahedat romanında yazar, bazı natüralist yazarları ve özellikle Emile Zola'nın bazı düşüncelerini romanına yansıtmıştır. Doğalcı romancıların gözlemlere yer vermelerine, gerçeği yansıtma katılmasına rağmen yaşamın sadece kötü yönlerini ele almalarını iyilikten hiç söz etmemelerini eleştirmiştir. Moran'ın iddialı bir roman olarak nitelendirdiği Müşahedat bazı yönlerden doğalcı roman olsa da bazı yönleriyle de doğalcı romana eleştiri şeklinde olabilir. Yazarın yeni bir teknikle yazdığı romanda en göze çarpan özellik tabiliktir ki yazar tabiliği tam manasıyla

sağlamak için kendi de romana dâhil oluyor. Konuşma havası içinde okuyucuya sorular soruyor (Moran, 1983: 37).

Romanı kısaca özetlememiz gerekirse:

Ahmet Mithat Efendi romana; Beykoz'daki evinden işine gitmek için her gün bindiği Şirket-i Hayriye vapurunda şahit olduğu bir olayı anlatmakla başlar. Vapurda karşılaştığı üç kadının (Siranuş, Agavni ve ihtiyar Vartov Dudu) aralarında Fransızca olarak konuştuğu bir mesele ve Siranuş'un yolculardan birini dövmesi üzerine olaylar Ahmet Mithat'ın dikkatini çeker ve bu olayın peşine düşer. Romanın ana kahramanlarından olan Siranuş Tunuslu Ali Osman Topuz'un kızıdır. Annesi bir Ermeni olan Siranuş Ermeni olarak büyütülür. Annesinin ölümünden sonra babasının maddi desteği ile güzel bir eğitim alır. Eğitimi bittikten sonra Patrikhanenin kararı ile bir Ermeni çifti olan Vartov Dudu ve Bagos Ağanın yanına yerleştirilir. Agavni ise Siranuş'un en yakın arkadaşıdır. İtalyan asıllı olan bu kız Antuon Kolaryo'nun kızıdır. Annesi ise Maryamdır. Agavni de Siranuş gibi güzel bir eğitimle yetiştirilmiştir.

Ahmed Mithat vapurdan inince romanın önemli kahramanlarından olan bu üç kadını kaldıkları eve kadar takip eder. Kadınlara eve girdikten sonra kapıyı çalar ve uşağa kartını vererek bekler. Siranuş'la tanışır. Siranuş Ahmed Mithat'ı bir yazar olarak tanımaktadır. Bu yüzden Siranuşla uzun uzun sohbet ederler. Ahmed Mithat ertesi gün yeniden görüşmeye gelir ve Siranuşla tekrar sohbet ederler. Bu sohbet sırasında yazar Siranuş'a çeşitli sorular sorar, notlar alır. Bu sohbetlerin sonunda dost olarak ayrılırlar. Bu sohbetler sırasında Agavni'nin sevgilisi olduğunu öğrendiği Refet' i bulur. Ahmed Mithat Siranuş'tan bir mektup aldığını yalanını Refet'e söyleyerek olaylar hakkında bildiklerini anlatır. Refet bu anlatılanları onaylar ve ertesi görüştüklerini eksik kalan bazı olayları da Ahmed Mithat'a anlatarak onu Siranuşla tanıştırmak ister. Ahmed Mithat bunu mecbur kabul eder. Eve gittiklerinde Refet Ahmed Mithat'ı tanıştıracığı sırada yazar olayın aslını Refet'e itiraf eder. Bu tanışma sırasında Mithat Agavni'yi de tanıma fırsatı yakalar. Bugünden sonra dört yakın dost olarak görüşürler. Ahmed Mithat onlardan dinleği hikayeleri yazar. Bu hikayeler

yazılırken yeni olaylarda meydana gelir. Bu olaylar olurken Ahmed Mithat bu olaylara hem yön verir hem de müdahalelerde bulunur.

Siranuş Agavni'nin kardeşi olan Karnik tarafından evlenmek vaadiyle kandırılmıştır. Siranuş Karnik'in iyi niyetli olmadığını farkına varınca Karnikle evlenmek istememiştir. Karnik'in amacı Siranuş'un mal varlığını üzerine geçirip Siranuş'u da Kirkor adında bir Ermeniye metres yapmaktır. Siranuş'un vapurda dövdüğü kişi de etrafındakilere Siranuş'u meteresi olarak tanıtan Kirkor'dur. Bu olaylardan sonra romanın kahramanlarından olan Arap tüccar Seyyit Mehmet Numan Siranuş'u himayesi altına almıştır. Seyyit Mehmet Numan Refet'in patronudur. Seyyit Mehmet Numan'ın kızı olan Feride ise Refet'e aşıktır. Feride Refet'e bir mektup yollayarak aşkını dile getirmiştir. Başlarda Feride'yi istemesede sonraları Ferideyle evlenmeye karar vermiştir. Agavni bu evliliği istemediği için engel olur. Bunu kabullenemeyen Feride Agavni'yi öldürmesi için bir Yahudi ayarlar. Bir tatil günü Siranuş, Agavni, Refet ve Ahmed Mithat Kadıköy'e giderken Agavni'nin bu Yahudi tarafından öldürülmesi için plan yapar. Tam vapura binecekleri sırada Yahudi Agavni'nin üzerine atlar ve birlikte denize düşerler. Yahudiye sarılan Agavni ve Yahudi boğulurlar. Bu olay herkes üzerinde derin etki yapar.

Romanın sonuna yaklaşıldığında birçok olay çözülmüştür. Feride yaptıklarından dolayı vicdan azabına dayanamaz ölür. Siranuş'u ve Seyyit Mehmet Numan'ı kandıran Karnik yakalanır ve idam edilir. Seyyit Mehmet Numan Siranuş yirmi yaşına gelince babasının verdiği mektubu ona verir. Siranuş da babasının Tunuslu, iyi yürekli bir Müslüman binbaşı olduğunu öğrenir. İlerleyen zamanlarda kendi isteğiyle Müslüman olur. Refetle Siranuş birbirlerine aşıktır ama Agavni'ye duydukları saygıdan dolayı bunu saklamaktadırlar. Agavni'nin ölümü üzerine aşklarını itiraf ederler ve evlenirler. Roman böylelikle son bulur.

1.3. Problem Durumu

Ahmet Mithat toplumu eğitmeyi amaçlamış ve bunu eserlerinde de göstermiştir. Ayrıca Türkçenin sadeleştirilmesi konusunda önemli görüşler ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra dil öğretimine de değinmiştir. Bu savunduğu görüşleri eserlerinde ortaya koymuştur. Bizde bu dilde sadeleşme ışığı altında meydana getirdiği eserlerinden biri olan “*Müşahedat*” adlı eserini dil bilgisi açısından incelemeyi amaçladık.

Literatüre bakıldığında, Ahmed Mithat Efendi'nin herhangi bir eserinin dil bilgisi açısından incelendiği bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bunu dil eğitimi açısından bir problem olarak görebiliriz.

1.4. Önem

Tanzimat döneminin önemli yazarlarından olan Ahmed Mithat aynı zamanda bu dönemde ortaya koyulan dilde sadeleşme hareketinin de öncülerindedir. Ahmed Mithat sade, gösterşsiz üslubuyla halka halk diliyle seslenmeye çalışmıştır. Eserlerini halkı eğitmek için bir araç olarak görmüş ve bu amaçla yazmıştır. İki yüze yakın eseri olan yazar adeta bir yazı makinesidir. Bu eserlerinden biri olan “*Müşahedat*” romanı edebiyatımız için ayrı bir öneme sahiptir. Edebiyatımızın ilk natüralist romanı sayılan bu romanda yazar gözlemlerini kendi de romana dâhil olarak okuyucuya aktarmıştır.

Bizim bu çalışmayı yapmamızın nedeni ise Tanzimat döneminde dil görüşleriyle önemli bir yer tutan Ahmed Mithat Efendinin “*Müşahedat*” romanı üzerinden yazarın dil yapısını anlamaya çalışmaktır. Dil yapısını anlayarak yazarın kurduğu cümlelerin yapısını, seçtiği kelimelerle ne kadar sade bir dil kullandığını görebiliriz.

Bu araştırma, Türkçe dil bilgisi eğitimine, söz dizimi çalışmalarına ve Ahmet Mithat ile ilgili daha sonra yapılacak araştırmalara fayda sağlayacağından oldukça önemlidir.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırma Osmanlıcasından tam çevrilmiş TDK (Türk Dil Kurumu) yayınlarından çıkmış “Müşahedat” romanı ile sınırlıdır.
- Bu araştırma Ahmed Mithat Efendi'nin “Müşahedat” adlı eserindeki kelime grupları ve cümle yapısı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Söz Dizimi: Söz dizimi (syntax, dizim bilgisi) “Sözcüklerin cümle içinde sıralanmasını, dillerin cümle yapısının belirlenmesini, özne, tümleç ve yüklem bir dildeki sıralanışının ve adlarla sıfatların bir araya geliş biçimlerinin incelenmesiyle ilgilenen bilim dalıdır.” (Aksan, 1990: 29).

Kelime Grubu: Kelime grubu (Alm. Wortgruppe; Fr. groupe de mot; İng. Wordgroup), cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin yan yana getirilmesiyle oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlükten dolayı tümce içinde tek bir nesne ya da hareketi karşılayan, herhangi bir yargı bildirmeyen sözcükler topluluğudur. (Korkmaz, 1992: 100).

Cümle: “Bir fikri, bir duyguyu ve düşüncüyü, bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelime grubudur ve cümlenin varlığı için en az bir çekimli fiil olmalıdır.” (Korkmaz, 1992: 32).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Türkçe “söz dizimi” ve Fransızca “syntax” sözcüğü Yunanca kökenli olan “sentaks” kelimesinden gelmektedir. Sentaks kelimesi “syn” *birlikte* ve “taxis” *düzen* anlamına gelmektedir. Bu anlama bakarak söz dizimini, kelimelerin, kelime gruplarının cümle içinde sıralanışını ve cümlenin öğelerini ve yapısını inceleyen bilim dalı olarak tanımlayabiliriz.

Aksan söz dizimini (syntax, dizim bilgisi) “Sözcüklerin cümle içinde sıralanmasını, dillerin cümle yapısının belirlenmesini, özne, tümleç ve yüklem bir dildeki sıralanışının ve adlarla sıfatların bir araya geliş biçimlerinin incelenmesiyle ilgilenen bilim dalıdır.” şeklinde tanımlamıştır. Aksan günümüzde söz dizim çalışmalarının ön plana çıktığını vurgulamış ve bunu da yapısal dil biliminin bir uzantısı olan Noam Chomsky’nin kuramı dönüşümlü- üretimsel dil bilimine bağlamıştır. Chomsky 1957 yılında yayımladığı “Dizim bilimsel Yapılar” (*Syntactic Structures*) adlı eseriyle görüşlerini ortaya koymuştur ve söz dizimine bir yön vermiştir.

Yapısal dil bilim dili dizge olarak gördüğü için dildeki kelimelerin sıralanışı, bu sıralanışın nasıl olduğu, birbiriyle olan ilişkisi, bir bütün olarak cümle ve cümlelerin yapısı yapısal dil biliminin başlıca uğraşlarından olmuştur (Aksan, 1990: 29).

“Türkoloji İçin Dilbilim” adlı eserinde Kerim Demirci söz diziminin kelime grupları ve cümlelerin öğeleriyle ilgilendiğini belirtmiştir. Bir bütün olan cümlelerin her öge bir parçasıdır. Dillerin cümle kuruluşları, öğelerinin dizilişi altı farklı şekilde yapılabilir. Bunlar:

1. Özne- yüklem- nesne: Ali gitti okula
2. Özne- nesne- yüklem: Ali okula gitti
3. Yüklem- özne- nesne: Gitti Ali okula
4. Yüklem- nesne- özne: Gitti okula Ali
5. Nesne- özne- yüklem: Okula Ali gitti
6. Nesne- yüklem- özne: Okula gitti Ali

Türkçe yukarıdaki gibi söz dizimi açısından öğelerin yerlerinin değişmesine izin veren bir dildir. Bazı dillerde ise söz dizimi olarak öğelerin yerinin değişmesi anlamı tümden değiştirebilir. Dilin söz dizimi olarak sıralanışını belirleyen kök- ek yapısıyla ilgilidir. İngilizce bir cümle örneği verilirse:

The cat	ate	the meat
Kedi	yedi	eti (Kedi eti yedi.)
The meat	ate	the cat (Et kediyi yedi)

Görüldüğü gibi anlam tamamen değişmiştir. Söz dizimi olarak doğru olsa da anlam olarak cümlelerin anlamı tamamen değişmiştir.

Cümlelerin çözümünde sentagma ve paradigma terimlerine de kısaca değinecek olursak; sentagma *yatay dizilişi*, paradigma *dikey dizilişi* gösterir. Cümlelerin belli bir yatay sıralaması vardır. Bu sıralamaya uygun olarak yüzlerce cümle üretebiliriz. Bu sıralamaya uygun ürettiğimiz cümleler paradigmadır. Sentagma sabittir, paradigma değişkendir.

Sentagma ve paradigma yalnız cümle de değil kelime gruplarının yapısında da vardır. İsim tamlamalarının, sıfat tamlamalarının, isim- fiil, sıfat- fiil ve zarf- fiil gruplarının sıralanışı sentagma ise bu kurala uygun kelime grupları üretmek paradigmadır.

Söz dizimsel çözümlene olan cümlenin öğelerini bulmanın birçok metodu vardır. Bunlar:

1. Klasik yöntem: yüklem, özne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve nesneyi bulmaktır. Türk eğitim sisteminde bu yöntem kullanılır.
2. Ağaç metodu: Amerikan dil bilimciler tarafından kullanılmıştır. Cümle ters bir ağaç şeklinde birleşenlerine ayrılır.
3. Oklama metodu: Fransız dil bilimi çalışan Türkolog Efrasiyab Gemalmaz tarafından uygulanmıştır.
4. Parantez metodu: Cümlenin birleşenleri önce tek tek sonra öbek öbek sonra da cümle olarak parantez içine alınır.
5. Çin kutusu: çok az kullanılır. Önce tüm cümle sonra öğeler kutu içinde gösterilir (Demirci, 2013: 60- 66).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmamızın konusu ile ilgili bazı kaynak çalışmalara yer verilmiştir.

Güzel (2007) "*Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi*" adlı araştırmasında, Peyami Safa'nın "Yalnızız" isimli romanından 40 sayfa söz dizimi yönünden incelenmiştir. Araştırmanın amacı, söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve bu eserden hareketle Peyami Safa'nın dili nasıl kullandığını tespit edip üslûbu ile ilgili birtakım bilgilere ulaşmaktır. Yapılan incelemeden şu sonuçlar elde edildi: Eserin farklı yerlerinden seçilen kırk sayfada 952 cümle tespit edildi. Tespit edilen cümleleri yapısına göre incelendi. Araştırmadan elde edilen verilen yorumlanmasıyla Peyami Safa'nın cümle kurmakta ve dili muhtevaya göre kullanmakta çok usta olduğu, tasvire önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Karakurt (2007) "*Emine Işınsu'nun Romanlarında Söz Dizimi*" adlı çalışmasında, "Adsız Kahramanlar, Ak Topraklar, Atlı Karınca, Azap Toprakları, Bir Gece Yıldızlarla, Bukağı, Cambaz, Çiçekler Büyür, Havva, Kaf Dağının

Ardında, Nisan Yağmuru, Tutsak” adlı eserlerinden 555 adet cümle seçilerek bu cümleleri geleneksel yöntemle, kelime grupları, cümle unsurları, cümle türleri ve yüklem-öge ilgisi yönlerinde incelemiştir. Yaşayan yazarlarımızdan Emine İşinsu’nun romanlarını sözdizimi bakımından inceleyerek hem günümüz Türk edebiyatından bir yazarımızın hem de yaşayan Türkçemizin özellikleri tespit edildi.

Akın (2008) “*Yaşar Kemal’in İnce Memed Adlı Romanındaki Söz Dizimsel Yapı*” adlı araştırmasında, Yaşar Kemal’in İnce Memed 1, İnce Memed 2, İnce Memed 3, İnce Memed 4 romanları üzerinde hazırladık. Bu dört romanın on ikişer sayfalık bölümleri üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışma sonunda elde edilen sonuçlarla dilimizin cümle yapısı ile ilgili çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Sonuç olarak; yer yer bozuk yapıları cümleleri olmasına karşın Yaşar Kemal’in dili, Türkçenin kurallarını yansıtmaktadır ve romanlarında uzun cümlelerle birlikte Türkçeyi çok hareketli kullanmıştır.

Nakiboğlu (2008) “*Hüseyin Nihal Atsız’ın “Bozkurtlar Diriliyor” Romanında Söz Dizimi*” adlı bu çalışmada; kelime grupları, cümle ve çeşitleri, cümle tahlilleri şeklinde üç ana başlık altında toplanmış, her bir konu hakkında dilcilerin görüşlerine yer verilmiştir. Romanın tamamı da incelenmiş ve her bir konu için örnekler toplanmıştır. “Sonuç ve Değerlendirme” kısmında da konuyla ilgili görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca dilcilerin anlaştıkları ve ayrı düştükleri konular belirtilmiş. Dilciler arasında, birkaç kaynak eser dışında, metod birliğinin bulunmayışı böylece tespit edilmiştir.

Cantürk (2010) “*Reşat Nuri Güntekin’in “Yaprak Dökümü” Romanında Söz Dizimi*” adlı bu çalışmada yazar, cümle unsurlarını ve cümleyi oluşturan kelime gruplarını, bu konuda yapılmış çalışmaların ışığı altında irdelemeyi ve bir sonuca ulaştırmayı hedeflemiştir. Bu çalışmada, Reşat Nuri Güntekin’in Yaprak Dökümü romanından seçtiğimiz 40 sayfada yer alan kelime grupları, cümle yapıları ve bunların kullanılışları üzerinde yapılan incelemeden oluşmaktadır. Cümle ve kelime grupları üzerinde yaptığımız inceleme ile Reşat Nuri Güntekin’in üslûbunu, dili nasıl kullandığını belirlemeye çalışılmıştır.

Divanoğlu (2010) “*Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın “Mürebbiye” Adlı Eseri Üzerine Söz Dizimi (Sentaks) Çalışması*” adlı çalışmasında, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın “Mürebbiye” adlı romanın kelime grupları, cümle türleri ve cümle tahlilleriyle oluşturulmuş söz dizimi araştırılması amaçlanmıştır. Romandaki kelime grupları ve cümleler çeşitli yönleriyle ele alınmış ve örneklerle açıklanmıştır. Bu çalışma “Kelime grupları, cümle ve çeşitleri, cümle tahlilleri şeklinde üç ana başlık altında toplanmıştır. Sonuç olarak, bazı kaynaklar dışında dilcilerin bir metot birliğinin olmadığı böylece görülmüştür.

Karakayalı (2010) “*İhsan Oktay Anar’ın “Amat” Adlı Romanında Kelime Grupları*” adlı araştırmasında, İhsan Oktay Anar’ın “Amat” adlı romanındaki dil kullanımı incelenmiştir. Tezin sonuç bölümünde ise temel aldığımız romanda kullanılan kelime gruplarının sayısı ve toplam kelime gruplarına oranı belirlenerek sayısal veriler elde edilmeye çalışılmış ve bu veriler istatistikî olarak ortaya konulmuştur.

Zaseshvili (2010) “*Reşat Nuri Güntekin’in Acımak Romanı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi*” adlı araştırmasında, Türkiye Türkçesi Gramerinin önemli kısmı olan söz dizimi üzerinde bir inceleme yapılması amaçlanmıştır. Türkiye Türkçesi Söz diziminin özellikleri tanıtmak için bir takım kitaplar okundu, Türkçenin Gramer kurallarına uyarak tutarlı bir sınıflandırmasını yapmak amacıyla Reşat Nuri Güntekin’in Acımak Romanı’nın cümle çeşitlerin örnekleri kullanarak Birinci Bölümde Cümle Bilgisi, İkinci Bölümde Cümle Çeşitleri ve Üçüncü Bölümde Kelime Grupları ayrıntılarıyla birlikte gösterildi.

Türkmen (2013) “*İskender Pala’nın “Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk” İle “Şah & Sultan” Romanlarının Söz Dizimi İncelemesi*” adlı araştırmasında, Türk dili araştırmalarında yeteri kadar yer verilmeyen söz dizimi çalışmalarına bir katkıda bulunmak ve İskender PALA’nın yukarıda adı geçen iki romanını söz dizimi yönünden incelemektir. Böylece yapılan bu çalışmanın Türk dilinin söz dizimi üzerine çalışma yapanlara yararlı olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

“Müşahedat” adlı romanın söz dizimi açısından incelemesini yapmadan önce konuyla ilgili kaynak kitaplar taranıp gözden geçirilmiştir. Bu kaynaklardan yola çıkarak çalışmamız “Kelime Grupları ve Cümle” olmak üzere iki bölümden oluşturulmuştur. Bu bölümleri incelerken önce dilcilerin görüşüne yer verilmiş ardından da kitaptan örnekler verilmiştir. Çalışmamızda kuralları ve yapılan çalışmaları kapsamasından dolayı Leyla Karahan’ın (2013) “Türkçede Söz Dizimi” ve Muharrem Ergin’in (2013) “Türk Dil Bilgisi” adlı eserleri temel alınmıştır; fakat bu çalışmalara aynen bağlı kalınmamıştır.

“Müşahedat” romanın örnekleri verilirken kitaptaki kelime grupları ve cümleler fişleme yöntemiyle sınıflandırılmıştır. Roman sekiz bölümden oluştuğu için çalışmamıza bu fişlenen örnekleri seçerken her bölümden üçer tane örnek koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde verdiğimiz örneklerden yola çıkarak genel değerlendirilmelere varılmıştır. Cümle yapılarıyla ilgili sayısal değerlendirmeler yapılarak cümle yapıları hakkında görüşler bildirilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. KELİME GRUPLARI

Bir varlığı, bir kavramı, bir durumu, bir niteliği bazen tek bir kelimeyle anlatırken bazen de belli kurallar içinde birkaç kelimeyi yan yana getirerek anlatırız. Duygu ve düşüncelerimizi anlatmak için bir araya getirdiğimiz bu yargısız kelime topluluklarına kelime grubu denir.

Konunun uzmanlarının kelime grupları hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtebiliriz:

Kelime grubu (Alm. Wortgruppe; Fr. groupe de mot; İng. Wordgroup), cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin yan yana getirilmesiyle oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlükten dolayı tümce içinde tek bir nesne ya da hareketi karşılayan, herhangi bir yargı bildirmeyen sözcükler topluluğudur. Korkmaz kelime gruplarını: isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, ünvan grubu şeklinde sıralamıştır (Korkmaz, 1992: 100).

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” şeklinde tanımlamıştır. Birden fazla kelimenin belli kurallar dâhilinde yan yana geldiğini ve mana yönünden bir bütünlük arz ettiğini vurgular. Ergin, “tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, ünvan

grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu, kısaltma grubu ve akuzatif grubu” olmak üzere yirmi bir tane kelime grubundan bahsetmektedir (Ergin, 2013: 374-397).

Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi” nde kelime gruplarını “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak, pekiştirmek ve nitelemek için yan yana gelmiş yargısız dil birimleri olarak belirtmiştir. Kelime gruplarını; isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grubu olmak üzere on dört gruba ayırmış; kısaltma gruplarını da kendi içinde “isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu” diye altıya ayırmıştır (Karahan, 2013: 39-79).

Tuncer Gülensoy “Türkçe El Kitabı”nda kelime gruplarını “Kelime Grubu Tahlili” başlığı altında ele almıştır. Kelime grubunun tanımı ise şöyle yapmıştır: “Birden kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” Kelime gruplarını bulmak için şu soruların cevaplarının aranması gerektiğini söylemiştir:

- A) Cümle içinde tekrarlar var mı?
 - a) Aynen tekrarlar var mı?
 - b) Eş manalı tekrarlar var mı?
 - c) Zıt manalı tekrarlar var mı?
 - d) İlaveli tekrarlar var mı?
- B) Cümlenin bağlama grubu var mı?
- C) Cümlenin sıfat tamlaması var mı?
- D) Cümlede iyelik grubu ve isim tamlaması var mı?
- E) Cümlede aitlik grubu var mı? (Gülensoy, 2010: 617-619)

Tahsin Banguoğlu konuyu “Kelime Öbeklenmesi” başlığı altında ele alıp bunu “Kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler

meydana getirirler. Tek başlarına tam bir anlatma sayılmayan ve yargı taşımayan bu öbeklere *belirtme öbekleri* denir” diye açıklamıştır. Belirtme öbekleri dediklerini de; ad takımı, sıfat takımı, zarf öbeği, takı öbeği, çekim öbeği, bağlam öbeği, yanaşma öbeği, katma öbeği şeklinde sıralamıştır (Banguoğlu, 2011: 496-519).

“Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde M. Kaya Bilgegil belirtme grubu dediği kelime gruplarını “Birden ziyade birden kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelimeymiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme grubu diyoruz.” şeklinde tanımlamıştır. Bu belirtme gruplarını da; isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları, unvan grupları diye sekize ayırmıştır (Bilgegil, 2009: 115).

Süer Eker kelime gruplarını “Çağdaş Türk Dili” isimli kitabında söz dizimi bölümünde sözcük grupları başlığıyla ele alarak; “Tümce içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere, birden çok sözcüğün yan yana getirilmesiyle oluşur.” diye tarif etmiştir. Gruplamasını da Muharrem Ergin’in yaptığı gruplamayı esas alarak yapmıştır (Eker, 2010: 399-400).

Türkçenin Sözdizimi kitabında yargısız anlatımlar diyen Vecihe Hatipoğlu kelime gruplarına; “En az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir.” demiştir. Üç ana başlıkta sıraladığı yargısız anlatımlar:

- A) Tamlamalar
 - a) Ad tamlaması
 - b) Adıl tamlaması
 - c) İkilemeli tamlama
 - d) İyelikli tamlama
 - e) Çıkmalı tamlama
 - f) Sıfat tamlaması

- g) Kalmalı tamlama
- h) Yönelmeli tamlama
- i) Bağlaçlı tamlama
- j) Edatlı tamlama
- B) Birleşik sözcükler
- C) İkilemeler (Hatipoğlu, 1982: 1-95)

Hamza Zülfikar kelime gruplarını “Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri”nde cümle bölümünde ele almış ve “Kelimelerin kendi aralarında belli kurallara ve kalıplara göre birtakım gruplar oluşturup anlamlı söz dizisi halinde sıralanmasıdır.” şeklinde tarif etmiştir. İkilemeler, birleşik kelimeler, tamlamalar, deyimler diye dört gruba ayırmıştır (Zülfikar, 1990: 123-130).

Rasim Şimşek de “Türkçe Sözdizimi” çalışmasında kelime gruplarını altı ana başlık altında ve benzer özellikler taşıdığına inandığı grupları ara başlıklarda incelemiştir:

- 1) İyelik öbekleri
 - a) Ad takımı
 - a.1) Belirtili ad takımı
 - a.2) Belirtisiz ad takımı
 - a.3) Ad takımlarının zincirlemesi
 - a.4) Adıl takımı
- 2) Niteleme öbekleri
 - a) Ön ad takımı
 - b) Sayı öbeği
 - c) San öbeği
 - d) Belirteç öbeği
- 3) Çekim öbekleri
 - a) Ad öbekleri
 - a.1) Yönelmeli ad öbeği
 - a.2) Kalmalı ad öbeği
 - a.3) Çıkmalı ad öbeği

- a.4) Belirtmeli ad öbeği
- a.5) Katılmalı ad öbeği
- a.6) İyelikli ad öbeği
- a.7) Başka ad öbekleri
- b) Eylem öbekleri
- c) İlgeç öbekleri
- 4) İkileme
- 5) Bağlaç öbekleri
- 6) Ünlem öbeği (Kerimoğlu, 2006: 109)

Mazhar Kükey kelime gruplarını sözcük öbekleri diye adlandırmış ve “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede tek sözcük gibi iş gören, sözcükten büyük anlamlı geniş dil birlikleridir.” şeklinde tanımlamıştır. İkilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması, sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, akkuzatif öbeği, datif öbeği, lokatif öbeği, ablatif öbeği, belirteç öbeği diye on beş gruba ayırmıştır (Kükey, 1975: 3).

Erdoğan Boz “Birden fazla kelimenin anlam ve şekil birliği sağlayarak oluşturdukları dil birliklerine kelime grubu denir.” diye tanımlamış ve ikilemeler, bağlama grubu, sıfat grubu, iyelik grubu, aitlik grubu, birleşik isim, birleşik kelime, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, ilgi grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, ayrılma grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, kısaltma grupları şeklinde yirmi iki gruba ayırmıştır (Boz, 2003: 149-154).

Ata Çatıkkaş da kelime gruplarını on beş gruba ayırmıştır: Bağlama grubu, iyelik grubu ve isim tamlaması, genetif-datif-lokatif-ablatif grupları, sıfat ve partisip grupları, aitlik grubu, tekrarlar ve ikilemeler, unvan grubu, isnat grubu, akkuzatif grubu, kısaltma grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, fiil grubu, gerundium grubu (Çatıkkaş, 2001: 194-202).

Tahir Nejat Gencan “Dilbilgisi”nde kelime gruplarından ayrıca bahsetmemiştir. Söz dizimi bölümünde ad ve sıfat tamlamasını “ad ve sıfat takımı” diye adlandırmıştır. Kelime grubu başlığı altına almadan birleşik sözcük, birleşik eylem, ad eylem, sıfat eylem, bağ eylem, ilgeç, bağlaç, ünlem başlıklarına değinmiştir (Gencan, 1979: 144-479).

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserlerinde sadece tamlamalara değinmiş, diğer kelime gruplarına yer vermemişlerdir (Atabay, Özel ve Çam, 2003: 15-16).

Delice, “Kelime Öbekleri” şeklinde adlandırıp “ edat öbekleri, eksiz isim tamlaması, fiil öbeği, özel isim öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, sıfat tamlaması, tekrar öbeği, zarf öbeği, yineleme öbeği, isim tamlaması, kısaltma öbekleri, iki durumlu öbek, sıfat yapım ekli öbek, yüklemli öbekleri” şeklinde on beş gruba ayırmıştır (Delice, 2012: 19).

Nurettin Koç “Yeni Dilbilgisi”nde “Sözcük Öbekleri” başlığı altında kelime gruplarını dört bölümde incelemiştir. Bunlar: Eylem öbeği, ad öbeği (ad tamlaması, adıl tamlaması, ön ad tamlaması, ad durumu ekleriyle kurulan tamlamalar, ilgeçli tamlama, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, bağlaçlı tamlama, ilgi ekiyle yapılan tamlama, ünlemli tamlama, eylemsili tamlama, eylemli tamlama), belirteç öbeği, ilgeç öbekleridir (A. Baydar ve T. Baydar, 2001: 35).

Karaağaç, “Söz Öbekleri” adı altında “yapımlık öbekler, kısaltma öbekleri, sayı öbeği, birleşik fiiller, yineleme öbekleri, aitlik öbeği, bağlama öbekleri, özel ad öbeği, ilişkilendirme öbekleri, nitelendirme öbekleri” on grupta incelemiştir (Karaağaç, 2012: 159-218).

Kelime grupları üzerine yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapacak olursak; araştırmacıların birçok ortak noktada birleştikleri gibi ayrıldıkları birtakım noktaların da olduğunu gördük. Kelime gruplarının miktarı, çeşitleri ve isimlendirilmeleri konusunda çeşitli görüşler vardır. Kelime grupları bazı araştırmacılar tarafından “kelime grubu” başlığında değerlendirilirken

bazıları “kelime öbeği, belirtme öbekleri, belirtme grupları, söz öbekleri, yargısız anlatımlar” başlıkları altında değerlendirmişlerdir. Kelime gruplarının sayıları hususunda da kaynaklarda farklılıklar görülmektedir. Bazı kaynaklarda ana başlık altında alt başlıklar sıralanırken bazılarında ana başlıklara yer verilmeden sıralanmıştır.

Kelime gruplarını adlandırılmaları ve sayıları konusunda kaynaklarda birçok farklılık olmasının aksine yapıları konusunda hemen hemen benzer görüşler vardır. Sözcükler ekli ya da eklessiz şekilde grup oluşturabilirler. Genel olarak kelime gruplarını meydana getiren kural; yardımcı unsur olan sözcüğün önce, asıl unsur olan sözcüğün sonra gelmesidir. Birleşik fiil, edat grubu ve unvan grubu bu kuralın dışında kalmaktadır. Bu gruplarda önce asıl öge sonra yardımcı öge gelmektedir. Bağlama grubu, pekiştirme edatı öbeği, aitlik grubu, kısaltma grubu ve tamlamalar gibi bazı grupların adlandırılmasında ve yapılarının açıklanmasında dikkati çeken nokta bu grupların belirleyici noktalarının sözcükler değil başka yapısal özellikleridir. Bazı kelime gruplarını adlandırırken de öbeğin sonunda bulunan birimin işlevi dikkate alınır. Kelime gruplarının adlandırılmasının anlaşılabilmesi için bazı yapı özelliklerinin iyi bilinmesinde fayda vardır (Gökdayı, 2010: 1308-1309).

Bunların sonucunda kelime gruplarını sınıflandırmasını şu şekilde yapabiliriz:

- a) Kuruluşlarına göre
- b) Kullanımlarına göre
- c) Kelime türlerine göre
- d) Kalıplaşmış olup olmadıklarına göre (Usta, 2007: 416)

Biz de çalışmamızda Leyla Karahan ve Muharrem Ergin hocalarımızın kelime grubu tasniflerini esas aldık.

4.1.1. Tekrar Grubu (İkilemeler)

Leyla Karahan tekrar grubunu “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.”

diye ifade etmiştir. Karahan tekrar gruplarını; unsurları aynı olan tekrar grupları, unsurları yakın anlamlı tekrar grupları, unsurları zıt anlamlı tekrar grupları şeklinde üçe ayırmıştır (Karahan, 2013: 60).

Muharrem Ergin tekrar grubunu “*Tekrarlar*” başlığı altında ele almış ve “Tekrarlar, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır” şeklinde tanımlamıştır. Tekrarların, 1. Kuvvetlendirme, 2. Çokluk, 3. Devamlılık fonksiyonu olduğunu belirten Ergin neredeyse her kelimenin tekrar yapılmaya uygun olduğunu belirtmiştir. Tekrarları; aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar, ilaveli tekrarlar olmak üzere dört grupta incelemiştir (Ergin, 2013: 377).

Tahsin Banguoğlu, tekrar grubunu “*Bağlamsız Bağlam Öbekleri*” şeklinde ifade etmiştir. Banguoğlu tekrar grubunu ikilemeler ve koşma takımları olarak iki bölüme ayırmıştır (Banguoğlu, 2011: 308 ve 510).

M. Kaya Bilgegil “*İkizleme*” diye adlandırdığı tekrar grubunu; aynı cinsten iki kelimenin arasına başka hiçbir ek ve kelime girmeden meydana gelen kelime grubudur diye tanımlamış ve beş gruba ayırmıştır:

1. Aynı kelimedenden oluşan tekrarlar
2. Zıt anlamlı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar
3. Eş anlamlı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar
4. Anlamları ilgili kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar
5. Bir kelime ve mühmelattan bir lafızla oluşan tekrarlar (Bilgegil, 2009: 161)

Süer Eker tekrar grubunu şöyle tarif etmiştir; “Aynı, yakın ya da karşıt anlamlı iki sözcüğün bir tek sözcük gibi işlev görmek üzere, yan yana gelmesiyle oluşur. Tekrar gruplarını oluşturan sözcükler aynı yapım ve çekim ekini alabilirler.” Süer Eker tekrar grubunun dört çeşit olduğunu söylemiştir:

1. Aynen tekrar grubu,
2. Yakın ya da eş anlamlı tekrar grubu,

3. Karşıt anlamlı tekrar grubu,
4. İlaveli tekrar grubu (Eker, 2010: 407-408)

Tekrar grubunu; yan yana iki kelime olmalarına rağmen, anlam bakımından bir bütünlük ve kalıplaşmayla oluşan hadisedir diye tanımlayan Kartalcık ve Bulgurcu da tekrarları dörde ayırmıştır. Bunlar; eş anlamlı tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar, aynen tekrarlar, ilaveli tekrarlar (Kartalcık ve Bulgurcu, 2012: 144-145).

Aksan tekrar gruplarını “*Türkçede İkilemeler*” başlığında ele almıştır. Türkçenin her döneminde önemle yere sahip olan ikilemeler Türkçenin sözcükbilim ve anlambilim açısından oldukça önemlidir. Aksan ikilemelerin aynı adın yinelenmesiyle, aynı sıfatın yinelenmesiyle, ters anlamlıların bir araya gelmesiyle, eş anlamlılarla kurulan, çekimli eylemler, ulaç ve ortaçlarla kurulan, ikinci sözcüğe “m” harfinin eklenmesiyle kurulan ve yansıma sözcüklerle yapılan çeşitlerine örnekler vermiştir. Ayrıca Aksan, Köktürk yazıtlarında, Uygur metinlerinde, Karahanlı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde, Divan şiirinde ikilemelere bolca yer verildiğini belirtmiştir (Aksan, 2004: 60-64).

Edebiyatımızda hemen hemen her dönem sıkça kullanılan tekrar grupları, dilimize ahenk sağlamış, anlamı güçlendirmiş, pekiştirmiş ve zenginleştirmiştir. Ses, hece, sözcük, sözcük öbeği ve cümle tekrarına dayalı dil düzenlemesi olan tekrarlar anlatıma güzellik katar, üsluba ve tona canlılık vermesi açısından önemli yere sahiptir (Üstünova, 1998: 464).

Biz de tekrar gruplarını Muharrem Ergin’in yaptığı sınıflamaya göre ele aldık. Dört alt başlıkta inceledik.

4.1.1.1. Metnimizde Tespit Edilen Tekrar Grupları

4.1.1.1.1. Aynen Tekrar Grupları

Bir kelimenin iki defa tekrarlanmasıyla oluşan tekrar gruplarıdır.

Metnimizden bazı örnekler:

- Sanki gazetehanemizdeymişiz gibi **saldır saldır** işimizi görmeye başlarız. (s.10)
- **Mini mini** çeşmhanelerinde **fırıl fırıl** dönerler. (s. 19)
- Eldivenler dahi, lüzumundan pek çok kısa olarak, bilekler adeta **bütün bütün** çıplaktı. (s. 20)
- Çıplak tahta üstünde kıvrılıp **horul horul** uyumakta bulduklarını göresiniz. (s. 57)
- Şiş kebabları **cızır cızır** pişiriyorlar. (s. 65)
- Şişli taraflarında **dalgın dalgın** gezerken, (s. 83)
- Derunun içindeki cenin **günbür günbür** oynuyor. (s. 105)
- Hatta dilber Novart öyle karda gezip de izini belli etmeyecek erbab-ı ihtiyattan (temkinli insanlardan) da olmayıp, gezip tozduğu yerlerde **fena fena** izler dahi bıraktığı halde, Antuvan Kolariyo yine ilişik etmiyor. (s. 108)
- Araştırılacak olursa **cilt cilt** romanlar çıkar. (s. 120)
- Her şeyi **ayrı ayrı** irae ve ihtar eyledikleri halde bile bunların birkaçını bellese birçoğunu unutarak, dibi delik küp gibi bir yandan doldurulduğu halde yine dolmak bilmez. (s. 143)
- **Cesim cesim** fabrikalar tesis ederek ve ticaret kum panyaları teşkil eyleyerek, dünyanın servet ve samanını kendi memleketlerine isticlab eyliyorlar. (s.152)
- Zira gözü açık, fikri uyanık olan sair bin erbab-ı ticaret o şey üzerine hücum edivererek tabii ve zaruri olan rekabet dahi onun temettunu **azalta azalta** zarar ile kar arasında zarar ile kar arasındaki farkı hemen mertebe-i tesafiye vardırır. (s. 160)
- O zamandan beri tüyleri **döküle döküle** uyuz keçi derisine benzemiş. (s. 200)
- Zangoç kapıdan **dinleye dinleye** işe vakıf olduktan sonra herçibâdâbâdı (her şeyi) göze aldırarak kapıyı çalıp içeriye girdi. (s. 204)

- Tunuslunun haberi vefatı üzerine orada validesinin **hüngür hüngür** ağladığını da görmüş ki, (s. 206)
- Zira karşımdaki Siranuş'un gözleri sulanmakla kalmayıp, **şıpır şıpır** damlamaya da başlamıştı. (s. 206)
- Ben mektubu açmaya **kolay kolay** kani olmadım. (s. 247)
- **Olsa olsa** zurafa (zarif) denilen kadınlar bir birine bu yolda hezeyannameler (saçmalıklarla dolu mektuplar) yazabilirler. (s. 248)
- **Alık alık** refet'in yüzüne bakakaldım. (s. 257)
- **Bütün bütün** bile bu haneyi tebdil etmelidir. (s. 284)
- Orada Refet sizi **güzel güzel** gezdirir, eğlendirir. (s. 285)
- Siranuş namı bazı Osmanlı familyaları miyanında da **gâh gâh** (zaman zaman) zemîn-i müsâmerât teşkil eyliyordu. (s. 286)
- Patrik efendi evrakı **birer birer** kâmilten okudu. (s. 334)
- Kızcağız **alık alık** resme bakıp, **garip garip** gülümsemekle kalmıştı. (s. 336)
- Bu efendi dahi varakayı yukarıdan aşağıya kadar süzdükten soma okumağa başladı ki o **cümlebicümle (cümle cümle)** okudukça Seyyit Mehmet Numan dahi her cümleyi bana tercüme eyliyorduydu da cümleleri anlamakta ben de zahmet çekmediğimden bu tercümeleri lüzumsuz sayılabilirdi. (s. 340)

4.1.1.1.2. Eş Anımlı Tekrar Grupları

Yakın ya da eş anlamlı sözcüklerin yan yana gelmesiyle oluşan tekrar gruplarıdır.

Metnimizden bazı örnekler:

- Esmeri gereği gibi **iri yarı**, geniş omuzlu o dar kollu fistanın setrinden aciz kalacağı derecelerde kalın pazulu, fakat yaşça yirmiden ya biraz ziyade veyahut pek noksan tahmin olunacak kadar genç bir kadındı. (s. 17)

- Çünkü Antoyo, imzasız mektubu **evirmiş çevirmiş**, yazısı p ek fena bir yazı olmak ve İtalyanca yazıldığı halde, gayet yanlış yazılmış bulunmakla beraber, bu mektubun kendi zevcesi kaleminden çıktığını keşfedebilmiş. (s. 110)
- **İpsiz sapsiz** adamın kabul edebileceğini ve şayet erbab-ı liyâkattan (uygun olanlardan) birisi kabul edecek olsa, (s. 122)
- İçlerinde bir haylisini görürüz ki **evinde barkında, ırzıyla edebiyle** helalinden adeta ibadet nevinden esbab-ı safâ ve bahtiyârîsi mevcut ve mükemmelken Beyoğlu'nun, hatta Galata'nın ne murdar yerlerinde sürünüyorlar. (s. 174)
- Müsveddetleri öyle girişli çıkışlı, **karma karışık** görmek daha tabî olacağından, daha ziyade hoşuma gider. (s. 190)
- Ağavni gibi akli ne tarafa eserse o taraflarda **gezer tozar** makuleden hiç addetmemelidir. (s. 209)
- Feride öyle **okuryazar** kızlardan değildir. (s. 223)
- En neşeli olduğum zamanlar **çoluğa çocuğa** en büyük ikramım bozadır. (s. 240)
- Çiğ kıymayla **kaba saba** çırcır böreği. (s. 243)
- Kahvelerle, sigaralarla, **hâller hatırlar** sualinden sonra maksuda şürû eyledik (konuya girdik). (s. 254)
- **Betsiz benizsiz** bir halle karşıma oturdu. (s. 258)
- Yarın **giyinip kuşanarak** bir arabaya binip gelmenizi rica ederim. (s. 287)
- Bunca **işim gücüm** arasında bana, Siranuş da bir iş güç olabilir miydi? (s. 293)
- Siranuş'tan aldığımız cevab-ı redd üzerine **dereden tepeden** biraz söz ettikten sonra, saat dördü geçmekteydi ki Vartov Dudu'nun hanesinden çıktık. (s. 322)
- Memuriyetinin müsaadesi derecesinde **ufak tefek** bazı ticaretlerde de bulunur. (s. 332)
- Bugünkü işler için **enine boyuna gezip tozduğum** cihetle gerek vücudumu ve gerek zihnimi hayli yorgun bulduğumdan bu akşam saat

üç sularında İstanbul' a çekilmek için Siranuş'tan ruhsat istedim. (s. 346)

- Yapmağa çalıştığımız şeylerin tekemmülünden evvel **paldır küldür** inhidamını görmek tahammül-güdâz (tahammül edilmez) bir beladır. (s. 354)

4.1.1.1.3. Zıt Anlamlı Tekrar Grupları

Zıt anlamlı iki kelimenin yan yana gelmesiyle oluşan tekrarlardır.

Metnimizden bazı örnekler:

- **Yaz kış, akşam sabah** Beykoz'dan İstanbul'a **gelir gider**. (s. 9)
- Bu **giriş çıkış** ise beyan eylediğimiz mutarassidini (gözetleyen), mütehasirini (hasret çekenleri) memnun bırakacaktır. (s. 11)
- Zeytin İskelesi filan gibi **geceli gündüzlü** yüzlerce kayıklar sandallar, salapuryalar, mavnalar, çektirmeler, gemilerle meşgul yerlerden zannetmezsiniz ya? (s. 56)
- Kimse haberdar olmaksızın alâkülli halin yaşayıp giderler. (s. 92)
- **Er geç** bir kocaya varacağına göre, (s. 216)
- **Alt alta üst üste** boğuşuyorlar idi. (s. 275)
- Kendisi gezmiş tozmuş, görmüş geçirmiş, **düşmüş kalkmışsa** da, validesi ve onu müteâkıben Ağavni vefat ederek, (s. 323)
- Bu efendi dahi varakayı **yukarıdan aşağıya** süzdükten sonra okumağa başladı ki, o cümlebicümle okudukça Seyyit Mehmet Numan dahi her cümleyi bana tercüme eyliyorduysa da cümleleri anlamakta ben de zahmet çekmediğimden bu tercümeleri lüzumsuz sayıla bilirdi. (s. 340)

4.1.1.1.4. İlaveli Tekrar Grupları

Kelime başına hece ya da ses eklenerek oluşan tekrar gruplarıdır.

Metnimizden bazı örnekler:

- Herkes hazine-i devleti doldurmağa gayret etse, iki asırdan beri müzmin suretini almış olan hastalık **çarçabuk** ref olur gider. (s. 155)
- Evvelkinden ziyade **yutkunarak mutkunarak** tevazuunu irae ve ispata başladıysa da, (s. 165)
- Teehhürden **büsbütün** vazgeçmek nasıl anlaşılabilirmiş? (s. 194)
- Lâkin Ağavni Siranuş'un Karnik için sorduğu şeylere **dosdoğru** cevap vermekten ihtiraz etmedi. (s. 211)
- Bunu yazan bir kadın olduğu **besbelli** olduktan maada, hatta gençlerden olmayıp, kocakarılarından olduğu bile apaşikâre görülüyor. (s. 247)
- Bileklerimi **sımsıkı** tutan Siranuş'un avuçları gevşedi. (s. 268)
- Pederinin resmini görür görmez bir inhimak-i mütehalikane (telaşlı bir atlayışla) ile resme sarılıp **öpecek möpecek, ağlayacak mağlayacaktır.** (s. 336)
- Hazır **uşağı muşığı** alışkın olan bir hane. (s. 351)
- Beyoğlu'nun bundan daha aşağısında öyle **aktrisler maktrisler** oturamazlar. (s. 352)
- Vakıa hicabından **mosmor** kesildiyse de bir baş işaretiyle o da Siranuş'u tasdikten geri durmadı. (s. 359)

4.1.2. Bağlama Grubu

Leyla Karahan bağlama grubunu “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır.

İsim unsuru + bağlama edatı + isim unsuru= bağlama grubu (Karahan, 2013: 65)

Muharrem Ergin bağlama grubunu şöyle açıklar: “Bağlama grubu sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur. Bugün sıralama edatları *ve, ile* ve bir de ara (...’den...’e kadar) ifade eden Arapça *ilâ*’dır. İşte bu edatlarla birbirine bağlanan iki unsur hep beraber bir bağlama grubu teşkil

ederler. Edat iki unsurun arasına girer. Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanırlar. Bunlardan *ile* ile *ilâ* genellikle isim unsurlarını bağlar. ve ise her türlü kelime ve kelime gruplarını, çekimli fiilleri ve cümleleri birbirine bağlar. ” Ergin karşılaştırma ve denkleştirme edatları ile yapılan grupların da bağlama grupları olduğunu söyler ve şu örnekleri verir: “*hem sen hem ben, sen veya ben* gibi (Ergin, 2013: 380).

Tuncer Gülensoy bağlama grubunu “*Edatların Türkçede Kullanılışı*” ana başlığı altında “Bağlama Edatları” alt başlığında incelemiştir. “Kelimelerden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında irtibat kuran edatlara bağlama edatları denir.” şeklinde tanımladıktan sonra beşe ayırmıştır:

- a) Sıralama edatları
- b) Denkleştirme edatları
- c) Karşılaştırma edatları
- d) Cümle başı edatları
- e) Sonu gelen edatlar (Gülensoy, 2010: 584)

Zeynep Korkmaz ise bir makalesinde bağlama edatlarını şöyle açıklar; “Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçları; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri, kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.” (Korkmaz, 2005: 118).

İki ya da daha fazla isim unsurunu bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşan kelime grubuna “bağlama grubu” denir. Bağlaçlar sıralama, bağlama, denkleştirme, karşılaştırma görevi görürler (Aktan, 2009: 58).

Dilcilerin açıklamalarından yola çıkarak biz de bağlama gruplarını, bazen kelimeleri bazen kelime gruplarını bazen de cümleleri birbirine bağlayan unsurlardır diye açıklayabiliriz.

4.1.2.1. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar

“ve” bağlacı dilimize Arapçadan girmiştir. Kelimeleri ve cümleleri bağlamaya yarayan sıralama bağlacıdır (Korkmaz, 2009: 1106).

Metnimizden bazı örnekler:

- Yirmi sene evvel **ve** yirmi sene sonra sernameli makale-i meşhûre-i hikemiyeyi (meşhur felsefi makale) kaleme almağa delalet eylemişti. (s. 13)
- Şu mukaddemat-ı muhtasarayı serden (kısa girişi yapmaktan) maksadımız, karîlerimizin fikir **ve** hayallerini Şirket-i Hayriyye vapurları içinde yerleştirip, müstahsarat-ı âtiyemizi (daha sonra yapacaklarımızı) hüsn-i telakki istidadına alıştırmaktır. (s. 14)
- Görülüyordu ki kadınlar şu "pupa" **ve** "gönder" tabirlerine de taaccüp ediyorlardı. (s. 16)
- Kâğıthane yüzlerce seyirci kayık **ve** sandallarının peyda eyledikleri izdihamı burada ümit etmeyiniz. (s. 56)
- O azim **ve** cesim sakızlı şalvarının ağzını toplayıp kıcı üzerinden kaşağıya sıkıştırmış. (s. 58)
- Kayığın kış **ve** baş altlarında uyuyan kayıkçılara hiç ilişik etmez. (s. 58)
- Biz bu hikâyede alelâde romancılar gibi yalnız muhbir **ve** nakil sıfatıyla hareket etmiyoruz. (s. 100)
- Onlar tarafından ne yolda ilave-i malûmat **ve** beyan-ı mülâhazat (bilgi ilavesi **ve** düşünce bildirilmesi) ile itmam edildiğini hikâyeye sûretiyle karîlerime anlatacağım. (s. 101)
- Rumca **ve** İtalyanca söylerler. (s. 103)
- Yani "canım"lar "ganım" **ve** "pare"ler "fare" veyahut dudaklarını biraz ziyadece zorlamak üzere "yare" olarak telaffuz ediliyorlar. (s. 144)
- Yağ **ve** un celbi ile Cezayir, Bahr-ı Sefid'e (Ege Adaları) sevk eyler. (s. 145)

- Küçüklük **ve** kabiliyetsizlik ile tacirlik mümkün olamayacağından ve tacir öyle hatiat-ı vakiasının (yaptığı ataların) yalnız mes'uliyet-i maneviyesiyle (manevi sorumluluğu) kalmayıp, dehşet ve tahrib-i maddisine (maddi yıkıntısı) de doğrudan doğruya kendisi hedef olacağından çarçabuk batar gider. (s. 147)
- Şu Şiranus **ve** Agavni **ve** Refet **ve** Karnik arasında dönen romandan zaten bîhaber bulunmamakla beraber, (s. 189)
- Yazısı **ve** imlası pek yolundadır. (s. 191)
- Biz bu tetkik **ve** tetebbudan (inceleme **ve** araştırma) türlü manalar çıkarabilirdik. (s. 223)
- Cehl **ve** acz (bilgizlik **ve** acizlik) (s. 236)
- O adamı elli yaşında görerek hâlâ sakalındaki beyazların pek madut olduğuna şaşmakla beraber hâl **ve** şanı seksenlik doksanlık pirlerde görülen safvete mümasil olduğuna şaşsın da kalsın. (s. 237)
- O akşam biraderin hanesinde mevcut görebildiğim hîşânla (yakınlarımla) gülüp oynayarak, zevk **ve** safalar ederek yatağa girdim. (s. 241)
- Aramızdaki kardeşlik derecesini de geçen münasebet **ve** refakat üzerine, biraz zaman biçarenin yasını tutmak lazime-i insaniyet (insanlık gereği) değil midir? (s. 286)
- İntisap eylediği familya gerçekten haysiyet **ve** vakar **ve** fazilet ile meşhur' bir familyadır. (s. 290)
- Karnik hâl **ve** tavrında bulunan adamların üzerlerindeki silah elbette taarruz için olur. (s. 308)
- Pek çok şeyler oldu ki Kavânin **ve** kavâid-i ma'rûfe (kanunlar ve bilinen kurallar) tahsin ettiği halde ben beğenmedim. (s. 333)
- Benim ittibaya mecbur olduğum vicdan **ve** uluvv-i cenab (cömertlik) kanunu muktezasınca (gereğince) kızcağızın ziyanını tazmin lüzumu inkâr olunamaz. (s. 333)
- Resmi **ve** tercüme-yi Refet'e gösterdim. (s. 341)

4.1.2.2. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar

İl- “bağlamak, birleştirmek” fiilinin *il-e* zarf- fiil biçiminde kalıplaşmasıyla meydana gelen sıralama bağlaçlarındandır (Korkmaz, 2009: 1104).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bu zatlar Beykoz **ile** Köprü arasında bir saat bir çeyrek zamanı bize hoş imrar ettirmemek (geçirmemek) için lütfen küçük kabineyi tahliye ederek, bize pek büyük bir eser-i inayet gösterirler. (s. 9)
- Bir de vapurun kıç tarafında Kadınlar **ile** erkekler mevkiinin bir perde ile tefrik olunduğu yerde oturan gençlere sorunuz. (s. 10)
- Müsellesin dıl-ı tavîli **ile** dıl-ı asgarının (uzun kenarı **ile** kısa kenarı) teşkil eyledikleri zaviye-i kaime boş idi. (s. 14)
- Eğer Küfeci **ile** bahçıvan arasında madrabâz varsa o da kazanacak. (s. 59)
- Mertlik **ile** yalancılık bir yere sığar mı? (s. 73)
- Tekrar bu kadar ele getirmekliğimiz Matmazel Agavni **ile** Siranuş Hanım sayesinde müyesser olmuştur. (s. 96)
- Bunlar Maryam **ile** kızını da çabuk unutmuşlar. (s. 116)
- İtirafa mecburuz ki bizim yetime, bön safderun gibi tabirat **ile** mahiyetleri tayin olunmak istenilen hissiz, gönülsüz şeylerden de değildir. (s. 121)
- Novart **ile** çocuklarının hallerini Madam Siranuş ve Refet Bey biliyorlarsa diyeceğim yoktur. (s. 136)
- Öyleyse istediğin müsaadeyi vermezden evvel anlamalıyım ki Müslümanlık **ile** Hıristiyanlık beyninde ne fark gördün de birini diğerine feda yahut birini diğerine tercih etmek istiyorsun? (s. 163)
- Refet'**le** Agavni'den ibaret bulunan sülüsüne tesiri olamaz. (s. 232)
- Alafranga müzikayla alaturka müzikanın yekdiğeri takribi tecrübelerinde bulunuyorduk. (s. 264)
- Ferideyle Karnik'in ahvali bu hikmetin aleyhine bürhandır zannetmeyiniz. (s. 301)

- Ferhat **ile** Şirin, Leyla **ile** Mecnun, Kerem, Şah İsmail filan nedir. (s. 249)
- Bu halde validen**le** pederini süveydâ-yı kalbinde cem eyleyeceksin. (s. 344)

4.1.2.3. “veya” Bağlacı İle Kurulanlar

Arapça “ve” ile Farsça “ya” bağlacının birleşmesiyle oluşmuştur (Hacıeminoğlu, 1992: 207).

Metnimizden bazı örnekler:

- Vapurun sürat **veya** batâetinden onların haberi var mı? (s. 11)
- Saat on birden sonra Hünkâr iskelesinde bulunursanız, böyle bir **veya** iki beygir ile sebze küfesi getiren bahçıvanların birden, ikiden ibaret kalmadıklarını da görürsünüz. (s. 58)
- Boşanan küfeleri zayi ettirmeyip, yine kayığa kadar getirmek **veya** hamallara getirmek kayıkçıların vazifesidir. (s. 64)
- Bu İngiliz asilzadesinin yapma bir şey olduğu **veya** Hollandez veyahut İsveçli bir türedi grek bulunduğu Viyana kumarbazları nezdinde anlaşılmaz değilse de yine oyuna girişmekten yüz çevirmezler. (s. 304)

4.1.2.4. “veyahut” Bağlacı İle Kurulanlar

“veyahut” bağlacı Arapça “ve” ile Farsça “yahut” kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelen bağlaçtır (Korkmaz, 2009: 1114).

Metnimizden bazı örnekler:

- Köprüden Beykoz’a kadar **veyahut** Beykoz’dan Köprü’ye değin yapacak başka iş bulamayarak, sigara sigara üzerine, ağzımızı zehirleyip, laf laf üstüne çenemizi yordığımız günler pek çoktur. (s. 10)

- Tacir ırağı dediğimiz zat, Galata'da bir ticarethane memurlarından **veyahut** İstanbul'da mağaza tezgâhtarlarından, olsa yani ağleb-i erbab-ı mesaf (iş güç sahibi olanların çoğu) gibi gündüzleri çalışır, geceleri rahat eder takımdan bulunsaydı, mülakatta hiç külfet görülmezdi. (s. 53)
- Bu satılan böreklerin, simitlerin, dünden **veyahut** hemen o sabah yapılmış Şeyler olduklarına ihtimal veremezsiniz. (s. 53)
- Ta yanına sokulmalıdır ki baş ve kı altlarında  dört kişinin çuval **veyahut** aba gibi Şeylerden müteşekkil (oluşmuş) birer firaş (şilte) zerinde **veyahut** ıplak tahta üstünde kıvrılıp horul horul uyumakta bulduklarını göresiniz.(s. 57)
- Mesela semtiniz Hocapaşa ise şöyle Edirnkapısı'na, ya Fatih'e **veyahut** Eyüp'e doğru alıp yürüyüverirsiniz. (s. 55)
- Yani "canım"lar "ganım" ve "pare"ler "fare" **veyahut** dudaklarını biraz ziyadece zorlamak üzere "yâre" olarak telaffuz ediliyorlar. (s. 144)
- Mesela Midilli zeytin bahçelerinin kendisine ettikleri kredi ile İzmir' deki kuru zmc **veyahut** meşe palamutusunun hesabını görür **veyahut** Fiyome'den İskenderiye'ye irsal ettirdiği kağıt ve mukavvanın bedelini, Akka, Ladikya, Antakya taraflarından toplayıp Triyeste'ye sevk ettirdiği yapağı esmaniyle tediye ettirirler. (s. 146)
- şu anda Karnik ya Őeytanların bile yerini bulamayacakları bir yerde, bir karıyla beraber ihtifa eylemiştir **veyahut** yine şu anda bu habis İstanbul'da bulunmayıp, yanında bir karı olduğu halde firardadır. (s. 172)
- Avrupa'ca "fiy mer" (fillemere) yani valide kızlar **veyahut** kız valideler denilen meselenin bizdeki Beyoğlu'nca da halli lüzumu çoktan beri hâsil olmuşsa da, henüz halledilmemiştir. (s. 196)
- Konu komşu bu kszn hatırına riâyette kusur etmeyerek, bilakis cehalet **veyahut** ona yine karip (yakın) ma'lmat-ı nakısa (eksik bilgiler) ile talim ve terbiye-i mükemmele arasında görülecek olan fark, Siranuş'la o mahalle kadınları arasında da görünürdü. (s. 209)
- Bazı mbayaattan (alışveriş işlerinden) **veyahut** istihmam (hamama gitmek) gibi zaruriyattan maada hiçbir Şey için kapıdan dışarıya

çıkılmakta ve kendisini öyle mesirelerde filanlarda halkın enzâr-ı temâşâsına (seyreden bakışlarına) arz etmemekteydi. (s. 229)

- Feride hanım bir daha size bu sözü açacak **veyahut** mektup filan verecek olursa Refet'i uzun uzadıya zemmederek kendisinden soğutmağa çalışırsınız.(s. 231)
- Nefinden, ziyanından hiç bahse girişmeğe lüzum bile görmeksizin, bunun esasen bir hikmet olduğunu bittasdik (kabul ederek) neticesi muzır (zararlı) **veyahut** müfit (faydalı) olacağını da tecrübe-i medideye (uzun tecrübeler) havale eyleriz. (s. 249)
- Yahudi Ağavni'yle uğraştığı gibi, bir yandan da diğer adamla uğraşa uğraşa tab ve tüvanı (gücü) kesilerek o da diplmek yolunu tuttu **veyahut** ihtimal ki artık dibe çökmeğe başlayan zavallı Ağavni herifin boğazına kilitlemiş olduğu pençeleriyle onu da çekip götürüyordu. (s. 272)
- Adeta inanamayacağı gelerek, kendisini şevklendirmek **veyahut** mahcup etmeksizin kendisine muavenette (yardımlarda) bulunmak maksadıyla bu iş benim tarafımdan mürettep (tertiplenmiş) olmasın diye şüphesini bile meydana koydu. (s. 291)
- Gayeti günde bir iki sütun **veyahut** haftada bir iki forma yazı da onun hesabına yazıvermek kâfi. (s. 292)
- Trablus kuşağı ve arkasında kırmızı **veyahut** mavi fanilâsı, kısa ceketi, küçük fesi koskocaman püskülüyle gördüğünüz gençlere niçin “tosun” denilir? (s. 308)
- Refet tiyatroya girmemiştir **veyahut** hiç de girmeyecektir mutâlaasıyla pasajın içinde bir aralık irkildim kaldım. (s. 324)
- Bu teklif teceddüt edecek **veyahut** başka bir talip çıkacak olursa ne yolda davranacağım sordum. (s. 362)

4.1.2.5. “Ya” Bağlacı İle Kurulanlar

Dilimize Farsçadan girmiştir (Korkmaz, 2009: 1113).

Metnimizden bazı örnekler:

- Yalnız gençlere mi **ya** vücutları kocadığı halde gönülleri kocamamış bulunan ihtiyarlara da sorunuz. (s. 10)
- **Ya** vapur Kandilli'den sonra Kuzguncuk'a kadar kaç iskeleye uğrarsa, kadınlar tarafından birtakım yolcular, o iskelelere çıkacak ve o iskelelerden de birtakım kadın yolcuları girecektir. (s. 11)
- **Ya** o adam bensem? (s. 26)
- **Ya** çocuk bu akşam Siranuş'un hanesine gidip keyfiyeti anlatırsa? (s. 73)
- **Ya** Rumcayı? (s. 96)
- Öyle **ya**, saat yediye geliyor. (s. 98)
- Tarihlerde okumuşsunuzdur **ya**, Kölemen denilen zorbalar ahaliyi soyup, memleketi viran etmekten başka neye yararlanmış? (s. 152)
- Zira gördünüz **ya**, bizim işimiz bir kurulu düzendir. (s. 156)
- **Ya** "büyük adam" diye muvaffakiyet-i kesire-i mütetabia sahibine denilmez mi? (s. 158)
- **Ya** bu kadar ulüvv-i cenah, bu kadar semahat, bu derece de merak olur mu? (s. 194)
- **Ya** karileriniz bu malumatı nasıl aldığınızı bilemeyerek, hayali olduğuna zahip olacak olurlarsa? (s. 197)
- **Ya** babasının ismini sorarlarsa ne diyeyim? (s. 204)
- **Ya** Refet. (s. 241)
- **Ya** Refet'in Bursa'da olduğunu bilmiyor mu? (s. 247)
- **Ya** şive-i ifade? (s. 247)
- **Ya** beni ne kadar memnun bıraktı. (s. 290)
- Doğrusu **ya** Siranuş için bulduğum şu memuriyetten bence maksad-ı ala kızcağızı ciddi bir surette imtihanı. (s. 292)
- **Ya** bu gibi mesail neticesinde bahtiyarlığının mütemmimi addeylediği hizmetinden de mahrum olacak da... (s. 313)
- **Ya** kabul ediverecekse? (s. 317)
- **Ya** şimdi nereye gidiyor? (s. 349)

4.1.2.6. “ya ... veyahut ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- Esmeri gereği gibi iri yarı, geniş omuzlu, o dar kollu fistanın setrinden âciz kalacağı derecelerde kalın pazulu, fakat yaşça yirmiden fazla **ya** biraz ziyade **veyahut** pek noksan tahmin olunacak kadar genç bir kadındı. (s. 18)
- Koca roman tamam da, pek çok roman meraklılarımızın **ya** hayalî **veyahut** sırf cinayet üzerine mübtenî romanlardan usanarak, mucidi Emile Zola olmak üzere arzu eyledikleri tabii romanlardan birisi. (s. 24)
- Sabahleyin, **ya** uşağını arkasına takmış ve **veyahut** zenbilini sırtına vurmuş olduğu halde hanesinin o günkü ihtiyacatını istifaya çıkan ercüment, kasap dükkânına vardığı zaman, kış bacaklarından sıra sıra asılmış taze koyunlar görür. (s. 54)
- Mesela semtiniz Hocapaşa ise şöyle Edirnkapısı'na, **ya** Fatih'e **veyahut** Eyüp'e doğru alıp yürüyüverirsiniz. (s. 55)
- Bu istidanın is'afı için **ya** karısı da istidaya iştirak etmek **veyahut** kilise ve kançılıryaca meşru ve makbul görülebilecek bir sebep göstermek lazım gelirdi. (s. 109)
- Refet bundan evvelki sözünü gayet mahcubane bir tavırla söyleyebilmişken Seyyit'in son suali üzerine **ya** bin kat daha mahcup olmak **veyahut** bir cür'et-i küstahâne (küstahça cesaret) ile def-i hicab eylemek (utancını uzaklaştırmak) mecburiyeti arasında muhayyir kalmış. (s. 173)

4.1.2.7. “yahut” Bağlacı İle Kurulanlar

Farsça “yâ” bağlacı ile “hod” kelimesinin birleşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1114).

Metnimizden bazı örnekler:

- İşte, o güzel levhayı berbat ettiniz gitti. **Yahut**, şimdi ekseriyetle onların heves eyledikleri veçhile, diğer esmer güzelinin siyaha karib, koyu kumral saçlarını kimyevi sulardan birisiyle sarıya tahvil eyleyiniz. (s. 20)
- “Madam filan için” **yahut** “Matmazel filan için” yahut “Mösyö filan için” (s. 37)
- Mesela alessabah "Sıcak börek" diye bir adamın geçtiğini işitirsiniz. **Yahut**, bu sada kulağınızda "sıcak simit" suretinde gelir. (s. 53)
- Bugün işiniz yoktur **yahut** işleriniz müsaittir de gezmeye çıkarsınız. (s. 55)
- Deredeki sudan maada pazar veyahut yortu akşamları, okkası üç buçuk kuruşluk sert, murdar rakıdan, kırk paralık **yahut** iki kuruşluk rakı. (s. 60)
- Fakat, onu yazdığım gecenin ferdası günü, **yahut** akşamı, hemen dostlarıma giderek okuyuverememiştim.(s. 101)
- Müslümanlık ile Hristiyanlık beyninde ne fark gördün de birini diğerine feda **yahut** birini diğerine tercih etmek istiyorsun? (s. 163)
- İmzasız bir mektubla, kendi hâlinde bulunan bir bedbaht, ya kafasına bir kurşun sıkarak **yahut** yüreği üzerine bir bıçak saplayarak namusunu kanıyla yıkayamayacak olursa alçaklardan sayılacağı ihtar olunmuş. (s. 109)
- Ya bundan haberdar değildir **yahut** haberdar olduğunu göstermez. (s. 121)
- Seyit Mehmet Numan'a **yahut** Feride'ye hayıflanmadı mı? (s. 169)
- Bana unvan verecekseniz "Beyim" demelisiniz. **Yahut** hiçbir unvan vermemelisiniz. (s. 201)
- Refet'le görüşmüşler mi? **Yahut** kendisi Refet'i görmüş mü? (s. 221)
- Her gördükleri erkeği ya peri padişahının oğlu **yahut** Âşık Garip zannederler. (s. 250)
- Sanki oraya girer yahut çıkar iken beni bularak **yahut** Agavni'yi görerek bir rezalet çıkartır diye mi düşünüyorsun? (s. 253)

- İki kadından birisini primadonna, diğeri kontralto ve biz, iki erkekten birimizi tenör, diğeri bariton **yahut** baso addederek ve piyanoyu da dört elle çalarak adeta dinlenilebilecek korolu ve armonili parçalar yapıyorduk. (s. 264)
- Ağavni boğulmuştu bile. **Yahut** ihtimal ki bayılmıştı. (s. 271)
- Bir **yahut** iki hafta bu oda hep Siranuş'un odası addolunacak. (s. 284)
- Fakat bizim ona ihtiyacımız yok ki tama edebilelim. **Yahut** tabiri diğeri ne kadar az para.(s. 320)

4.1.2.8. “ya ... yahut ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- İmzasız bir mektubla, kendi halinde bulunan bir bedbaht, **ya** kafasına bir kurşun sıkarak **yahut** yüreği üzerine bir bıçak saplayarak namusunu kanıyla yıkayamayacak olursa alçaklardan sayılacağı ihtar olunmuş. (s. 109)
- Muallime, **ya** bundan haberdar değildir **yahut** haberdar olduğunu göstermez. (s. 121)
- Her gördükleri erkeği **ya** peri padişahının oğlu **yahut** Âşık Garip zannederler. (s.250)
- **Ya** kığı üzerinde bir kama **yahut** cebinde bir revolver eksik olmazdı.(s. 308)
- **Ya** pek çok okuyup, Avrupa okumuşlarında görülen serbest-i efkâr (düşünce serbestliği) derecesine varmalıydı **yahut** hiç okumayıp cahil kalmalıydı ki tebdil-i mezheb ettirebilmek (dinini değiştirebilmek) asan olsun. (s. 322)
- Mahaza patrikhane sicilinde bir kayıt bulunmak için **ya** Seyyit Mehmet Numan **ya** zat-ı aliniz **yahut** daha doğrusu Matmazel Siranuş patrikhaneye bir makbuz ita ediverirlerse de bu da bir muamele-i zaide addolunmaz.(s. 334)

4.1.2.9. “ya ... ya ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Dilimize Farsçadan giren “ya” bağlacının iki kere tekrarlanmasıyla oluşur. Birini diğerine seçme anlamı katar (Korkmaz, 2009: 1113).

Metnimizden bazı örnekler:

- Rüyalarında **ya** gübre parasını tedarik ile uğraşıyorlar **ya** hastalanan öküzü tedavi ile. (s. 60)
- Burada bir seyyar berber, yine bu mahlûttan (karışım) birisinin **ya** kafasını **ya** çenesini tıraş ediyor. (s. 63)
- Neticesinde **ya** muvaffak **ya** makhur olur. (s. 75)
- **Ya** Refet **ya** koca Seyit Mehmet Numan? (s. 182)
- Elbette bir gün **ya** bir tehevür **ya** bir tamah ile o silah-ı taarruzu istimal eder. (s. 308)
- Malum a, tasmim eylediği haşarılığı tiyatrodaki edecek olanlar, **Ya** kulislere baş vururlar **ya** fuayelere. (s. 325)
- Mahaza patrikhane sicilinde bir kayıt bulunmak için **ya** Seyit Mehmet Numan **ya** zat-ı âliniz, (s. 334)
- **Ya** akli **ya** sür'at-i intikali (kavrayışı). (s. 339)

4.1.2.10. “ne... ne...” Bağlacı İle Kurulanlar

Görevdeş veya zıt anlamlı kelimelerin başına gelerek sıraladığı kelimelere olumsuzluk anlamı katar. Zamir kökenli bağlacımızdır. Sonuna *de* bağlacı eklenerek pekiştirme anlamı da katar (Korkmaz, 2009: 1111).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Ney**üzlerinde **ne** kaşlarında **ne** saçlarında. (s. 20)
- **Ne** zihnimde hata var, **ne** gözlerimde. (s. 27)
- Güya **ne** birlikte bir kamaradaymışız, **ne** o kadar vukuata şahit olmuşuz. (s. 33)

- İlk mülakatta **ne** ben **ne** Agavni hiç işin önünü belli etmeyeceğiz. (s. 87)
- Eminönü'nde ilk görüştüğümüz sabah anlayabildiğime göre siz **ne** gazete okursunuz **ne** kitap. (s. 88)
- Zira biçare Siranuş'un kendi serguzeştine ait hususatla ziyaclece işgal ve it'abına (uğraşmasına ve yorulmasına) **ne** refikasının **ne** Refet'in rızası olmayıp mümkün mertebe eğlendirilmesi, teselli verilmesi bunlar nezdinde matluptu (isteniyordu). (s. 95)
- **Ne** kendine **ne** çocuğa bir suikastta bulunma. (s. 114)
- **Ne** güzel **ne** çirkin, **ne** iyi **ne** fena, **ne** alim **ne** cahil. (s. 133)
- **Ne** seni doğuran valide validemdir **ne** seni tevlit eden peder pederim. (s. 13)
- Edinmesi için can attıkları sandalyeler üzerinde oturanlara **ne** yolda ve **ne** derecede malumat lazım olduğunu düşünüp, o malumatı iktisap ile tehiyye edilmelerine bile ehemmiyet verilmiyor.(s. 153)
- **Ne** gelen var **ne** gelecek. (s. 171)
- Öyleyse bilmiş ol ki Karnik'in mağlup olduğu kadın **Ne** güzeldir **ne** terbiyeli **ne** ehl-i ırz. (s. 173)
- Bu zanlara **ne** büsbütün vahi diyebiliriz **ne** de bilkülliye sıhhatine kanat ederiz. (s. 216)
- Bu Feride Hanım meselesinden, ta bizce işe bir karar verilinceye kadar **ne** Agavni'ye **ne de** Refet'e bir şey söylememesi kararını tazeledik. (s. 223)
- Kürk kabında **ne** hav kalmış **ne** renk. (s. 200)
- Zira validesinin vefatından yedi sekiz ay mukaddem leyli kız mektebine konulmuş olduğundan, validesinin **ne** hastalığını, **ne** vefatını görmemişti. (s. 206)
- Bu Feride Hanım meselesinden, ta bizce işe bir karar verilinceye kadar **ne** Ağavni'ye, **ne** Refet'e hiçbirşey söylenmemesi kararını tazeledik.(s. 223)
- **Ne** Seyit Mehmet Numan'ın on, on beş altınına **ne** peder-i tabiîsi (gerçek babası) olan Tunuslunun birkaç yüz kese akçe sermayesine

arz-ı ihtiyaç mecburiyetini hissetmeksizin, kalbinde henüz tecrübe etmediği halde mevcudiyetinden şüphesi olmayan çalışkanlık hissi sermaye-yi azimi ile kendi ihtiyacını kendisi tesviye edebilecek. (s. 237)

- Bizim kızımızda Refet'in nazarı rağbetini celbedebilecek **ne** hüsn **ne** terbiye **ne** mağrifet hiçbir şey bulunmadığını ve yalnız paramız için de Refet'in bize damat olamayacağım gösterdim. (s. 255)
- Sen **ne** Seyit'e **ne** arkadaşlarından hiçbirisine bu işe dair harf-i vahit söyleme. (s. 261)
- **Ne** yiyor **ne** içiyor. (s. 297)
- O da cevap olsun diye bir şeyler söylüyor ama **ne** benim suallerimin hükmü var, **ne** onun cevaplarının. (s.297)
- Böyle gûnagûn (çeşitli) nimetlerin, inayetlerin hangisine, **ne** yolda sevinip **ne** vechile teşekkür edeceğini bilemeyerek şaşırıp kalmakta ve şu nimetlerin velilerine ona göre tezyîd-i ihtisâs eylemekteydi (duygularını arttırmaktaydı). (s. 311)
- Fakat **ne** o kızını tanıyor, **ne** kızı onu. (s. 337)
- Benim tahminime göre meydanda **ne** Vartov Dudu bulunacak idi **ne** kocası. (s. 357)
- Siranuş tarafından serd edilen (yapılan) hulasa-i müzakere (görüşme özeti) bana ispat eyledi ki bu meselede ne kendisi için şayan-ı tevbih (ayıplanacak) bir kabahat mutasavverdir, ne Refet için. (s. 358)

4.1.2.11. “ne ... ne ... de” Bağlacı İle Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- Hatırında **ne** o günkü münazarada çevireceği manevralar ve **ne de** istihzar etmekte bulunduğu romana takacağı kulplar, kubbeler kalmayarak, (s. 13)
- **Ne** sarışın güzelin **ne de** ihtiyar kadının bu tahavvüle vakıf olmadıkları (değişikliğin farkında olmadıkları), suret-i muhaverede (konuşmanın tarzında) hiçbir tebeddül olmaksızın edilen devamdan anlaşılıyordu. (s. 25)

- Bu zanlara **ne** büsbütün vahi diyebiliriz **ne de** bilkülliye sıhhatine kanat ederiz. (s. 216)
- Ama bu zanlara **ne** büsbütün vahi diyebiliriz, **ne de** bilkülliye sıhhatine kanaat ederiz.(s. 216)
- Bu Feride Hanım meselesinden, ta bizce işe bir karar verilinceye kadar **ne** Agavni'ye **ne de** Refet'e bir şey söylememesi kararını tazeledik. (s. 223)
- Fakat buna **ne** Ağavni'nin, **ne de** başka hiçbir kimsenin inanamamasını da tabiyyât-ı umûrdan (tabii durum) addeyledik. (s. 262)
- **Ne** olabilecek işlerden addediyorum **ne de** olmayacak. (s. 315)
- Gözlüğümü takıp her tarafa göz gezdirdimse de, **ne** orta yerde **ne de** localarda Refet' e benzer kimseyi göremedim. (s. 325)
- **Ne** o kızını tanıyor **ne de** kızı onu. (s. 337)
- İşte bâis-i hilkatim (yaradılış sebebim) olan asıl öz babamın tasviri huzurunda yeminle sizi temin ederim ki ta İstanbul'lu hanımefendi beni oğluna almak hevesini ortaya çıkarıncaya kadar **ne** benim tarafımdan Refet'e ve **ne de** Refet tarafından bana ilân-ı aşk ve izhar-ı heves (arzusunu gösterme) yollu kelime-i vahide söylenmemiştir. (s. 359)

4.1.2.12. “de ... de ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Eski Türkçede “ve” anlamındaki kalıplaşmış *takı* (<*tak-ı*) zarf- fiilinin ses değişmesine uğramasıyla oluşmuştur. Bağlanan öğelerin sonuna gelerek bağlama kurar (Korkmaz, 2009: 1109).

Metnimizden bazı örnekler:

- Türkçesi **de** Fransızcası **da** yerli mürekkebi ve fena bir yazı ile yazılmış bulunan mahut küçücük levhalara yağmur yağış isabetiyle, o fena yazıların da bozulmuş olduğunu derhal derhâtır eyledik. (s. 15)
- İslam'dan **da** epeyce yolcu var, gayr-i Müslim'den **de**. (s. 27)

- Sarıklılar **da** var, kılıçlılar **da**. (s. 27)
- Şapkalılar **da** var, fesliler **de**. (s. 27)
- Feride'nin **de** babasının **da** hastalığından dolayı Seyyit'e haber vereceğimiz şeyi söyleyemediğimi ve kendisinin memuriyete devamda kusur etmeyeceği me'mûlüm (ümidim) olduğunu ve ben dahi şu günlerde teessürümden dolayı birkaç gün inmeyeceğimi bildirdim (s. 299)
- Bu lâkırdı sizinle **de** Refet'le **de** defaatle edilmiştir. (s. 363)

4.1.2.13. “hem... hem ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Farsça kökenli olan “hem ... hem” bağlacı cümleye eşitlik, birlikte olma ya da karşıt olma anlamları katar. Sonuna *de* bağlacı eklenerek pekiştirme anlamı da katar (Korkmaz, 2009: 1110).

Metnimizden bazı örnekler:

- Ermenice bilmediğim ve tahsilini **hem** güç **hem** beyhude gördüğüm için Fransızcadan maada, işletmek arzusuna düştüğüm diğer lisan olarak Osmanlıca'yı intihab ettim (seçtim). (s. 42)
- Ben dahi evvelkinden daha ihtiramkarane bir selam ile **hem** teşekkür, **hem** veda eyledim. (s. 47)
- Bu oda **hem** yatak **hem** ikamet odası hâlini cem eyleyen (birleştiren) mefruş (dayalı döşeli) odalardandır. (s. 51)
- Her ne kadar Refet Bey'in henüz oraya gelmiş olması me'mul olamazsa da, **hem** yiyeceğimizi yemiş, **hem** kendisini beklemiş olacağımızı hesap etmiştik. (s. 66)
- **Hem** karnımızı doyurup **hem** musahabemizde devam ettik. (s. 72)
- Oradan, arka sokaktan Tepebaşı'na sarkıp, İngiliz sarayı önünden, Balık Pazarı'ndan, Rum silligosu sokağından, **hem** kestirme, **hem** ard sokaklar olmak üzere menzil-i maksûda vardık. (s. 91)

- **Hem** bana meylin varmış, **hem** servetimi mahveden sen olmayasın ve bana meylin paramdan dolayı olduğunu ben zann etmeyeyim diye meylini ketm etmişsin, cebr-i nefis eylemişsin. (s. 127)
- **Hem** kendine **hem** halka nafi bir adam olmasına elbette müncer olacaktır. (s. 160)
- **Hem** pek güzel **hem** gayet tebriyeli. (s. 172)
- **Hem** söyleşiyor **hem** merdivenden yukarı çıkıyor idik. (s. 194)
- Kadıncağız hakikaten **hem** merhametli **hem** mülâhazalı imiş. (s. 202)
- **Hem** terbiyeli **hem** zengin bir adam olmak üzere tavsiye etti. (s. 213)
- **Hem** güzel **hem** zekâvat hem çalışkan şeyler. (s. 302)

4.1.2.14. “hem ... hem de” Bağlacı İle Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- Bahsolunan gaddar **hem** esmer dilbere, **hem** başka bir kadına gadretmiş, **hem de**, bu efendisine hıyanette bulunmuş. (s. 24)
- İnsan eğer kudret-i vehbiyye ve kesbiyyesiyle (doğuştan ve sonradan kazandığı kabiliyeti) din ve devletine bi-hakkın hüsn-i hizmet edebilecekse memuriyet yolunu tercih ederek, yoksa **hem** kendi başına bir maişet-i müstakilâne (bağımsız geçim şekli) ile yaşamak **hem de** namus dairesinde zenginlik ihtimalâtı yolunda bulunmak isterse mutlaka ticaret tarikını tercih eylemelidir. (s. 93)
- Bu hal Madamu'l-uyûnî'de hem bir tatlı teessürü, hem de çocuğun selâmeti için itmi'nân-ı kat'iyi mucip oldu. (s. 202)

4.1.2.15. “gerek ... gerek ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Eski Türkçedeki *kerge-* fiilinin > ker- ge- k> gerek haline dönüşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1110).

Metnimizden bazı örnekler:

- Madrup (dayak yiyen) **gerek** evvelki ve **gerek** bu sözünü pek gubat (kaba) bir Ermeni şivesiyle söylediğinden derhal anlaşıldı ki kavmiyeti, kıyafetiyle mütenasip değildir. (s. 29)

- Sevimli genç, bu "iyi ya işte"yi de o kadar kayıtsızcasına bir tavırla söyleyip, yine evvelki gibi yüzüme bakıyordu ki, **gerek** arzuhal yazayım **gerek** kitaplar telif edeyim, bunların, kendisince hiçbir ehemmiyeti olmayıp, yalnız kendisinden soracağım şey neyse, onu sormaklığımıdaki isticâlini (acelesini) işrab (ima) ediyordu. (s. 67)
- **Gerek** kendisinin ve **gerek** validesinin paraları baba dostu olan Seyyit Mehmet Numan'ın idaresi altında olup, (s. 81)
- Ondan sonra sofranın nihayetine kadar Siranuş'un sergüzeştinden itmamı (tamamlanması) lazım gelen bazı yerler **gerek** kendisi **gerek** refikasıyla Refet Bey tarafından itmam olundu. (s. 95)
- Zira **gerek** kız ve **gerek** validesi kendisinden büyük bir biraderi dūçâr-ı zarûret olmuş (yoksulluğa düşmüş) bulunmakla beraber, tûvangerâne nümayişleri (zengince gösterişleri) ziyadece seviyorlardı. (s. 105)
- **Gerek** Agavni **gerek** Siranuş derin derin düşünüyorlar. (s. 118)
- Tab'ına (kendisine) epeyce gazap müstevli olduğu(geldiği) **gerek** gözlerinin parlamasından ve **gerek** sadasının titremesinden anlaşılıyor idi. (s. 165)
- **Gerek** ben sağ kalayım **gerek** vefat edeyim benim servetimle ve zavallı hasta kızcağızımın makhuriyetiyle (kahriyle) Siranuş'un bezminde (yanında) keyif çatmağı kurmuştur. (s. 168)
- Hiçbir karar verilmemişse de **gerek** Bayzar Dudu **gerek** kocası gayet merhametli insanlardan bulunmak hasebiyle kızcağız için elbette bir çare bulunacağı kendisini her gören ve gördüğü anda beğenip seven hane halkı tarafından katiyen hükm olunuyordu. (s. 198)
- Saniyen **gerek** çocuğunun ve **gerek** validesinin te'min-i selametleri için müthiş Tunusludan vaat olmak lüzumu, olur olmaz kadınların değil a, olur olmaz erkeklerin bile hatırına gelemeyecek tedabirdendir. (s. 203)
- **Gerek** kızın ve **gerek** efendisinin hâline hasbel-hamiyye (hamiyeti gereği) ziyadesiyle acımışsa da tesliyet (teselli) yolunda Seyyit Mehmet Numan'la hiçbir hasbihale girişememiş. (s. 299)

- **Gerek** onun ve **gerek** Seyit Mehmet Numan'ın paralarının aşırılması o yaşlı kadının kendi tarafından kandırılması (s. 300)
- Yeni esrarına vakıf olduğumuz zaman **gerek** benden **gerek** Siranuş'tan ne kadar utanacağını derpiş ediyor (göz önünde bulunduruyor) da onun için böyle meyus (kederli) ve mahzun görünüyor. (s. 327)
- Ama onun tarafından **gerek** Refet'e ve **gerek** başka bir kimseye ifşâyı râz edilecek (sır verilecek) olursa, ondan dolayı bana bir gûne (şekilde) mesuliyet teveccüh edemez sanırım. (s. 333)
- Resmi ilk telâkîde me'mûlüm (umduğum) kadar mütehâlikâne bir surette eser-i muhabbet (sevgi eseri) gösterilmemiş olan Siranuş, **Gerek** pederine ve **gerek** bu resme dair teati eylediğimiz (söylediğimiz) sözler üzerine gittikçe tezyid-i merak eyliyordu. (s. 337)
- Bu günkü işler için enine boyuna gezip tozduğum cihetle **gerek** vücudumu ve **gerek** zihnimi hayli yorgun bulduğumdan bu akşam saat üç sularında İstanbul'a çekilmek için Siranuş'tan ruhsat istedim. (s. 346)

4.1.2.16. “gâh ... gâh ...” Bağlacı İle Kurulanlar

Dilimize Farsçadan girmiştir (Korkmaz, 2009: 1120).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Gâh** romancılık **gâh** feylosofluk gibi gibi tecelliyatla muttasıf olduğumuzdan, Şirket-i Hayriyye'den müşteki olduğumuz zamanlardan ziyade, müteşekkir kaldığımız zamanlar da vardır. (s. 9)
- **Gâh** Fransızca **gâh** Ermenice **gâh** Türkçe (s. 30)
- Akıntılara tebaiyetle (uyarak) **gâh** Anadolu **gâh** Rumeli sahiline kayık takarrüb ettikçe (yaklaştıkça) yalı bahçelerinden ve arka taraftaki dağlardan yüzlerce bülbüller hazin nağmeleriyle bîdâri-i âşıkanelerini ilan ediyorlar. (s. 61)
- **Gâh** iğnenin kıcıyla parmağını **gâh** ucuyla elini dizini delerek, gece uykularını terk ederek, kıt kanaat geçinebilmekten yorulmaklığı

üzerine Kolariyo gibi safiyane teklifte bulunan bir merd-i kâmilin (olgun bir insanın) sayesinde edeceği rahata kapılmıştı. (s. 117)

- **Gâh** Agavni'ye **gâh** Refet'e o güzel iri ve kara gözlerini tahvil ettikçe dalıp giderek bir müddet kendini alamıyordu. (s. 130)
- Ateş kesilmiş olan bir elimi tutarak elimi tutarak **gâh** sıkıp **gâh** okşamaya başladı. (s. 156)
- Bir hükm-i kat'i (kesin karar) veremeyerek, **gâh** birine ve **gâh** diğerine tebdil hükm ettiği şu halden pek sıkıldıkça kadıncağızı çağırır, onunla hasbıhale girişirdi. (s. 180)
- **Gâh** bir dakikalık muamele insanoğlunun mahiyetini takdire kifayet ediveriyor **gâh** kırk yıllık tecrübe hâlâ insanoğlunun mahiyetini meydana çıkaramıyor. (s. 203)
- **Gâh** "Bilmiş ol ki çocuğun kılına hatâ getirecek olursan boynun kılıcıma karşı kıldan ince kalır" diye, tehdit eyliyor **gâh** "Ben çocuğumun idaresinden asla âciz değilim." (s. 204)
- Bu merak beni **gâh** kârlı çıkarır **gâh** zararlı. (s. 294)
- da **gâh** bana **gâh** Siranuş'a bakıyor. (s. 321)
- **Gâh** birbirimize **gâh** resme bakıyorduksak da sanki nutkumuz tutulmuş olduğundan ikimizde harf-i vahid söyleyemiyorduk. (s. 336)
- Rengi **gâh** ağarıp **gâh** kızarıyor idi. (s. 345)
- **Gâh** girmeyi muvafık buluyor idim **gâh** girmemeyi. (s. 348)

4.1.2.17. "İster ... ister ..." Bağlacı İle Kurulanlar

Zıt nitelikli iki kelimeyi sıralayan bağlaçtır (Korkmaz, 2009: 1111).

Metnimizden bazı örnekler:

- **İster** dinlesinler **ister** dinlemesinler (s. 24)
- **İster** terbiyesizliğimize verilsin **ister** edepsizliğimize (s. 25)
- **İster** isen benim ismimi ver **ister** isen başka bir Ermeni ismini bul. (s. 203)

- İş doğrudan doğruya kendisine ait olduğundan sır sahibi **ister** ketm **ister** ifşa eylesin. (s. 333)

4.1.2.18. “kimi ... kimi ...” Bağlacı İle Kurulanlar

“Kim?” soru zamirinden kalıplaşarak oluşan nöbetleşme işlevi katan bağlaçtır (Korkmaz, 2009: 1121).

Metnimizden bazı örnekler:

- Şu arada seyyar kahveci kendi etrafında **kimisi** ufak iskemlelere **kimisi** yerlere oturmuş bulunan bahçıvan ve hamal ve kayıkçı ve madrabaz mahlûtu (karışımı) cemaatlere kahve pişiriyor. (s. 63)
- **Kimi** nalına vurur **kimi** mihına. (s. 111)
- **Kimi** müferrih (sevinçli) **kimi** müellim (acıklı) ihtisat (duygular) peyda etmeyecek olsaydı, bunca işim gücüm arasında bana, Siranuş da bir iş güç olabilir miydi? (s. 293)

4.1.2.19. “mı ... yoksa ... mı” Bağlacı İle Kurulanlar

Yok+ ise < yoksa< yohsa “aksi halde” anlamına gelen bağlaç ile soru edatı “mi/ mı?” nin birleşmesiyle meydana gelmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 214).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bakalım bizim cemal dilenciliği nev’inden ettiğimiz arsızlıkları tahsin **mi** edecekler, yoksa tayip **mi**? (s. 11)
- Siranuş, musibet **mi** yoksa saadet **mi** olduğu hakkında bir hükm-i kat’i (kesin karar) veremeyerek, (s. 180)
- Bunun bu derecesine muhabbet **mi** yoksa delilik **mi** demek lazım olduğunu bilemiyorum. (s. 258)
- Buraya çıksınlar **mi**, yoksa arabadan ineksizin Beyoğlu'na kadar gitsinler **mi** diye soruyorlar. (s. 288)
- Bu hulyaları kuru bir eğlence için **mi** yürüttüğümüzü, yoksa kızda böyle bir gayret-i mesai-perestânenin (çalışma aşkının) cidden **mi**

mevcut olduğunu hâl ve şanından peyda olacak âlâyim ve emârâttan istikşâf ve istihraca (belirti ve işaretlerden anlamaya) çalışıyordum. (s. 292)

4.1.2.20. “ama” Bağlacı İle Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “amma >ama” bağlacı Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Anadolu metinlerinde geçmektedir. Cümle başında ve cümle içinde kullanılabilir (Hacıeminoğlu, 1992: 117).

Metnimizden bazı örnekler:

- Vakıa sanatımızın bir ciheti de gazetecilik olduğundan Şirket-i Hayriyye hakkında pek çok şikâyetler bizim de kalemimizden çıkmıştır. **Ama** yalnız gazetecilik sıfatıyla muttasıf olup kalsaydık. (s. 9)
- Çünkü bizce oracığa sokulup esna-yı seyahatte dünyanın yazısını yazarız. **Ama** küçük kabineyi işgale muvaffak olamamışız. (s. 9)
- Bilakis bizim de Köprü'den Beykoz'a kadar veyahut Beykoz'dan Köprü'ye değin yapacak başka iş bulamayarak, sigara sigara üzerine, ağzımızı zehirleyip, laf laf üstüne çenemizi yorduğumuz günler pek çoktur. **Ama** sakın zannetmeyiniz ki bazı günlerimizin de bu surette geçmesinden şikayet edeceğiz. (s. 10)
- İhtimal ki bu maksattan kendiniz de haberdar değilsiniz. **Ama** maksad-ı mezkûr (bahsedilen amaç) tabiiyyattan (doğal) olduğu için insan onu pek de hissedememekte mazurdur. (s. 55)
- İnsanın bu hakayık-ı dakikadan haberdar olabilmesi derecesindeki teyakkuzuna işte hikmet derler. Böyle müteyakkız ve haberdar olanlar hâkimlerden addolunup kulakları vardır **ama** onlarla işitmezler. (s. 56)
- Gözleri vardır **ama** onlarla görmezler. (s. 56)
- Hey canım hey. Hikmetten dem vurmak hızım gelince İnsanoğlu ne kadar hikmetperdaz olur **ama** insaf ve mürüvvetin müktezası gösterilmek lazım gelince insanda insaf ve mürüvvet pek kaht görülür. (s. 111)

- Zira kocasından almış olduğu son nasihat-ı dostanenin de tesiri tedricen (yavaş yavaş), **ama** bir tedric-i seri' (seri bir şekilde) ile zail olarak eskiden muarefesi olan familyaların kaffesi Novart'tan revkerdân olmuşlar (yüz çevirmişler). (s. 114)
- Zavallı Maryam'ın beş altı senedir hüsn-i muaşeretle benimsemiş olduğu haneden bu suretle tard olunması üzerine ne kadar gözyaşları döktüğü mülâhazaya muhtaçtır. **Ama** bu sirişk-i ıztırabın (ızdırıp gözyaşları) seyelânı (akması) çok vakit devam etmedi. (s. 115)
- Bunlar hep Matmazel Ağavni'nin irşadı, talimi, terbiyesi sayesinde müyesser olan terakkıyat-ı zihniyyedendir **ama** bu irşadı telakki (rehberliği anlamam) için iktiza eden istidat (gereken yetenek) dahi mükemmelen mevcut olmalıdır. (s. 142)
- Yani "canım"lar "ganım" ve "pare"ler "fare" veyahut dudaklarını biraz ziyadece zorlamak üzere "yare" olarak telaffuz ediliyorlar. **Ama** söylediği sözlerin kâffesi mühim ve manidar. (s. 144)
- Hatta bazı kere müşkülâtın daha büyüğü de ardiye anbarlarında ve gümrük muamelatında görülür. **Ama** işte Seyyit Mehmet Numan'ın en büyük eseri fatâneti (zekâ eseri) olmak üzere müşkülât-ı mezkûrenin (bahsedilen zorlukların) kâffesi iktihâm olunarak işler dahi kronometre saatler gibi muntazaman işler. (s. 145)
- Sofadaki koltukların birisi üzerine ben oturdum. Diğerine de Siranuş oturdu. Seyyit Mehmet Numan'la olan macerayı anlattım **ama** vesvese cihetini değil. (s. 194)
- Bu hatıra zangoç ağayı derhal müteselli eyledi. **Ama** şimdi ne yapsın? (s. 196)
- Affeyleyiniz beyim. Gizli şeyleri dinlemek iyi değildir **ama** taaccüp (şaşkınlık) ve hayret beni buraya kadar getirdiğinden şu esrara vakıf olmuşumdur. (s. 204)
- Bu haneye ne kadar büyük havf ve ihtirazla geldiğimi ve bu kızın karşısına ne kadar tereddüt ve meskenetle çıktığımı düşünmelidir. **Ama** onu düşünür düşünmez. (s. 236)
- Seyyit Mehmet Numan'ın payesinden bala-ter! **Ama** dikkat lazım! (s. 237)

- Vartov Dudu refakatta kusur etmeyip, kızı yalnız bırakmadı. **Ama** Siranuş iyi olduktan sonra kadıncağız kendi hanesine gitmek için bizden ruhsat istemeğe başladı. (s. 283)
- Hatta bir aralık tamam dört gün Refet'in Beyoğlu'na hiç uğramadığı ve Siranuş'u hiç görmediği de vaki olmuştur. **Ama** ben bu dört günün ikincisinde Vartov Dudu'nun hanesine uğramıştım. (s. 285)
- Hepimiz birbirimizi kaybelemiş olduk. **Ama** hiçbirimizin arasında bir dargınlık, bir küskünlük yok. (s. 286)
- Ben ihtiyarın bu lakırdısını dinliyorum **ama** dinlediğim şey yalnız bunlardan mı ibaret? (s. 331)
- Bu haller hep benim hatırımdan geçiyorlar **ama** mürurları (geçmeleri) için şuraya yazdığım kadar zamana ihtiyaç mı görülür? (s. 332)
- Hakınız var oğlum. Görmedim **ama** tahkikatını dahi bunu müeyyittir. (s. 332)

4.1.2.21. “ancak” Bağlacı İle Kurulanlar

“Anca- ok > ancak” bağlacı Batı Türkçesinde cümle başında çok sık kullanılan bir bağlaçtır (Hacıeminoğlu, 1992: 119).

Metnimizden bazı örnekler:

- Müsellemdi Matmazel. **Ancak** Andon Efendi o müsaadeyi benden istediği zaman bazı ahbap, istifade cihetinin de gözetilmesini nasihat eylemişlerdi. (s. 41)
- Avrupaca pekçok kimseler bu yolda tekerlenip gitmişlerdir. **Ancak** Kolariyo kırkbeş, elli yaşına gelmiş fikri hikmetine metânet vermiş (sağlam tecrübe sahibi olmuş) bir merd-i kâmil olduğundan, kendisini bu zaaftan kurtarabilmiştir. (s. 109)
- Sair kızlar gibi yetime dahi bu muhaberattan pek büyük zevk alırdı. **Ancak** iş öyle izdivac gibi ciddiyat derecelerine varamazdı. (s. 122)
- Zira mütehassis bir kız için yirmi bir yaşına kadar mahpusiyet, kolaylıkla katlanabilecek beliyattan değildir. **Ancak** hikâyemizin bu

cihetinde tasrihata (açıklamaya) girişmek bizce matlup ve mültezim (istenilen ve gerekli görülen şey) değildir. (s. 125)

- Bundan dokuz, on sene mukaddem, ben kendisiyle mülaki olduğum zaman adeta sinni yetmiş beşi hayli tecavüz eylemiş bir pirdi. **Ancak** ak Araplardan öyle metanet-i bedeniye (bedensel dayanıklılık) sahibi bir ihtiyar ki, sakalında siyah kıllar hala beyazlara galip, vücudu hala kayış gibi kavi ve hareket ve sekenatı hala çevik ve zinde. (s. 144)
- Yemekten sonraysa hep edebiyata, felsefiyata dair mübahaseyle zaman geçirdik. **Ancak** Köprü'nün açık olduğu zamana kalmaksızın biraderin hanesine kapağı atmak mecburiyetini beyan eylediğim de Refet yine kıyamla (ayağa kalkarak) bana refakati dermiyan eyledi (söyledi). (s. 188)
- Safdil Ağavni, Siranuş'un, kendisine bu emeli açtığı sırada Karnik için öyle izdivaç derecesindeki emeller pek de beca görülemeyeceğini ketm etmeyip, söylemişti. **Ancak** daha hikâyemizin mebâdisinde (başında) beyan olduğu (söylendiği) ve bir iki yerde de tekerrür eylediği vechile (gibi) Siranuş bu bapta Ağavni'nin safvetinden (samimiliğinden) emin olamamıştır. (s. 217)
- Refet'le mülakatımızın bir ikisi de Beyoğlu'nda vuku bulmuştu. **Ancak** orada dahi teehhüle (evliliğine) dair kendisiyle harf-ı vâhit teati olunmadığı (tek bir kelime konuşulmadığı) gibi, Siranuş'la baş başa kalınabilecek bir zaman da bulunmadığından Refet'le ilk sebk eden muhaveremizden (meydana gelen konuşmamızdan) Siranuş'a da haber verememiştim. (s. 229)
- Bu delikanlı hakkında benim de mütalaam böyledir. **Ancak**, ben bu işte Refet'in bana damat olmağa âdem-i liyâkatini (layık olmadığını) değil, kızımın, Refet'e karı olmağa âdem-i liyakatini mani görürüm. (s. 255)
- Sir bilmem ne bunların bir hayli binlerce filörinlerini oyunda yutar. **Ancak** Viyana'lılar o türediye paraları kolay kolay yutturmamak istemediklerinden, herif filorin kaimelerini hamilen (yüklenerek) ring denilen caddelerden giderken üzerine hücum edip cebren paraları istihsale (almaya) kalkışır. (s. 305)

- Vakıa bu suretle tecelli eyleyen bahtiyarlıktan ikimiz de o kadar mahzuz olmuş ve oluyorduk ki şu tatlı hasbıhaller, latif hayallerle üç gün üç gece birlikte zaman geçirecek olsak, yine doyamayacaktık. **Ancak** Ali Osman Topuz Bey'in şu varakada kızına ne sözler söylemiş olduğunu bir ayak evvel anlamak ikimizin de kemal-i isticâl (büyük acele) ile merak eylediğimiz bir şey olduğundan, akşam yine avdet etmek vaadiyle Siranuş'a muvakkaten veda eyledim. (s. 339)

4.1.2.22. “lâkin” Bağlacı İle Kurulanlar

Farsçadan dilimize geçen “lâkin” bağlacının “lik, likin” şeklinde de kullanımları Çağatay ve Batı Türkçesi sahalarında görülmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 133).

Metnimizden bazı örnekler:

- Ama yalnız gazetecilik sıfatıyla muttasıf olup kalsaydık belki bizde dahi hiç insaf aranmamak lazım gelirdi. **Lâkin** bizde sıfat bundan ibaret değildir. (s. 9)
- Bu güzel gözler küçük hatta pek küçük, **lâkin** şiddet-i zekâya ve vefret-i şetârete (neşenin bolluğuna) delalet etmek üzere mini mini çeşmhanelerinde fırıl fırıl dönerler. (s. 19)
- İffetimle, edebimle oturuyorum. **Lâkin** bu müteselliyane (teselli verici) mülâhazalarım akçe etmez. (s. 26)
- Zavallı adamlar mütehâllik olabildikleri nezaket derecesinde bana cevap verineğe de gayret gösterdiler. **Lâkin** çektikleri küreğin her defasında sarf eyledikleri kol ve bel kuvvetinden maada bir basamağa, bir de oturağa basarak, (s. 62)
- Refet Bey dahi Siranuş Hanım hikayesinden bildiğini anlatmağa başladı. **Lâkin** bir düziye bu hikâyede devam olunmuyordu. (s. 71)
- Bu yüzden yüreğim rahattı. **Lâkin** akşam, mağazadan çıktıktan sonra giderse? (s. 73)
- Kolariyo'yu bir meftuniyyet-i aşıkane, bu izdivaca mecbur eylemişti. **Lâkin** kendisi yirmi senelik mesai-i ticariyye ile epeyce temevvül etmiş

(mal mülk edindiğinden) olduğundan alacağı kızın drahomasını sermaye etmeğe mecbur olacak erbâb-ı ihtiyaçdan da değildi. (s. 104)

- Adamcağıza parmakları ucundan buse-çin olmak müsaadesini bile vermemiş. **Lâkin** adamcağız bir davaya kıyam edecek olsa Novart, kendi karnındaki mahsulün mülâzemet-i âşıkane bulduğu (aşıkane yakınlıkları) esnada Kolariyo'dan husule geldiğini tasrih değil, ima bile eder etmez, Kolariyo derhal mahkum olacak. (s. 107)
- Kolariyo'nun bir metresi olduğu, zevcesinden müfakat eylediği zamana kadar adeta hiç kimsenin malumu değildi. **Lâkin** adamcağızın, karı denilecek bir karısı olmadığı halde bir metresi bulunduğu velev ki şayi olmuş olsun, kim ne diyebilecek. (s. 111)
- Osmanlılarıınız inyanında ticaret vaesefü ki en ziyade meçhulattan bulunduğu için şöyle bir zehab ve müstait pek çok kimseler bulunabileceğini muhakkakan hükme edebiliriz. **Lâkin** ne batıl zehap. (s. 146)
- Refet'in müstakbeli hakkında da ihtiyarın ümit ve mütalaasını öğrenmek istedim. **Lâkin** bu arzu tamamiyle husule gelemedi. (s. 162)
- Refet Yalnız bundan mı haberdar, a birader? Dinlesene. **Lâkin** o zaman benim yerinde olmalıydın da bu sözlerin asıl Seyyit'in ağzından işitmeliydin. (s. 167)
- İşte bunlar, asıl mahmiyeniz Matmazel Siranuş'a dairdirler. **Lâkin** henüz kendisine okuyup, tadilat-ı lazimesini (gerekli düzeltmeleri) icra etmedim. (s. 190)
- Bu çocuğun ne edileceğine ve o hanede hıfz olunup olunmayacağına ve başka bir yere def edilip edilmemesi lüzumuna dair henüz hiçbir müzakere cereyan etmemiş, hiçbir karar verilmemişse de, gerek Bayzar Dudu, gerek kocası gayet merhametli insanlardan bulunmak hasebiyle kızcağız için elbette bir çare bulunacağı kendisini her gören ve gördüğü anda beğenip seven hane halkı tarafından kat'iyen hükme olunuyordu. **Lâkin** işin ilerisi halkın verdiği hükme muvafık çıkmadı. (s. 198)

- İhtimal ki bir daha bu kadın sahn-ı vukuata çıkmayacaktır. **Lâkin** ne kadar iyi, ne kadar mülâhazalı bir kadın olduğuna yalnız şu kadarcık bir müşâhedemiz medarı istidlâl (yeterli delil) olamaz mı? (s. 202)
- Nefinden, ziyanından hiç bahse girişmeğe lüzum bile görmeksizin, bunun esasen bir hikmet olduğunu bittasdik neticesi muzır veyahut müfit olacağını da tecrübe-i medideye havale eyleriz. **Lâkin** husûsiyyât-ı ahvalimize biraz göz gezdirdikte bu men'-i kat'iyyenin (kesin yasak) muhâl (imkânsız) olduğunu görüyoruz. (s. 249)
- Şu zavallı Feride için bir çare aramak daha ciddi bir meşguliyetti. **Lâkin** Seyyit de ben de derin derin düşünüp taşındığımız halde o çareyi bulamıyorduk. (s. 256)
- Yani daima istib'ad ederek. **Lâkin** teehhül edecek (evlenecek) olduğuna göre, hiç olmazsa beni hasedimden öldürüp kurtarabileceğin bir mükemmel kızla teehhül edersin zanneyliyordum (s. 259)
- Çoluk çocuk bayılmışlar. **Lâkin** hakk-ı tedris (ders ücreti) ciheti acaba bizim kesenin muhtemel olacağı derecelerde midir? (s. 289)
- Bir hale geldim ki az kaldı ben de Feride gibi sayıklan ağa başlayacaktım. **Lâkin** ihtiyarın o gün bana "metanet metanet" diye ettiği hitaplar hatırıma geldi. (s. 298)
- Hakikat-i halde Karnik'te böyle bir maharet yok ya. **Lâkin** arkadaşları rejinin bandrolu yapışık olan oyun kâğıtlarını kaynar sudan istihsal olunan (elde edilen) buharla gevşeterek söküp, derunlarındaki kâğıtları istedikleri gibi tertip eyledikten sonra yine yapıştırıp, güya hiç açılmamış bir paket kâğıt olmak üzere o yoldaki paketleriyle kendi arkadaşlarına oyun kazandırabiliyorlar. (s. 304)
- Zarfın içinde bir de Arapça yazılmış kâğıt zuhur eyledi ki, onun altına mürekkep ile basılmış olan mühür dahi zarfın üzerinde memhur olan mühürün aynıydı. **Lâkin** bu yazı dahi mağribi hattıyla yazılmış olduğundan bizim için okunmaktan müberraydı (uzaktı). (s. 337)
- "Ne dersin? Ha?" manasını çehrelerimizle yekdiğerimize ifham eyliyorduk. **Lâkin** bu suallere ikimiz de cevap bulamayarak yine hal

ve şanımızla beyan-ı hayret ediyorduk (hayretimizi dile getiriyorduk).
(s. 345)

4.1.2.23. “fakat” Bağlacı İle Kurulanlar

Dilimize Arapçadan geçen “fakat” bağlacı Batı Türkçesinin Osmanlıca ve Türkiye Türkçesi dönemlerinde kullanılmıştır. Geniş bir kullanıma sahip olan “fakat” bağlacı cümle başında da kullanılır (Hacıeminoğlu, 1992: 147).

Metnimizden bazı örnekler:

- Zira bazı kere şu tesadüfler biraz da lisan-ı aşınalıkla karışarak, o hariçten temaşası bile insana büyük büyük bahtiyarlıklar tasavvur ve tahayyül ettiren dildaran ile bir de musahabe imkanı açarak, şu mini mini yan kamarasında geçirilen birkaç çeyrek saati, insanın bütün müddet-i ömründe en bahtiyarane geçirmiş olduğu saatlerden madud eyler. **Fakat** bahtiyarlık denilen şey daima nispîdir. (s. 12)
- Evet Dudu. Hakınız var. **Fakat** benim de hesabıma kalırsa o levhayı karşiki kamaraya asmış olmalıdırlar. (s. 15)
- İskele tarafını anladık. **Fakat** sancak tarafı ne oluyor? (s. 16)
- Sabahleyin, ya uşağını arkasına takmış ve veyahut zenbilini sırtına vurmuş olduğu halde hanesinin o günkü ihtiyacatını istifaya çıkan ercüment, kasap dükkanına vardığı zaman, kış bacaklarından sıra sıra asılmış taze koyunlar görür ki, bunlar, dün akşama kadar arkadaşlarıyla beraber sıçrayarak, meleşerek, tos vuruşarak her-hayat iken, o gece mezbaha yatırılmış ve gerdanlarını kasabın bıçağına uzatmış, şişirilmiş, yüzülmüş, temizlenmiş de oraya asılmıştır. **Fakat** bu nehyimiz (yasaklamamız) abestir. (s. 54)
- Her küme bir dükkân farz olunsun, **fakat** edilen pazarlıklar, pazarlıktan ziyade kavgaya müşabih (benzer) şeyler. (s. 63)
- Ama şu mevsimde bu tarafın kalabalığı, henüz Eminönü derecesini bulamamıştı.

- Eminönü'nü görmezden evvel orasını görseydim, belki gözüme daha kalabalık görünürdü. **Fakat** Eminönü'nü gördükten sonra orası bana pek تنها göründü. (s. 65)
- Siz, kaptan Kolariyo'nun ismini Antuvan diye yazmışsanız da asıl İtalyanca telaffuzu Antonyo'dur. **Fakat** İstanbul'da herkes Antuvan diyordu. (s. 106)
- O gün aralarında hiçbir kelime teati olunmamış. **Fakat** o günden sonra Antonya Kolariyo, zevcesi Novart ile yalnız sofralarda birleşip, başka vakitler kendi odasından çıkmaz olmuş. (s. 107)
- Tasdik ve tahsin ettiler. **Fakat** bunları tekrar karilerimin görmeleri beyhude yorgunluk yerini tutmaz mı? (s. 108)
- Umur-ı ticariyeye vakıf olanlar için Seyyit Mehmet Numan'ın büyüklüğünü takdir hususunda tarifin şu derecesini kafi görebilirim. **Fakat** ticaret ne olduğunu bilmeyenler için acaba takdirin bu derecesi cidden kifayet edebilir mi? (s. 146)
- Bir şereften ibarettir. Hıttı-ı Mısriyye, ecza-yı memalik-i Osmaniyyemizdendir. **Fakat** bakınız orada nasıl bir usul konulmuş: (s. 151)
- Bu uyanıklık daha halkımıza gelmemiş. **Fakat** devletimize gelmiş. (s. 154)
- Sizin gibi müstesna bir kadını görmekte istical eylerdim. **Fakat** mülahazatında kılı kırk yaran ihtiyarın ne hikmete mebni bu meraka düşmediğini ne bileyim? (s. 195)
- Keçi memesi namıyla kese gibi bir nevi emzik müstamel olup, **fakat** kadınların pek çoğu onu kullanamadığından evlat sahibi olan kadınlar mutlaka kendi memeleriyle emzirmeğe mecburdular. (s. 198)
- Bu hal Madamu'l-uyuni'de hem bir tatlı teessürü, hem de çocuğun selameti için itmi'nan-ı kat'iyi mucip oldu. **Fakat** Tunuslu, kızcağızı öptüğü zaman hala kendi kendisine mırıldanmak tavrıyla (s. 202)
- Ama pek çok kimseler vakit ve halleri hasebiyle bu muhabbetin mukteziyatını ifaya muktedir olanı adıklarından böyle cihanlar değer bir lezzetten nefislerini mahrumiyete alıştırmak için o lezzeti de inkara

kadar cebr-i nefis ederler. **Fakat** Siranuş gibi genç, güzel, ehl-i ma'rifet (bilgili) zeki bir kız elde bulunur. (s. 239)

- Nihayet biz, familyaca kendi evimize gideriz. **Fakat** bozacı alışmış. (s. 240)
- Sefahat-i ma'yube alemlerinde hayli puyan olmuş. **Fakat** o âleme bilerek girmiş, yine bilerek çıkmış. (s. 241)
- Ben Öyleyse kızım da Vartov hanımla beraber onun hanesine gidecek. **Fakat** şimdiki halde buradaki eşya kaldırılmayacak. (s. 284)
- Siz oradan hoşlanırsanız, onlar dahi sizden hoşlanırsa, **fakat** bence daha mühimi asıl siz onlardan hoşlanırsanız, ne gibi dersler için, haftada kaç gün devamınız lazım geleceğini sonra biz, konağın efendisiyle müzakere eyleyeceğiz, nasıl? (s. 287)
- Dilim varıp da adamcağıza ne hal olduğunu bile soramıyorum. **Fakat** sormağa hacet kalmadı. (s. 295)
- Ali Osman Topuz. Anlaşıldı ki Siranuş'un babasının ismi budur. **Fakat** bu isim bir Arap ismi olduğunu nasıl hükmedebiliriz ki; orta yerde koskocaman bir Topuz var. (s. 331)
- Vakit de daha erkence. **Fakat** Refet o incecik bahçe yolundan girip tiyatronun bilet satılan tarafına büküldü. (s. 348)
- Yapar mıyım? Yaparım. **Fakat** yarın sabah oraya erkenden gitmek için bu gece İstanbul'a dönmek olmaz. (s. 350)

4.1.2.24. “çünkü” Bağlacı İle Kurulanlar

Dilimize Farsçadan geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 130).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Çünkü** bizce oracığa sokulup esna-yı seyahatte dünyanın yazısını yazarız. (s. 9)
- **Çünkü** o halde şu vukuata karşı ben, tepeden tırnağa kadar bir dikkat-i mücesseme kesilmiştim. (s. 30)

- **Çünkü** domates gibi ezilmeğe müstait olanları alta konmayacak. (s. 60)
- **Çünkü** aradığım adamı Eminönü'nde bulacaktım. (s. 61)
- **Çünkü** iş gazeteye geçeceğinden. . . (s. 69)
- **Çünkü** biz, yarın çıkacak gazeteyi bugün yazarız. (s. 102)
- **Çünkü** hikâyenin en mühim noktalarından birisi de budur. (s. 110)
- **Çünkü** yetime olmakla beraber şakirdan meyanında eli en ziyade para tutan kendisiydi. (s. 121)
- **Çünkü** bizim yazımız, nice yıllardan beri onu okumakta ünsiyet eylemiş olan mürettiplerden başka, olur olm az karilerin kolayca okuyabile'cekleri yazılardan değildir. (s. 144)
- **Çünkü** siz, kendiniz istediniz. (s. 154)
- **Çünkü** Ağavni'nin Refet'e hiç ihtiyacı ve Refet'in de bir tek valideden başka bakacak kimsesi yoktu. (s. 178)
- **Çünkü** kürk kabında ne hav kalmış, ne renk. (s. 200)
- **Çünkü** işte keşf-i nikab ettiği kavalye Karnik yüzüsüzüdür. (s. 210)
- **Çünkü** herif, m esela üç limonata parası vermek için Karnik'e bir lira verip bozdurtur. (s. 214)
- **Çünkü** onlar henüz tabii ve medeni babalık zevkini bile tecrübe etmemişlerdir. (s. 239)
- **Çünkü** hiç olmazsa âkılâne tertip olunmuşlardır. (s. 251)
- **Çünkü** Refet hasâil-i merdâneye (yiğitlere has özellik) mükemmelen malik bir çocuktur. (s. 255)
- **Çünkü** bizce, Refet'teki davranış Seyyit'in servetine tamaan olmadığı muhakkaktı. (s. 262)
- **Çünkü** derece-i kuvvetleri Avrupa'lılara malum olan istilâhatla (terimle) bu hikâye topu birkaç satırla icmal edilivermiştir (özetlenivermişti). (s. 305)
- **Çünkü** pek kabadayı tavırlı bir delikanlıydı. (s. 308)
- **Çünkü** biçare Ağavni'yi o da hemşiresi gibi severdi. (s. 315)
- **Çünkü** kendisinde böyle bir istidat olsaydı. . . (s. 342)
- **Çünkü** uşak meclûbumdur (beni sever). (s. 351)

- **Çünkü** gönlümlle Siranuş'un yekdiğerine nispeti bir sanemhaneyle bir sanem arasındaki nispetin aynıydı. (s. 360)
- **Çünkü** bugün hiç çalışmadık. (s. 369)

4.1.2.25. “bile” Bağlacı Kurulanlar

Bağlama ve kuvvetlendirme anlamında kullanılmaktadır (Hacıeminoğlu, 1992: 129).

Metnimizden bazı örnekler:

- Kıyas edilecek olursa böyle iki buçuk saatlik bir müddeti asıl matbaamızda geçirdiğimiz günler **bile** gereği gibi nevadirdendir (nadirdir). (s. 10)
- Mertebe-i teneffüre (nefret derecesine) bile varır. (s. 12)
- Git gide bir hastalık suretini **bile** alır (s. 55)
- Bir roman sahifesinde mütalâası (okunması) değil a, aynen ve bilfiil tecrübesi **bile** insanı eğlendirir. (s. 56)
- Onun için Hünkâr İskeleyi'nde de seyirci kayık ve sandallı **bile** seyrek görülür. (s. 56)
- Maîşet-i mahsûsalarına (özel yaşantılarına) dikkat edilince “müsrif” **bile** denilebilir. (s. 105)
- Hatta Ağavni'nin tebessümü dıhk (gülme) derecesine **bile** vardı. (s. 105)
- İftihar **bile** ederim. (s. 143)
- Lisan **bile** öğrenmiş. (s. 148)
- Siranuş bunları görmeyince, sizce **bile** yazdığınız şeyler hakkında itminan hâsıldır diye hükmolunamaz (s. 191)
- Çünkü onlar henüz tabî ve medeni babalık zevkini **bile** tecrübe etmemişlerdir. (s. 239)
- Dikkat **bile** etmedim. (s. 244)
- Arasanız **bile** bulamazsınız. (s. 290)

- Hatırımdan **bile** geçmemiş olan bir kabahati benden umduğu için kabahatini pek büyük gördüm. (s. 291)
- Babası yanında olan kızlar **bile** baba mürüvvetine baba inayetine benim kadar mazhar değilmişler. (s. 338)

4.1.2.26. “ki” Bağlacı İle Kurulanlar

Farsçadan dilimize geçen “ki” bağlacı yardımcı cümleyi asıl cümleye bağlama vazifesi görür (Hacıeminoğlu, 1992: 167).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bazı kere vaki olur **ki** bu küçük kabineler bizden evvel başkaları tarafından işgal olunmuşlardır. (s. 9)
- Ama sakın zannetmeyiniz **ki** bazı günlerimizin de bu surette geçmesinden şikâyet edeceğiz! (s. 10)
- İnsan olur **ki** başkalarının can attıkları mesudiyetlerden kendini müstağni bulur. (s. 12)
- Bilemedikleri içindir **ki** dünyada merak edilecek, öğrenilecek, o zaman da ibretler alınacak, eğlenecek şeyler bulunmadığı zannıyla sıklet-i derundan kurtulamazlar. (s. 55)
- Mesel olarak derler **ki**: İşleyen demir ışılar. (s. 55)
- Tabiidir **ki** bizim tarafımızdan da özürlerin makbuliyetine dair mukabele-i lâzımeden başka bir şey söylenmedi. (s .66)
- Hikâyemizden buraya kadar görülen kısımdan karilerimiz takdir eylemişlerdir **ki** biz bu hikâyede alelade romancılar gibi, yalnız muhbir ve nakil sıfatıyla hareket etmiyoruz. (s. 100)
- Demek oluyor **ki** bugün gelececeksiniz? (s. 102)
- Fakat ihtimal **ki** bunlar dahi zaman-ı fetihten beri İstanbul'da bulduklarından tabiiyet-i Osmaniye (Osmanlı uyruklu) ile müşerreftiler. (s. 103)

- Bilinmelidir **ki** daha o zaman otuz, otuz beş yaşında bir adam olup, daima tüccar ile düşe kalka ticaret-i umumiyye hakkında büyük bir fikir, büyük bir behre peyda eylemiş. (s. 148)
- Sizin gibi fikir ve nazarı envar-ı hikmetle (bilginin ışığı) münevver olan bir adam bundaki sebep ve hikmeti bilemez mi **ki**, sorup öğrenmeğe arz-ı ihtiyaç eylesin. (s. 149)
- Bu dıhk (kahkaha), Seyyit Mehmet Numan'ın bir meziyetini daha meydana koydu **ki**, o da ağızındaki iki sıra dişlerin inci dizisi gibi nazar-rüba (dikkat çekme) olması maddesidir. (s. 150)
- Hele tesvidatta devamımızı pek ziyade rica eyledi **ki**, bence de maksad-ı ı asli bu olduğundan, bu ricayı hiç redd edemedim.(s. 190)
- Zannederim **ki** beğeneceksiniz. (s. 191)
- Bu gün size bir kuşluk taamı ikrazına geldim **ki** Refet'i maafaiz bir akşam taamına borçlu edeyim diye. (s. 193)
- Şu maznuniyet beni o kadar müteessir eylemişti **ki** tarif edemem. (s. 236)
- Yazamam **ki**. Nasıl yazayım? (s. 236)
- Bir mantanote midir **ki** ücret-i şehriyyesine nazaran onun üzerine hakk-ı himaye tayin olunur? (s. 237)
- Nihayet ben dedim **ki**:
- Zannıma kalırsa söz bana düşecek. (s. 284)
- Bir aralık istedim **ki** Siranuş'u Büyükkada'ya götürüyüm. (s. 285)
- Habeşi kim sevmez **ki** Abdullah Ağa dostlarımızın meçhulü olsun. (s. 288)
- Onun cevap vermesine hacet kalmaksızın gördüm **ki** kızcağız söylediğim sözün mezayasına varamayarak şaşırıldı kaldı. (s. 335)
- Nihayet sizi imdadıma yetiştirmiş **ki** himaye-i pederanenin bu kadar mükemmeli binde bir öksüze müyesser olamaz. (s. 338)
- Yazık **ki** genç vefat etti. (s. 339)

4.1.2.27. “velev ki” Bağlacı İle Kurulanlar

Farsçadan dilimize geçen “velev ki” bağlacı Batı Türkçesi dışında pek kullanılmamıştır (Hacıeminoğlu, 1992: 204).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Velev ki** yirmide on dokuzu calib-i nazarı rağbet (ilgi çekici) olabilecek takımdan bulunsunlar. (s. 11)
- **Velevki** olmasın. (s. 37)
- Bâdî-i telâkîde (karşılaşmamızın başında) adamcağız bizi, **velevki** yalancı nezaket eseri olsun, birtebessümle kabul eylediği halde, yarım dakika, hatta on beş saniye geçmeksizin tebessümü ne çabuk kaybederek, şu tavr-ı istiğrâbı (şaşkınlık tavrını) peyda etti? (s. 38)
- Böyle muharririn de, **velev ki** yalnız temaşacı (seyirci) ve şahit suretinde olsun, romana karışması Avrupa' ca da emsali görülmüş şeylerden değildir. (s. 90)
- Bu söz kadınlarda, **velevki** mahcubane olsun, bir tebessümü mucip oldu. (s. 105)
- Bir metresi bulunduğu **velev ki** şayi olmuş olsun, (s. 111)
- **Velev ki** bilmiyorlarmış da müteaccip (hayret) kalmışlar! (s. 126)
- **Velev ki** bir haylisinde görülmüş olsun. (s. 155)
- Ne kadar nadir olursa olsun, **velev ki** bu zevki henüz hiçbir kimse almamış bulunsun, (s. 295)
- Bir ana mahsus olarak tavrım tagayyür etmişse (değişmisse) bile, **velev ki** cebr-i nefis (zorlama) ile olsun bir beşâset-i biraderâne(kardeşcesine bir sevinç) ile kahraman çocuğun yanına sokuldum. (s. 314)

4.1.2.28. “badehu” Bağlacı İle Kurulanlar

Ondan sonra anlamına gelen “badehu” bağlacı Arapçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 122).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Badehu** tamam Avusturyalıların Kikiriki nam musavver mizah gazetesini elime almıştım ki, camın dış tarafından uşak görüldü. (s. 50)
- **Badehu** avara ederek denize açılırlar. (s. 60)
- Zira hizmet ettiği efendinin mağazasından bir perükar dükkânına ve **badehu** bir lokantaya mübaadet için bile mutlak kendilerinin emri olmak lazım gelen bir adamdan istizan eyledi. (s. 78)
- **Badehu** seninle gidebilirim. (s. 102)
- **Badehu** gelip oradan seni alayım. (s. 102)
- **Badehu** okurken, şifahen düzeltilmesi lazım gelen yerleri düzelte düzelte okumak şartıyla kiraatte yine devam eyledim. (s. 104)
- **Badehu** bir baş koşup keyfiyeti Seyyit'e haber vermiş. (s. 172)
- **Badehu** kiraatte yine devam ettim. (s. 197)
- **Badehu** yekdiğerini selamladık. (s. 289)
- **Badehu** Seyyit Mehmet Numan zarf içinden çıkan varakai Arabiyyeyi eline alarak evirdi çevirdi ve göz kapaklarına değdirircesine gözlerine yaklaştırdıysa da bir türlü görüp söktüremedi. (s. 340)
- **Badehu** intizar-kerdeleri olan dilfigâr (sevgili) tiyatrodan gelip supe ederek musahebata da koyulurlar. (s. 350)
- Doğru vapurlar hac mevsiminin takarrübüne (yaklaşmasına) mahsus olduğundan Seyyit'in İskenderiye'ye kadar Lloid vapuruyla giderek **badehu** Bahr-ı Ahmer için istediği kunpanyayı intihap etmesi lazım geleceğine karar verildi. (s. 370)

4.1.2.29. “badema” Bağlacı İle Kurulanlar

Bundan sonra anlamına gelen “badema” bağlacı Arapçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 122).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Badema** avdet tedarikine kıyam olundu. (s. 97)

- Takuhi dahi işte bu en uslu ve akıllı takımdan addolunmuşsa da **badema** hiçbir kapıda uzun uzadıya dikiş tutturamayarak, bazısından "eli uzun", bazısından "pek aşüfte" gibi mahkûmiyetlerle tard olunmağa başlanmış. (s. 138)
- Artık **badema** kimsenin mahmiyesi değilmiş. (s. 245)
- Biçare Vartov **badema** kendisinin bu elçilik hizmetinden affı ricasıyla:
- Benim elimden gelecek iş değildir evladım. (s. 262)
- Ağavni yevm-i rüşde (reşit olduğu gün) vüsulünde (vardığında) hamil olduğu (taşıdığı) İtalyan pasaportunu yırtmış atmış ve **badema** hep Osmanlı gibi yaşaya gelmişse de, vefatının vukuu üzerine ağızdan ağıza İtalyan kançılıryasına kadar giden haber üzerine, bir gün kançılırya memuru çıkagelmesin mi? (s. 281)

4.1.2.30. “bilhassa” Bağlacı İle Kurulanlar

Hususiyle anlamına gelen “bilakis” bağlacı dilimize Arapçadan geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 129).

Metnimizden bazı örnekler:

- Zavallı Siranuş'un piyanosuna. sadasına ve **bilhassa** dostum efendinin dediği vechile musâhebe-i munisânesine (cana yakın sohbet) hayran olanlar bize vesîle-i itirâz (itiraz sebebi) bırakmamak için bu tertibi de kurmuşlar. (s. 311)
- Yoksa **bilhassa** son eyyamında Ağavni'nin muhabbeti bütün cismaniyetimi istila eylemişti. (s. 361)

4.1.2.31. “bilâkis” Bağlacı İle Kurulanlar

Aksine anlamına gelen “bilâkis” bağlacı dilimize Arapçadan girmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 129).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Bilâkis** bizim de Köprü'den Beykoz'a kadar veyahut Beykoz'dan Köprü'ye değin yapacak başka iş bulamayarak, sigara sigara üzerine, ağzımızı zehirleyip, laf laf üstüne çenemizi yordüğümüz günler pek çoktur. (s. 10)
- **Bilâkis**, bir an oldu ki asıl hiddet ve gazap sarışında görüldü. (s. 23)
- Ben **bilâkis** bir kupaya atlayarak, arabacıya:
- Şu öndeki üç kadını takip edeceksin. (s. 35)
- **Bilâkis** hüsn-i halinden bahsediyorlar. (s. 68)
- **Bilâkis** bizdeki cariyelerin ev bark, çoluk çocuk sahibi olmak yüzünden nail olageldikleri (kavuşageldikleri) bahtiyarlık, Beyoğlu'nca değme nik-baht (talihli) familya kızlarında bile görülemiyor. (s. 138)
- Hâlbuki bir adama zengin denildiği zaman mahzuz oluyor da "miras yedi" denildiği zaman **bilâkis** mütereddit kalır. (s. 157)
- Karnik bundan aciz kalarak, **bilâkis** efendisinin beşâşetini(sevincini) ihtidasından husule gelen mahzuziyet (memnun olma) eseridir zannıyla seviniyordu. (s. 164)
- **Bilâkis** yüzünden hayırlar görmüş, paralar kazanmış, yalnız şu son meselede şeytan onu ıgfal eylemişse de Rahman benim imdadıma yetişmiştir. (s. 168)
- Siranuş' sa, **bilâkis** kendisine her ne tedris olunursa, olanca kudret ve gayretiyle onu hüsn-i telakkiye çalışırdı. (s. 181)
- İşin beni yorması şöyle dursun, **bilâkis** ziyadesiyle eğlendireceğini temin eylerim. (s. 190)
- **Bilâkis** çocuğun vaftizine, vesairesine muâvenet (yardım) vaadiyle Tunusluyu teskin eyledi (rahatlattı). (s. 204)
- **Bilâkis** zevkin bu türlüünü en iyi süren kız kendisi oluyordu. (s. 209)
- **Bilâkis** evvelki zannım daha ziyade kuvvet bulmak lazım gelir. (s. 232)
- **Bilâkis** romanın henüz başlamış olduğunu zannederim. (s. 263)
- **Bilâkis** iftihar etmeli değil misiniz? (s. 312)
- **Bilâkis** mütalaamı tasvip etmeliydi. (s. 317)

- **Bilâkis** pek çok şeyleri kavânin (kanunlar) ve kavâid-i ma'rûfe (bilinen kurallar) tahsin ettiği halde ben beğenmedim. (s. 333)
- Ben **bilâkis** buna dair bir söz açılacaksa iftiharını men etmeğe lüzum gördüm. (s. 345)

4.1.2.32. “binaenaleyh” Bağlacı İle Kurulanlar

Bununla beraber, bundan dolayı anlamına gelen “binaenaleyh” bağlacı Arapçadan dilimize girmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 130).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Binaenaleyh** "bilmem" ve hatta biraz daha dargınca suretiyle "ne bileyim ben" manasını işrab edecek (anlatacak) bir omuz kaldırmakla bil-iktifa zihnimizdeki münazara-i kalemiyye (kalem tartışmaları) manevralarını ve roman kulp ve kubbelerini düşünmeğe başladık. (s. 16)
- **Binaenaleyh** bu muhavere gayet âheste-revişle (yavaş tarzda) gidiyordu. (s. 24)
- **Binaenaleyh**, yine bu an içinde, ben dahi yerimden fırlayıp, üzerime hücum edecek olan kadına mukavemet esbabını tehiyye eylemek ihtiyacını hissettim. (s. 27)
- **Binaenaleyh**, Refet o muhakkirâne (aşağılırcasına) ulüvv-i cenâb (cömertlik) ile kendisini reddedince, mezbûre nazarındaki büyüklüğü bir kat daha artmış. (s. 85)
- **Binaenaleyh** memur nereden zengin olacak. (s. 92)
- **Binaenaleyh**, ben de ciddi bir tavır takındım.(s. 94)
- **Binaenaleyh** burada tekrar tafsiline (uzun uzadıya anlatılması) hacet mess etmez (gerek duyulmaz). (s. 115)
- Onlar ne kadar genç olsalar, ihtiyar ve bunlar ne kadar yaşlı olsalar, dinç ve **binaenaleyh** genç sayılırlar. (s. 150)
- **Binaenaleyh** terakki eyleyememişler. (s. 154)

- **Binaenaleyh** yaşça aralarındaki farkın bir hükmü kalmayarak, bu iki kız, ehemmiyetçe bir tevasi hâsıl eylemişlerdi. (s. 208)
- **Binaenaleyh** hemen gün aşırı, birkaçar saat olsun kendileriyle görüşebilmeğe başladım. (s. 229)
- **Binaenaleyh** imla ve ifadenin yanlışlarını tashih (düzeltme) suretiyle dahi mektub-ı mezkûru (bahsedilen mektup) karilerimizin pışgâh-ı enzârına (gözleri önüne) koymaktan teeddüp ederiz. (s. 248)
- Tayfaya birkaç sual daha sordumsa da, m ahîyetleri hep evvelki suallerin tekrarından ibaret gibi bir surette kalıp, **binaenaleyh** tayfa dahi, şu verdiği haberlerden daha ziyade bir şey söylemedi. (s. 276)
- Ben kendi neşemle memnun ve mutmain ve **binaenaleyh** müteşekkirim. (s. 295)
- **Binaenaleyh** her halde tiyatroya girmeliyim. (s. 324)

4.1.2.33. “bittabi” Bağlacı İle Kurulanlar

Elbette, elbet anlamına gelen “bittabi” bağlacı Arapçadan dilimize girmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 131).

Metnimizden bazı örnekler:

- Refet **bittabi** benden daha ziyade mütessir oldu. (s. 128)
- Yalnız balodan m aada, haneme dahi devam için arzular göstermeğe kalkışınca **bittabi** men ettim. (s. 214)
- **Bittabi** çehrem dahi telaffuzuma münasip bir tavır peyda eylemişti. (s. 226)
- Kızcağız, nail olduğu (elde ettiği) memuriyeti tebşir eyledikte (müjdeleyince), Refet dahi **bittabi** memnun olarak tebrikat-ı halisanede (halisane tebrik) ve nasayih-i biraderanede (kardeşçe nasihat) kusur etmemiş. (s. 299)
- **Bittabi** evvel be evvel nazarı tecessüsü bendin sernamesine fırlattım. (s. 300)
- Bu izdivaç vukua gelseydi **bittabi** kendisiyle görüşecektim. (s. 332)

- **Bittabi** kabul etmedim. (s. 347)

4.1.2.34. “filhakika” Bağlacı İle Kurulanlar

Gerçekten anlamına gelen bağlaç Arapçadan dilimize girmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 148).

Metnimizden örnek:

- Bununla beraber teklifine **filhakika** rıza gösteivermeği de diplomasiye muvafık bulmadım. (s. 190)

4.1.2.35. “filvâki” Bağlacı İle Kurulanlar

Nitekim, gerçekten anlamına gelen bağlaç Arapçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 148).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bâdi-i emirde (başlangıçta), **filvâki** iştigalât-ı zihniyemize (zihinsel meşguliyet) koyulmak için kadınlara karşı gerçekten bir fütursuzluk tavrı takınmış olduğumu kabul buyurmaları lazım gelir. (s. 17)
- Demiş ve **filvâki** öyle olmuş. (s. 86)
- Zira bu kitaba sername ittihaz eylediğimiz bir Antuvan Kolariyo hikâyesi kaleme alarak, nasıl yazıldığını görüp mütalaalarını beyan etmeleri için yeni dostlarıma okuduğum zaman **filvâki** o kadar ikmalatta bulunmuşlardır ki hikâyeyi doğrudan doğruya kendime isnat etsem, hakikaten haksızlık etmiş olacağım. (s. 100)
- Yollu iknaâta girişmişti ki, **filvâki** Novart bazı muhâberât-ı ma'yûbesinde (çirkin haberleşmelerinde) o fakir kadıncağızı da istihdam eylediğinden Kolariyo'nun evliliğe, bekârlığa dair söylediği sözün sıhhati Maryam nezdinde müsellemdi (tarafından biliniyordu). (s. 112)
- **Filvâki** bu kayıt pek mühim, pek parlak kayıtlardandır. (s. 115)

- **Filvâki** Köprü'yü açık bulmadığımızdan gece vakti sandal külfet ve tehlikesine düşmeksizin Köprü'yü yürüyerek geçtikse de, İstanbul cihetinde birer kâğıt fener tedariki mecburiyetinden yine kendimizi kurtaramadık. (s. 188)
- **Filvâki** o müşabehet pek meydandaydı. (s. 202)
- **Filvâki** tahminde hiç hatamız yokmuş. (s. 247)
- **Filvâki** Seyyit'in bu sözlerini aşağıya inerek, Refet'i bulup da söylediğim zaman onun da gözleri doldu. (s. 256)
- **Filvâki** zarfın üzerinde bir değil birkaç tarih vardı. (s. 330)
- **Filvâki** Konkurdiya'ya kadar vardı. (s. 248)
- **Filvâki** bana sorulsaydı müsaade vermezdim. (s. 371)

4.1.2.36. “keza, kezalik” Bağlacı İle Kurulanlar

Aynı şekilde anlamına gelen “keza, kezalik” bağlaçları Arapçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 166).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Kezalik** insan olur ki, bazı zamanlarda ziyadesiyle hoşlanacağı birçok şeylerden, diğer bazı zamanlar asla hoşlanamayıp, ziyadesiyle bizar kalır. (s. 12)
- Bazı fevkalade sofralar tertibi lazım gelirse, **kezalik** yedi sekiz saat evvel aşçıya haber verilmek lazım gelir. (s. 130)
- **Kezalik** hilkatın ve medeniyetin bu mecburiyet altındadır. (s. 239)

4.1.2.37. “maahaza” Bağlacı İle Kurulanlar

Bununla beraber anlamına gelen “maahaza” bağlacı dilimize Arapçadan geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 177).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Maahaza**, biz dahi aklımızı başımıza toplamakta dakika fevt etmeyerek dedik ki:

- Evet Dudu. Hakınız var. (s. 15)

- **Maahaza** Ağavni'ye yine itmi'nân-ı tâm gelemez.(s. 176)
- Zira biçare çocuk **maahaza** şu büka sayesinde biraz ferah buldu. (s. 281)
- **Maahaza** zavallı Refet. (s. 314)

4.1.2.38. “mamafih” Bağlacı İle Kurulanlar

Bununla beraber, nitekim, buna rağmen anlamına gelen “mamafih” bağlacı Arapçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 178).

Metnimizden örnek:

- **Mamafih** renk vermedim. (s. 341)

4.1.3. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması

4.1.3.1. İyelik Grubu

Muharrem Ergin iyelik grubunu “İyelik Grubu ve İsim Tamlaması” başlığı altında ele almıştır. İyelik grubunu da “Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu ifade etmek için bu kelime başvurulur. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan, biri tamlanan unsurdur. İki unsur iyelik sistemiyle birbirine bağlanır. Bu grup ekli bir birleşmedir. Tamlanan unsur iyelik eki alır, tamlayan unsur ise genetif halinde bulunur. İyelik grubu iyelik bağlı olarak altı şekilde yapılır. *Benim kalemim, senin kalemin, onun kalemi, bizim kalemimiz, sizin kaleminiz, onların kalemleri...*” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2013: 381).

Bilal Aktan iyelik grubunu Ergin gibi isim tamlası başlığıyla beraber ele almıştır. İyelik grubunu şu şekilde açıklamıştır: “İyelik ekli unsuru kendisinden önceki ilgi halinde bir şahıs zamirine sahiplik, bağlılık ve aitlik ilgisiyle bağlanan kelime grubuna iyelik grubu denir. Yani iyelik grubu tamlayanı şahıs zamiri olan isim tamlamasıdır.” (Aktan, 2009: 9).

Tahsin Banguoğlu iyelik grubunu kitabında “İyelik zamirleri” başlığı altında ele almıştır. “Sahip olan, ait olunan kişinin veya nesnenin yerini tutan zamirlerdir. İyelik zamirleri dilimizde ekler halindedir. Geldikleri adın kendi öncüllerine aitliğini gösterirler.” diye de açıklamıştır (Banguoğlu, 2011: 361).

Günay Karaağaç iyelik grubuna ayrı başlık olarak “İyelik Öbeği” başlığıyla değinmiştir. “Tamlayanı kişi zamiri olan ilişkilendirme öbeğidir. Bir varlığın bir kişiye bağlandığı yapıdır. İsim tamlaması, bir varlığı bir başka varlık ile ilişkili kılarken, iyelik öbeği bir varlığı bir kişi ile ilişkili kılar.” şeklinde açıklamıştır (Karaağaç, 2012: 213).

Metnimizden bazı iyelik grubu örnekleri:

- Güya İngilizler gibi bizim de **vaktimiz** nakt imiş. (s. 10)
- **Sözümüz** o ihtiyar Duduya değil. (s. 17)
- Hâlbuki beş on günden beri **benim kafamda** bir roman dolaşıyordu. (s. 49)
- Yahut bu sada **kulağınızda** "sıcak simit" suretinde gelir. (s. 53)
- Fakat bu **nehyimiz (yasaklamamız)** abestir. (s. 54)
- Mesela bugün **işiniz** yoktur yahut **işleriniz** müsaittir de gezmeğe çıkarsınız. (s. 55)
- Ben kiraati bu noktaya getirmiştım ki, Matmazel Ağavni başını kaldırarak **sözümü** kesti. (s.104)
- **Sizin takdiratınıza** da teşekkür ederim. (s. 119)
- O zaman **senin halinde** bulunan bir kız için bu hal büyüklüktür. Ağavni. (s. 127)
- Meğer **bizim zanaatımız** da onun meçhulü değilmiş. (s. 147)
- Düşününüz **oğlum**, düşününüz. (s. 153)
- Hatta **onların sergüzeştləri** hakkında da bir kitap yazıyormuşsunuz. (s. 184)
- Başka **işim, eğlencem** yok ki. (s. 190)
- **Usulümüzü** bozmayalım **oğlum**. (s. 191)

- O, **benim sözümü** çar çabuk anlayıp tasdik ve tasvip de eyledi. (s. 193)
- **Hissim, tabım** ne kadar teali etmiş. (s. 238)
- **Karilerimden** genç olanlar bu zevkin mertebesini mümkün değil zihinlerinde bulamazlar. (s. 239)
- “**Kızım**” diye ettiğiniz hitabın te'sîr-i rûhaniyyesidir. (s. 245)
- Meğer **sizin mahmiyeniz** emsalsiz piyanist, emsalsiz şantözmüş. (s. 310)
- **Dostum sözümü** kesti. (s. 312)
- Ben de **onun yüzüne** bakakaldım. (s. 316)
- **Pederiniz** olan Tunusluyu hiç teşhis edebilir misiniz Matmazel? (s. 335)
- Evet Matmazel. **Babanız.** (s. 336)
- **Yadgâhım (hatırlanma yerim)** yalnız **senin kalbin** olacaktır. (s. 344)

4.1.3.2. İsim Tamlaması

Leyla Karahan isim tamlamasını, “İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulundurma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır.” şeklinde tanımlamıştır.

Karahan isim tamlamalarını, belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki grupta incelemiştir:

Birinci unsur ilgi hali eki almışsa bu tamlamaya *belirtili isim tamlaması* denir. Belirtili isim tamlamasın da unsurların yeri değişebilir, araya başka unsurlar girebilir, tamlamanın tamlayanı belirtili isim tamlaması olabilir.

Savaşın (ty)/ kartalı (tn)

Kimse duymaz **çilesini tütmeyen ocakların** (tütmeyen ocakların çilesini)

Tahsilin ticarete **yeri** yok.

Elbisenin yakasının/ düğmesi

Birinci unsurunda ilgi hali eki almayan tamlamaya *belirtisiz isim tamlaması* denir. Bu tamlamada araya başka unsurlar girmez, unsurların yeri değişmez, tamlamada tamlayan bir cümle şeklinde olabilir.

Çamaşır (ty)/ makinesi (tn)

Şiş (ty)/ kebabı (tn)

“Kiralıktır” (ty)/ levhası (tn) (Karahan, 2013; 42-48).

Muharrem Ergin isim tamlamasına “İyelik Grubu ve İsim Tamlaması” başlığı altında yer vermiştir. “Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan, diğeri de tamlanan unsurdur.”

Ergin isim tamlamasını belirli isim tamlaması ve belirsiz isim tamlaması olmak üzere ikiye ayırmıştır. Tamlayan unsur belirtilmek isteniyorsa genitif ekini alır ve belirli isim tamlaması meydana gelir. *Komşumuzun kızı, onun suçu, Ahmetin atı...* Belirsiz tamlama ise eksiz tamlamadır. *İstanbul şehri, ordu kumandanı, ipek böceği...*

İsim tamlaması üzerinde yapılan önemli bir yanlışlığa dikkat çeken Ergin, belirsiz isim tamlamasında iyelik ekinin atılmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Bu durumu şu şekilde örneklendirmiştir: *Mardinkapı, Edirnekapı, mektep sokak, Topkapı...* (Ergin, 2013: 381-384).

Korkmaz, “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir.” diye tanımladığı isim tamlamaları üç gruba ayırmıştır. Tamlayanın ilgi durumu ekini aldığı tamlamaya *belirtili ad tamlaması*, tamlayan adın ek almadığı tamlamaya *belirtisiz ad tamlaması*, bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad

tamlamasına *zincirleme ad tamlaması* demiştir. Zincirleme ad tamlamasında tamlayan, tamlanan veya her ikisi de isim tamlaması şeklinde iç içe girer.

Gazeteyi aldı, katladı, **ceketinin iç cebine** soktu. (b.li i.t)

İkinci güneşi odanın içine kaynıyor. (b.sizi.t)

Donanma gemilerinin kamaralarında şemsiye ile oturuluyor (z.i.t)

(Korkmaz, 2009: 270-277).

Tahsin Banguoğlu isim tamlamalarını “Ad Takımları” başlığı altında ele almıştır. “Kimin veya kim halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı deriz.” şeklinde tanımlamıştır.

Banguoğlu Yeni Türkçede iki çeşit ad takımının olduğunu belirtmiştir. Bunlar: belirli ad takımı ve belirsiz ad takımıdır. Zincirleme isim tamlamasından bahsetmemiştir (Banguoğlu, 2011: 331-336).

Tahir Nejat Gencan isim tamlamaları “Ad Tümlemesi” ana başlığı altında “Ad Takımı” alt başlığı ele almıştır. “Adlar tümcede özne, nesne, tümleç oldukları gibi başka sözcükleri de tümler. Ad adı tümleyince ad takımı olur.” diye tanımlamıştır.

Ad takımlarını şöyle gruplamıştır: Birinci tür ad takımında, her iki isimde takı alır. *Ülkünün eli, ağacın dalı, suyun tadı...* İkinci tür ad takımında, yalnız tümlenen ek alır. *Yaz günü, okul müdürü, ders aracı...* Üçüncü tür ad takımına takısız ad tamlaması da demiş ve her iki isimde ek almadığını belirtmiştir. *Demir çubuk, bakır kap, yün çorap...* (Gencan, 1979: 158-163).

Atabay, Özel ve Çam bir adın başka bir adla ya da ad soylu bir sözcükle oluşturduğu tamlamayı isim tamlaması olarak değerlendirmişlerdir. Her iki ögenin birden ek almasıyla oluşan tamlamaya *belirtili tamlama*, ikinci sözcüğün ek almasıyla oluşan tamlamaya *belirsiz tamlama*, iki sözcüğün birden ek almadığı tamlamaya *takısız tamlama*, bir başka tamlama türü olarak da *zincirleme tamlama* olarak adlandırmışlardır (Atabay, Özel ve Çam, 2003: 15).

Hatipoğlu, “Bir veya daha çok adın, bir başka adın anlamını tamamlamak üzere kurduğu birliklere ad tamlaması denir.” şeklinde tanımladığı isim tamlamalarını üç gruba ayırmıştır. Bunlar: belirtili tamlama, belirsiz tamlama, takısız tamlamadır (Hatipoğlu, 1982: 12).

“Bir ismin başka bir isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir.” şeklinde tanımladığı isim tamlamalarını Karaağaç, üç grupta inceler. Belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlamasıdır (Karaağaç, 2012: 208-210).

Haydar Ediskun isim tamlamasını, “İki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma isim takımı denir.” diye açıklamıştır. İsim takımlarını belirtili isim takımı ve belirtisiz isim takımı şeklinde ikiye ayırmıştır. Zincirleme isim tamlamasını ayrı bir başlık altında ele almıştır (Ediskun, 2010: 114).

Süer Eker tamlamaları “Ad Tamlamaları” başlığı altında Rus Türkolog Mayzel’in sınıflandırmasına göre incelemiştir. Belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, eksiz ad tamlaması ve zincirleme ad tamlaması diye dört grupta incelemiştir (Eker, 2012: 401-404).

Görüldüğü gibi isim tamlaması konusunda dilcilerimizin çeşitli görüşleri vardır. Belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarını dilcilerimizin hepsi ele almıştır. Bu iki tamlamanın yanında Zeynep Korkmaz, Atabay, Özel ve Çam, Günay Karaağaç, Haydar Ediskun, Süer Eker, H. İbrahim Delice gibi dilciler zincirleme isim tamlamasını da sınıflamalarının içine almıştır. Bu üç tamlamanın sınıflandırılmasında dilcilerimiz hemen hemen mutabık olduğunu görüyoruz. Dilcilerimiz arasında asıl tartışma konusu olan takısız isim tamlamasına biraz değinelim istiyoruz.

Tahta kaşık, cam bardak vb. tamlamaları takısız isim tamlaması olarak ilk değerlendirenler arasında Tahir Nejat Gencan’ı görüyoruz. Vecihe Hatipoğlu, Süreyya Eryaşar, Osman Bolulu, Ayfer Çam Öneren, Mehmet Ali Yavuz, Neşe

Atabay gibi dilciler takısız ad tamlamasını kabul eden dilciler arasındadır. Bu dilcilerin neden takısız ad tamlaması dediklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Bir adın sıfat görevinde kullanılması onun ad olmasını değiştirmez. Önemli olan kelimenin konuluş anlamısır.
- 2) Bahçe-kapı, Kadı-köy gibi yapıları dilciler ekle tamamlayarak Kadı-köyü, Bahçe-kapısı olarak düzeltmemelilerdir. Bu eksiz yapılar Orhun Yazıtlarında bile vardır. Bu şekilde dilde kullanılıyorsa müdahale etmeden bir sınıflama yapılmalıdır.
- 3) Taş köprüyü “taştan yapılmış köprü” biçiminde açarsak, düşen–dan yapılmış yani sıfat yapan biçimdir, ad olan taş tamlamada aynen kalmaktadır.
- 4) İsimlerde sıfatlar gibi niteleme yapabilir.
- 5) Demir kapı ve yün çorap dizilerinde ilk öğeler sıfat olamaz çünkü araya sıfat girememektedir: demir büyük kapı, yün yeni çorap olmamaktadır.
- 6) İkinci öğenin ek almaması bu tamlamaların ad tamlaması olmadığı anlamına gelmez. Bugün de ad tamlamalarında ek düşebilmektedir.
- 7) Sıfat tamlamasında sıfatlar derecelendirilebilir: güzel kız / en güzel kız. Ama adlar derecelendirilemez. Cam bardak / daha cam bardak denilemez.
- 8) Mermer saray eğer sıfat tamlamasıysa mermer ne tür bir sıfattır? Niteleme sıfatı olabilir gibi görünür ama “nasıl” sorusuna cevap vermediğinden sıfat olamaz.
- 9) İsimler +lı eki ile sıfat olurlar. Demir kapı örneğindeki demir sıfat ise, demirli nedir? Demir kapı ile demirli kapı farklı anlamlar taşır. Aslında demir kelimesi +lı eki ile sıfatlaşmıştır, biçim olarak demir addır. Demir köprü bu nedenle iki adın yan yana gelmesiyle oluşmuş ad tamlamasıdır.
- 10) Takısız tamlamalarda ek almamış iki kelime bir bütün oluşturur, oysa sıfat tamlaması ikiden fazla sıfat ile oluşturulabilir: ışıl ışıl yeşil gözler.
- 11) Sıfat tamlamalarının genellikle olumsuzu yapılabilir, takısız tamlamaların yapılamaz: İyi iş / kötü iş. Cam kavanoz / ? vb.

- 12) Takısız tamlamadan tamlanan çıkınca ad, sıfat tamlamasında tamlanan çıkınca sıfat kalır: güzel (kız) / cam (kavanoz)
- 13) Bu tür tamlamaların sıfat tamlamalarından farklı olduğu açıktır ve “sözcük türü kayması” söz konusudur. İsim olan cam ve demir vb “önadlaşma”ya (tür kayması) uğramıştır.
- 14) Takısız tamlamalarda +Dan eki gelince anlam bozulmaz, sıfat tamlamasında bozulur. Yün kazak / yünden kazak (Kerimoğlu, 2011: 1443-1444).

Hamza Zülfikar, Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Zeynep Korkmaz, H. İbrahim Delice, Tahsin Banguoğlu gibi dilciler takısız ad tamlamasını sıfat tamlaması olarak kabul etmektedirler.

Hamza Zülfikar “Takısız Ad Tamlaması Sorunu” adlı makalesinde bu tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu şöyle ele alır:

1) Takısız ad tamlaması olarak taş köprüyü gösterenler bunu taştan yapılmış köprü olarak ele almaktadırlar. Taştan yapılmış köprü ifadesindeki –miş sıfat-fiil eki olduğundan bu sıfat tamlamasıdır.

2) Şeytan adam ya da taş yürek örneklerinde gibi benzerlik anlamlarından dolayı isim tamlaması diyenlere ise açıklaması; şeytana benzer adam tamlamasında –r sıfat- fiil eki olduğundan bu tamlama da sıfat tamlamasıdır.

3) Yer adlarında olan Fenerbahçe, Çankaya, Mardinkapı gibi isimler ise belirtisiz isim tamlamasıdır. (Fenerbahçesi, Çankayası, Mardinkapısı)

4) Köşe daire tamlaması sıfat tamlamasıdır. (Köşedeki daire)

5) Devlet baba, toprak ana gibi tamlamalar devlet gibi koruyan devlet, ana gibi koruyan toprak manasına geldiği için sıfat tamlamasıdır.

6) Ayşe Hanım, Ali Bey isim gibi görünse de özel adı niteledikleri için sıfat tamlamasıdır.

7) Erkek kardeş, kız kardeş derken erkek ve kız kelimelerinin belirleyici görevlerini düşünürsek sıfat tamlaması olduğunu anlayabiliriz (Zülfikar, 1995: 786- 787).

İsim tamlamaları konusunda dilcilerimizin bir birliğe varmadığını gördük. Çalışmamızda isim tamlamalarını belirtili, belirtisiz ve zincirleme diye üç grupta inceledik.

İsim tamlamalarına metnimizden bazı örnekler:

4.1.3.2.1. Belirtili İsim Tamlaması

Birinci unsur ilgi hali eki alan tamlamalara belirtili isim tamlaması denilmektedir (Karahan, 2013: 43).

Metnimizden bazı örnekler:

- Sanatımızın bir ciheti (s. 9)
- Dünyanın yazısı (s. 9)
- Havanın sertliği (s. 13)
- Unlarının elenmesi (s. 53)
- Bahçıvanların hasbihâli (s. 60)
- Delikanlının kadirşinaşlığı (s. 98)
- Hikâyenin eşhası (s. 100)
- Cömertliğin bu derecesi (s. 106)
- Seyit Mehmet Numanın mağazası (s. 136)
- Sözlerin kâffesi (s. 144)
- Ahz ü itasının(alışverişinin) bu suretteki tenevvüü (çeşitliliği) (s. 145)
- Herkesin gözü (s. 152)
- İğvaların (aldatmaların) tesiri (s. 189)
- Vaktimin en çoğu (s. 190)
- Yekdiğerimizin varakası (s. 234)
- Kimsenin sadakası (s. 238)
- Kapının önü (s. 240)
- Karnikin izdivacı (s. 282)
- Çocuğun ağzı (s. 283)
- Ümidimizin intizarımızın fevki (s. 289)

- Siranuş'un hürriyet ve istiklâli (s. 290)
- Kızcağızın bu masumâne mülâhazası (s. 291)
- Topuz Beyin vediası (emaneti) (s. 330)
- Efendinin muamele- i nazikânesi (s. 335)

Farsça tamlama şeklinde olan belirtili isim tamlamalarından bazı örnekler:

- Mikyas- ı tabîi fevki (tabii ölçünün üzeri) (s. 18)
- Tarâvet- i cildi (cildin tazeliği) (s. 20)
- Metânet- i kalbiyemizi (kalbimizin dayanıklılığı) (s. 38)
- Medâhil- i şehir (şehrin girişleri) (s. 63)
- Ulüvv- i tab'im (karakterimin yüceliği) (s. 85)
- İtirâf- ı kusûru müteakip (kusurumu itirafımın ardı) (s. 104)
- Enzâr- ı âlem (insanların yanı) (s. 117)
- Bakıyye- i ömrü (hayatının geri kalanı) (s. 118)
- İstadâd- ı Hudâ – dâdı (Allah vergisi yeteneği) (s. 143)
- Âlâim- i dâime- i ciddiyet (ciddiyetin daimi belirtileri) (s. 150)
- Ricâl- i hükûmetin kâffesi (devletin ileri gelenlerinin hepsi) (s. 151)
- Âhval- i âlem (dünyanın halleri) (s. 192)
- Müzahrefât-ı şeytâniyye ve mülevvesât-ı nefsâniyye (şeytani pislikler ve çirkin arzularımızın kirleri) (s. 239)
- Kâffe- i ezvâk- ı zâhiri (maddi zevklerin hepsi) (s. 243)
- Mukaddemat- ı hesabiye (hesapların başlangıcı) (s. 329)
- İnkişaf- ı esrar (sırların çözülmesi) (s. 330)
- Efendinin muamele- i nazikânesi (s. 335)

4.1.3.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Birinci unsuru ilgi eki almayan tamlamalara belirtisiz isim tamlaması denir (Karahan, 2013: 44).

Metnimizden bazı örnekler:

- Zaman fakiri (s. 10)
- Baş işareti (s. 14)
- Köprü başı (s. 48)
- Bir tacir çırağı (s. 53)
- Hünkâr iskelesi (s. 56)
- Valide hanı (s. 64)
- Muhbir ve nakil sıfatı (s. 100)
- Antuvan Kolariyo namı (s. 104)
- Cuma akşamı (s. 140)
- Baba dostu (s. 142)
- Midilli zeytin bahçeleri (s. 146)
- Memuriyet teklifi (s. 153)
- Vesvese istidadı (yeteneği) (s. 190)
- Allah vergisi (s. 202)
- Mezuniyet vakti (s. 206)
- Muahede ahkâmı (anlaşma hükümleri) (s. 242)
- Kocakarı masalları (s. 249)
- Kañılarya (elçilik) muamelesi (s. 285)
- Piyano metodu (s. 289)
- Mücahede meydanı (s. 295)
- Bal mumu (s. 330)
- Patrikhane sicili (s. 334)
- Konkurdiya Tiyatrosu (s. 345)

Farsça tamlama şeklinde olan belirtisiz isim tamlamalarından bazı örnekler:

- Alâim- i taaccübü (şaşkınlık alâmetleri) (s. 16)
- Kalem- i kudret (kudret kalemi) (s. 19)
- Vahîme- i dimâğıyye (zihin kuruntusu) (s. 26)
- Mevsim- i bahâr (bahar mevsimi) (s. 61)

- Dâire- i belediyye (belediye dairesi) (s. 63)
- Meydân- ı icrâsı (faaliyet sahası) (s. 80)
- Cemâat- i gayr- i Müslime meyanı (gayrimüslim topluluklar arası) (s. 103)
- Tabakat- ı beşeriye (insanlık tabakası) (s. 114)
- Fikr- i ticâret (ticaret fikri) (s. 147)
- Medâr- ı maîşet (geçim vasıtası) (s. 152)
- Mesanid- i hükûmet (devlet görevleri) (s. 152)
- Tebdîl- i isim (isim değişikliği) (s. 214)
- Eser- i takayyüd (merak eseri) (s. 224)
- Hakk- ı himaye (himaye hakkı) (s. 237)
- Tebdil- i hava (hava değişikliği) (s. 286)
- Tercüme- i hâl (hayat hikâyesi) (s. 300)
- Muhâlefet- i mezhebi (din farkı) (s. 316)
- Sâhibe- i dâr (ev sahibi) (s. 343)

4.1.3.2.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tamlayanı veya tamlananı bir isim tamlamasından meydana gelen ya da her ikisi de isim tamlamasından oluşan tamlamalardır.

Metnimizden bazı örnekler:

- Kamaranın kapısı üzeri (s. 16)
- Gaddarın kendi şahsı (s. 23)
- Ercümendin sebzevatçı dükkânı (s. 54)
- Can sıkıntısının derecesi (s. 55)
- Koço'nun bir küfe yer fasulyesi (s. 58)
- Misafirhanenin umumi mutfağı (s. 103)
- Emlâk tasarrufu hakkı (s. 104)
- Refet Beyin tatil günü (s. 139)
- Muhasebe kalemlerinin ru'yeti (idaresi) (s. 147)
- Dişlerin inci dizisi (s. 150)

- Varna şimendiferinin inşası (s. 160)
- Mağazanın alt katı (s. 191)
- Zamanın yağ mumları (s. 199)
- İmlâsının kiraat imkânı (s. 248)
- İfadenin yanlışlarını tashih sureti (s. 248)
- Kız çocuklarının terbiyesi (s. 256)
- İştibâh ordularının hücumu (s. 295)
- Hamur işinin en âlâsı (s. 303)
- Memuriyetinin müsaadesi derecesi (s. 332)
- Vartov Dudunun kapısının önü (s. 342)
- Dondurma tenekesinin içi (s. 353)

Farsça tamlama şeklinde olan zincirleme isim tamlamalarından bazı örnekler:

- Meslek- i ticaret erbabı meyanı (ticaret erbabı arası) (s. 146)
- Rical- i hükûmetin kâffesi (devletin ileri gelenlerinin hepsi) (s. 151)
- Ecza- yı memalik- i Osmaniye (Osmanlı memleketinin parçası) (s. 151)
- Tunuslunun saye- i lütfu (Tunuslunun lütfu sayesinde) (s. 205)
- Avrupa'nın seksen, yüz kadar meşahirinin (meşhurlarının) tercüme- i hâlleri (hayat hikâyeleri) (s. 264)
- Heyet- i ithamiye mazbataları (savcılık heyeti tutanakları) (s. 300)
- Vicdan ve ulüvv- i cenap kanunu muktezası (cömertlik kanunu gereği) (s. 333)
- Tarih-ı Osmanimiz sahayifi (Osmanlı tarihimizin sayfaları) (s. 339)
- Kimsenin teklif- i izdivacı (s. 361)

4.1.4. Sıfat Tamlaması

Leyla Karahan (2013) sıfat tamlamasını, “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.” Şeklinde tanımlamıştır.

Sıfat unsuru + isim unsuru = sıfat tamlaması

Verimli + topraklar = verimli topraklar
 Bütün + insanlar = bütün insanlar

Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur. Sıfat tamlamasında, ismi niteleyen aynı türden birden çok sıfat olabilir. Tamlamada unsurların biri ya da hepsi kelime grubu olabilir.

Nesnenin neden yapıldığını belirten “*demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer*” gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır (Karahan, 2013: 48-52).

Ergin, “Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime gurubudur.” diye hemen hemen Leyla Karahanla aynı tanımı yapmıştır. Tamlayan olan sıfat yardımcı unsur, tamlanan olan isim ise ana unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Tamlamanın sıfat unsuru bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime gurubu olabilir. Sıfat tamlamasına şu şekilde örnekler verebiliriz: *güzel yazı, büyük bir iş, Karadeniz’den gelecek olan vapur, canım İstanbul, çok işlek bir cadde...* (Ergin, 2013: 380).

Haydar Ediskun sıfat tamlamalarını “Sıfat Takımı” başlığıyla ele almıştır. Bir sıfatla bir isimden oluşan takıma sıfat tamlaması denir. Sıfat, nitelediği ya da belirttiği isimden önce gelir. Sıfat takımlarında sıfat ile ismin arasına hiçbir çekim ya da çoğul eki giremez. Sıfat takımlarında gerektiği zaman çekim ya da çoğul ekini isim alır. Sıfat takımında ismin birden çok sıfatı olduğu gibi birden isimle de sıfat takımı kurulur (Ediskun, 2010: 145).

Tahsin Banguoğlu sıfat tamlamasını “Sıfat Takımı” başlığıyla “Sıfat hiçbir ek almaksızın vasıfladığı veya belirlediği adın önüne gelerek onunla bir takım teşkil eder. Bu takıma *sıfat takımı* denir.” şeklinde tanımlamıştır. Sıfat takımında birinci öge sıfat ya da vasıflayan, ikinci öge olan isim vasıflanan ismini alır. Yanlış hesaplar, eski dostum, her çeşitten sigara, evin şenliği çocuk... (Banguoğlu, 2011: 342-344).

Kaya Bilgegil, “Anlamı, bir sıfat veya sıfat hükmündeki kelime grubuyla sınırlanan bir ismin teşkil ettiği kelime grubuna, sıfat tamlaması; isme, nitelenen diyoruz.” diye tarif etmiştir. Türkçe sıfat tamlamalarında, sıfat nitelenenden önce gelir; hal ve çoğul ekleri almaz. Bu tamlamalarda çoğul, çekim, iyelik ekleri ancak nitelenenden sonra gelir. *Mavi elbise, sarı saçlı çocuk, yeni dikiş makinesi, yaramaz çocuk...* (Bilgegil, 2009: 136).

Gencan “*Dil bilgisi*” adlı eserinde sıfat tamlamasını “*sıfat takımı*” olarak adlandırmış ve “Adların ya da adların tümlenmesiyle ortaya gelen söz öbeğine sıfat tamlaması denir.” diye açıklamıştır. Ek almadan tamlama kurduklarını belirtmiştir. Sıfat tamlamasında sıfat önce, ismin sonra gelir. *Engin deniz, kırmızı çiçek, on iki öğrenci, Nasrettin Hoca...* (Gencan, 1979: 185).

Hatipoğlu, “Sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlamadır.” şeklinde açıklamıştır. *Güzel ev, yürüyen bebek, çalışkan öğrenci, kaç kalem, hangi kitap, bu çocuk...* Hatipoğlu bir sıfat tamlaması ile bir adın, bazı ekler alarak en az üç sözcükten kurduğu sıfat tamlamasına zincirleme sıfat tamlaması demiştir (Hatipoğlu, 1982: 25).

Sıfatların adları nitelemesi ya da belirtmesiyle oluşan tamlamalara sıfat tamlaması denir. Sıfat tamlamalarında sıfat tamlayan, adlar da tamlanan durumundadır. Tamlama niteleme veya belirtme sıfatlarının her türünde olabildiği gibi bazen de birden çok niteleme veya belirtme sıfatıyla kurulabilir. Bu şekilde sıfat tamlamasında birden çok sıfatın bulunmasına Neşe Atabay ve Berke Vardar gibi dilciler zincirleme sıfat tamlaması demiştir (Zengin, 2003: 87-88).

Biz çalışmamızda zincirleme isim tamlamasının olmadığını, bu tarz kurulmuş tamlamaları durumuna göre niteleme sıfatı ya da belirtme sıfatlarının içinde aldık. Leyla Karahan hocamızın sınıflandırmasını esas aldık. Hocamızın da belirttiği gibi tamlamada unsulardan bazıları kelime grubu, ismi niteleyen birden fazla sıfat veya sıfat tamlaması, bir sıfat tarafından nitelenen birden fazla isim olabilir.

Metnimizden bazı örnekler:

4.1.4.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- En büyük müştekil (En büyük şikâyetçiler) (s. 9)
- Geniş bir siyah dibet (s. 14)
- Dar kollu fistan (s. 18)
- Müterakki (ilerlemiş) olan milletlerin payitahtları (s. 54)
- Taze fasulye, bakla, bezelye (s. 57)
- En şerefli şey (s. 62)
- Alelâde romancılar (s. 100)
- Döşeli dayalı kira odaları (s. 103)
- Hain zevceler (s. 108)
- Damgalı bir hususi kâğıt (s. 144)
- Batıl zehap (yanıltıcı düşünce) (s. 146)
- Kahraman çocuk (s. 183)
- Zavallı zangoç (s. 198)
- Gülünç evza (tavır) (s. 200)
- Tatlı teessür (s. 202)
- Genç güzel bir kadın (s. 236)
- Sıska kız (s. 260)
- Eski kanepeler (s. 267)
- Ekşice surat (s. 283)
- Havfle (korkuyla) karışık bir hayret (s. 287)
- Âheste reviş (s. 290)
- En kısa bir yol (s. 334)
- Güzel bir çerçeve (s. 337)
- Eski beşaset (s. 341)

4.1.4.2. Sifat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sifat Tamlamaları

4.1.4.2.1. Sifat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Sifat Tamlamaları

- Otuz yaşlarında (s. 27)
- Yedi sekiz kadar şamar (s. 28)
- Yüz kırk beş kuruş (s. 58)
- Beş küfe (s. 59)
- İki kuruşluk rakı (s. 60)
- Yirmi beş yaş (s. 105)
- İki buçuk üç ay (s. 107)
- Kırk iki sene (s. 148)
- Bin iki yüz lira (s. 169)
- Yirmi beş dirhem (s. 281)
- Kırk yıl (s. 225)
- Dört beş ay (s. 264)
- On altı mecrediye (s. 290)
- Üç dört gün (s. 299)
- Beş yüz Napolyon (s. 332)
- Bin kat (s. 361)
- Üçer yüz lira (s. 372)

4.1.4.2.2. Sifat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Sifat Tamlamaları

- Bu kamara (s. 15)
- Bu hakayık- ı dakika (s. 56)
- Bu kayıklar (s. 61)
- O gün (s. 101)
- Şu hikâye (s. 142)
- O akşam (s. 187)
- Bu akşam (s. 191)
- Şu son muahede (s. 236)

- Şüphekâr kabahatli (s. 291)
- Şu iş (s. 362)

4.1.4.2.3. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- Herhangi bir korku (s. 37)
- Bazı ahbap (s. 41)
- Birkaç kadın (s. 44)
- Her sınıf (s. 53)
- Biraz zaman (s. 86)
- Bir mevki (s. 100)
- Bir gece (s. 101)
- Hiçbir kelime (s. 107)
- Herhangi gün (s. 144)
- Herhangi bir paket (s. 304)
- Birkaç saat (s. 349)

4.1.4.2.4. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- Hangi kapı (s. 34)
- Kaç kuruş (s. 60)
- Ne kadar dost (s. 93)
- Ne zararı (s. 118)
- Nasıl adam (s. 136)
- Neden zengin (s. 152)
- Nasıl mektep (s. 245)
- Kaç defa (s. 275)
- Hangi günler (s. 290)
- Ne kadar içli (s. 316)
- Hangi hane (s. 351)

Farsça tamlama şeklinde kurulan sıfat tamlamaları ise metnimizde şu şekilde yer alır:

- Muharrir- i âciz (değersiz yazar) (s. 9)
- Şu mukaddemât- ı muhtasara (şu kısa giriş) (s. 14)
- Kitâb- ı sanî (İkinci kitap) (s. 53)
- Aksâm- ı mütehâlife (farklı zamanlar) (s. 53)
- Esbâb- ı mühime (önemli sebepler) (s. 79)
- İntikadât- ı müstehziyâne (alaycı değerlendirmeler) (s. 134)
- Memnuniyet- i fevkalâde (olağanüstü memnuniyet) (s. 142)
- Müşkilât- ı muğlâka (anlaşılmaz güçlükler) (s. 189)
- Zaman- ı muvakkat (geçici zaman) (s. 236)
- Kıyafet- i kâmilâne (ağırbaşlı kıyafet) (s. 288)
- İkinci tarik-i dalâlet (ikinci yanlış yol) (s. 324)

4.1.5. İsim-Fiil Grubu

Leyla Karahan (2013) isim-fiil grubunu, “Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Hareket ismi –mAk, -mA, -Iş ekleriyle yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir ve genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez. Bu grup söz dizimi içinde isim görevi yapar. İsim –fiil grubunu bu şekilde açıklayan Karahan şu örnekleri vermiştir: *Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak, uzun bir ayrılıktan sonra sılaya dönüş, cinayetin azabını daima çekme...* (Karahan, 2013: 55).

Muharrem Ergin isim-fiil grubunu “Fiil Grubu” başlığı altında incelemiş ve şu açıklamayı yapmıştır: “Fiil grubu fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri bu grubun esas unsurudur ve en sonda bulunur. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla beraber fiil grubunu meydana getirir. Fiil grubunda kullanılan fiil isimleri hareket isimleridir. Onu için daha çok –mak, -mek’li fiil

isimleri ile fiil grubu yapılır. -ış, -iş'li hareket isimleri de bu gruba elverişlidir. Hareket ismi olarak kullanılınca -ma, -me'li fiil isimleri fiil grubu yaparlar. İş ismi olan -ma, -me, -ış, -iş'li fiil isimleri daha çok datif, lokatif, ablatif gurupları yaparlar. *Çarşıya gitmek, güzel konuşma, durmadan taş kırmak* (Ergin, 2013: 395).

H. İbrahim Delice isim-fiil grubunu “Yüklemsi Öbekleri” başlığı altında ele almıştır. -mAk, -MA ve -ş isim-fiil eklerinden birini almış bir fiil ile ona bağlı isim unsurlarından oluşan kelime öbekleridir. Genellikle isim-fiil öbeği yapan -mAk, -mA ekleridir. -ş daha çok iş isimleri yaptığı için isim-fiil öbeği yapım işlevinde pek kullanılmamaktadır. İsim-fiili asıl unsur sonra, oluşturduğu anlamsal bütünlük ile cümle ögesi gibi karşımıza çıkan isim veya isim öbekleri önce gelir. Bu öbek kelime ve cümle içinde isim görevi yapar. *Güzel konuşma, söz söyleme, kitap okumak, yazı yazmak...* (Delice, 2012: 45).

Tahsin Banguoğlu, “Çekim Öbekleri” ana başlığıyla “Fiil Öbekleri” alt başlığı altında konuyu ele almıştır. Bunlar cümlede aldıkları çekim halleriyle kimsenin, nesnenin ve isimlemenin fiile yaklaşması, onunla öbekleşmesi sonucudur. *Hava bozmak, göz yummak, yolda kalmak...* (Banguoğlu, 2011: 508).

Günay Karaağaç da isim-fiil grubunu “Fiilimsi Öbekleri” başlığı altında ele almıştır. İsim-fiil grubunu “fiil ismi öbekleri” diye adlandırmıştır. Fiil ismi ekleri fiillere eklenerek onları isimleştirirler. Fiil ismi eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını yapmaktır. Bir eylem adı ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbekleridir. Bu ekler, eylemleri, kavram, iş ve tarz olarak adlandırılırlar. Türkiye Türkçesinde fiil ismi olarak kullanılabilen başlıca ekler; -mak/ -mek, -ma/ -me, -ış/ -iş/ -uş/ -üş'tür (Karaağaç, 2012: 171).

Süer Eker isim-fiil gurubunu “Eylem Grubu” adıyla ele almıştır. Eylem tabanlarına getirilen ad eylem ekleri -mAk, -mA, -I ve yardımcı ögeyle oluşturulan gruptur. Bu grup zarf dışında bütün tümce öğelerini oluşturabilir. *Şehir dışına çıkmak, sahilde yürüyüş, kontrol altına almak...* (Eker, 2010: 411).

4.1.5.1. –mak/ -mek Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu

“Fiil kök ve gövdeleri, cümlenin öteki öğeleri ile olan ilişkilerini şekil, zaman, kişi ve sayı ekleri alarak ve çekime girerek sağladıkları için, kök ve gövdelerin karşıladıkları soyut hareketler, fiil kök ve gövdelerine getirilen –mak/ -mek isim- fiil ekiyle karşılanır. Fiil kök ve gövdesine getirilerek onları isim durumuna getirir.” (Korkmaz, 2009: 864).

Metnimizden bazı örnekler:

- Fikrini tağlitten korumak için yan kamarasına girerse (s. 12)
- Baş işareti ile selâmlamak lâzımdıysa da (s. 14)
- Artık bilkülliyeye çürümek derecesine gelip (s.26)
- Gece çalışmak isabet eylemiş (s. 53)
- Yazılan roman okumaktan maksat (s. 54)
- “Gezmeğe çıkmak” âlemin her yerinde mutat olan ahvaldendir. (s. 55)
- Yazmak için yalnız bir gece çalıştım. (s. 101)
- Müteenniyane davranmak lüzûmunu (s. 103)
- Bu hali görünce çıldırmak derecesinde (s. 106)
- Doldurulduğu halde dolmak bilmez (s. 143)
- Biraz ziyadece zorlamak üzere “yâre” olarak telaffuz ediyorlar. (s. 144)
- Hikmeti anlatmak için bana öyle bir söz söyledi ki (s. 151)
- Müsveddeleri okumağa başlamak sırası (s. 195)
- Kundakta bir çocuk bulunmak hasebiyle (s. 196)
- Gizli şeyleri dinlemek iyi değildir. (s. 204)
- Bir lezzetten nefislerini mahrumiyete alıştırmak için (s. 239)
- Kapının önünden ayrılmak bilmez ki (s. 240)
- Kızcağıza gülmek değil, ağlamak lüzumunda (s. 248)
- Öyle bir zenginle boy ölçmek (s. 292)
- Siranuş'u yoklamak için (s. 287)
- Beni cihet cihet bahtiyar etmek muradı (s. 302)

- Kıza yaran**mak** fikrine asla haml edilmemek (s. 338)
- Kendi varlığını da unut**mak** derecesine geldim. (s. 353)
- Hakayık-ı İslamiyyeyi öğren**mek** lazım gelecek. (s. 363)

4.1.5.2. –*ma/ -me* Ekiyle Yapılan Fiil Grubu

“Osmanlı gramerlerinde hafif mastar olarak adlandırılan –*ma*’lı isim- fiil yapıcı bir ünlüden ibaret ad çekim ekleriyle genişletilmiş –*mak* hareket adındaki son ses –*k*’sının ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasıyla oluşmuştur. –*Ma/ -me* eki de –*mak/ -mek* gibi her fiile gelebilir. –*Ma/ -me*’li isim- fiiller bir hareketi göstermez.” (Korkmaz, 2009: 882).

Metnimizden bazı örnekler:

- Fütursuzluk tavrı takınmış olduğumu kabul buyur**maları** (s. 17)
- Yap**ma** çiçeklerden birer kuş yuvası (s. 21)
- Vule vu Mösyo dondur**ma** (s. 22)
- Unların elen**mesinden**, hamurlarının yoğurul**ması** bed ile yufkaların açıl**masından** (s. 53)
- O anda sikletinin de bir hayli art**ması** müstelzim olur (artmasına yol açar). (s. 57)
- Bir paraya bağırıp çağır**malarına** benzemez. (s. 58)
- Altmış paralık bas**ma** nev’inden bir fistan (s. 113)
- Roman oku**maları** kat’iyyen memnu’dur. (s. 121)
- Oda hangisi ise kendisine açıl**masını** emr etti. (s. 125)
- Ahâli- i kadîme- i Mısriyyeden kal**ma** bir sınıf (s. 149)
- Öyle girişli çıkışlı kar**ma** karışık görmek daha tabiî olacağından (s. 190)
- İşin beni yor**ması** şöyle dursun (s. 190)
- Çiğ kıym**mayla** kaba saba çırçır böreği (s. 243)
- Okun**ması** her yerde mûcib- i mahcûbiyyet (mahcubiyete sebep) olacak (s. 248)

- Bense kale alınılmasını bile mûcip- i mahcûbiyyet buluyordum. (s. 290)
- Muttariden yaşaması arasında pek de fark göstermezsem (s. 294)

4.1.5.3. –İş/ iş Ekiyle Yapılan Fiil Grubu

“-İş/ -iş isim- fiilide –ma/ -me ile kurulan isim- fiiller gibi fiillerdeki oluş ve kılışın anlamını değiştirmeden bunları isim kalıbına sokan bir ektir.” (Korkmaz, 2009: 899).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bu giriş çıkış ise beyan eylediğimiz mutarassidîni (gözleyenleri) (s. 11)
- Küçücük levhalara yağmur yağış isabeti (s. 15)
- Yemiş iskelesi (s. 56)
- Kayığa binişim ne mecburi (s. 61)
- Madam Kolariyo'nun dikişlerini dikmesi için (s. 112)
- Şu andaki inanışım, takdir edişim o zamankinden zerre kadar ziyade (s. 128)
- İstanbul'a gelişinde bir hafta kadar oturup (s. 205)
- Dört sene kadar gelip gidiş devam etmiş. (s. 205)
- Yazışları da söyleyişleri gibi dürüst (s. 248)
- Öyle hâlleşmek, sevişmek filan (s. 316)
- Selamlaşmak, hâl ve hatır soruşmak gibi (s. 315)
- O nanköre beş yüz napolyon verişimin hikmeti (s. 332)

4.1.6. Sıfat-Fiil Grubu

Leyla Karahan (2013) sıfat-fiil grubunu, “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne,

nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez. Sıfat-fiil grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar. Karahan konuyu bu şekilde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: *eski İstanbul'un güzel semtlerini yaratan Türklük, unutmadım yolda kalmış gözlerdeki vefayı, Türk hayalinde daima bir irade ve himmet hamlesi gibi kalacak bu tablo...* (Karahan, 2013: 53-54).

Muharrem Ergin "Partisip Grubu" diye bahsettiği sıfat-fiili "Bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur." şeklinde tanımlamıştır. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece partisip grubu fiili partisip olan bir fiil grubu demektir. Grupta partisip sonda bulunur, ona bağlı unsurlar önce gelir. Partisip grubunda da fail az bulunur ve iyelik ekli olur. Partisip grubu isim, bilhassa sıfat olarak kullanılır. *Denize giren, haber gelir gelmez, canı çıkası, modası geçmiş...* (Ergin, 2013: 396).

Banguoğlu, sıfat-fiili "Sıfat Takımları" başlığı altında "Sıfat-Fiil Cümleleri" şeklinde ele almıştır. "Yatık fiillerden sıfat işleyişinde olanlar bir iç cümlenin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi sıfat işleyişine sokarlar ve onu esas cümlenin ad niteliğindeki bir üyesine sıfat yaparlar. Bu şekilde sıfat cümleleri dediğimiz birleşik cümleler kurarlar." *Ürüyen köpek ısırmaz, diktiği fidanlar meyveyle doldu, iyi gün görmüş aileler...* (Banguoğlu, 2011: 501).

Korkmaz sıfat-fiil grubunu, "-An, -Dık Ar, -Maz, -Mış/ -Muş ve -Acak gibi çeşitli sıfat-fiil ekleri ile kurulmuş olan sıfat-fiil gruplarının, bir ad veya ad tamlaması önünde sıfat gibi kullanılmasından oluşur." diye tanımlamıştır. *Siyah sivri iki noktaya benzeyen mini mini gözler, Bodrum yarımadasının kıyılarına bakan geniş bir koy...* (Korkmaz, 2009: 351).

Salman sıfat-fiil grubunu şu açıdan açıklar; "İlk bakışta sıfat-fiil ekleri fiil kök ve gövdelerine gelerek onlardan geçici sıfat yaparlar. Bu sıfatlarda kendilerinden sonra gelen isimleri nitelerler. Keser alet, tükenmez kalem, tanıdık adam gibi örnekler verir. Ancak zamanla bu oluşan sıfatların klişeleşerek tek

başlarına bir nesneyi, bir maddeyi, bir kavramı karşıladıklarını belirtir. Korkmaz, kalıplaşma olaylarının Türk dilini geliştirdiğini; Ergin, sıfat-fiil eklerinin çekim eki ve yapım eki arasında bir yer işgal ettiğini söyleyerek kalıcı isim oluşturdıklarında bunların birer fiilden isim yapan ek özelliğini kazandıklarını; Banguoğlu, sıfat-fiillerin kelime hazinemizi genişlettiğini söyleyerek bu konuyu açıklamışlardır.” (Salman, 1999: 189-192).

Aktan sıfat-fiili, “sıfat gibi kullanılan fiil şekillerine sıfat-fiil denir. Bir yanları isim, bir yanlarının fiildir. Fiil özellikleri sebebiyle, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, isim oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak nitelendirirler.” diye açıklamıştır. *İhtiyarın namaz kıldığı yer, insanları farklılaştıran çevreler...* (Aktan, 2009: 68).

4.1.6.1. –an/en Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

Eski Türkçedeki –Gan isim- fiilindeki ön ses –G’nin düşmesi ile oluşan sıfat- fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 939).

Metnimizden bazı örnekler:

- Zaman fakiri bulun**an** adamlar (s. 10)
- Beyni ateşler içinde kalan adamcağ**ız** (s. 13)
- İstidlâl olun**an** metanet (s. 19)
- Yirmi dört saatten ibaret bulun**an** gece ve gündüz (s. 53)
- Satıl**an** börek (s. 53)
- İhtiyacâtını istifâyâ çıkan Ercüment (s. 54)
- Mülk alan yabancıl**ar** (s. 104)
- Düzeltmesi lazım gelen yerler (s. 104)
- Ürküten korkutan halleri (s. 105)
- Sem’i dikkatimizi celb eden (dikkatimizi çeken) isim (s. 142)
- Anlayana sivrisinek saz**dır** (sıfat- fiil isimleşmiş) (s. 147)
- Açıl**an** söz (s. 148)

- Beraber teklif olunan memuriyet (s. 149)
- Mahmileri olan kızlar (s. 189)
- Hizmetlerimize alışkın olan kâtipler (s. 189)
- Yazılan müsveddeler (s. 190)
- Mevcudiyetinden şüphesi olmayan çalışkanlık (s. 237)
- İhraç eylemiş bulunan sâlhurdegân (yaşlılar) (s. 239)
- Görünen, göz alışkınlığı olan adamlardan (s. 244)
- Kâmilane olan o güzel esmer (s. 288)
- Çarşıya çıkan kadınlar (s. 288)
- Oynanan oyun (s. 294)
- Pek derundan bir ah (s. 332)
- Zikrolunan açık zarf (s. 333)
- Zarf içinden çıkan varakai (s. 340)

4.1.6.2. –ası/ -esi Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

-Ası (< -gA+ sıg) eki Eski Türkiye Türkçesinde de olan bir sıfat- fiil ekidir. O dönemde hayli işlek bir ek olsa da bugün o kadar işlek bir ek değildir (Korkmaz, 2009: 978).

Metnimizden bazı örnekler:

- Yerlere kapanırcasına reveranslar (s. 50)
- Koruyasınca aklım (s. 222)
- Çıldırasıya bir sevda (s. 228)
- Çıldırasıya muhabbet (s. 228)

4.1.6.3. –maz/ -mez Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

-Maz/ -mez sıfat- fiil eki -r, -Ar, -Ir/ -Ur sıfat- fiil eklerinin olumsuz şeklidir (Korkmaz, 2009: 956).

Metnimizden bazı örnekler:

- Olur olmaz kebecinin kebabı (s. 66)

- Olur ol**maz** vesâves- i şeytâniye (şeytani kuruntular) s.176)
- Olur ol**maz** iğvalar(aldatmalar) (s. 189)
- Sonu çık**maz** bir tesebbüs (s. 253)
- Evladından saklan**maz** halisü'l kalb (temiz kalp) (s. 255)
- Halledil**mez** bir muamma (s. 354)

4.1.6.4. –ar/ -er Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

-Ar/ -er sıfat- fiil ekleri eklendiği fiile süreklilik anlamı katar (Korkmaz, 2009: 950).

Metnimizden bazı örnekler:

- Sonu çıkar işler (s. 36)
- Ticaretle iştilgal eder bir nevi acenta (s. 145)
- Kaymakamlıklarda gezer bir adamdı (s. 162)
- Gezer tozar makule (s. 209)
- Tekrarını talep eder bir tavır (s. 342)

4.1.6.5. –dik/ -dik Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

Geçmiş zaman bildiren sıfat- fiil eki çok yaygın kullanılmaktadır (Korkmaz, 2009: 911).

Metnimizden bazı örnekler:

- Tahattur edemediğim bir roman (s. 31)
- Aradığımız dakika- i münâsibe (s. 33)
- Tokatladıgı tatlı su frengi (s. 33)
- Tacir çırağı dediğimiz (s. 53)
- Arzu eylediğimiz mülâkat (s. 53)
- Yaşadıkları cemiyet- i medeniyye (s. 54)
- Sername ittihâz eylediğimiz bir Antuvan Kolariyo (s. 100)
- Yazdığım gecenin ferdası (s. 101)

- Kendisine ver**diğ**im evrak (s. 102)
- Söyle**diğ**i sözler (s. 144)
- Müşteri bulamad**ığ**ı surette (s. 145)
- İrsal ettird**ığ**i kâğıt (s. 146)
- Ald**ığ**ım malûmat (s. 190)
- İlk geldi**ğ**im gün (s. 192)
- Kaçır**ığ**ı mahut madam (s. 193)
- El ele ver**diğ**imiz vakit (s. 239)
- Mevcut görebild**ığ**im hişan(yakınlar) (s. 241)
- Kendisinden ayrıld**ığ**ım dakika (s. 245)
- Ruhsat istedi**ğ**i gün (s. 283)
- Mide almaz taamlarından kurtard**ığ**ı kuşluklar (s. 288)
- Bilemed**ığ**im bir cihet (s. 291)
- Dinled**ığ**im şey (s. 332)
- Zahmet çekmed**ığ**im tercümeler (s. 340)
- Refet'in koyuver**diğ**i tiyatro (s. 358)

4.1.6.6. –*acak/ -ecek* Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

Gelecek zaman bildiren sıfat- fiil eki yaygın bir kullanıma sahiptir (Korkmaz, 2009: 966).

Metnimizden bazı örnekler:

- Baş kaldıramay**acak** kadar çalışkanlık (s. 10)
- Addolunmay**acak** (sayılamay**acak**) takımlar (s. 11)
- Hatırı sayıl**acak** çirkinliği (s. 13)
- İbretler alın**acak** eğlene**cek** şeyler (s. 55)
- Müsavi görüle**cek** bu hâl (s. 55)
- Mübâyaa olun**acak** (satın alınacak) sebze (s. 69)
- Belli etmeye**cek** erbâb- ı ihtiyât (temkinli insan) (s. 108)
- Makul görülebile**cek** bir sebep (s. 109)
- Karı denile**cek** bir karı (s. 111)

- Gönderilecek yüzlerce çuval sabun (s. 145)
- Yoracak bir iş (s. 147)
- Hazîne- i devleti dolduracak servet (s. 155)
- Kaleme alınacak hikâye (s. 189)
- Letafeti bulunamayacak bir sarılık (s. 193)
- Görülecek yeni yapı (s. 203)
- İbrâz-ı iktidar edecek olan zat (s. 241)
- Tama'a düşürebilecek servet (s. 242)
- İnanılacak işler (s. 258)
- Mütenasip olmayacak hâl ve tavır (s. 308)
- Sorulacak ahval (s. 309)
- Yapılacak iş (s. 329)
- Verilecek yeni ders (s. 335)
- Konkurdiya' ya çıkabilecek bir yol (s. 347)
- Çalana açılıverecek kapı (s. 355)

4.1.6.7. –miş/ -miş Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

Geçmiş zaman bildiren sıfat- fiil eki çok yaygın kullanılmaktadır (Korkmaz, 2009: 923).

Metnimizden bazı örnekler:

- Çare bulamamış olan şirket (s. 11)
- Tek tük kalmış kazıklaşmış sararmış kemikler (s. 13)
- Bir ölçüde biçilmiş bir derece garnitürler (s. 20)
- Sabah yapılmış şeyler (s. 53)
- Sıra sıra asılmış taze koyunlar (s. 54)
- Yazmış olduğum kayıtlar (s. 70)
- Yazılmış yazılar (s. 102)
- Zayi eylemiş bir familya (s. 104)
- Yirmi beşini geçmiş kadın (s. 104)
- Ünsiyet eylemiş (alışkanlık kazanmış) mürettepler (dizgiciler) (s. 144)

- Güzel giyinmiş bir uşak (s. 144)
- Serbâzâne (zorbaca) terbiyesine alışmış bulunanlar (s. 148)
- Yeni icat edilmiş bir nevi lastik emzik (s. 198)
- Görülmemiş ekmele- i şâkrdânî (mükemmel öğrenci) (s. 208)
- İsticar edilmiş (kiralanmış) bin sefil (s. 210)
- Yiyip bitirmiş mirasyediler (s. 242)
- Görülmemiş derece (s. 244)
- Mosmor kesilmiş bir çehre (s. 268)
- İşitilmiş şeyler (s. 300)
- Teşevvüş etmiş (karışmış) kararmış olanlar (s. 301)
- Hiç açılmamış bir paket (s. 304)
- Şöhret almış zevat (insanlar) (s. 339)
- İkmal etmiş (tamamlamış) bir reşide- i kâmile (ergen) (s. 343)
- İltizam edilmiş (gerekli görülmüş) bir kizb- i sârih (açık bir yalan) (s. 352)

4.1.7. Zarf-Fiil Grubu

Leyla Karahan (2013) zarf-fiil grubunu, “bir zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil genellikle grubun sonunda bulunur. Fiile dayalı sıfat-fiil ve isim-fiil gruplarında olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan zarf-fiil yargı bildirmez. Karahan konuyu bu şekilde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: *Son bülbül ah ederken, bu yaman dağların hayalini hayalimden silince, eşkıyalarla tek başına vuruşarak...* (Karahan, 2013: 57).

Muharrem Ergin “Gerundium grubu” diye bahsettiği zarf-fiili “Gerundium grubu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Bu grubun fiili de gerundium durumunda olan bir fiildir. Gerundium en sonda bulunur. Gerundium grubu daima zarf olarak kullanılır. Grubun vurgusu gerundiumdan bir önceki kelimedede bulunur. *Sağa sola koşa*

koşa, sabahtan akşama kadar kırlarda gezip, bütün camları temizleyerek, hiç kimse ile konuşmadan... (Ergin, 2013: 396).

Tahsin Banguoğlu zarf-fiill grubunu “Zarf Öbekleri” başlığı altında ele almıştır. “Yatık fiillerden zarf işleyişinde olanlar, yani zarf-fiiller söz diziminde geniş bir işleyişe sahiptirler. Bunlar bir iç cümlemin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi zarf işleyişine sokarlar ve onu esas cümlemin zarf niteliğindeki bir üyesi yaparlar.” *Arabadan inip mağazaya girdiler. Eve döner dönmez bana telefon etsin* (Banguoğlu, 2011: 503).

Gülsevin (2001), dilimizde en işlek, en canlı, en yaygın zarf oluşturma yollarından biri olarak gördüğü zarf-fiil yapılarını “Fiil kök ve gövdelerine getirilen eklerle geçici zarf oluşturan yapılara zarf-fiil denir.” diye tanımlamıştır. Dilcilerin zarf-fiil ekleri olarak gösterdikleri ekleri de şu şekilde vermiştir:

Çizelge 4.1. Dilcilere Göre Zarf-Fiil Ekleri

	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
Muharrem Ergin	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
Tahsin Banguoğlu	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
T. Nejat Gencan	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
Haydar Ediskun	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
Kaya Bilgegil	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn
Zeynep Korkmaz	-(y)A	-(y)Alı	-(y)AraK	-(y)Inca	-(y)Ip	-ken	-mAdAn

Bunların dışında, bazı eklerin birleşmesiyle oluşan zarf kullanışları da vardır (Gülsevin, 2001: 126).

H. İbrahim Delice “Zarf-Fiil Öbeği” başlığı altında incelediği zarf-fiilleri, “bir zarf-fiil eki almış fiil ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime öbeğidir.” şeklinde tanımlamıştır (Delice, 2012: 46).

4.1.7.1. –arak/ - erek Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

Oğuz lehçeleri grubuna özgü bir zarf- fiil ekidir. Anadolu Türkçesi döneminde pek örneğine rastlanılmayan ek Osmanlı Türkçesi döneminde gelişme göstermiştir (Korkmaz, 2009: 993).

Metnimizden bazı örnekler:

- Beykoz'dan Köprü'ye değin yapacak başka iş bulamayarak (s. 10)
- Korkuluk demirlerine dayayarak (s. 11)
- Biraz da lisân- ı âşinâlıkla karışarak (s. 12)
- Arkadaşlarıyla beraber sıçrayarak meleşerek tos vuruşarak (s. 54)
- Ahvâl- i âlemi görerek (s. 55)
- Bir yandan esneyerek, gözlerini oğuşturarak (s. 60)
- Yeni dostlarımın nezdine giderek (s. 101)
- Korkutan hallerine ehemmiyet vermeyerek (s. 105)
- İhtiyata da lüzum görmeyerek (s. 108)
- Nazar- ı tetebbûa çekerek (dikkatlice inceleyerek) (s. 143)
- Daima medh ü senasını (övgüsünü) işiterek (s. 144)
- Kendisi de gülererek (s. 148)
- Keyfiyeti bana itiraf dahi ederek (s. 189)
- Vaktimin en çoğunu işgal ederek (s. 190)
- Bir adama emr ederek (s. 191)
- Şimdi o adamı elli yaşında görerek (s. 237)
- Bir masraf bütçesi tayin ederek (s. 237)
- Zavallı bozacıyı tatmir ederek (s. 240)
- Gezip yürüyerek, gülüp oynayarak (s. 286)
- Giyinip kuşanarak (s. 287)
- Beykoz'lu olduğumu anlatarak (s. 289)
- Koynumdaki evrakı çıkarıp önüne koyarak (s. 334)
- Arabça ve Ermenice olarak (s. 335)
- Söylediğim sözün mezayasına varamayarak (s. 335)

4.1.7.2. –*ip/ -ip* Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Bağlı bulunduğu esas fiildeki hareketten biraz önce gerçekleşmiş olan bir hareketi karşılar” (Korkmaz, 2009: 999).

Metnimizden bazı örnekler:

- Kâğıtlarımızı gazetelerimizi döşey**ip** (s. 9)
- Ağzımızı zehirley**ip** (s. 10)
- Şirketin bizden al**ıp** (s. 10)
- Bir saha-i temaşa added**ips**. 55)
- Çıplak tahta üstünde kıvrıl**ıp** (s. 57)
- Gecenin serinliğinde üşüy**üp** titreyerek (s. 61)
- Maltız iken İstanbul'da yerleş**ip** (s. 100)
- Bunu haber alınca Köprü'ye gid**ip** (s. 101)
- Yarım saat geçmeksizin gel**ip** (s. 102)
- Ne hükümler çıkar**ıp** (s. 142)
- Birkaç gemi zahire yükley**ip** (s. 145)
- Antakya taraflarından toplay**ıp** (s. 146)
- Kaleme alınacak hikâyeye de merakını arttır**ıp** (s. 189)
- O akşam gitmeği tensip etmey**ip** (uygun görmey**ip**) (s. 192)
- Benim sözümü çar çabuk anlay**ıp** (s. 194)
- O sefahat ve sefaletten kaldırı**ıp** (s. 241)
- Siranuş'la selamlaş**ıp** (s. 244)
- Samiîn baştan başa belle**yip** (s. 249)
- Bir arabaya bin**ip** (s. 287)
- Güzel güveçler yapı**ıp** (s. 288)
- Cevdet'in hanesinde geçireceğimi haber gönder**ip** (s. 290)
- Kâğıtları tekrar zarfa koyuver**ip** (s. 331)
- İnhimâk-i mütehâlikâne (telaşlı bir atılış) ile resme sarıl**ıp** (s. 336)
- Kızcağız alık alık resme bak**ıp** (s. 336)

4.1.7.3. –*Inca/ -ince* Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

Eski Türkçenin –*gınça* zarf- fiilindeki ses değişmeleri ile oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1004).

Metnimizden bazı örnekler:

- Köprü'ye yanaş**ınca** (s. 33)
- Ayağa kalk**ınca** (s. 39)
- Merdivenin üst başına var**ınca** (s. 39)
- Küfeye sarılıp çek**ince** (s. 63)
- Sualini irad eyley**ince** (sor**unca**) (s. 84)
- Cevabı veril**ince** (s. 84)
- Maişet-i mahsûsalarına (özel yaşantı) dikkat edil**ince** (s. 105)
- Bu sözler teati edil**ince** (s. 119)
- Madam C...'nin pansiyonlarına gir**ince** (s. 133)
- Babasının kazandığını yiyen onu bitirmey**ince** (s. 159)
- Ananesiyle hikâye ed**ince** (s. 168)
- Bu kız için dem**incek**(s. 176)
- Bir çocuk kundağı olduğunu görüp anlay**ınca** (s. 196)
- Kemâl- i ta'zim (büyük bir saygı) ile kadını selamlay**ınca** (s. 201)
- Merdivenden indiğini anlay**ınca** (s. 204)
- Bu üçü birleş**ince** (s. 253)
- Ölmey**ince**, gitmey**ince** (s. 273)
- O merakı da halletmey**ince** (s. 277)
- Bir tavırla yine gözlerini indir**ince** (s. 287)
- Müracaat vakıa o taraftan reddedilmey**ince** (s. 307)
- Divan-ı temyizde de tetkik olunmay**ınca** (s. 307)
- Güya zarf yırtıl**ınca** (s. 335)
- Şu küçük pencereden bak**ınca** (s. 356)
- Refet'in izdivacı meselesi çıkıver**ince** (s. 361)

4.1.7.4. –*dıkça/ -dikçe* Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

-*Dık/ -dik* geçmiş zaman sıfat- fiil ekinin +*ça* eşitlik durumu ekinin birleşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1023).

Metnimizden bazı örnekler:

- A'mâk- i hikmete (hikmetin derinlikleri) dald**dıkça** dalar (s. 13)
- Nefes ald**dıkça** sadr (göğüs) evvelkinden ziyade şişip iniyor. (s. 25)
- Kemal-i sür'atle (büyük bir hızla) kızard**dıkça** kızarıp (s. 28)
- Bir takım beygirler kuyruk sallad**dıkça**, yanlarına ziyadece tekarrüb edenlerin (yaklaşanların) yüzlerini kamçılıyorlar. (s. 63)
- Sahih olup olmadıklarını öğrenmed**ikçe** gazeteye yazmak istemiyorum. (s. 68)
- Fıkarattan (hikâyeden) her cümle söylend**ikçe** (s. 69)
- Mektebe geld**ikçe** kızını görebilmesini (s. 118)
- Saçları kısal**dıkça** akli uzamağa başlıyor. (s. 128)
- Bizim aramız zaten açıld**dıkça** açılmış bulunmaktan fazla (s. 133)
- Mehmet Ali, bunları himaye eyled**ikçe** (s. 152)
- Canım bir musahabe isted**ikçe** gider, görüşürdüm. (s. 157)
- Şu halden pek sıkıld**dıkça** kadıncağızı çağırır (s. 180)
- Bu bahtiyarlığa nailiyetini (kavuşmasını) farz eyled**ikçe** Siranuş'un ebediyen minnettarı kalacağını işrab eyliyordu (ima ediyordu). (s. 216)
- Bazı hesap zamanlarında Refet konağa geld**ikçe** (s. 222)
- Kendi kızına talip çıkmad**dıkça** Seyyit Mehmet Numan'a zevcesi yalvarsa bile (s. 231)
- Siranuş istiğrabını arttırd**dıkça** arttırıyordu. (s. 247)
- Akşam takarrüp etmeğe başlad**dıkça** (s. 258)
- Lüzum-ı zarurisi tahakkuk etmed**ikçe** (zorunluluk olmad**ıkça**) (s. 282)
- Cinayetler dahi çoğald**dıkça** çoğalmaktadır. (s. 301)
- İstanbul'a her geçip geld**ikçe** üç çift kadın eldiveni (s. 311)
- Sözümlün her cümlesini bitird**ikçe** Siranuş istib'âdkârâne (yadırgayan) bir tavırla (s. 320)

- Takipde devam edildikçe ne hallere giriyorum. (s. 352)
- Konyağın buharı asabı istila eyledikçe ihtisatıma vüs'at (duygularıma genişlik) geldi. (s. 355)
- Ben buraya geldikçe evvel Vartov Dudu şu pencerenin içerisinden görünür. (s. 356)

4.1.7.5. –*madan/ -meden* Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesindeki –*madın* zarf- fiil ekindeki ses değişmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1011).

Metnimizden bazı örnekler:

- Görmeden bilinemez mi? (s. 19)
- İntikamını beslenmeden almak için kapıdan dışarıya uğratmış. (s. 138)
- Sinni kırkı tecavüz etmeden dişleri dökülerek (s. 150)
- Hem de görmeden aşık olmuş gibi (s. 181)
- Kızım Siranuş'a söylemeden kime söylerim? (s. 223)
- Onun reyini almadan hiç kimseye bir laf çıtlatmayalım. (s. 223)
- Ağavni inmeden evvel sizinle şu müzakereyi de icra edelim. (s. 246)
- Sormadan, korkmadan kapıyı nasıl açıverdiniz? (s. 356)

4.1.7.6. –*alı/-eli* Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

Eski Türkçedeki –*galı* ekindeki –*g* ünsüzünün düşmesiyle meydana gelmiştir (Korkmaz, 2009: 1009).

Metnimizden örnekler:

- Şu mesele meydana çıkaldan beri sık sık birbirimizin yüzüne baktığından kuşkulandım da. (s. 77)
- Ada'dan geleli bir haftayı geçiyor. (s. 323)

4.1.7.7. **-ken Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu**

İken < ken eki *i-* ek- fiilinin zarf biçimidir. Eski Türkçedeki *er-* ses yapısında olduğundan ekin yapısı geniş zamanlı *er- ür- ken > iken* gelişmesini göstermiştir. Kullanılışında genellikle *i-* ek- fiili kaybolmuştur. Bu ek yalnızca adlara gelmekle kalmaz kip ve zaman eki almış çekimli fiillerin üzerine de gelir (Korkmaz, 2009: 1014).

Metnimizden örnekler:

- Anadolu vapurları yukarıdan aşağı inerler**ken** (s. 15)
- Aşağıdan yukarıya çıkarlar**ken** (s. 15)
- Burnundan soluyup durur**ken** (s. 31)
- Onunla görüşelim der**ken** (s. 56)
- Belini kırmasın diye yürür**ken** (s. 57)
- Hayvancağıza gayret verir**ken** (s. 58)
- Sekiz yaşına girmektey**ken** (s. 116)
- Hoteldeki odasına gelir**ken** (s. 126)
- Bu son cevab-ı tasdiki verir**ken** (s. 131)
- Mahcubane bir tavırla söyleyebilmiş**ken** (s. 173)
- Yaşayıp gider**ken** (s. 174)
- Merdiveni de çıkark**ken** (s. 192)
- Söz söyler**ken** (s. 218)
- İğra edip durur**ken (ortaya koyarken)** (s. 239)
- Kapıdan girer**ken** (s. 243)
- Bir iş olacak**ken** (s. 262)
- Tacir nezdinde istihdam olunur**ken (çalışırken)** (s. 300)
- Beni ziyadesiyle müteessir eylemiş**ken (üzmüşken)** (s. 301)
- Ring denilen caddelerden gider**ken** (s. 305)
- Zarfı açar**ken** (s. 336)
- Tek ve تنها kıyas eder**ken** (s. 338)
- Oda kapısından çıkark**ken** (s. 338)

4.1.7.8. **-maksızın/ -meksizin Ekiyle Yapılan Zarf- fiiller**

-mak isim- fiil, +sız yokluk eki ve +ın vasıta durum eklerinin birleşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2009: 1021).

Metnimizden örnekler:

- Rıfat Paşa Mahallesi'ne var**maksızın** hatırımıza o kadar şeyler geldi. (s. 21)
- Kadınsa ağızından harf-i vahid çıkarm**maksızın** (s. 28)
- Zira bir yükün kımıldan**maksızın** sırtta durması (s. 57)
- Edep dairesinden harice çık**maksızın** (s. 84)
- Haberdar ol**maksızın** alakülli halin (s. 92)
- Dahl- i peder vakı ol**maksızın** doğmuş iki mahlûk (s. 133)
- Kendisinin söylemesine hacet kalm**maksızın** (s. 150)
- Merasime hacet kalm**maksızın** (s. 164)
- O heybetli heriften kork**maksızın** sordu (s. 201)
- Tasrihe lüzum görm**meksizin** (s. 209)
- Arz-ı ihtiyac mecburiyetini hisset**meksizin** (s. 237)
- Bir işin sonu ne olacağını düşün**meksizin** (s. 264)
- Arabadan in**meksizin** Beyoğlu'na kadar (s. 288)
- Kafasını kavun gibi ayırarak sesini çıkart**maksızın**, "vik"dedirt**meksizin** (s. 305)
- Nenin nesi olduğunu bilm**meksizin** (s. 315)
- Ne olacağını biz söyle**meksizin** (s. 372)

4.1.7.9. **-masıyla/ -mesiyle Ekiyle Yapılan Zarf- fiiller**

-ma isim-fiil ekinin iyelik eki ve vasıta durum ekiyle birleşmesiyle oluşan zarf- fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 1022).

Metnimizden örnekler:

- Pek yeni işlerden ol**masıyla** (s. 80)

- Kendi ekmeğini kendi kırmasıyla (s. 157)
- Bir haftadan beri gaybubet etmesiyle (korkmasıyla) (s. 174)
- Hayran-ı hikmeti olmasıyla (s. 175)
- Füyûzât-tedrisiyyesinin âsârı (derslerinin feyizli eserleri) görülmesiyle (s. 245)
- Matmazel Ağavni dahi yukarıdan inmesiyle (s. 251)
- Bir kat daha tezyit kılınmasıyla (s. 287)
- Baldırı çıplaklardan bulunmasıyla (s. 305)

4.1.7.10. **-makla/ -mekle Ekiyle Yapılan Zarf- fiiller**

-mak isim- fiil ekinin +le vasıta durumu ekinin birleşmesiyle oluşan zarf-fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 1022).

Metnimizden örnekler:

- İşrab edecek bir omuz kaldırmakla (s. 16)
- İki saat kürek çekmekle (s. 60)
- Sarışın güzelin ehemmiyetini arttırmakla (s. 98)
- Dûçâr-ı zarûret (yoksulluğa düşmüş) olmuş bulunmakla (s. 105)
- Gönlünde hıfz etmekle (s. 117)
- Seyyit Mehmet Numan nezdine göndermekle (s. 131)
- Siranuş'un gözleri sulanmakla (s. 206)
- Güzel esmer bir elimi öpmekle bana bir "peder" demekle (s. 239)
- Garip garip gülümsemekle (s. 336)

4.1.7.11. **-r... -maz/ -mez Ekiyle Yapılan Zarf- fiiller**

-r ekiyle kurulan geniş zaman isim- fiilinin olumlu ve olumsuz türlerinin arka arkaya gelmesiyle oluşan zarf- fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 1036).

Metnimizden örnekler:

- Bu suretle tanıttırmağa başlar başlamaz (s. 9)

- Kapınızdan dışarıya çıkar çıkmaz (s. 45)
- Siz olacaksınız der demez,(s. 64)
- Refet dahi çocukluktan kurtulur kurtulmaz (s. 77)
- Kemal-i şiddetle çeker çekmez (s. 83)
- Delikanlıyı görür görmez (s. 88)
- O geçitte baş vurur vurmaz (s. 88)
- "Antuvan Kolariyo" sernamesini yazar yazmaz (s. 100)
- Kapıyı açar açmaz (s. 199)
- Sabahleyin kalkar kalkmaz (s. 242)
- Üç beş satırını okur okumaz (s. 300)
- Haber-i musibeti alır almaz (s. 325)
- Pederinin resmini görür görmez (s. 336)

4.1.7.12. **-casına/ -cesine Ekiyle Yapılan Zarf- fiiller**

+ça eşitlik durumu ekinin üçüncü şahıs eki ve yönelme durumu eki ile birleşmesiyle oluşan zarf- fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 1027).

Metnimizden örnekler:

- Topuklarıma basarcasına (s. 30)
- Çehrelerden anlamak için gözlerimi fırlatırcasına (s. 31)
- Herif yerlere kapanırcasına (s. 50)
- Kadının üstüne atlarcasına (s. 87)
- Birden bire ne vazile tutulmuşcasına (s. 119)
- Birden bire zuhur edivermişcesine (s. 187)
- Merdivenden aşağıya uçarcasına (s. 193)
- Benden başka birisine hitap eyliyormuşcasına (s. 232)
- Gazeteleri gözlerimle yercesine (s. 266)
- Hanenin duvarına sürünürcesine (s. 277)
- Boynuma sarılırcasına (s. 302)
- Tabiatla yarışa çıkılmışcasına (s. 311)
- Topuz Bey'in tasvirine pençe atarcasına (s. 339)

- Göz kap aklarına değdirir**cesine** (s. 340)
- Siranuş uykudan uyanır**casına** (s. 345)

4.1.8. Edat Grubu

Necmettin Hacıeminoğlu, “Türk Dilinde Edatlar” adlı eserinde edatlarla ilgili şu açıklamaları yapar: “Arapça bir kelime olan edat ‘âlet’ ve ‘vasıta’ demektir. Onun gramerindeki mana ve yerini tespit ederken de bu aslî manasını göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim bir gramer unsuru olarak da edatlar tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan âlet sözlerdir, vasıtalar. Edatları mana ve vazifelerine göre on grupta inceler: 1. Çekim edatları, 2. Bağlama edatları 3. Kuvvetlendirme edatları, 4. Karşılaştırma-Denkleştirme edatları, 5. Soru edatları, 6. Çağırma-Hitap edatları, 7. Cevap edatları, 8. Ünleme edatları (Ünlemler), 9. Gösterme edatları, 10. Tekerrür edatları.” (Hacıeminoğlu, 1992: V-VIII).

Muharrem Ergin edat grubunu “bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.” diye tanımlamıştır. “*benim için, senin gibi, taş için, çok eski zamandan beri, tepeden tırnağa kadar*” şeklinde de örneklendirmiştir (Ergin, 2013: 392).

Leyla Karahan edat grubunu “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur” diye tanımlar ve şu şekilde örneklendirir:

İsim unsuru + çekim edatı = edat grubu

Yaşadığım + gibi = yaşadığım gibi

Çocuklar +için = çocuklar için

Tahsin Banguoğlu edat grubunu “takı öbeği” terimi ile ifade etmiştir. “İsimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran geldikleri isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeğine takı öbeği deriz” tanımını yapmıştır. “*buz gibi öğleden sonra*” (Banguoğlu, 2011: 386-385).

Mehmet Hengirmen, bir sözcükten sonra gelen ve bu sözcükle diğer sözcükler arasında ilgi kuran kelimelere *edat*, oluşturdukları grubu da *edat grubu* demiştir (Hengirmen, 2006: 167).

İsim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlere *edat grubu* denir. Edatlar eklendikleri, isim, sıfat, zamir gibi isim soylu kelime veya kelime grupları ile bir edat grubu oluştururlar. Edat grubu şu şekilde oluşur:

İsim veya isim soylu kelime + Çekim edatı = Edat grubu

Çocuklar + gibi = çocuklar gibi

Dünden + beri = dünden beri

Akşama + doğru = akşama doğru (Aktan, 2009: 34)

Tuncer Gülensoy “Türkçe El Kitabı” adlı eserinde edat gruplarını “Edatların Cümlede Kullanılışı” adlı bölümde “Son Çekim Edatları” alt başlığında incelemiştir. Son çekim edatlarını da “beraber buldukları isim unsurunun sonuna gelir ve onunla beraber edat grubunu oluşturur” şeklinde tanımlamıştır. Türkçede kullanılan son çekim edatları şunlardır:

- a) İsimlerle eksiksiz olarak birleşenler: Tilki ile karga, kum gibi para...
- b) Zamirlerin genetik halleri ile birleşenler: senin için, onun gibi...
- c) İsimlerin ve zamirlerin datif hali ile birleşenler: bize göre saat ona kadar...
- d) İsimlerin ve zamirlerin ablatif hali ile birleşenler: bundan dolayı, yarından sonra... (Gülensoy, 2010: 585).

Funda Kara makalesinde edatları şu şekilde anlatmıştır; tek başlarına anlamları olmayan, kendi başlarına cümlelerin herhangi bir ögesi olamayan, çekime giremeyen, isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek bunlarla anlam ilgisi ve kelime grubu kuran kelimelerdir (Kara, 2009: 1287-1288).

4.1.8.1. “Gibi” Edatıyla Kurulanlar

Kibi < kip+ i < gibi şeklinde değişim gösteren gibi edatı yaygın bir şekilde kullanılan edattır (Hacıeminoğlu, 1992: 41).

Metnimizden bazı örnekler:

- Sanki gazetehanemizdeymişiz **gibi** saldır saldır işimizi görmeğe başlarız. (s. 10)
- İstanbul **gibi** büyük şehirler bu nokta-i nazardan (bakış açısından) tettebbu edilmek (incelenmek) üzere, pişgâh-ı enzâr-ı hikmette (hikmetli bakışlar önünde) ne garip bir temaşa teşkil ederler. (s. 53)
- Biz bu hikâyede alelâde romancılar **gibi** yalnız muhbir ve nakil sıfatıyla hareket etmiyoruz. (s. 100)
- Yahudiler **gibi** biz de tatili sebt günü yaparız. (s. 102)
- Ama müddet-i ömrümde de tütün, afyon, esrar, işret **gibi** muzur şeylerden hiçbirisi dudaklarıma takarrup etmemiştir (yaklaşmamıştır). (s. 150)
- İşte, o sözü hemen aynen **gibi** bir surette olarak bervech-i ati dere ediyorum (aşağıdaki gibi yazıyorum). (s. 151)
- Benim için bu dakikayı anlamamış **gibi** görünmek lazım geldi. (s. 190)
- Bu biçare nur topu **gibi** güzel bir kızdı. (s. 197)
- Acizler **gibi** başkalarının irşadına ihtiyaçla kalkmamış. (s. 241)
- Vartov Dudu'nun dediği **gibi** kuş kadcılık ağzı var. (s. 290)
- Bizim **gibi** eski, safderun dostları yolda rast getirecek olsa selam vermeğe bile ihtiyacı, mecburiyeti kalmayacak. (s. 293)
- Bir hâle geldim ki az kaldı ben de Feride **gibi** sayıklamağa başlayacaktım. (s. 296)
- Güya zarf yırtılınca içinden Babası çıkıvererekmiş **gibi** kızda şiddetli bir heyecan görüldü. (s. 335)
- Vakıa buralarca binbaşılıktan ibaret bulunan bir rutbe büyük görülemezse de Tunus **gibi** bir yer için şu rütbe dahi büyüktür ya. (s. 339)

- Şimdi tiyatroya girersem afacanı elimle koymuş **gibi** oyuncular dairesinde bulacağım. (s. 348)

4.1.8.2. “ Muâdil” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “muâdil” edatı “benzer, eşit, denk” manalarına gelmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 64).

Metnimizden bazı örnekler:

- Hâlbuki en küçük memurların bile maişetçe hevesatını, en büyüklere **muâdil** görüyorum. (s. 92)
- Evvela şunu haber vermeliyim ki Seyyit Mehmet Numan'ın böyle beş yüz liraya birden ihsan edivermesi zenginlikte Rotsechild'e **muâdil** olup da ol miktar parayı istisgar eylemesinden (küçük görmesinden) naşi (kalyanmış) değildir. (s. 170)

4.1.8.3. “ İçin” Edatıyla Kurulanlar

Uçun/ uçün/ içün/ için < uç +u- n şeklinde olan “için” edatı sebep sonuç bildiren bir edattır (Hacıeminoğlu, 1992: 98).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bizim kadar zaman fakiri bulunan adamlar **için** şu bir saat, bir çeyrekten istifadeyi kaçırmak uyamaz. (s. 10)
- Bu kendisi **için** bir hüccettir. (s. 16)
- Onun **için** Hünkâr İskelesi'nde de seyirci, kayık ve sandallı bile seyrek görülür. (s. 56)
- Antuvan Kolariyo hikâyesini yazmak **için** yalnız bir gece çalışmışım. (s. 101)
- Yazdığın hikâyeyi gelip okumak **için** en müna sip gün bugündür de, onu haber vermeğe geldim. (s. 101)
- Mülakatınız **için** edeceğim delâlete (aracılığa) evvela istizan etmeliyim (izin istemeliyim). (s. 143)

- Hatta pek zengin bir adam olduğu **için** değil. (s. 146)
- Karnik'i de tevkif ettirmek **için** bazı tedbir ittihazı (tedbirlerin alınması)mümkün olacakmış. (s. 193)
- Yalnız kendi ihtiyacını kendisi tesviye edebilmek bir insan-ı kâmil **için** şan olamaz. (s. 238)
- Herkes için mümkün. (s. 240)
- Vartov Dudu'nun, hanesine çekilmek **için** ruhsat istediği gün Siranuş dahi dâhil olduğu halde üç kişiydik. (s. 283)
- Teklifindeki ciddiyet bir kat daha tezyit kılınmasıyla bir kere de Siranuş'u yoklamak **için** ruhsat istihsal eyledim. (s. 287)
- Düğün **için** o nanköre beş yüz napolyon verişimin bir hikmeti de, aldığı kızın dahi yabancımız olmaması ve bir dostzade bulunması kaziyesiydi (meselesiydi). (s. 332)
- Badehu tercümesini yazmak **için** ikinci bir kıraate daha ihtiyaç gördük. (s. 340)
- Hizmetinde bulunan bir Arabı çağırıp, okuması **için** varakayı ona teslim eyledi.(s. 340)

4.1.8.4. “İle” Edatıyla Kurulanlar

İl- fiilinin zarf- fiil şeklidir. –la/ -le şekilleri de oldukça yaygındır (Hacıeminoğlu, 1992: 45).

Metnimizden bazı örnekler:

- O tağyirat (değişmeler) **ile** sanki güzel mi oluyorlar! (s. 20)
- Şüphe yok ki bu sözleri pek derin bir ye's **ile** söylüyor. (s. 23)
- Rüyalarında ya gübre parasını tedarik **ile** uğraşıyorlar, ya hastalanan öküzü tedavi ile. (s. 60)
- Bir aralık reis **ile** kendi işlerine dair bir muhasebe açmak istedim. (s. 62)
- Refet Bey sizi bana getirip prezante etmeği teklif eylesen, biraz nâz **ile** müsaade verebileceğim. (s. 87)

- Bu gün dahi geçen defaki gibi tünel **ile** Beyoğlu'na çıkarak arka sokaklardan mahall-i matlûba (gideceğimiz yere) vardık. (s. 102)
- Siranuş'un şu sözü pek manidar bir tavr-ı muterizâne (itiraz eden bir tavır) **ile** söylenmişti. (s. 112)
- Yağ ve un celbi **ile** Cezayir Bahr-ı Sefid'e (Ege adalarına) sevk eyler. (s. 145)
- Müsveddeler sonraki ikmalat (eklemeler) **ile** pek karıştılar. (s. 189)
- Kıraati bu dereceye getirdiğimizde Siranuş bir tavr-ı mu'terizane (itiraz eder tavır) **ile** başını kaldırdı.(s. 204)
- da Siranuş'u bir de peder gözüyle ve itidâl-i dem (soğukkanlılık) **ile** görmekten ibaretti. (s. 243)
- Bu kararı ittifak-âra (oy birliği) **ile** vermiş olduk (s. 284)
- Ne günden bed **ile** devamla başlanacak? (s. 290)
- İşte bunlar dahi o sür' at-ı hayal **ile** zihnimden geçiyorlar. (s. 332)
- İlk nazar-ı dikkatimi celb eden (dikkatimi çeken) şey yağlı boya **ile** musavver (tasvir edilmiş) olarak zuhur eden bir muşamma oldu. (s. 336)

4.1.8.5. “Başka” Edatıyla Kurulanlar

Baş+ ka < baş- ı- k- a şeklilde gösterilen “başka” edatı Eski Türkçedeki “özge” edatının muadilidir (Hacıeminoğlu, 1992: 12).

Metnimizden bazı örnekler:

- Gariptir ki bugün, Beykoz' dan Köprü'ye kadar bu kamaraya bizden **başka** yolcu da girmedi. (s. 33)
- Türkçesinde de azca bir Ermeni şive-i telaffuzundan (aksanından) **başka** kusuru yoktur. (s. 41)
- Yukarıdan aşağıya Dudu'dan **başka** kimsenin indiği ve bu sofaya açılan diğer üç kapıdan adam zuhuru görülememişti. (s. 45)

- Tabiidir ki bizim tarafımızdan da özürlerin makbuliyetine dair mukabele-i lazimededen (gereken karşılıktan) **başka** bir şey söylenmedi. (s. 66)
- Senden **başka** insan yüzü görmeyeceğime yemin ve kasemle kendimi bu levsten tathir edeceğim. (s. 86)
- Umûr-ı me'muremizden **başka** bir şeyden dolayı aramızda münasebet olamam ıştır. (s. 136)
- Ondan **başka** medar-ı maişet (geçim vasıtası) bilinmiyor. (s. 152)
- Allah bu kapıdan **başka** kapı göstermesin. (s. 164)
- Kendisi de orada olduğu zamanki hâl ve suretten **başka** hiçbir şey göremeyince kalben itmi'nan-ı tam (tam bir güven) hâsıl eylemişti. (s. 212)
- Temin ederim ki Siranuş'tan **başkası** Ağavni mağavni ve gayrühüm ve gayrühüm (Panusyan'ın dediği gibi) dahi bana bu zevki izafe edemezlerdi. (s. 239)
- Bu kadar safderunluk ondan **başka** kimseye verilemez. (s. 243)
- Bir kadın için gaye-i intizar (amaç) mesudane ve bahtiyarane bir izdivaçdan **başka** ne olabilir? (s. 314)
- Mağazada bir iki uşaktan **başka** kimseyi bulamadım. (s. 327)
- Ben, şu yaşa kadar yaşadığım halde kafamın doğru gördüğü kavâitten **başka** hiçbir şeye ittiba etmedim. (s. 333)
- Zira bu âlemde benden mütevellit (doğmuş) senden **başka** bir kimse yoktur ki yâdım onun kalbinde yer tutsun. (s. 344)

4.1.8.6. “Maada” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “maada” bağlacı çıkma hali eki ile birlikte kullanılır (Hacıeminoğlu, 1992: 61).

Metnimizden bazı örnekler:

- Levha-i vechi (yüzü) gerçekten güzel bir hale koyduktan **maada**, tabiatinde de fevkalhad (olağanüstü) bir metanet ve gerek

dostluğunda ve gerek düşmanlığında sebat ve hele intikamında şiddet olduğunu bahiren (açıkca) göstermekteydi. (s. 18)

- Çene yusyumru olduktan **maada**, müntehası (ucu) bir de senehdan (çukur) ile müzeyyen. (s. 19)
- Bunları bilmedikten **maada**, onları müteferri' (onlarla ilgili) şeyleri de bilmezler. (s. 55)
- Kendi parasını bitirdikten **maada**, validesinden de para çekmeğe başlamış. (s. 81)
- Bundan **maada** birisi Maryam'a diğeri Novart'a olarak iki mektup yazmış. (s. 116)
- Baba dostu, hami, velinimet filan olduktan **maada**, kendisini adeta mürşidi makamında tutuyordu. (s. 142)
- Hâlbuki bu sözü söyledikten sonra o latif pembelik bilküllüye zail olduktan **maada** hiç de letafeti bulunamayacak bir sarılık bile zavallı kızcağızın güzel yüzünü istila eyledi. (s.193)
- Bunu yazan bir kadın olduğu besbelli olduktan **maada**, hatta gençlerden olmayıp, kocakarılarından olduğu bile apaşikare görülüyor. (s. 247)
- Yol yorgunluğundan **maada** bizim odaya kadar çıkması lazım gelen iki uzun dik merdiveni de çıkan Refet, biraz da ye'sin mucip olduğu zaaflla, betsiz benizsiz bir halle karşıma oturdu. (s. 258)
- Teslimiyetinden **maada** bir de beni temin için:
 - Zavallı kızcağızın yediğinden içtiğinden ne olacak? (s. 287)
- Araba kirasından **maada** ayda on altı mecdiye. (s. 290)
- Bundan **maada** ahvalde mucib-i inşirah olabilecek hiçbir suret yoktur. (s. 309)
- Bir oğlundan **maada** kimsesi yoktur. (s. 313)

4.1.8.7. “Kadar” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “kadar” edatı gibi, denk, benzer anlamları taşır (Hacıeminoğlu, 1992: 49).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bizim **kadar** zaman fakiri bulunan adamlar için şu bir saat, bir çeyrekte istifadeyi kaçırmak uyamaz. (s. 10)
- Ne dereceye **kadar** şayan-ı taaccub olduğunu (şaşılacağını) bilemem. (s. 15)
- Bilmem sırtınıza hiçbir ağır yük alıp da, az çok bir mesafeye **kadar** götürdüğünüz var mıdır? (s. 57)
- Küfelerin vürudu saat bire, bir buçuğa, zamanına göre ikiye **kadar** devam eder. (s. 59)
- Öyleyse sen matbaaya **kadar** yorulma. (s. 102)
- Hatta kızın yirmi beş yaşına **kadar** kocasız bulunmasına sebep olan bir şey de, işte bazı erbab-ı dikkatin (dikkat sahiplerinin) şu düşüncesi olmuştur. (s. 105)
- Ne yapmak istediğimi birden bire anlayamayarak, aklını başına alıp da elini kurtarıncaya **kadar** iki defa öptüm. (s. 154)
- Seyyit Mehmet Numan'a gelinceye **kadar** bu tariki ticaret keşif olunamamıştı. (s. 160)
- Kendi hakkında şimdiye **kadar** aldığım malumatı mufassalan (ayrıntılı) yazmağa başladım. (s. 190)
- O sevda denilen şeyi şimdiye **kadar** hiçbir kimse hakkında hissetmemişimdir. (s. 193)
- Hatta mektubu Beyoğlu'na **kadar** kendisi getirmiş. (s. 253)
- Saat üçe **kadar** matbaada bulunacağımı ve ondan sonra biraderin evine gideceğimi söyledim. (s. 258)
- Yarın giyinip kuşanarak bir arabaya binip matbaaya **kadar** gelmenizi rica ederim. (s. 287)
- Buraya çıksınlar mı, yoksa arabadan ineksizin Beyoğlu'na **kadar** gitsinler mi diye soruyorlar. (s. 288)
- Kendisi beş altı yaşında bir çocukken bir araba taciriyle beraber patrikhaneye **kadar** gittikleri günü hatırına getirdim. (s. 335)

4.1.8.8. “Üzere” Edatıyla Kurulanlar

Üste < üst + e < üzere şeklinde değişim gösteren “üzere” edatı mekân zarfıdır (Hacıeminoğlu, 1992: 106).

Metnimizden bazı örnekler:

- Esmer, mutlaka o libası kendi tab'ına (yaratılışına) göre pek hafif-meşrebane bulmuş ve sarışının bilakis pek acuzane olmak **üzere** telakki eylemiştir. (s. 20)
- Koca roman tamam da, pek çok roman meraklılarımızın ya hayali veyahut sırf cinayat üzerine mübteni romanlardan usanarak mucidi Emile Zola olmak **üzere** arzu eyledikleri tabii romanlardan birisi. (s. 23)
- Ama Siranuş, hikâyenin bu cihetlerini hemen şundan ibaret olmak **üzere** kısa kesti. (s. 81)
- Bazı daha insafılilar N ovart hakkındaki güft ü gûları (dedikoduları) da gerçek olmak **üzere** telakki etmediler. (s. 111)
- Rica ederim tamir olmak **üzere** telakki buyurmayınız. (s. 113)
- Yani "canım"lar "ganım" ve "pare"ler "fare" veyahut dudaklarını biraz ziyadece zorlamak **üzere** "yare" olarak telaffuz ediliyorlar. (s. 144)
- Evvelce dahi haber verdiğimiz vech (gibi) ile Matmazel Ağavni'nin o mektepten çıkmak **üzere** bulunduğu esnada, Siranuş dahi mektebe girmiştir. (s. 207)
- Karnik dahi bunu bana hem terbiyeli, hem zengin bir adam olmak **üzere** tavsiye etti. (s. 213)
- Yılbaşı için elbise yaptırmak **üzere** Karnik, heriften beş liralık bir bank kaimesi istikraz etmiş. (s. 214)
- Tamam, öğleden evvel, hatta çok evveldi ki işimi b u kadar erken bitirdiğime memnunen, müteşekkiren giyinip kuşanıp matbaadan dışarıya fırlamak **üzere** bulunuyordum. (s. 266)

- Biz müteveffanın Osmanlı tebeasından olduğunu ve hiçbir kimsesi bulunmadığı cihetle vefatını mahfilat idaresine ihbar etmek **üzere** bulunduğumuzu beyan eyledik. (s. 281)
- Vakıa birkaç oyunda arkadaşlarının yardımıyla külliyetlice para kazanırlarsa da, bir defasında kendilerinin cümlesinden daha kuvvetli bir grek "Sir bilmem ne" namlı bir İngiliz olmak **üzere** meydana çıkar. (s. 304)
- Vartov Dudu'nun hanesinden çıktığım zaman İstanbul'a gitmek **üzere** bindiğim arabayı yine tiyatro kapısında buldum. (s. 326)
- Analığını adeta ana olmak **üzere** telakki ederek, evlatlık vazifesinde zerre kadar kusur etmiyordu. (s. 337)
- İştibah (şüphelenme) ve merakın mukteziyat-ı tabiiyesinden (doğal gerekliliklerinden) olmak **üzere** hararet-i gariziyem (vücudumun sıcaklığı) artmış. (s. 352)

4.1.8.9. “ Beri” Edatıyla Kurulanlar

Berü/ birü/ beri/ biri < ber- ü, ben + rü şeklinde gelişim gösteren “beri” edatı türk dilinin en eski metinlerinden günümüze kadar her zaman görülmüştür (Hacıeminoğlu, 1992: 14).

Metnimizden bazı örnekler:

- Hâlbuki ben onun efendisi hakkındaki hissiyatına vâkîf olduğum günden **beri** nasıl denî-meşrep (alçak yaratılışlı) ve insan kıyafetinde bir çıyan olduğunu anlamıştım (s. 23)
- Beykoz'dan **beri** mütemadiyen (sürekli) altı saat kadar gördüğüm zatı tekrar hayalim önünde bulmak, tecessüm ettirmek (canlandırmak) istiyordum da muvaffak olamıyordum. (s. 48)
- Hâlbuki beş on günden **beri** benim kafamda bir roman dolaşıyordu. (s. 49)
- Güya o çehre sahibini pek çok zamandan **beri** görmüş tanımış, sevmiş, beğenmiş de mücerrebi olan (önceden tanıdığı) bir adamla muamele ediyorum zanneyler (s. 70)

- Şu mesele meydana çikalıdan **beri** sık sık birbirimizin yüzüne baktığından kuşkulandım da (s. 77)
- Fakat ihtimal ki bunlar dahi zaman-ı fetihten **beri** İstanbul'da bulduklarından tabiiyeti Osmaniye ile müşerreftirler(Osmanlı uyruğu ile şereflemişlerdir.). (s. 103)
- Madam C... pek çok senelerden **beri** İstanbul' da ikamet eder bir muteber muallimedir. (s. 120)
- Yıllarca müddetten **beri** muntazır olduğum rûz-ı serbestiye (serbest günlere) girdim. (s. 125)
- Hem çoktan **beri** gelmiş. (s. 154)
- Hâlbuki Avrupa medeniyeti, Beyoğlu'nda teessüs edeliden **beri** böyle yürek acısı olacak masumlar nevadirden (nadir olan şeylerden) değildir. (s. 196)
- Refet Bursa'ya gideliden **beri** fahri vekilharcınız ben değil miyim? (s. 244)
- Siranuş, dün akşam kendisinden ayrıldığı dakikadan **beri** ne kadar bahtiyarâne mütalaâtle (düşünceler), ne güzel mesudâne hayalâtle (hayaller) zaman geçirdiğini anlattı. (s. 245)
- Çend (birkaç) seneden **beri** mahakim-i adliyemiz (mahkemelerimiz) muntazaman istatistikler tutuyorlar. (s. 301)
- Bu tiyatro sözü meydana çikalıdan **beri** Refet'in de hali mütegayyirdi (başkalaşmıştı). (s. 346)
- Siranuş Vartov Dudu'nun hanesine geleliden **beri** ben hiç onunla bir dam altında gece geçirmedim gibi, Refet dahi geçirmeyip, hatta şu günlere gelinceye kadar bensiz Siranuş'u görmeğe bile gelmiyordu. (s. 346)

4.1.8.10. “Karşı” Edatıyla Kurulanlar

Karşu <karşı <karş- u <kar- ı- ş- u olarak gelişim gösteren “karşı” edatı Kaşgarlı'dan beri kullanılmaya başlamıştır. Kaşgarlının karşı manasında

kullandığı “karu” sözü de vardır. Eski metinlerde ise “utru” edatı bu manada kullanılmıştır (Hacıeminoğlu, 1992: 52).

Metnimizden bazı örnekler:

- Çünkü o halde şu vukuata **karşı** ben, tepeden tırnağa kadar bir dikkat-i mücesseme (cisimleşmiş dikkat) kesilmiştim. (s. 30)
- Mirasyedilik ile babasından kalan malı telef etmişse de heva ve hevese **karşı** ettiği tövbe- i nâdimâne (pişmanlık tövbesi) gerçektir. (s. 79)
- Artık ne derecelerde mahcup kaldığı bilinmezse de o da kocasına **karşı** hiç sesini çıkarmamış. (s. 106)
- Novart bunlara **karşı** fütursuzluğa, pervasızlığa bile alışmıştı. (s. 109)
- Her halde âleme **karşı** bir yüz karası olup kalacak olan o mevlûd-ı ma'sûmu (masum bebeği) yanında hıfzedebilir mi? (s. 114)
- Seyyit Mehmet Numan bana **karşı** hiçbir tazmine (zararı karşılamaya) medyun (borçlu) ve mecbur olmadığı halde, beni sadakasına muhtaç görüyor demektir. (s. 177)
- Mahmiyemize taallûk eden (himaye ettiğimiz) böyle bir hale **karşı** lakayt bulunabilir miydim? (s. 182)
- Boynun kılıcıma **karşı** kıldan ince kalır. (s. 204)
- Gah "Bilmiş ol ki çocuğun kılına hata getirecek olursan boynun kılıcıma karşı kıldan ince kalır" diye, tehdit eyliyor. (s. 204)
- Buna karşı Karnik'in ne düşündüğünü bilemeyiz. (s. 216)
- Böyle bir hâle **karşı** bir fik-i mahsus-ı hikmetle (bilgece fikirle) biraz teemmüle(düşümmeye) mecburiyyet-i sahiha (gerçek mecburiyet) vardır. (s. 248)
- Kendine **karşı** bir taahhüdümüz (sözümüz) mü varmış? (s. 253)
- Yeni peyda eylediği mahall-i ikamette kendisini böyle tanıttırıp, polisin taharriyatına (araştırmalarına) **karşı** bir zaman için izini kaybedebilir. (s. 306)

- O zaman kızın resme **karşı** gösterdiği kayıtsızlıktan mütevellit (doğan) istiğrabım (şaşkınlığım) ancak bu temaşa üzerine zail oldu. (s. 337)
- Kendi derunumdakileri ona anlatmamak için gönlüme **karşı** olanca kudretimle mücâhedeye (savaşmaya) girişmişim. (s. 359)

4.1.8.11. “Mukâbil” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “mukâbil” edatı “karşı” anlamına gelmektedir. Yönelme hali eki ile birlikte kullanılır (Hacıeminoğlu, 1992: 64).

Metnimizden bazı örnekler:

- Siranuş'un çehresindeki tebessüme **mukâbil**, sarışındaki kahkahaları görmeliydi. (s. 75)
- Ona **mukâbil**, şu iki dostun sana olan taahhüdü milyon değer. (s. 180)
- Ağavni'nin hafifmeşrebine **mukâbil**, Siranuş'un mizâc-ı vakûrânesi (ağırbaşlı mizacı), asıl kadınlığı Siranuş'ta gösterdiği gibi, tahsilce dahi, kendisinin büyük ablası olabilen Ağavni'ye kat kat tefevvukunu (üstünlüğünü) herkese, hatta Ağavni'nin kendisine de teslim ettiriyordu. (s. 208)
- Buna **mukâbil** ben kendisine ne yapacağım? (s. 241)
- Ona **mukâbil** bütün servet ve saman eshabının, bütün safa ve sefahat erbabının gözlerine girecek. (s. 293)
- Ona **mukâbil** bizim feda edeceğimiz hürriyete, değeri ki aldanabilelim. (s. 320)
- Bunlara **mukâbil** Ermeni patrikhanesinde de bir memhur zarf vardır.(s. 331)

4.1.8.12. “Değın” Edatıyla Kurulanlar

Değın < diğın < deği+ n < tegi+ n < teg- i şeklinde değişim gösteren “değın” edatının asil şekli “tegi” dir. Muharrem Ergin “n” ekinin vasıta hali eki olduğunu söylemiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 31).

Metnimizden örnekler:

- Beykoz'dan Köprü'ye **değın** yapacak başka iş bulamayarak, sigara sigara üzerine, ağzımızı zehirleyip, lâf lâf üstüne çenemizi yordüğümüz günler pek çoktur. (s. 10)
- Yine epeyce vakte kadar, yani lüzûm- i sahîh (gerçek sebep) taayün eyleyeceği (ortaya çıkaracağı) zamana **değın** gitmemeğe karar verdim (s. 185)

4.1.8.13. “Göre” Edatıyla Kurulanlar

Göre < köre <kör- e olarak gelişm göstermiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 42).

Metnimizden bazı örnekler:

- Hak sübhanehu ve taâla hazretleri her levha- i rûye (yüze) **göre** bir nakış tertip ederek eser-i san'at göstermiş. (s. 20)
- İki saatten ziyadedir ki sizi işgal ve ihtimale pek karib olduğuna **göre** iz'ac (rahatsız) dahi ediyorum. (s. 44)
- Küfelerin vürudu saat bire, bir buçuğa zamanına **göre** ikiye kadar devam eder. (s. 59)
- Mevsimine **göre** okkası yirmi paraya, on beş paraya, hatta on paraya kadar sebzeyi, küfeciden mubâyaa eyleyebiliriz (satın alabiliriz). (s. 59)
- Tahminime **göre** siz olacaksınız. (s. 64)
- Fakat Ağavni için bu inkişâf-ı esrarın (sırrın çözülmesinin) bahusus, o zamana **göre** ne ehemmiyeti olacak? (s. 134)
- Refet'in ifadesine **göre** Seyyit Mehmet Numan "zengin" unvanına ol kadar müstehak bile değildir. (s. 146)

- İhtilat eylediğim Avrupalılardan aldığım malûmata **göre** orada dahi hakayık.-ı siyâsiyye (siyasi gerçekler) bu surette nümayanmış (görölmekteymiş). (s. 152)
- Bazı ahvale **göre** yüzsüzlük, arsızlık bir sermaye sayılır. (s. 177)
- Müsveddeler üzerinde ona **göre** icrâ-yı ta'dilât (düzeltmeler yapmak) için kayıtlar da tuttum. (s. 208)
- Yanında bir başkası ve pek kuvvetli tahminime **göre** bir Osmanlı kadını da bulunacak. (s. 244)
- Ağleb ihtimale **göre** bir kadına yazdırmıştır. (s. 247)
- Şürekâsının Viyana' da ilanlarına **göre** güya pek zengin bir paşazadeymiş. (s. 304)
- Benim kat'iyen zannıma **göre** Siranuş gönlünü henüz hiçbir kimseye vermemiştir. (s. 312)
- Zevcim Refet olabilmesi ihtimaline **göre** evet. (s. 364)

4.1.8.14. “Dolayı” Edatıyla Kurulanlar

Eski Türkçeden beri kullanılan “ötrü” edatının muadili olan “dolayı” edatı dola- y- ı < tolay- ı şeklinde değişim göstermiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 38).

Metnimizden bazı örnekler:

- Şu halden **dolayı** Şirket-i Hayriyye'den müteşekkir olmazsak nankörlüğümüze haml olunmaz mı? (s. 10)
- Nazik dediğimiz adama hemen elindeki işi bırakıp da sizinle meşgul olmadığından **dolayı** bîçareye buğz eyler misiniz? (s. 65)
- İlk görüştüğümüz gün sanatının yazıcı olduğunu söylediğin zaman, seni arzuhalci sanmış bulunduğumdan **dolayı** asıl şimdi mahcup oluyorum. (s. 118)
- Cemiyet-i medeniyyenin kendisini evlad-ı gayr-ı meşruadan addederek (gayrimeşru evlattan sayarak) ebedi bir hakareten affetmeyeceğinden **dolayı** zaten cemiyet-i medeniyyeye küskün olduğu gibi, muhtariyetini yirmi bir yaşına kadar kendisinden diriğ

ettiğinden (esirgediğinden) **dolayı** da buğzunu tezyit eyliyordu (arttırıyordu). (s. 124)

- Hangi cariye esaretten dolayı düçar-ı sefalet olmuştur? (s. 138)
- Kendisi gayet süratli muhasip (hesap yeteneği çok seri) olup, asıl sür'at-ı hesap dahi Mısır'da kıptilerin mahsusatından bulunmasıyla, işte bu münasebetten **dolayı** o vechile telkîb olunmuş (o şekilde adlandırılmış). (s. 149)
- Ben de iki eli bir başının selametini temine kafi bir erkek olduğumu görerek, benliğimden **dolayı** iftihar edebileyim. (s. 153)
- Safiyane bir kalple keyfiyeti bana itiraf dahi ederek, yalnız hâl ve mevkiin nezaketinden **dolayı** derece-i mazuriyyetini (özüünü) bana da tasdik ettirmeğe çalıştı. (s. 189)
- Ama bu halden **dolayı** Ağavni'yi mesul tutamam. (s. 211)
- Bundan çend hafta mukaddem Siranuş'tan **dolayı** Seyyit Mehmet Numan bana bazı sualler iradı selahiyetine (sorular sormak yetkisine) sahip olduğunu zannediyordu. (s. 237)
- Mektubun üstü güya Fransızca, fakat gayet acemi bir çocuk yazısıyla yazılmıştıysa da, yalnız yazının fenalığından **dolayı** değil, kelimatın istihracından (kelimeleri çıkarmaktan) **dolayı** da hayli zahmet çektim. (s. 243)
- Vartov Dudu'nun hanesine de intikali, Ağavni'den **dolayı** husule gelen ye's ve kederi def'e medar olm ak için bir nevi tebdih hava sayılacak. (s. 284)
- Refet bundan **dolayı** hiçbir itirazda bulunmamıştır. (s. 284)
- Diye, şu likitasyon emrinde (tasfiye işinde) vuku bulan muavenetlerimden (yardımlarımdan) **dolayı** teşekkürat-ı minnettaranesini tekrar eyledi. (s. 341)
- Bence matlup olan şey halimi size arz ve beyanla bu halden **dolayı** tayin ve tevbihinize (ayıplama ve azarlamalarınıza) düçar olmamağı teminden ibaretti. (s. 365)

4.1.8.15. “Doğru” Edatıyla Kurulanlar

Oldukça sık kullanılan “doğru” edatı doğru < toğru < toğur- u Şeklindedir (Hacieminoğlu, 1992: 36).

Metnimizden bazı rnekler:

- Muhammen biraz daha yukarıya **doğru** ıksa bile menedilemez. (s. 19)
- Gündüzlük fistanlar dekolte olmazlarsa da boyunlarındaki madalyonlar birer çıplak sadr-ı simine (gümüş göğüŶe) **doğru** sarkıyorlardı. (s. 20)
- Fakat kadın bana **doğru** gelmedi. (s. 27)
- Mesela semtiniz HocapaŶa ise Şöyle Edirnekapısı'na, ya Fatih'e veyahutEyüb'e **doğru** alıp yürüyüverirsiniz. (s. 55)
- Sular bazı kere "orkos" dedikleri surette, aŶađıdan yukarıya **doğru** akıyorlarsa vay hale. (s. 60)
- Yeni Cami'e **doğru** yer yer, küme küme küfeler konulmuş. (s. 63)
- Sözün sonlarına **doğru** sadalık halinden çıkıp “hırılı” denilebilecek bir suret peyda eyledi. (s. 128)
- Bu gün cuma olup, Refet Bey'in tatil günü olduğundan, kendisi, SiranuŶ, Ağavni ile beraber Zincirlikuyu'ya **doğru** bir gezinti yapmak için Beyoğlu'nda kaldı. (s. 139)
- Mahsül-i mesâîmiz (alıŶmamızın mahsulü) olan kendi ceplerimizi dolduracak, onun bir kısmı da Hazineye **doğru** cereyan eder gider. (s. 155)
- SiranuŶ, üzerinde oturduğu koltuğu benim tarafıma **doğru** biraz daha çekip yaklaŶtırarak ve mücessem (baŶtan aŶađı) bir dikkat kesilerek, ben de okumağa baŶladım. (s. 195)
- Ayağında, paası dar ve yukarıya **doğru** gittikçe geniŶ bir pantolon ki o zamanla buna Fransız biğimi pantolon derlerdi. (s. 199)
- Kol kola verip sokağa **doğru** yürüdük. (s. 256)
- Ağavni dibe **doğru** gitti. (s. 272)

- Ben de Köprü'ye **doğru** yürüdüm. (s. 289)
- Bu günün ferdası vakt-i zuhre (öğleye) **doğru** Ermeni patrikhanesine müracaat eyledim. (s. 334)

4.1.8.16. “Ötürü” Edatıyla Kurulanlar

Ötrü < ötürü < ötür- ü şeklinde olan edat –den dolayı, -den sonra anlamına gelmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 70).

Metnimizden örnek:

- Bundan **ötürü**, otuz beş sene kadar mukaddem Antuvan Kolariyo namında Maltız, Latin milletinden bir kadınla izdivaç eylemişti. (s. 104)

4.1.8.17. “Nazaran” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “nazaran” edatı “göre, nispetle” anlamlarına gelmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 66).

Metnimizden bazı örnekler:

- Öteki iki tazeye **nazaran** hata ettiler. (s. 17)
- Sarışın dilberin etvâr-ı şûhânesine **nazaran** (şuhane tavırları) ümitvar olacağımız bir hüsn-i kabUlü (hoş kabulü), ümidimizin fevkinde olarak mı göreceğiz. (s. 37)
- Sevabık ahvaline (geçmiş durumu) **nazaran** hâl-i hâzırı vakıa Refet için istikbalce dahi büyük ümitler verdirirse de, müstakbel (gelecek) denilen şey hafayâyı (bilinmezlikleri) cami bulunduğundan (içinde bulundurduğundan) müstakbelin vürûd-i kat’îsine (tam olarak neler getireceğine) kadar onu keşfe insan kudret peyda edemez. (s. 162)
- Hâl ve şanına **nazaran** bir İngiliz, bir centilmen addolunabilecek Kirkor namında bir Ermeni, beni öyle hararet-i demden (sıcaklıktan) kızarmış bir halde görünce adeta âşık olmuş. (s. 213)

- Bir mantanote midir (medres midir) ki ücret-i şehriyesine (aylık ücreti) **nazaran** onun üzerine hakk-ı himaye (himaye hakkı) tayin olunur? (s. 237)
- Feride'nin babası olduğuna, Feride'yle Refet'in izdivacına o bedbaht Ağavni mani görüldüğüne **nazaran** bari bilahare kızını Refet'e verebilmesine imkan hasıl oldu diye olsun, çehresinde zerre kadar bir emâre-i hoşnûdî (memnuniyet işareti) nümayan olsa ya. (s. 278)
- Elbette mesleğine **nazaran** fevkalade bir gayr-ı muvafık (uygunsuz) addolunacak bir istidat (yetenek) bulunacağına hüküm veriniz. (s. 308)
- Tesliyet yolunda söylediğimiz sözler adamcağızdaki ye'sin derece-i şiddetine **nazaran** çocuk oyuncağından ibaret kalıyor. (s. 328)

4.1.8.18. “Mümasil” Edatıyla Kurulanlar

“Benzer, gibi” anlamlarına gelen edat dilimize Arapçadan geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 64).

Metnimizden örnek:

- Merhum sağ olmalıydı da, şimdi o adamı elli yaşında görerek hala sakalındaki beyazların pek madut olduğuna şaşmakla beraber hal ve şanı seksenlik, doksanlık pirlerde görülen safvete (safliğa) **mümasil** olduğuna şaşsın da kalsın. (s. 236)

4.1.8.19. “İtibâren” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçmiştir (Korkmaz, 2009: 1059).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bu dakikadan **itibâren** evladımsın. (s. 86)
- Babanın vefatı gününden **itibâren** kalemine devamı kesmiş. (s. 91)

- Fakat o andan **itibâren** harekât ve sekenatındaki muhtariyeti kançılıryaca dahi müsellemler olduğu cevabını alıp kapıdan çıktı. (s. 126)

4.1.8.20. “Ziyade” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen “ziyade” edatı “-den fazla” anlamına gelmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 111).

Metnimizden bazı örnekler:

- Burnunun kanatları olduğundan **ziyade** kabardı. (s. 25)
- Şu sadelik, dünkü külfetli süsten **ziyade** kendisine yakışmış olduğunu kabul etmelisiniz. (s. 51)
- Her küme bir dükkân farz olunsun, fakat edilen pazarlıklar, pazarlıktan **ziyade** kavgaya müşabih (benzer) şeyler. (s. 63)
- Bizi, bir buçuk saatten **ziyade** bekletmiş oldu. (s. 66)
- Üç aylıktan **ziyade**. (s. 105)
- Şimdi Beyoğlu, Galata gibi yerlerde ecnebilerin yerliahâli-i Hristiyâniyyeden **ziyade** çoğalmış oldukları muhakkakattandır. (s. 113)
- Maryam'ın kızı beş seneden **ziyade** bir zamanı Madam Cnin hanesinde geçirdi. (s. 121)
- Karnik, bilirsin ki seni bazı arkadaşlarından **ziyade** severim. (s. 164)
- Bence, Seyyit Mehmet Numan'ın bu teklifi etmesinden **ziyade** etmemesi ihtimali kariptir. (s. 231)
- Hele kemal-i şükran ve mahmidetle (büyük bir teşekkür ve minnetle) itiraf ederim ki, beni kendi nefsimden daha **ziyade** düşünür. (s. 242)
- Yalnız beni değil, evlat ve iyâlimi, kendi evlat ve iyâlinden (çoluk ve çocuğum) **ziyade** düşünür. (s. 242)
- Mahçubiyetten **ziyade** sevinç icbarıyla elime sarılıp, öperek dedi ki: (s. 291)

- Siranuş'un bahtiyarlığını benim kadar, hatta benden **ziyade** Refet dahi arzu etmiyor mu? (s. 314)
- Bence olabilmemesinden **ziyade** olamamasına aklım yatar. (s. 316)
- Siranuş'un kalbindeki arslanın ne istidatta olduğunu benden **ziyade** sen bilmelisin. (s. 342)

4.1.8.21. “Dair” Edatıyla Kurulanlar

Arapçadan dilimize geçen edat yönelme hali eki ile kullanılmaktadır (Hacıeminoğlu, 1992: 30).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bir aralık reis ile kendi işlerine **dair** bir muhasebe (sohbet) açmak istedim. (s 62)
- Tabiidir ki bizim tarafımızdan da özürlerin makbuliyetine **dair** mukabele-i lâzımeden (gereken karşılıktan) başka bir şey söylenmedi. (s. 66)
- Çocuklukta pek başarıyken, şimdi tamamıyla uslanmış olduğuna **dair** verdiği teminatı kabulde mütereddüt değilim (tereddüt etmiyorum). (s. 78)
- Evvelce dahi haber vermiş olduğumuz veçhile en samimi dostlar, buna **dair**, adamcağıza bazı ihtaratta da bulunmuşlardı. (s. 111)
- Buna **dair** pek çok şeyler yazılmıştır. (s. 115)
- Esnâ-yı taâmda (yemek sırasında) bu hanenin usul- idare ve muaşeretine (idare ve geçinme tarzına) **dair** bir sohbet açıldı. (s. 130)
- Asıl sözü kemâl-i meftûniyyetle (büyük tutku) dinleyecekleri şeylere **dair** söylemeli. (s. 159)
- Karılığa, kocalığa **dair** onda bir fikir bile yoktur. (s. 166)
- Matmazel Siranuş'a **dairdirler**. (s. 190)
- Refet'e, Feride'ye **dair** olan meseleden hiçbir şey açmadın. (s. 246)
- Bu yoldaki kocakarı masallarının hangisi tetkik edilecek olsa, hep ihsâs-ı âşikâneye (aşikane duygulara) **dair** oldukları görülür. (s. 249)

- Zaten aramızda izdivaca **dair** ne söz geçmişti, ne bir şey. (s. 259)
- Hem de ağlebi Ağavni'ye **dair**. (s. 286)
- Ben bilakis buna **dair** bir söz açılacaksa iftitâhını (açılmasını) men etmeğe lüzum gördüm. (s. 345)
- Hem siz bu meseleye **dair** bana söylediğiniz sözleri unuttunuz mu? (s. 365)

4.1.8.22. “Sonra” Edatıyla Kurulanlar

Songra < sonra şeklinde değişim gösteren “sonra” edatı çıkma hali eki ile kullanılmaktadır (Hacıeminoğlu, 1992: 84).

Metnimizden bazı örnekler:

- Yapacak başka işimiz olmadıktan **sonra**, biz bunu da medarı şikâyet ittihaz etmez de ne yaparız? (s. 10)
- Birinci sınıf yolcuları bile kâmilten çıktıktan **sonra**, ben, takip ettiğim kadınları önüme katıp yavaş yavaş yürüdüm. (s. 35)
- İşte görünüz ki bu adamlar için en uzun gece, bizim gündüzümüzün saat sekizinden, akşamdan **sonra** saat bir buçuğa, ikiye kadar altı saatlik bir müddettir. (s. 57)
- Küfeler indikten **sonra**, ikinci ve belki üçüncü, dördüncü seferleri de yapmağa gider. (s. 58)
- Yatsıdan **sonra** kayıkçılar uyanırlar. (s. 60)
- Refet yemekten **sonra** da bu işin görülebileceği reyinde bulundu. (s. 103)
- Bundan **sonra** beni bu hane de göremezsiniz. (s. 110)
- İkindiden sonraydı ki müfârakata (ayrılmaya) mecbur olduk. (s. 156)
- İşin daha garibini bundan **sonra** dinle. (s. 166)
- Ondan **sonra** bir kâtibe imla suretiyle yazdırmağa başladım. (s. 191)
- Dört seneden **sonra** bir aralık Tunuslu İstanbul'a gelmez olmuş. (s. 205)

- Bu içtima akşamdan sonra Vartov Dudu'nun hanesinde vukua geldi. (s. 253)
- Refet bile benim oraya vusulümden **sonra** geldi. (s. 254)
- Bu cinayetten **sonra** diğer arkadaşları gibi Karnik'e decViyana dar gelir. (s. 305)
- Dedikten **sonra** zarfı açmağı emretti. (s. 331)

4.1.8.23. “Evvel” Edatıyla Kurulanlar

Arapça bir edat olan “evvel” edatı Eski Türkçedeki “ön, öndün” edatının benzeridir. Bu edat daha çok zaman zarfı olarak kullanılır (Hacıeminoğlu, 1992: 39).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bazı kere vaki olur ki bu küçük kabineler bizden **evvel** başkaları tarafından işgal olunmuşlardır. (s. 9)
- Ric'ata (geri çekilmeye) davrandığını gördüğümde, ben ondan **evvel** davranıp, kamaraya döndüm. (s. 29)
- Bizden **evvel** elli altmış kayık oraya gelmişler. (s. 62)
- Eminönü'nü görmezden **evvel** orasını görseydim, belki gözüme daha kalabalık görünürdü. (s. 65)
- Nikâhlarının icrasından **evvel** kaptan Kolariyo, Matmazel Novart'a üç beş ay kadar mülazemette (yakınlıkta) bulunmuş. (s. 106)
- Nasıl ki bu hakikati bundan **evvel** şerh ve izah eylemiştik. (s. 158)
- Vakıa bundan **evvel** gerek Refet ve gerek Siranuş, kendisi bana bir hayli malûmat vermişlerdi. (s. 167)
- Bilmem bundan **evvel** dahi haber vermiş miydik? (s. 180)
- Onun yerinde ben olsaydım bu merak size gelmezden **evvel** bana gelirdi. (s. 195)
- Kız benden **evvel** işi anasına da açmış. (s. 222)
- Çünkü ben kadınlardan **evvel** içeriye girmiştım. (s. 271)

- Feride'nin hastalığını benden **evvel** Refet yine mağazada haber almış. (s. 299)
- Vakıa ben onu, senden **evvel** tanıdıysam da sen kendisini benden iyi tanıdıdır. (s. 316)
- Bunu ondan **evvel** ben düşünememiş olduğuma da şaşıtm. (s. 339)
- Perdenin küşadından (açılmasından) **evvel** çalınması mutat (adet) olan entredüksiyonu (giriş müziği) muzıka çalmağa başladı. (s. 349)

4.1.8.24. “Diye” Edatıyla Kurulanlar

Diye < ti- y- e şeklinde fiil kökenli bir edattır. Eski Türk lehçelerinde de örneklerine rastlanır (Korkmaz, 2009: 1057).

Metnimizden bazı örnekler:

- Belâya bakınız ki “of” **diye**, kaptan mevkiine de fırlayamadık. (s. 21)
- “Babur teribu” **diye**, gemici lakırdıları söylüyor. (s. 22)
- Mesela alessabah "Sıcak börek" **diye** bir adamın geçtiğini işitirsiniz.(s. 53)
- Ayaklarına diken batar, taş saplanır **diye** korkmayınız. (s. 58)
- Siz, kaptan Kolariyo'nun ismini Antuvan **diye** yazmışsanız da asıl İtalyanca telaffuzu Antonyo'dur. (s. 106)
- Bense ilk hikâyemiz üzerine bu muhakemeyi olmuş **diye** kaydetmiştim. (s. 107)
- Devlet memuriyetini doyumluk diye, me'kel (yeme içme yeri) **diye** telâkki etmemelidir. (s. 151)
- Ya "büyük adam" **diye** muvaffakiyet-i kesîre-i mütetâbia (birbiri ardına gelen birçok başarı) sahibine denilmez mi? (s. 158)
- Bu gün size bir kuşluk taamı ikrazına (ödemeye) geldim ki Refet'i maafaiz (faiziyle birlikte) bir akşam taamina borçlu edeyim **diye**. (s. 193)
- Gah "Bilmiş ol ki çocuğun kılına hata getirecek olursan boynun kılıcına karşı kıldan ince kalır" **diye**, tehdit eyliyor. (s. 204)

- "Kaytan bıyıklı eşim. Kara kaşlı oynaşım. İmdada yetişmezsen. Mevlaya kaldı işim." **diye** tercüme olunur. (s. 251)
- Fakat kendisi müteessir olmasın **diye** korkarım. (s. 257)
- Güzel esmere "kızım" **diye** hitab etmek salâhiyetini haiz (yetkisine sahip) olan adam. (s. 283)
- Ben kabul etmeyim de kendisi bu vesile ile yeni eğlencelerine gitsin **diye** böyle söylüyor. (s. 347)
- Şu anda Refet kendisinin hizmetinde bulunuyor **diye** addolunamaz. (s. 367)

4.1.8.25. "Beraber" Edatıyla Kurulanlar

Farsçadan dilimize geçmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 13).

Metnimizden bazı örnekler:

- O kadar aheste ki, biz, bir yandan kadınları dinlemekle **beraber**, diğer taraftan, kendi kendimize mütalâamızı (düşüncelerimizi) da götürüyorduk. (s. 24)
- Paydos saatine riayetiyle **beraber**, yarım saat evvel çıkmak için bile izine, ruhsata muhtaç olduğunu zihninden çıkaramıyor. (s. 89)
- Çünkü yetime olmakla **beraber** şakirdan meyanında eli en ziyade para tutan kendisiydi. (s. 121)
- Namuslarını, haysiyetlerini, servet ve sıhhatlarıyla **beraber** ne yaman tehlikelere duçar ederler. (s. 174)
- Bununla **beraber** teklifine filhakika (gerçekten) rıza gösteivermeği de diplomasiye muvafık bulmadım. (s. 190)
- Çünkü Refet, o metanetiyle **beraber** Ağavni'nin odasında yalnız yatabilecek halde değildi. (s. 269)
- Öyleyse kızım da Vartov hanımla **beraber** onun hanesine gidecek. (s. 284)
- Bununla **beraber** o gün vücut ve zihin dinlendirmek için öğleye kadar kapıdan dışarıya çıkmadım. (s. 369)

4.1.8.26. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- Fotoğraf resmi derhal Rusçuk polisine gönderildikte, bu adamın yine mahut karıyla **birlikte**, Rusçuk'ta eğlenmeksizin Gyorgovia'ya geçtiği cevabı alınmış. (s. 173)
- Hele bir sabah Siranuş'u yalnız Vartov Dudu'yla **birlikte** bulup Agavni'yi orada göremediğimden şu fırsatı ganimet bilerek, kızcağızı hemen hasbihale davet eyledim. (s. 230)
- Bu gün kuşluk taamımızı Madam Vartov ve Matmazel Siranuş'la **birlikte** ettik. (s. 303)
- Bunun üzerine kendisiyle **birlikte** kaleme almış olduğumuz sergüzeşti ihtar eyledim. (s. 335)
- Diye, sözü kısa keserek, Refet'le **birlikte** Vartov'un hanesine girdik. (s. 342)

4.1.8.27. “Ait” Edatıyla Kurulanlar

Metnimizden bazı örnekler:

- Beni bugün şu hallere koyan şey sanatıma **ait** bir keyfiyettir. (s. 48)
- Tahrire (yazmaya) **ait** hizmetlerin hepsini tasavvur edebilirdiysem de arzuhâlciliği bütün ömrümde hatıra bile getirdiğim yoktu. (s. 67)
- İki akşam hanemde kaldıktan sonra üçüncü günü matbaaya indiğimde arkadaşlardan birisiyle Siranuş'a **ait** müsveddeleri mazrufen (kapalı zarf içinde) Seyyit Mehmet Numan'a gönderdim. (s. 224)
- Karnik hakkında verilen malûmatın İstanbul'a **ait** olan kısmı, onda bir nispeti bile bulamıyor. (s. 300)
- Bunlar mahmiyeniz... mahmiyemiz olan Siranuş Hanım'a **ait** evrakdırlar. (s. 331)

4.1.9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismi ile bir unvan ya da akrabalık isminden meydana gelen kelime gruplarıdır. Unvan ya da akrabalık ismi şahıs isminden sonra gelir. Her iki unsur hiçbir ek almaz. *Nigar Hanım, Ahmet Bey, Kerim amca, Oğuz Kağan, Hasan Efendi...* (Ergin, 2013: 389).

Şahıs isimleri ile o isim sahiplerinin lakap, künye, rütbe, sıfat ve mevkilerini ifade eden kelimelerin teşkil ettiği gruplardır. *Tevfik Fikret, Emrullah Efendi, Muallim Naci, İncik Mehmet, Mimar Sinan...* (Bilgegil, 2009: 158).

Bilal Aktan unvan grubunu, “Kişi adıyla buna bağlı unvan adının oluşturduğu niteleme öbeğine unvan grubu denir” diye tarif etmiştir. Unvan grubunda birinci unsur kişiyi, ikinci unsur bu kişi ile ilgili unvanı gösterir. Burada unvan adı, yerine göre “meslek, rütbe, meslek içinde aşama/ derece, saygı...” kavramı katarak kişinin tanıtılmasını sağlar.

Şahıs ismi + Unvan veya Akrabalık İsmi = Unvan Grubu

Unvan grubu cümle içerisinde birçok görev üstlenir: isim tamlamasında tamlayan, sıfat tamlamasında ve ünlem grubunda isim unsuru; cümlelerde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak kullanılır (Aktan, 2009: 43-44).

Torun, Türkçede unvan bildiren kelimelerin kişi adından önce veya sonra gelebileceğini söyleyerek *unvan+kişi adı* veya *kişi adı +unvan* dizilişlerinde hangi unsurun yardımcı hangi unsurun asıl unsur olduğunun belirtilmesini vurgulamıştır. Torun, makalesinde birçok dilcinin unvan grubunun dizilişiyle ilgili görüşüne yer vermiştir. Bunlar: Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Ahmet Topaloğlu, Rasim Şimşek, Nurettin Demir, Emine Yılmaz, Raşit Keskin, Mehmet Kara *kişi adı+unvan* dizilişi; Zeynep Korkmaz, Tahsin Banguoğlu, Süer Eker, Volkan Çoşkun *unvan+kişi adı* veya *kişi adı + unvan* şeklinde her iki dizilişi; Vecihe Hatipoğlu, Tahir Nejat Gencan, Haydar Ediskun *kişi adı + unvan* dizilişi şeklindedir (Torun, 2006: 362-368).

Unvan grubunda önemli olan görüldüğü gibi şahıs isminin başta olması unvanın, akrabalık isminin, lakap isminin, rütbe isminin sonra gelmesidir. Bu isimler başta olursa oluşan kelime grubu birleşik isim grubu olur.

Metnimizden bazı unvan grubu örnekleri:

- Ancak **Andon Efendi** o müsaadeyi benden istediği zaman bazı ahbab, istifade cihetinin de gözetilmesini nasihat eylemişlerdi. (s. 41)
- Tercüman-ı Efkâr gazetesinde Ermenice haruf (harfler) ile matbuunu (basılmışını) okuduğum romandaki **Rakım Efendi** misiniz? (s. 46)
- İşte bu hanenin şu birinci katında, şu dört numaralı odasında sakin **Siranuş Hanıma**. (s. 47)
- Aradığım zatın ismi **Refet Bey**'dir. (s. 65)
- Onun ettiği itimamdan anlaşıldığına göre Refet'in pederi vaktiyle Anadolu'da, Rumelide aşar iltizamı işlerinde bulunmuş bir **Bedrettin Bey**miş. (s. 81)
- Dün akşam dahi evsafını size hikâye eylediğim yeni dostum **Ahmet Efendi**. (s. 94)
- **Novart Dudu** mahkemede böyle bir itirafta bulunduğu için Kolariyo'nun müfârekât istidası reddolunduğunu yazmıştım. (s. 107)
- Badehu **Maryam Dudu** ile bir nikâh kıyarak onun kocası oluverirdi (s. 123)
- Zamanımızdan kırk, kırk iki sene kadar mukaddem (önce) Mısır'da **İbrahim Paşa'nın** vukû-ı vefâtıyla (ölümüyle) valilik **Abbas Paşa'ya** intikal eylediği esnada, Mehmet Ali ve İbrahim'in biraz serbâzâne (zorbaca) terbiyesine alışmış bulunanlar, vâli-i cedîdenin (yeni valinin) Avrupa usûlüne ziyadece tekarrup edişini (yaklaşmasını) beğenemedikleri gibi, **Abbas Paşa'nın** da bunlardan mutmain (tatmin) olamaması üzerine ricâl-i Mısıryyeden (Mısırın önde gelenlerinden) bazıları Dersaadet'e nakl-i mekân (taşınma) mecburiyetini hissetmişlerdi. (s. 148)
- Mehmet Ali ziraate, ticarete koyulduğu zaman, **Ali Bey'ler** filânlar, onun fellâhlarına, onun ticaret kâhyalarına dış geçiremez olmuşlar. (s. 152)

- O insanîyetli kadıncağızın ismi **Vartov Dudu**'dur. (s. 180)
- **Bayzar Dudu**, nam-ı diğeri madamü'l-uyuni çocuğun kundağını açınca: "A. A zavallı. daha yeni doğmuş. Göbeği bile kesilmemiş." (s. 197)
- Nihayet Karnik, kızı almak için Müslüman olmağa kadar göze aldırıp da kovulduktan sonra bir gün **Feride Hanım** bana: "**Refet Bey**'e söyle. (s. 222)
- Matmazel Ağavni'nin hanesinde mürüvvetli **Refet Beyefendinin** kendi eline vusul bula (ulaşa), ondan başka kimse açmaya. (s. 243)
- Bundan yirmi beş, otuz sene mukaddem Bağdat'ta vefat eden gözlüklü **Reşit Paşa** merhumun kilercisi olan **Abdullah Ağa**'nın şimdi kaç yaşında bulunduğunu ona göre tahmin ediniz. (s. 288)
- Yarın öbür gün Şirin Sevda Hanımın gelin olacağı havadisın alırsanız hiç de istiğrab etmemelisiniz. (s. 311)
- **Topuz Bey**'in vediası. (s. 330)
- **Barbaros Hayreddin Paşa** zamanında oraları istila eden Türk neslinden olup, o zaman ilk babaları ne lâkapla mülâkkap imişseler (lakaplandırılmış) hala dahi bu lakapla telâkkup ederler (lakaplandırırılar). (s. 331)

4.1.10. Ünlem Grubu

Leyla Karahan ünlem grubunu, "Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur." şeklinde tarif etmiştir.

Ünlem + isim unsuru = ünlem grubu

Ey + Türk gençliği = ey Türk gençliği

Ünlem grubunda başta ünlem, sonda isim unsuru bulunur. İsim unsuru bir kelime grubundan da meydana gelebilir. Bazen cümle dışı unsur olarak cümlede yer alabilir (Karahan, 2013: 70).

Ünlem grubu, bir ünlem edatı ile ona bağlı bir ad ögesinden oluşan sözcük grubudur. Ünlem edatı başta bulunur (Eker, 2010: 413).

Ergin, “Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur” dediği ünlem grubunun özelliklerini şöyle sıralar;

- a) Seslenme edatı önce, isim sonra gelir.
- b) Eksiz bir birleşme olur.
- c) Edat tek kelime halinde isim unsuru ise bir isim ya da bir isim yerine geçen kelime grubudur (Ergin, 2013: 390).

Seslenme edatı ile bir isimden meydana gelen kelime grubudur. Edat önce, isim sonra gelir. Eksiz birleşme olur. Vurgu ünleme edatının üzerindedir. A kardeşim! Hey birader! (Çatıkkaş, 2001: 200).

Tahsin Banguoğlu “*katma öbekler*” ana başlığı altında “*ünlem öbekleri*” alt başlığıyla konuyu ele almıştır. Asıl ünlemlerle kurulmuş veya çağrı halinde adlar ve belirtme öbeklerinden meydana gelen kelime gruplarıdır. Kural olarak ünlem önce gelir. *Hey Mustafa! Bre kurnaz! Ey Allahım!* (Banguoğlu, 2011: 518).

Heyecan, üzüntü, sevinç gibi duyguları yansıtırtan kullandığımız ünlem sözcüğüyle bir ismin yan yana gelmesiyle ünlem grubu oluşur.

Metnimizden bazı örnekler:

- Senin bu dünyada ne işin kalmış ey bîçare acuze! Tası tarağı toplayıp karargâh- ı ebedîye çekilsen, gitsen olmaz mı? (s. 13)
- Aman ya Rab! (s. 31)
- Matmazel! O Râkım bir şahs-ı muhayyeldir (hayali bir kişi). (s. 46)
- Bizi takip etmişsiniz ha! (s. 75)
- Ey! Beni bu surette takdir eylediğim delikanlı yanında mahcup bırakmamak için demincek teklif eylediğim hileyi kabul buyuracak mısınız? (s. 80)
- Azizim! Devlet memuriyetini doyumluk diye, me'kel (yeme içme yeri) diye telakki etmemelidir. (s. 151)
- Ha! Mülkü mamur, ahaliyi bahtiyar, devleti zengin edecek bir iş yapılacakmış da ben de onun erbâbıymışım. (s. 153)

- A! Vaizlerimiz, halka bu gibi hakayıkı vaaz etmelidirler. (s. 155)
- Hayır, Hayır! Muhabbetim de pek büyük değildir (s. 227)
- Ha! "kızım" dedim .(s. 233)
- Efendi! Ben mütekebbir ve müteazzim bir kız değilim .(s. 234)
- Acaip! O kız bir besleme midir.(s. 237)
- Ey! Seyyit Mehmet Numan'ın kızı olduğunu açtığın gibi! (s. 259)
- A birader! (s. 310)

4.1.11. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri sonda bulunur. Kelime grubu halindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle de ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Sayı grubunda milyona kadar iki unsur, milyonlu sayılar üç, milyarlı sayılar dört unsurludur. *Altmış dört, yüz yetmiş beş, seksen dokuz...* (Karahan, 2013: 72).

Ergin ise sayı grubunu şöyle tarif etmiştir: Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır: 1. Tek kelime ile (bir, iki, dört, yirmi...), 2. Sıfat tamlaması ile (iki yüz, üç yüz, iki bin, dört bin...), 3. Sayı grubu ile (on bir, otuz dört, yetmiş beş...) (Ergin, 2013: 390). Enfel Doğan ise sayı grubunu Çizelge 4.2.'deki gibi göstermiştir (Doğan, 2012: 57).

Çizelge 4.2. Sayı Grubu Yapısının Gösterimi

BÜYÜK SAYI Tek kelime ile karşılanan sayı veya sıfat tamlaması ile karşılanan sayı	KÜÇÜK SAYI Tek kelime ile karşılanan sayı sıfat tamlaması karşılanan sayı veya başka bir sayı grubu ile karşılanan sayı	SAYI GRUBU
On	iki	
yirmi	bir	
dokuz yüz	elli	
İki milyon	Dört yüz elli	

Mazhar Kükey, “en az iki sözcükten oluşan ve sıfat tamlaması biçiminde bulunmayan sayı gösteren sözcük öbeğine sayı öbeği denir.” diye tanımlamıştır. Sayı öbeğinde iki ögenin bulunacağını söylemiştir. Bunlardan birincisi büyük sayıyı gösteren birinci öge, ikincisi küçük sayıyı gösteren ikinci ögedir (Kükey, 1975: 33).

Metnimizden bazı örnekler:

- Fakat şöyle ilk bakışta **on sekizden** yirmiye kadar nevcivanlık (gençlik), şenlik, şuhluk buna lâyük görüldüğü hâlde, esmerde **otuz beşlik**, kırkılık kadınlarda bile ağlebiyetle (çoğunlukla) görülemeyen kâmillik, vakurluk nazarı ehl-i dikkate derhal çarpar. (s. 19)
- Gayet muhtasar bir selam ile geçip gitmeğe ve on, **on beş** adım önümüzden yürüyen kadınları gözden kaybetmemeğe mecburuz. (s. 34)
- Eserlerim sahâyifinde tasvir ve tahrir eylemiş olduğum hayalâtın belki **üç yüz** mislini tasavvur etmişim de, sırasını getirerek, safha-i tahrirde tasvir edememişim. (s. 48)
- Koço'nun bir küfe yer fasulyesi, her masrafından sonra **yüz kırk beş** kuruş kar getirmiş. (s. 58)
- Zira beygir, yükü kaideten **yüz yirmi** okkayı geçmemek lazım gelirken, bahçivan beygirinin sırtındaki yük **iki yüz** okka belki de biraz ziyadedir. (s. 58)
- Bu delikanlı **yirmi dört**, **yirmi beş** yaşında tahmin olunabilir, orta boylu, tıknazca, kumral tüylü, koyu ela gözlü, sevimli yüzlü bir gençtir. (s. 66)
- **Yedi yüz bini** İslam olmak üzere tahmin kılınarak, nüfûs-ı ecnebiyyenin (yabancı nüfusun) miktarı da **yüz yirmi bine** takrip ediliyor ki, bunların kesretle (çoğunlukla) sakin oldukları bazı yerlerde ahâli-i asliyye-i nasrâniyyeye (asıl Hıristiyan ahaliye) galibiyetleri istibad olunamaz. (s. 113)
- Bir de dikkat edilmiş, görülmüş ki İstanbul'a gelenlerin **yüzde on beşi** vatana avdet ediyor. (s. 139)

- **Seksen beşi** İstanbul'da kalarak felaket ve sefûlet-i gunâ-gûn (çeşitli felaket ve sefalet) ile mahvolup gidiyor. (s. 139)
- Siranuş'un müverridi malumunuz olan **bin iki yüz liralık** kadar bir sermayesi vardır ki Mısır konsolidesine (uzun vadeli devlet tahvili) yatırılmıştır. (s. 169)
- Miladın **bin sekiz yüz** şu kadarıncı senesinin mah-ı haziranında, bir sabah Beyoğlu'nda, Kalyoncu Kolluğu civârında kâin Süryani kilisesinin zangocu, şafaktan evvel papaz efendi ve bazı müteabbidleri (ibadet edenleri) uyandıрмаğa gitmek için kilise kapısını açtıktaki eşik üzerinde bir beyaz boğça gibi bir şey gördü. (s. 196)
- İtiraf etmelidir ki matbuatımızın bu yoldaki tahkikatı ekseriya **yüzde doksandokuz buçuk** nispetinde yanlış çıkar. (s. 274)
- Düğün için o nanköre **beş yüz** napolyon verişimin bir hikmeti de, aldığı kızın dahi yabancımız olmaması ve bir dostzade bulunması kaziyesiydi (meselesiydi). (s. 332)

4.1.12. Birleşik İsim

Leyla Karahan birleşik ismi “bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelmiş kelimeler topluluğudur.” şeklinde tanımladıktan sonra şu şekilde göstermiştir.

İsim + isim + ... = birleşik isim grubu

Ziya + Gökalp = Ziya Gökalp

Yahya + Kemal + Beyatlı = Yahya Kemal Beyatlı

Karahan birleşik isimlerin söz dizimi içinde isim görevi yaptıklarını ve vurgunun son unsur üzerinde olduğunu söylemiştir (Karahan, 2013: 69).

Muharrem Ergin “birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim

yaparlar. Birleşik isimler Türkçede has isimlerdir. “Afyon Karahisar, Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Veli, Timurtaş, Ahmet Caferoğlu...”

Ergin cins isimlerden yapılan birleşik isimlerin birleşik kelime grubuna girdiğini, Türkçede cins isimden birleşik isim yapmanın hemen hemen mümkün olmadığını belirtir (Ergin, 2013: 385).

Birleşik isimlerden “Özel İsim Öbeği” olarak bahseden H. İbrahim Delice, “Birden fazla yalın veya kalıplaşmış kelimenin bir kişi veya varlık ismi oluşturmasıyla ortaya çıkan kelime öbeğidir” diye tarif etmiştir. Birden fazla kelimedenden oluşan her özel ismin özel isim öbeği meydana getirmediğini, özel isim öbeği olabilmesi için her iki ismin yalın olarak bir varlığı karşılamak üzere yan yana gelmesi gerektiğini belirtmiştir (Delice, 2012: 28).

Bir şahsın adı olmak üzere yan yana gelen isimlerin eksiz olarak kullanıldığı kelime grubuna *birleşik isim grubu* denir. Birleşik isimlerin hepsi özel isimlerdir. Unvan grubuyla karıştırmamak için birleşik ismin vurgusuna bakılır. Birleşik isimde vurgu son unsur üzerindedir. Birleşik isim grubu tamlananı özel isim olan sıfat tamlamasından da oluşabilir (Aktan, 2009: 27).

Metnimizden bazı örnekler:

- Şu **Seyit Mehmet Numan** kim? (s. 24)
- Çend dakikada **Beyoğlu**'na vardık. (s. 35)
- Vizite kâğıdımızın bir satırı Türkçe yalnız **Ahmet Midhat** diye yazılı olup, onun altında yine bu isim Fransızca harflerle da muharrer olduktan fazla, üçüncü satır olarak, Fransızca bir de “puplissiste” yani “neşirci” kelimesi yazılıdır. (s. 36)
- Bugün **Eminönü**'nden ne haber? (s. 58)
- **Boğaziçinin** içinde **Anadolu** ve Rumeli sahillerinden Kartal'a ve Ayastefanos'a doğru, Marmara kenarlarında yüzden mütecaviz kayık, o saatlerde deniz üstündedir. (s. 61)
- Zira bu kitaba sername ittihaz eylediğimiz bir **Antuvan Kolariyo** hikâyesi kaleme alarak, nasıl yazıldığını görüp mütalaalarını beyan

etmeleri için yeni dostlarıma okuduğum zaman filvaki o kadar ikmalatta bulunmuşlardır ki hikâyeyi doğrudan doğruya kendime isnat etsem, hakikaten haksızlık etmiş olacağım. (s. 100)

- **Feriköy** taraflarında bir Rum karısı bulup çocuğu ona tevdi eylediler. (s. 114)
- İşte, bu düşünce üzerine bakıyye-i ömründe (hayatının geri kalanı) siyah dibetten başka fistan giymemek azm-i kat'iyyesiyle (kesin karar) **Hasköy** tarafında ufacık bir haneye sokulup sakitane ve sakinane yaşamağa başlamış. (s. 118)
- Kendimi **Alexandre Dumas'ın** romanları içinde kaybetmiş ihtiyarlara benzeteceğim geliyor. (s. 218)
- Nihayet bir cuma günü için **Kadıkoyü'ne Fenerbahçesi'ne** gidilmek meydân-ı müzâkereye konuldu. (s. 265)
- Bazı akşam **Zincirlikuyu**. (s. 265)

4.1.13. Birleşik Fiil

Leyla Karahan, “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur” şeklinde tanımlamıştır. Birleşik fiilleri “*bir hareketi karşılayan birleşik fiiller*” ve “*bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller*” diye ikiye ayırmıştır. Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller bir isim ve bir fiil unsurunun birleşmesiyle oluşur. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller ise zarf fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilini birleşmesinden meydana gelir. Dost ol-, sabret-, mesut ol- (bir hareketi karşılayan fiiller), koş + a + bil-, yaz + ı + ver-, gez +ip + dur- (bir hareketi tasvir eden fiiller) (Karahan, 2013: 73-78).

Birleşik fiil, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır:

- a) İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller
- b) Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller (Ergin, 2013: 386-387).

Tahsin Banguoğlu, birleşik fiillerden “*birleşik fiil tabanları*” başlığı altında söz etmiştir. Birleşik fiil tabanlarının söz diziminde belirtme öbeklerinden geldiğini belirtmiştir. Bunları üç gruba ayırmıştır:

1. Zarf öbeği; ileri sürmek, geç kalmak, hoş görmek...
2. Çekim öbeği; kar yağmak, baş kaldırmak, yakayı kurtarmak...
3. Bağlam öbeği; sayıp dökmek, sürüp sürüştürmek, batırdı çıkardı...

(Banguoğlu, 2011: 310-318)

Türk dil bilgisinde cümle bilgisinin “kelime grupları” bölümünde yer alan birleşik fiilleri Savran; “Bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelen kelime gruplarına birleşik fiiller denir.” şeklinde tanımlamış ve üç ana kısımda incelemiştir:

- 1) Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller
- 2) Bir fiil ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller
- 3) Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller (Savran, 2002: 108-113)

Birden fazla kelimenin birleşmesinden oluşan fiillere birleşik fiiller denir.

Birleşik fiillerin oluşumları ise üç şekildedir:

- 1) İsim + yardımcı fiil
- 2) Asıl fiil + (-a,-e, -ı, -i, -u, -ü, -ip, -ip, -up, -üp zarf fiil ekleri)
+ yardımcı fiil
- 3) Deyimleşmiş birleşik fiiller (Gülensoy, 2010: 559-560)

Süer Eker birleşik fiilleri, “Biri asıl eylem, diğeri yardımcı ad veya eylem olan iki sözcüğün birbiriyle yapı ve anlamca kaynaşması ile oluşan gruptur” şeklinde tanımlamıştır. Birleşik fiilleri iki başlıkta incelemiştir:

- 1) Tasviri (betimsel, deskriptif) Eylemler: asıl eylem + zarf fiil eki + yardımcı eylem
- 2) Adla Yapılan Birleşik Eylemler: ad + yardımcı eylem (Eker, 2010: 411-412)

Bizde birleşik fiilleri iki ana başlık altında ele aldık. Bir hareketi tasvir eden fiilleri ise kendi içinde yeterlilik fiilleri, tezlik fiilleri, süreklilik fiilleri, yaklaşma fiilleri diye dört gruba ayırdık.

Metnimizden bazı birleşik fiil örnekleri:

4.1.13.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bu şekilde kurulan birleşik fiillerde isim unsuru başta yardımcı fiil sonda bulunur.

Metnimizden bazı örnekler:

- Bu kamaraya asmış olduklarını **reddedemem.** (s. 15)
- Sarışının bilakis pek acuzane olmak üzere **telâkki eylemiştir.** (s. 20)
- Fakat esmerin ciddiyeti, vakarı lakırdıya tehalükten (can atmadan) onu da **men ediyordu.** (s. 24)
- Mavnalar, çektirmeler, gemilerle meşgul yerlerden **zannetmezsiz** ya? (s. 56)
- Bu kayıklarda en ehemmiyetsiz **addolunuyor.** (s. 62)
- Sarayburnu'na yaklaştığımız zaman bizim kayığa şebih birkaç kayığa **rast geldik.** (s. 63)
- Kolariyo hikayesini yazdığım ve müsaade ederlerse yanlarına gidip okuyacağımı Refet' e **beyan eylemiştim.** (s. 101)
- Latin milletinden bir kadınla **izdivaç eylemişti.** (s. 104)
- Tadilatımı **icra ettim.** (s. 108)
- Seyyit Mehmet Numan'la mülakatı kendim de **talep edebilirim.** (s. 143)
- Mülakatınız için edeceğim delalete evvela **istizan etmeliyim.** (izin istemeliyim.) (s. 143)
- Mektupda, aramızdaki muarefe ve münasebeti de **zıkr ederim.** (s. 143)
- Hatta nihayet-i emirde bunu ihtiyar dahi **ketm etmedi.** (s. 189)

- Ben **tebyiz ettiririm. (temize çektiririm.)** (s. 189)
- O sevda denilen şeyi şimdiye kadar hiçbir kimse hakkında **hissetmemişimdir.** (s. 193)
- Bugünkü gelişime ve bugünkü çıkışıma **nakl edivermelidir.** (s. 236)
- Benim için muallimelik tariki hakkındaki müzakeratımıza dair biraz **hasbıhal eyledim.** (s. 246)
- Kızcağıza gülmek değil, ağlamak lüzumunda kanaat **hasıl olur.** (s. 248)
- Tarzındaki iknaâtla zeki kızcağız beni **ilzam eylemişti.** (s. 286)
- Konağın efendisiyle müzakere eyleyeceğiz. (s. 287)
- Şimdi kendimin inmekte olduğumu beyanla Abdullah Ağa'yı **iade eyledim.** (s. 288)
- Dedikten sonra zarfı açmağı **emretti.** (s. 331)
- Pala bıyıklı, müşekkel insan gözlü bir zabıt **resm olunmuştu.** (s. 336)
- Vapur Sarayburnu'nu döndükten sonra dumanından başka bir şeyi **görülmez oldu.** (s. 372)

4.1.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Bu şekilde kurulan birleşik fiiller zarf- fiil ekleri olan “-a/ -e, -ı/ -i, -ıp/ -ip” eklerini taşıyan bir fiil ile tasvir fiilinin birleşmesiyle oluşur.

4.1.13.2.1. Yeterlilik Fiili

Zarf- fiil eklerinden “-a/ -e” eki almış bir fiil ile “bil-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşur.

Metnimizden bazı örnekler:

- Bir saat bir çeyrek azimette, bir saat bir çeyrek dahi avdette bu vapurlar derununda ferih fahur **çalışabiliriz.** (s. 10)

- Şimdi siz olunuz da o gün sahayif-i münazarat (tartışma sayfaları) üzerinde icra edeceğiniz manevrayı veyahut zihninizdeki romana takacağınız kulpu **düşünebilirsiniz.** (s. 12)
- Fransızca ettiği hasbıhali anlayamamış olduğuma nasıl **ihhtimal verebilir?** (s. 43)
- Bir takımı bezelyeden, bakladan ettiği zararı yer fasulyesinden, diğer bir takımı patlıcandan **çıkarmak** ümidinde. (s. 59)
- Şimdi vaktim olsaydı da size eksiklerini **ikmal edebilirdim.** (s. 69)
- **Gidebilir** ya. (s. 73)
- Ancak Kolariyo kırkbeş, elli yaşına gelmiş fikri hikmetine metanet vermiş bir merd-i kâmil olduğundan, kendisini bu zaaftan **kurtarabilmiştir.** (s. 109)
- Bereket versin ki onu takip eden bir bükâ-yı şedid (şiddetli ağlama) zavallı Ağavni'ye **nefes aldırabildi.** (s. 128)
- Eşk-i teessür olmalarından ziyade, eşk-i şadi olmalarına **inanılabildi.** (s. 125)
- Seyyit Mehmet Numan'ın büyüklüğünü takdir hususunda tarifin şu derecesini kafi **görebilirim.** (s. 146)
- Bu mana hatır ve hayale **gelebilecek** manalardan mıdır? (s. 150)
- Kendi gayretim, kendi ihtiyacıma **kifayet edebilsin.** (s. 153)
- **Anlayabildiniz** ya? (s. 190)
- Yine bizim hizmetlerimize alışkın olan kâtipler **yapabilirler.** (s. 190)
- Mahut kürkünü lâbis zangoç Ağa bu takip merakını nasıl **yenebilir?** (s. 203)
- Çünkü herkese nasip **olabilir.** (s. 240)
- İstersek imlayı biraz **düzeltebiliriz.** (s. 248)
- Olsa olsa zurafa denilen kadınlar bir birine bu yolda hezeyannameler **yazabilirler.** (s. 248)
- Kızlar babalarına ne **diyebilirler.** (s. 284)
- Bakınız, Vartov Dudu diyor ki bu kadar parayla bir bey gibi **geçinebilirmişim.** (s. 291)
- Fetanetli esmere inanıvermek kabil **olabilir mi?** (s. 292)

- Pederiniz olan Tunusluyu hiç **teşhis edebilir misiniz** Matmazel? (s. 335)
- Ben de zahmet çekmediğimden bu tercümelere lüzumsuz **sayılabilirdi.** (s. 340)
- Onun merakını pek kolay **izale edebilirim.** (s. 350)

4.1.13.2.2. Tezlik Fiili

Zarf- fiil eklerinden “-ı/ -i” eki almış bir fiil ile “ver-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşur.

Metnimizden bazı örnekler:

- Burun buruna denilebilecek bir mevki ittihaz **ediverir.** (s. 12)
- Bu gün olmaz ise, yarın **oloversin.** (s. 43)
- Mevlevihane'ye doğru **yürüyüvermişim.** (s. 48)
- Hemen en yakın bulunan koltuk sandalyesi üzerine **yığılivermiş.** (s. 84)
- Ağavni olduğunu hikayenin en sonunda tasrih edince, bilaihtiyar yerimden **fırlayıvermişim.** (s. 86)
- Refet Bey sizi bana getirip prezante etmeği teklif eylesen, biraz naz ile **müsaade verebileceğim.** (s. 87)
- Hemen dostlarıma giderek **okuyuverememiştim.** (s. 101)
- Saniyen bizim yetime dahi bu terbiyehaneye girdikten sonra birden bire feylesof **kesilivermişti.** (s. 122)
- Antuvan Kolariyo Novart'ı o halde ilk gördüğü gün "iradetin elinde olsun" diye kapı dışarı ederek, kışına da bir de şamar **indiriverirdi.** (s. 123)
- Karnik'in burnuna **gülüvermiş.** (s. 134)
- Bir adamın müstakbeli hakkında ne **hüküm verilebilir?** (s. 162)
- Öyle, birden bire yıkılıp, her şeyi **ikrar ediverir** mi ya? (s. 165)
- Gah bir dakikalık muamele insanoğlunun mahiyetini takdire **kifayet ediveriyor.** (s. 203)

- Ağavni tebdil-i mezheb (din değiştirerek) ile İslamiyeti kabul **ediverir**. (s. 220)
- Hem de hiç tereddüt ve ihtiraz etmeksizin, apaşıkâre **söyleyivereyim**. (s. 226)
- Ama onu düşünür düşünmez, birden bire hayali bugünkü gelişime ve bugünkü çıkışıma **nakl edivermelidir**.(s. 236)
- Uşaktan aldığım ders üzerine ona da ben **okuyuverdim**.(s. 246)
- Fakat muhteviyatından **haber verebiliriz**. (s. 248)
- Çünkü derece-i kuvvetleri Avrupa'lılara malum olan ıstılahatla bu hikâye topu birkaç satırla **icmal edilivermiştir**. (s. 305)
- Sağ tarafında bir uzv-ı muattal olarak **sarkıverir**. (s. 307)
- Bu sözü câh-ı sükût ve nisyana (sessizlik ve unutuluş kuyusu) **atıveririz** vesselam. (s. 317)
- Beş mühürlü zarfı kızın önüne **koyuverdim**. (s. 335)
- Nereye gideceği Siranuş tarafından sorulduktan, ayıbını setr için tiyatroyu hatırına **getirivermiştir**. (s. 346)
- Dosdoğru yolcağızına **düzülüverir**. (s. 350)

4.1.13.2.3. Süreklilik Fiili

Zarf- fiil eklerinden “-a/ -e, -ı/ -i veya -ıp/ -ip” eki almış bir fiil ile “dur- , gel-, kal- , gör-“ yardımcı fiillerinin birleşmesiyle oluşur.

Metnimizden bazı örnekler:

- Her halde şu başladığımız iş, sonu çıkar işlerden değilse de bakalım ne olacak diye **gidip duruyoruz**. (s. 36)
- Siranuş ve Refet, üçümüz de birbirimizin yüzümüze **bakışakaldık**. (s. 127)
- Kızcağız bu sözleri bittedri öyle bir sûret-i mehîbe (korkunç şekil) ile söyledi ki heybetinin tesirinden bir zamana kadar üçümüz de **donakaldık**. (s. 127)
- Kendini ne **üzüp duruyorsun?** (s. 180)

- Yanında da mahalle köpeklerinden ikisi **yalanıp duruyorlardı**. (s. 196)
- Te'sirât-ı mezkûrenin (bahsedilen etkilerin) zail olamadığı hâlâ apaşikâre **görünüp duruyordu**. (s. 206)
- Alık alık yüzüme **bakakalmışım**. (s. 226)
- Rica ederim artık bizim kapının önünde **bağırıp durma**. (s. 240)

4.1.13.2.4. Yaklaşma Fiili

Zarf- fiil eklerinden “-a/ -e” eki almış bir fiil ile “yaz-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşur.

Metnimizde yaklaşma fiili ile ilgili örneğe rastlanmamıştır.

4.1.14. Aitlik Grubu

Muharrem Ergin aitlik grubunu: “Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. *-ki* aitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hali, genetif veya lokatif hali ile kurulur: *tarihten önceki, yaşlı adamınki* misallerinde olduğu gibi.” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2013: 384).

Bilal Aktan, “bir kelime grubu ile o kelime grubunun sonuna eklenen aitlik eki “-ki” nin oluşturduğu gruba aitlik grubu denir” diye açıklamıştır. Bu grup içinde bulunma, aitlik ve bağlılık işlevlerini görür. Aitlik eki, aslında yapım eki olduğu çekim eklerinden sonra gelen istisna bir ektir. En çok bulunma ve ilgi hali ekiyle bitmiş kelime gruplarına gelirken yalın isimlerin sonuna da gelebilir. Ancak yalın haldeki isme gelmiş biçimler kelime grubu sayılmaz. Aktan şu şekilde örneklendirmiştir:

İsmin yalın halinden sonra: *önceki, sonraki, dünkü, bugünkü...*

Bulunma ekinden sonra: *yerdeki, gökteki, cepteki...*

İlgi ekinden sonra: *onunki, bizimki, sizinki...* (Aktan, 2009: 33)

Eker, “Aitlik eki –*ki* ile kurulan kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır. Aitlik eki sözcük gruplarında ve tümcelerde zamir ya da sıfat görevlerinde de kullanılır (Eker, 2010: 406).

Metnimizden bazı örnekler:

- Yazı işlerimizin de pek çok olduğu günler yan **taraf**lardaki küçük kabineleri bize açılmak suretiyle memur efendiler hatır-sazlıkta bulunurlar. (s. 9)
- Şöyle bellerini küpeste **üzerindeki** korkuluk demirlerine dayayarak arkadan arkaya denize doğru vücut sarkıtıp, kadınlar cihetine doğru sevk-i nigah-ı tahassürle perde-birunlukta bulunan zevata sorunuz (s. 10)
- İşte ezcümle âlemin muhadderatını böyle kendilerine dide-duz-ı tahassür olan erbab-ı taaarruzun girişte çıkışta dizleri dibinden geçirmek beliyyesine otuz senedir çare bulamamış olan Şirket'in bu **yoldaki** ahvali de şayeste-i mezemmet değil midir ya? (s. 11)
- Zira bir yükün kımıldanmaksızın sırtta durması, mesela altmış okka sıkleti mucip oluyorsa, o yük **altındaki** adamın bir ayak merdivenden inmesi halinde, aşağıya hızlıca basması; yükte bir sarsıntıyı mucip olarak, o anda sıkletin de bir hayli artmasını müstelzim olur. (s. 57)
- Zira beygir, yükü kaideten yüz yirmi okkayı geçmemek lazım gelirken, bahçıvan beygirinin **sırtındaki** yük iki yüz okka belki de biraz ziyadedir (s. 58)
- Kimisi hala geçen **seneki** gübre parasını verememiş. (s. 59)
- Şu biçare Kolariyo **halindeki** bedbahtlardan bazıları hain zevcelerine bu müsaadeyi bir hesap üzerine verirler. (s. 108)
- O halde mektubu kaçılarıyaya bilirae zevcesinin sair el **yazılarındaki** sehvlerle bu mektup kendisi tarafından tesvid edilmiş olduğunu ispat eyleyebilirdi. (s. 110)
- Bazı daha insafıllar Novart **hakkındaki** güft ü gûları da gerçek olmak üzere telakki etmediler (s. 111)
- Alız ü itasının bu **suretteki** tenevvüü Seyyit Mehmet Numan'da bir nevi acentalık hali hâsıl eder. (s. 145)

- İhtiyardaki bu fikr-i hikmet bizce taammüm edecek olursa, devlet ve milletimizin birinci **derecedeki** zengin ve kavi devletlerden, milletlerden olacağına kimin şüphesi kalır? (s. 155)
- Gençlere bu **yoldaki** vaaz ve nasihati tekrar ve teksir etmek, kendini onlar nazarında gevezeliğe mahküm etmeğe müncer olur. (s. 159)
- Kapı **önündeki** zangocun halini düşünüyorsunuz ya? (s. 204)
- Yoksa resmi, gayri resmi, hususi **balolardaki** muarefe her zaman makbul ve mer'idir. (s. 215)
- Bu hal delikanlının Siranuş **nazarındaki** ehemmiyetini de arttırdı. (s. 217)
- Eğer bu akşam **bendeki** hissiyat, Siranuş'ta varsa bahtiyarane bir halle geçirmesi lazım gelen ilk akşamı işte bu akşam olmuştur. (s. 238)
- Ama bizimki hazineler sarf olunsa ele geçirilemeyecek olan bir nimet. (s. 240)
- Fransızcası değil a, **içindeki** Türkçesi bile kendinin değildir. (s. 242)
- O kapının **üzerindeki** nakş-ı tiraz ne olursa olsun kapı hep o kapıdır. (s. 321)

4.1.15. Kısaltma Grupları

Leyla Karahan kısaltma gruplarını “Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.” şeklinde tanımlamıştır. Kısaltma grupları isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gruplarından kısaltılabilir. Karahan kısaltma gruplarını isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu, birinci unsuru uzaklaşma hali- ikinci unsuru yönelme hali eki taşıyan gruplar, ikinci unsuru yönelme hali eki taşıyan gruplar, ikinci unsuru bulunma hali eki taşıyan gruplar diye sınıflandırmıştır (Karahan, 2013: 79-84).

Ergin, kısaltma gruplarını “ Kelime gruplarının ve cümlelerin kısaltılması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır.” diye tarif etmiştir. Gün aydın, güle güle, günden güne, yan yana, sırt sırta... gibi örnekler vermiştir.

İsnat, datif, lokatif, ablatif gruplarını da kısaltma grubu olarak göstermiştir (Ergin, 2013: 396).

Eker kısaltma gruplarını; ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma durum eklerinden birini alan sözcüğün başka sözcükle birleşmesiyle oluşan kelime grubu olduğunu belirtmiştir (Eker, 2010: 413).

H. İbrahim Delice kısaltma gruplarını; ayrılma öbeği, belirtme öbeği, ilgi öbeği, iyelik öbeği, kalma öbeği, yönelme öbeği olarak altı başlıkta incelemiştir (Delice, 2012: 40).

Aktan kısaltma gruplarını, Muharrem Ergin'in tanımına yakın bir şekilde tanımladıktan sonra isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu, ilgi grubu olarak sekiz gruba ayırmıştır (Aktan, 2009: 73).

Banguoğlu "Belirtme Öbekleri" ana başlığı altında "Çekim Öbekleri" alt başlığında "İsim Öbekleri" içinde ele aldığı kısaltma grupları için özel bir isim kullanmamıştır (Banguoğlu, 2011: 506).

Biz de kısaltma gruplarını sınıflandırırken "isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu" olarak sınıflandırmayı uygun bulduk.

4.1.15.1. İsnat Grubu

Unsurları çekim eki almamış veya bir unsuru iyelik eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 80).

İsnat grubu kendisinden önce gelen bir isme dayandırıldığı için aslında ters çevrilmiş bir sıfat tamlaması görünümündedir. İsnat grubu unsurlarında iyelik eki hariç çekim eki bulunmaz (Aktan, 2009: 74).

Metnimizden bazı örnekler:

- **Burun küçücük.** (s. 19)
- **Ağız daha küçük.** (s. 19)
- **Çene yusyumru** olduktan maada, müntehası (ucu) bir de senehdan (çukur) ile müzeyyen. (s. 19)
- **Ayakları, baldırları çıplaktır.** (s. 58)
- **Dibi dar, ağız geniş,** seksen okkalık gübre küfesi altında biçarelerin belleri kırılıyor. (s. 64)
- Ağavni hala **gözü yaşlı** olarak bana dönüp dedi ki: (s. 129)
- Zira **gözü açık, fikri uyanık** olan sair bin erbâb-ı ticaret o şey üzerine hücum edivererek tabii ve zaruri olan rekabet dahi onun temettunu (kârını) azalta azalta zarar ile kâr arasındaki farkı hemen mertebeye tesafiye (eşit dereceye) vardırır. (s. 160)
- Yalnız bir gömlek ve iç donuyla yalın ayak **başı kabak** kapıya koşup, açtı. (s. 198)
- Hiç baskısız, büsbütün **başı boş** ve Ağavni gibi akıllı ne tarafa eserse o taraflarda gezer tozar makuleden hiç addetmemelidir. (s. 209)
- **Eli yüzü yunmuş,** sözü sohbeti yolunda, temiz pak, güzelce bir delikanlı. (s. 213)
- **Ayağı potinli, başı şapkalı, eli eldivenli** değil a! (s. 277)
- Kendi **gözleri yaşlı** olduğu gibi, herkesin gözlerinden de yaş akıyordu. (s. 371)

4.1.15.2. Yükleme Grubu

Birinci unsuru yükleme hali eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 81).

Metnimizden bazı örnekler:

- Başkalarının can attıkları mesudiyetlerden **kendini müstağni** bulur. (s. 12)
- **Kadını takip** mecburiyetini bir türlü menedemedik. (s.27)

- Beyefendi, bu hikâyenin **yalanı yok**. (s. 69)
- Böyle, **insanı birtakım ihsas** (duygular) istilâ eylediği zaman nüzhet-i tab' husulü (neşelenmek) için hiç hatır ve hayale gelmedik eğlenceleri düşünmelidir. (s. 346)
- Bana söylediği yalan işte **vicdanı üzerine hücum** edip duruyor. (s. 346)

4.1.15.3. Yönelme Grubu

Birinci unsuru yönelme hali eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 81).

Metnimizden bazı örnekler:

- Şimdi tutunuz da şu sarışın güzelin incecik, **açık kumral kaşlarına siyah rastık** sürünüz. (s. 20)
- Beni **kendisine peder** ve seni birader addeylesin. (s. 175)
- Refet daha ziyade **tereddüde mahal** görmedi. (s. 257)

4.1.15.4. Bulunma Grubu

Birinci unsuru bulunma hali eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 82).

Metnimizden bazı örnekler:

- Ne **zihnimde hata** var, ne gözlerimde. (s. 27)
- **Gözde gözlük, elde eldiven ve baston**, yelek ilikleriyle cepleri arasında altın kordon, **boyun bağı üzerinde nohut kadar incili iğne** ve son moda elbise, filanla, pek de süslü bir adamdı. (s. 27)
- "Gezmeğe çıkmak" âlemin **her yerinde mutat olan ahvaldendir**. (s. 55)
- Onun için **Hünkâr İskeleyi'nde de seyirci**, kayak ve sandallı bile seyrek görülür. (s. 56)
- **Günün birisinde Novart Dudu** parasız kaldığı gibi.(s. 137)

- İstanbul familyaları **nezdinde birkaç sene** beslemelik ederek, (s. 139)
- Adamcağızın hanesinde **kundakta bir çocuk** bulunmak hasebiyle şu âğuş-i mâderden (ana kucağı) matrut kızcağızı da oraya götürürse bir çare bulunabileceğini düşündü. (s. 196)
- Alınız **bizde bir hayret** daha. (s. 258)
- Ertesi sabah muayyen olan saatte matbaa **önünde bir araba** durdu. (s. 287)
- Zarfın **içinde bir de Arapça** yazılmış kâğıt zuhur eyledi ki, (s. 337)

4.1.15.5. Uzaklaşma Grubu

Birinci unsuru uzaklaşma hali eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 82).

Metnimizden bazı örnekler:

- Zerre kadar bir **emareden büyük büyük manalar** çıkarıyordum. (s. 31)
- **İkinci mevkiden bir bilet** aldım. (s. 35)
- Boğaziçinin içinde Anadolu ve Rumeli sahillerinden Kartal'a ve Ayastefanos'a doğru, Marmara kenarlarında **yüzden mütecaviz (fazla) kayık**, o saatlerde deniz üstündedir. (s. 61)
- O anda **gözlerinden birkaç damla yaş** dahi tereşşuh ettiyse (aktı) de, eşk-i teessür (üzüntü gözyaşı) olmalarından ziyade, eşk-i şâdî (mutluluk gözyaşı) olmalarına inanılabilirdi. (s. 125)
- Babam Antuvan Kolariyo'nun bile terk-i vatan etmesi **üzerinden kırk yıl** geçmiş. (s. 126)
- Gerçekten su yolları gibi ki müntehalarındaki hazine ancak dolgun **künklerden geçen su** ile dolar.(s. 155)
- **Çörden çöpten bir çıkın** doldurup "mana" diye göndermek bile nevadirden değildir. (s. 250)
- Adamcağız pek **derinden bir göğüs** geçirdi. (s. 296)

- Bana adeta **yeniden bir familya** kazandırdınız. (s. 302)
- Bu gün için artık **bendenizden başka bir hizmet** istemezsiniz değil mi? (s. 340)

4.1.15.6. Vasıta Grubu

Birinci unsuru vasıta hali eki almış kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 83).

Metnimizden bazı örnekler:

- Biz **avam lisaniyla "kıvırcık kaş"** deriz. (s. 18)
- Fakat anlamlı kuvveti, şiddeti ki her defasında da o güzel parmakların uçları, çene üzerinde bırakılmış olan Napolyon sakaldan maadası, **kemal-i ihtimamla (büyük bir özenle) tıraş edilmiş yanak** üzerinde bir eser bırakıyorlardı. (s. 28)
- Bundan on onbir sene kadar mukaddem, yani **Tercüman-ı Efkâr namıyla lisân-ı Osmanice** ve hurufu Ermenice olarak tesis edilen gazeteye tefrika yollu ilk basılan romanım da bu romandı. (s. 47)
- İstanbul ve hele bize nispetle daha pek çok müterakki olan milletlerin payitahtları bulunan Londra ve Paris gibi büyük şehirlerde gece uyanık ve **sanayi-i mahsusasıyla (kendi işleriyle) meşgul olanlar**, ahval-i âleme karşı lakayt bulunan bi-haberanın kolay kolay tahmin edemeyecekleri kadar çoktur. (s. 54)
- Baldırlarını boylu boyuna ihata eyleyen damarlar, parmak kalınlığında ve adaleler taş gibi katılmış olduğundan bahçıvanın ne kuvvetli bir çift bacağına sahip olduğu şöyle **yek nazarla (tek nazarla) apaşikar** görülür. (s. 58)
- O halde mektubu kançılıryaya bilirae zevcesinin sair el yazılarındaki **sehvlerle (yanlışlarla) bu mektup** kendisi tarafından tesvid edilmiş olduğunu ispat eyleyebilirdi. (s. 110)
- **Gözleri yaşla dolu** olduğu halde birçok nasihatlerden sonra iki titrek elleriyle başını tutup kulağına da bir şeyler söyledi. (s. 371)

4.1.15.7. Eşitlik Grubu

Birinci unsuru eşitlik eki alan kısaltma grubudur (Karahan, 2013: 83).

Metnimizden bazı örnekler:

- Onun altındaki **irice dudaklar** ve yumruluğu, sivriliğine galib çene, levha-i vechi (yüzü) gerçekten güzel bir hale koyduktan maada, tabiatinde de fevkalhad bir metanet ve gerek dostluğunda ve gerek düşmanlığında sebat ve hele intikamında şiddet olduğunu bahiren göstermekteydi. (s. 18)
- Yalnız açık yeşil gron eteklik üzerine **genişçe, paltomsu bir şey** giymişti. (s. 41)
- **Tıknazca sevimli yüzlü bir gençtir.** (s. 66)
- **Avrupaca pekçok kimseler** bu yolda tekerlenip gitmişlerdir. (s. 109)
- **Hafifçe esen rüzgâr**, zangocun elinde o zamanın yağ mumlarından ibaret bulunan şamdanı söndürmek derecelerine getirdiği için (s. 199)
- Evvela aralarında **yaşça bir hayli fark** var. (s. 219)

4.2. CÜMLE

Leyla Karahan cümleyi şöyle tanımlamıştır: “Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine *cümle* denir.” (Karahan, 2013: 9).

Ergin; “Bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 398).

Atabay, Özel ve Çam cümleyi “Tümce” başlığıyla ele almış ve “ Bir veya birçok sözcükten oluşan yargılı anlatım birimidir.” diye açıklamıştır (Atabay, Özel ve Çam, 2003: 17).

Tahsin Banguoğlu “Kendi kendine yeten bir yargı *cümle* demektir.” şeklinde kısa bir açıklama yapmıştır (Banguoğlu, 2011: 520).

Gülensoy, “Bir hüküm bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine *cümle* denir.” Diye tarif etmiştir (Gülensoy, 2010: 587).

Cümle “İçinde ya bir tek bağımsız yargı ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir.” (Ediskun, 2010: 323).

H. İbrahim Delice, “ Bir yargıyı dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde oluş veya kılış bildiren çekimli bir fiille sonuna cevher fiili getirilen ve durum bildiren bir isimle kullanılan kelimeler dizisine *cümle* denir.” biçiminde açıklamıştır (Delice, 2012: 150).

Korkmaz “Gramer Terimleri Sözlüğünde” cümleye “Bir fikri, bir duyguyu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelime grubudur ve cümlelerin varlığı için en az bir çekimli fiil olmalıdır.” şeklinde değinmiştir (Korkmaz,1992: 32).

Hamza Zülfikar, “ Çeşitli duyguların, düşüncelerin dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargı bildirecek biçimde birtakım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizilere cümle denir.” şeklinde tanımlamıştır (Zülfikar, 1990: 114).

Tanımlardan yola çıkarak toparlayacak olursak cümle; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir dileği ya da olayı çekimli bir fiille ya da ek eylem almış isim soylu bir sözcükle dile getiren sözcük veya söz grubuna denir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yargısız cümle olmaz. Yargı taşıyan her sözcük cümledir. Biz cümleyi ancak yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan tümleçlerle uzatabiliriz.

Metnimizden seçtiğimiz bazı cümle örnekleri:

- Malum a, bu muharriri aciz Beykoz'ludur. (s. 9)

- Kıyas edilecek olursa böyle iki buçuk saatlik bir müddeti asıl matbaamızda geçirdiğimiz günler bile gereği gibi nevadirdendir. (s. 10)
- Tacir çırağı dediğimiz zat, Galata'da bir ticarethane memurlarından veyahut İstanbul'da mağaza tezgâhtarlarından, olsa yani ağleb- i erbâb-ı mesaî (iş güç sahibi olanların çoğu) gibi gündüzleri çalışır, geceleri rahat eder takımdan bulunsaydı, mülakatta hiç külfet görülmezdi. (s 53)
- Ben kıraati bu noktaya getirmiştım ki, Matmazel Ağavni başını kaldırarak sözümü kesti. (s. 104)
- Ne kadar mahzuz oldu. (s. 155)
- Bârek- Allah. (Allah mübarek etsin.) (s. 156)
- Zira böyle ilan etmezsen, çocuğa öz validesi sıfatıyla bakacağından emin olamam" diyor." (s. 204)
- Nasıl yazayım? (s. 236)
- Teşekkür ederim. (s. 284)
- İş i en kısa bir yolda bitirmek için patrikhanenin Seyyit Mehmet Numan'da bulunan şu evrakı istirdat olunmağa mukabil (geri alınmasına karşılık) Ali Osman Topuz Bey'in burada mahfuz bulunan evrâkı iade ediliverilir. (s. 334)

4.2.1. Cümlelerin Öğeleri

4.2.1.1. Yüklem

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öğeye yüklem denir. Kılışı, oluşu, durumu yüklem karşılar. Cümlelerin ana ögesi yüklemdir. Yüklem ekli ya da eksiz olarak yargı bildiren bir fiil veya isimdir. Yüklem genelde cümlelerin sonunda olur fakat duruma göre cümlede yeri değişebilir. Cümle içerisinde yüklem bir tanedir. Yüklem kelime grubundan da meydana gelebilir (Karahan, 2013: 14).

Cümlelerin en esaslı unsuru, temel unsuru, ana unsuru fiildir. Cümlelerin yapısı fiilin üzerine kuruludur. Diğer unsurlar fiili tamamlar. Cümlelerin esas

unsuru olan fiil daima sonda bulunur. Fiil cümlede hareketi, oluşu, yapışı, hadiseyi ve hükmü karşılar (Ergin, 2013: 399).

Erdoğan Boz yüklemi şu şekilde tanımlamıştır: “Cümlede kişi ve zamana bağlı olarak olma veya yapma bildiren yahut bir yargı bildiren kelime veya kelime grubuna *yüklem* denir.” Cümlelerin temel ögesi olan yüklem çekimli bir fiil ya da ek fiil almış bir isim olabilir (Boz, 2003: 155).

Ağca, “Yüklem cümlede iş, oluş, hareket, fikir, duygu ve yargı bildirme görevini üstlenen çekimli bir fiil veya fiilleşmiş bir isimdir.” diye tanımlamıştır (Ağca, 2001: 81).

Zülfikar, “Çekime girmiş iş, hareket veya oluş bildiren kelime yüklemdir.” diye tanımladığı yüklem cümlelerin en önemli ögesi olduğunu vurgular. Cümle içinde yüklem zaman bildirir, kişi kavramını taşır. Yüklem çeşitli zaman ekleriyle kurulabildiği gibi isimlerden de meydana gelebilir (Zülfikar, 1990: 132).

Nitelendirilmiş eylemin yüklem olduğunu söyleyen Karaağaç yüklemelerin fiil cümlesi yüklemi ve isim cümlesi yüklemi olmak üzere iki çeşit olduklarını belirtmiştir. Fiil cümlesi yüklemi çekimli fiil, isim cümlesi yüklemi ise ana yardımcı fiile çekimlenmiş bir söz veya sözcük öbeğidir. İsim cümlesinin yüklemi her türlü söz ve sözcük öbeği olabilirken fiil cümlesinin yüklemi tek sözcükten oluşan bir fiil veya birleşik olabilir (Karaağaç, 2012: 223-224).

Cümlede iş, oluş, yargı bildiren ve çekimli eylemden oluşan yüklem; yalın, türemiş, birleşik eylemden veya ad ve ad soylu sözcüklerden meydana gelir (Hengirmen, 2006: 324).

Cümlede yargıyı bildiren öge olan yüklemi “çekimli fiille yapılan yüklem, birleşik fiilleyapılan yüklem ve bildirme kipiyle yapılan yüklem” olarak üç grupta inceledik.

Metnimizden bazı yüklem örnekleri:

4.2.1.1.1 Çekimli Fiille Yapılan Yüklemler

- Hak sübhanehu ve taâlâ hazretleri her levha-i rûye (yüze) göre bir nakış tertip ederek eser-i san'at **göstermiş**. (s. 20)
- Madam. Benden ne **istiyorsunuz?** (s. 28)
- Estağfurullah. Bilakis, ömründe pek tatlı geçirdiğim saatlere bunları da **katacağım**. (s. 45)
- Öğleden biraz evvel Seyyit Mehmet Numan'ın mağazasına giderek Refet'i **aradım**. (s. 70)
- Herif umur görmüş, vukuat geçirmiş kodamanlardan olduğundan meramımı **anladı**. (s. 74)
- Bu oda dahi Siranuş'un odası gibi pek mükemmel ve mükellef **döşenmiştir**. (s. 93)
- Ben dahi teklifi müreccah (uygun) gördüğümünden hikâyemi okumağa **başladım**. (s. 103)
- Hatta kızın yirmi beş yaşına kadar kocasız bulunmasına sebep olan bir şey de, işte bazı erbab-ı dikkatin (dikkat sahiplerinin) şu düşüncesi **olmuştur**. (s. 105)
- Gözlerimin yaşarmasını meniçin dudaklarımı ısirmaktan morartmak derecelerine **vardırıyordum**. (s. 128)
- Seyyit Mehmet Numan'ın mektubunu da işte bu surette **yazdırdık**. (s., 144)
- Ey. Bu gerçekten nazik olan memuriyeti nasıl ifa ettin (yerine getirdin) **bakalım?** (s. 168)
- Acayip. Irz ehli olduğunu neden **biliyorsun?** (s. 172)
- Kahraman Refet'in bu emniyetine gerçekten **sevindim**. (s. 192)
- Ama, bizdeki teessürü artırdı da öyle **gitti**. (s. 228)
- Alınız kızım, ikinci babanızın elini **öpünüz**. (s. 234)
- Düşünüyorduksak da zihnimizde bir sûret-i tesviye (çare) **bulamıyorduk**. (s. 254)
- Esmayı üstümüze sıçratmayalım da ne yaparsan **yap**. (s. 255)

- Doğruca Seyyit Mehmet Numan'ın dükkânına gidip ihtiyarı **gördüm**. (s. 277)
- Familya halkıyla ilk mülâkatındaki muhabbet arttığını bile o akşam bana **söyledi**. (s. 295)
- Latifeler filanlar şu tarafa kalsınlar da, biraz da işimizin ciddi cihetlerini **düşünelim**. (s. 319)
- Gardroba gidip on kuruş icarla (kirayla) bir dürbin **aldım**. (s. 325)
- Her hâline, her şanına şaşmakta bulunduğum fâzıl (faziletli) ihtiyarın bu hikmetine de **şaştım**. (s. 333)
- Tiyatro üzerine lâkırdı biraz daha **uzadı**. (s. 346)
- Ben vapura bindikten ve vapur hareket eyledikten sonra üçünüz gelip bu kasayı **açacaksınız**. (s. 370)

4.2.1.1.2 Birleşik Fiille Yapılan Yüklemler

- Vallahi dostum, öyle bir adama kapılmaktansa, kırk yıl daha Matmazellik hâlinde kalmağı **tercih ederim**. (s. 23)
- Kim bilir beni, kim **zannetti**. (s. 35)
- Artık kartalmış bir romancı sayıldığım halde, bugün tesadüf eylediğim şu roman beni bu derecelerde **teshir edebilmeli midir (büyüleyebilmeli midir)?** (s. 49)
- Bu da aklını tez başına almış olmasındandır **diyebilirim**. (s. 78)
- İhtimal ki kendisi yeniden bir servet **teşkil eder**. (s. 79)
- Ben seni nasıl **kurtarabilecekmişim?** (s. 85)
- Antuvan Kolariyo bu kızı sevdikten sonra başka sevdazedelerini ürküten, korkutan hâllerine ehemmiyet vermeyerek, hemen izdivacına **talih olmuştu**. (s. 105)
- Badehu (ondan sonra) Mâryâm Dudu ile bir nikâh kıyarak onun kocası **oluverirdi**. (s.123)
- Bugünkü kuşluk dahi on franga hiç pahalı **addolunamaz**. (s. 130)
- Fakat bu hikmetlerin hemen kâffesinin (hepsinin) nakaratı "mesâi-perestlik (çalışma aşkı)" perdesinde **karar kılardı**. (s. 157)

- İşte, artık her hususta olduğu gibi bu bapda (konuda) dahi bendenizden babalığınızı diriğ etmemenizi (esirgememenizi) **rica ederim.** (s. 164)
- Yine epeyce vakte kadar, yani lüzum-i sahih (gerçek bir sebep) taayün eyleyeceği (ortaya çıkaracağı) zamana değin gitmemeğe **karar verdim.** (s. 185)
- Pek de canları isterse, Ağavni tebdîl-i mezheb ile İslâmiyeti **kabul ediverir.** (s. 220)
- Gönderdiğim adam gelmezden evvel Refet **çıkı geldi.** (s. 224)
- Bu son sözdeki vavların her birisi birer elif farzıyla ol miktar uzatmalıdır ki, bu kelimeyi nasıl telaffuz eylemiş olduğum **anlaşılabilisin.** (s. 225)
- Bunu bir kat daha arttırmak isterseniz, bana cem'-i muhatab sigasıyla (çoğul hitap kipiyle) hitab etmeyerek, senli benli **muhataba eylersiniz (hitap edersiniz).** (s. 245)
- Bu gün elimde bin Siranuş'um bulunsa, bugün şu işe **başlayıverirdim.** (s. 252)
- Beni şöyle bir hasbîhâle davet edişiniz hakkımda hakikaten evlatlık mertebesinde muhabbetiniz olduğuna **delâlet eder.** (s. 255)
- Bir tavr-ı istîzâhkârâne (açıklama isteyen tavır) ile dostumun yüzüne **bakakalmışım.** (s. 312)
- Bir kız kolay kolay bu fedakârlıkta **bulunabilir mi?** (s. 316)
- Kabul edivereceği de muhtemelse neden beni **menedi yordun?** (s. 317)
- Birçok hatıralar ayak birliğiyle zihnime **hücum etmişler.** (s. 331)
- Siranuş'a ait olan bu iş şimdiye kadar esrâr-ı mektûmeden (gizli sırlardan) addolunduğu gibi, bundan sonra da o mektûmiyyet (gizlilik) **devam edecektir.** (s. 333)
- Arttıkça artan hayretim bana şöyle bir sual iradına (sormaya) **cesaret verdi.** (s. 360)

4.2.1.1.3 Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemler

- Sözümler o ihtiyar Duduya **değil**. (s. 17)
- Ama dikkat buyurmalı ki, bu teehhürler bizim için tahammülü güç bir **işkencedir**. (s. 37)
- Beni bugün şu hallere koyan şey sanatıma ait bir **keyfiyettir**. (s. 48)
- Bu kayıklar, birden beşten **ibaret değildir**. (s. 61)
- Bu delikanlı yirmi dört, yirmi beş yaşında tahmin olunabilir, orta boylu, tıknazca, kumral tüylü, koyu elâ gözlü, sevimli yüzlü bir **gençtir**. (s. 66)
- İsmim Ahmet Mithat, sanatım **yazıcılıktır**. (s. 67)
- Evet, Maryam Kolariyo'nun dediği gibi ehl-i iffet (namuslu) bir **kadıdır**. (s. 112)
- Mutfak doğrudan doğruya aşçının **idaresindedir**. (s. 130)
- Validesinin halinden ebediyen mahcubsa da, peder ciheti **meçhulmuş**. (s. 134)
- Şu hikâyede ilk sem'i dikkatimizi celb eden (dikkatimizi çeken) isim, bu Seyyit Mehmet Numan **ismidir**. (s. 142)
- Bu da benim için pek büyük bir **müjdedir**. (s. 160)
- Çünkü Ağavni'nin Refet'e hiç ihtiyacı ve Refet'in de bir tek valideden başka bakacak kimsesi **yoktu**. (s. 178)
- İşte meselenin bu ciheti muamma (gülmece) **değil midir?** (s. 195)
- Bu biçare nur topu gibi güzel bir **kızdı**. (s. 197)
- Bilmelisin ki ben Haktaalâ hazretlerine tevekkülü pek tamam olan **adamlardanım**. (s. 225)
- Çoluğa çocuğa her gece boza in'amı mertebe-i **mükemmeliyetteydi**. (s. 240)
- Yalnız o inâyet-i mes'udâne (mesudane iyilik), bir ömür kadar **değerlidir**. (s. 242)
- Avrupa'da çiçeklerin manası **varmış**. (s. 251)
- Oğlan **acayıptir**. Dünya daha **acayıp**. (s. 298)
- Bazı nâzik noktalarda iştibâh ne fena **şeydir**. (s. 317)

- Refet'in mutlaka eski Refet olmadığı bence dün geceki kizbiyle (yalanıyla) **sabittir**. (s. 328)
- Ben Fransız tiyatrosunun kapısı altında **gizliyim**. (s. 350)
- Tiyatro meselesi mahza (sadece) benden setr-i esrâr (sırlarını gizlemek) için iltizam edilmiş bir **kizb-i sârih idi (açık yalan idi)**. (s. 352)
- Bu sözlerle İstanbul'a kadar geldik ki işu lâtif gecede Köprü üstünden geçmek en büyük **safâlardandı**. (s. 367)

4.2.1.2. Özne

Cümlede yüklem belirtiği işi yapan öge öznedir. Yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır. Yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan” ı, diğer cümlelerde “ yapan” ı karşılayan ögedir. Geçişsiz- edilgen fillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz. Bir cümlede birden fazla özne olabilir (Karahan, 2013: 18-23).

Ergin “Fail” dediği özne için, fiilden sonra ikinci ve fiili yapan unsurdur. Fail fiilden ayrılmaz bir unsurdur. Fail isim cinsinden bir kelime ya da kelime grubudur. Daima çekimsiz, yalın ve eksizdir. Fail cümle içinde belirtilmese bile varlığı cümlede mutlaka hissedilir (Ergin, 2013: 399).

Üstünova özne için şunları söylemiştir: “Yüklem bağrında özneyi taşır ve cümledeki yüklem özne ister. Türkçedeki yüklem= yüklem + özne yapısındadır. Yüklem içindeki unsur cümlenin temel öğelerinden olan öznedir” (Üstünova, 2000: 489).

Sıddık Akbayır özne için, “ Yüklem bildirdiği iş, kılış ve oluşla ilgili olan varlığa *özne* denir. Yalın halde bulunurlar. Adlar, zamirler, sıfat olabilecek sözcükler, eylem adları, tamlananı düşmüş ortaç eki alan sözcükler, ikilemeler, ad eylemlerin ve ortaçların kurduğu yan cümleler, tüm tamlamalar ve cümleler ek eylem yardımıyla özne olabilir. Genel yargı bildiren cümlelerde özne bulunmaz.” demiştir (Akbayır, 2003: 25).

Bir cümlede fiile göre hareketi, oluşu, işi yapan kelime ya da kelime grubundan meydana gelen unsur *öznedir*. Cümlede değişik yerlerde özne olabilir. Bir cümlede birden çok özne olabilir (Çatıkkaş, 2001: 207).

Cümlede yapıları karşılayan öge öznedir. Özne bir kişi veya nesne olabildiği gibi soyut bir kavramda olabilir (Aktan, 2009: 91).

Yüklemin gösterdiği işi yapan özne, cümlenin yüklemden sonra gelen önemli ögesidir. Özne yüklemin anlamını tamamlayan ögedir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 101).

Özne cümlede ya açıkca vardır ya cümlede yoktur ama yükleme getirilen şahıs veya iyelik ekleriyle kendini gösterir ya da edilgen çatılı fiillerde özne bulunmaz.

4.2.1.2.1. Özneyle Kurulan Cümleler

Metnimizden bazı örnekler:

- Allah eksik etmesin, **kaptanlardan, mevki memurlarından pek çoğu** dostumuzdur. (s. 9)
- Orada da **modacı dükkânını başlarına takınmış, arkalarına giymiş denilmeğe seza, birtakım süslü madamlar**, doğrusu ya, insanın nazarını işgalden hali kalmıyorlar. (s. 12)
- **Sarışın güzelse**, esmerin büsbütün ma'kûsu (zıddı) bir dilberdi. (s. 19)
- **Bu beygir** gelir gelir, iskelede gördüğümüz kayığın yanında durur. (s. 58)
- **Kimisi** hala geçen seneki gübre parasını verememiş. (s. 59)
- **Bizim Refet**, birkaç sene bu iddiadan yüz çevirmemiş. (s. 83)
- **Bu söz** kadınlarda, vevki mahcubane olsun, bir tebessümü mucip oldu. (s. 105)
- **Kadıncağız** güzel bir kız tevlit etti (doğurdu). (s. 114)

- **Mâryâm** zaten böyle hevesât-ı ma'yûbeden (ayıplanacak heveslerden) kendisini menede gelmiş bir kadındı. (s.117)
- **Muhterem ihtiyar**, beni pek büyük taltif (iltifat) ve ikramla telâki ve istikbâl eyledi (kabul edip karşıladı). (s. 144)
- **Maişet denilen şey** ailenin umumiyetle müşterek olduğu bir keyfiyettir. (s. 151)
- **Beşeriyet** işte böyledir. (s.174)
- Şimdi **o kız** kundaktaki hüsnünden bin kat daha güzeldir. (s. 197)
- **Yanlışlık** asıl bu haberdedir. (s.197)
- Refet'le mülâkatımızın bir ikisi de Beyoğlu'nda vuku bulmuştu. (s. 229)
- **Ahlâkıyyûnumuzdan birçoğu** kızlara, kadınlara yeni romanların okutulmaması reyindedirler. (s. 249)
- **Refet** de Bursa'dan avdet eyledi. (s. 252)
- Meğer hanede **bir boş oda** varmış. (s. 269)
- Ama hiçbirimizin arasında **bir dargınlık, bir küskünlük** yok. (s. 286)
- **Bazı dostlar** bunun hekim işi olmayıp hoca işi olduğunu rey ettiler (düşündüler). (s. 297)
- **Refet'in şu mülâhazatı (düşünceleri)** merakımı mucip oldu. (s. 316)
- **Delikanlının bu tavr-ı mütehâlikanesi (aceleci tavrı)** hoşuma gitmeğe başladı. (s. 341)
- **Geceleri uyanık olarak sabah etmek** tiyatrocuların sanatlarına mugayir (ters) değildir. (s. 349)
- **Bir güzel mehtap** sokakları rûz-ı rûşene (gündüz aydınlığına) çevirmiş. (s. 366)

4.2.1.2.2. Gizli Özneyle Kurulan Cümleler

Metnimizden bazı örnekler:

- **(Biz)** O halde büyük salona ineriz. (s. 9)
- **(Biz)** İlk başladığımız muhavereyi Fransızca başlamış olduğumuz halde, sonraları işi Türkçeye döktük. (s. 41)

- **(Ben)** Artık tepeden tırnağa kadar bir cesaret-i mücesseme kesildim. (s. 46)
- **(Siz)** Mesela alessabah "Sıcak börek" diye bir adamın geçtiğini iştirsiniz. (s. 53)
- **(Biz)** Hacıya selâm verip yiyeceğimiz şeyleri tarif ederek bir sofraya oturduk. (s. 72)
- **(O)** Babanın vefatı gününden itibaren kalemine devamı kesmiş. (s. 91)
- **(Sen)** Her noktanın ehemmiyetini ne güzel tecessüm ettirmişsin (gözler önüne sermişler). (s. 118)
- **(O)** Yirmi bir yaşını bekliyordu. (s. 124)
- **(Ben)** Taamdan sonra müsveddenin bakıyesini (kalanını) de okudum. (s. 131)
- **(Ben)** İşte, İstanbul'a geldiğim zaman, burayı şu halde görerek pek müteessir olmuştum. (s. 153)
- **(Siz)** Bana ilk yazdığınız tezkirede (pusulada) Refet Bey ile muarefenizden (tanışıklığınızdan) bahseyliyordunuz. (s. 158)
- **(O)** Badehu (ondan sonra) bir baş koşup keyfiyeti Seyyit'e haber vermiş. (s. 172)
- **(Ben)** Seyyit Mehmet Numan'la olan macerayı anlattım ama, vesvese cihetini değil. (s. 194)
- **(Biz)** Muhakemesini sonra ederiz. (s. 213)
- **(Siz)** Üzmeyiniz. Merakımı arttırmayınız. (s. 218)
- **(Ben)** Tarif edemeyeceğim içindir ki hikâyemin o cihetlerini yazdığım zaman da gayet zayıf yazmışımdır. (s. 236)
- **(Biz)** Bu mektubu aynen şuraya dere edemeyiz (alamayız). (s. 248)
- **(O)** Bir temenna (selamla) ile bir veda daha ederek Beyoğlu'nun yolunu tuttu. (s. 258)
- **(Siz)** Siranuş'un idaresi için hiç endişe etmeyiniz. (s. 285)
- **(Onlar)** Vay. Bunu size söylediler mi? (s. 289)
- **(Onlar)** Mahmiyemizi (himaye ettiğimiz kızı) bir iki gün rahat bıraktılar. (s. 311)

- **(Ben)** Artık siz dururken bu hizmet-i mühimmeyi (önemli hizmeti) kime havale edebilirim. (s. 331)
- **(Siz)** Hâlbuki inkâr etmek isteseniz yine muktedir olamazsınız (güç bulamazsınız). (s. 336)
- **(Sen)** Öyleyse bana izin ver. (s. 347)

4.2.1.2.3. Sözde Özneyle Kurulan Cümleler

- Hayır, hayır sözü hangi ucundan kavrasak hep beraet-i zimmetimizi ispatta **telaşımız** anlaşılıyor. (s. 11)
- İki şapkanın ikisi de gûnâ gûn (rengârenk) yapma çiçeklerden birer kuş yuvası halinde olup, ön cihetlerine **birer de kuş** oturtulmuştu. (s. 21)
- **Köprü** geçildi. (s. 34)
- Bir aralık **dört veyahut beş küfe**, bir öküz arabasına tahmil edilmiş olduğu hâlde getirilir. (s. 58)
- Yalnız medahil-i şehirden (şehrin girişlerinden) giren eşyaya değil, bir daire-i belediye (belediye dairesi) hududundan diğerine geçen arkacılardan, küfecilerden filanlardan da **“toprak bastı parası”** alınırdı. (s. 63)
- Siranuş'ta **böyle bir ihtiyat eseri** görülmedi. (s. 74)
- **Tadilat-ı mezkûre (sözü edilen düzeltmeler)** dahi icra olundu. (s. 110)
- İstanbul'umuzda **bir milyon yüz bin kadar nüfus** tahmin olunuyor. (s. 113)
- Buna dair **pek çok şeyler** yazılmıştır. (s. 115)
- Hatta bazı kere **müşkülâtın (zorlukların) daha büyüğü** de ardiye anbarlarında ve gümrük muamelatında (işlemlerinde) görülür. (s. 145)
- Ondan başka **medar-ı maişet** bilinmiyor. (s. 152)
- **Kâğıthaneler, ipekhaneler** yapılmış. (s. 183)

- O gün gelip, o gece saat beşi, altıyı buldukta, **derununda yattığı kilisenin kapısı** kemal-i şiddetle dakk olundu (büyük bir şiddetle çalındı). (s. 198)
- Çocuk hakkında **Tunuslunun verdiği emirler** Zangoç Ağanın da inzimam-ı muavenetiyle (yardımlarının eklenmesiyle) tamamen icra olundular (yerine getirildiler). (s. 205)
- **Devam ve sebat** dahi işte sevdanın bu türlüünde görülür. (s. 228)
- **Bunu yazan bir kadın olduğu besbelli olduktan maada, hatta gençlerden olmayıp, kocakarılarından olduğu bile** apaşikâre görülüyor. (s. 247)
- Tavrında hiçbir **tagayyür (değişiklik)** görülüyordu. (s. 256)
- Ama **bizdeki kayıtsızlık**, işlerimiz güçlerimiz hakkında zannolunmasın. (s. 259)
- Paris'in bütün cerrahlarına, bütün tabiplerine, bütün eczacılarına polis tarafından "**omuzundan yaralı bir adam, bir ecnebi, bir şarklı size müracaat ederse derhal haber veriniz**" emri serian tamim olunur (yayılır). (s. 306)
- İyi ama ertesi gün **araba** yine gönderildi. (s. 310)
- Zaten **lâkırdı**, bir damadın validesi, bir dostumun haremi, bir kendisiyle bir de benim aramızda teâti olunmuştur (konuşulmuştur). (s. 316)
- A beyim, şu küçük pencereden bakınca **kapı önündeki adam** görülmez mi? (s. 356)
- Bir aralık bu babda **Seyyid Mehmed Numan'ın mütalaa (düşünce) ve ruhsatına (iznine) müracaat edilip edilmeyeceği kaziyesi (meselesi)** de dermiyan olundu (konuşuldu). (s. 367)
- Seyyit Mehmet Numan'la dünkü mülâkatımızda **likidyasyon (tasfiye) işinin bizi ancak iki gün daha işgal edebileceği** söylenmişti. (s. 368)

Bilal Aktan (2009) "Türkiye Türkçesinin Sözdizimi" adlı kitabında "örtülü (mantıkça) özne" başlığına da yer vermiştir. Bu öznenin tanımını ise; "İşi yapan

gerçek özne ya da mantık yoluyla bilinen öznedir.” Şeklinde yapmıştır. Bizde kitabımızdan birkaç örnek göstermek istedik:

- O cür'etler **kimse tarafından** verilmez. (s. 75)
- Hatta **Kolariyo tarafından**... rahibeleri yanına konularak, talim ve terbiyesi de onların himmetlerine tevdi olundu. (s. 114)
- Müsveddeyi buraya kadar kiraat eylediğim halde, **dostlar tarafından** hiçbir mütalaa beyan edilmedi. (s.118)

Cümlede özne yüklem arasında bazı durumlarda tekillik- çoğulluk bakımından uyum aranırken bazen de aranmaz. Bu kurallarla ilgili romanımızda bazı istisnalara rastladık. Bu istisnalara örnek verecek olursak:

Çoğul eki almış özne olan organ isimleri tekil yükleme bağlanırken romanda çoğul yüklemde bağlandığı olmuştur:

- Yoksa **gözlerim** mi **hata ediyorlar**? (s. 26)
- Bu dua ile vedalaşarak Refet'ten ayrıldımsa da, **ayaklarım** ileriye doğru kat-ı mesafe **edebilirler** mi ya? (s. 347)

Çoğul eki almış özne olan soyut isimler genellikle tekil yükleme bağlanırken romanda çoğul yükleme bağlandığıda olmuştur:

- **Cuma günleri** Seyyit Mehmet Numan'ın mağazası kap alı olduğundan **Refet'in tatil günleridir**. (s. 265)

Özne olan topluluk isimleri genellikle tekil yükleme bağlanırken romanda çoğul yükleme bağlandığıda olmuştur:

- **Hane halkı** zevc ve zevce arasındaki esrara çoktan **vakıf olmuşlardır**. (s. 109)
- Gördüm ki, **yetmiş iki buçuk millet** buraya dolarak ve mevarid-i servetin her birini birisi yakalayarak temettuat-ı vafire ile serian zengin **oluyorlar**. (s. 153)
- **Hane halkı** uykuda **bulunacaklardı**. (s. 357)

4.2.1.3. Nesne

“Cümlede yüklem bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilenen öge nesnedir. Yüklemi geçişli olan fiillerde nesne bulunur. Nesne fiile eksiz veya yükleme haliyle bağlanır. Yükleme hali taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir. Belirtisiz nesne yüklem yanısında yer alır. Belirtili nesnenin ise yeri cümle içinde değişkendir. Cümlede birden fazla nesne bulunabilir. İstisnalar hariç isim cümleleri nesne almaz.” (Karahana, 2013: 25-28).

“Fiilin tesir ettiği nesneyi, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsuru nesnedir. Fiillerin bir kısmı geçişli bir kısmı geçişsizdir. Bir kısmı yapma, bir kısmı olma ifade eder. Yapma ifade edenlerin hareketi fiilden başka nesneye yönelir. Olma ifade edenlerin hareketi özneye yönelir. Geçişli fiiller nesne ister. Nesne unsuru akuzatif halinde fiile bağlanır. Bu akuzatif ya ekli ya da eksiz olur.” (Ergin, 2013: 399).

Yüklemi geçişli eylemle kurulmuş tümcelerde, yüklem anlamını tümleyen açıklayan tümlece *nesne* denir. Ad ve ad soylu sözcükler, ad soylu sözcüklerin önemli bir bölümü olan eylemsiler nesne olur. Nesnelere belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelenir (Atabay, Özel ve Çam, 2003: 51-52).

Cümlede önemli bir yere sahip olan nesnenin etki alanı cümlenin gücünü gösterir. Cümledeki nesnelere, yüklem sonucunu, öznenin etkisini ve tümleçlerin tamamlama yönünü gösterir. Nesne öznenin yaptığı işten etkilenen varlıktır. Geçişsiz çatılı fiillerde nesne bulunmaz. Geçişli çatılı fiillerde ve ana cümlenin nesnesi yanındaki fiilimsi gruplarının oluşturduğu yan cümlelerde nesne bulunur (Akçataş, 2009: 152-159).

Tümce veya yan tümcede yüklemde doğrudan ilişkili olan öge nesnedir. Belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayrılır. Tümce içinde yükleme durum ekini alan kelime ya da kelime grubu belirtili nesnedir. Tümcede yükleme durum ekini almamış kelime ya da kelime grubu belirtisiz nesnedir.

Nesnenin yanında nesneyi açıklayıcı kelime veya kelime grupları da nesne görevi görür. Ad tümcelerinde belirtili nesne bulunmaz (Eker, 2010: 396).

Öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen öge nesnedir. Geçişli fiillerin bir ögesi olan nesne geçişsiz fiillerde bulunmaz. Geçişsiz fiillerde etkilenme öznenin üzerindedir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 110).

İncelediğimizden kaynaklardan da yola çıkarak nesneyi belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta inceledik. Bu nesnelere metnimizden bazı örnekler:

4.2.1.3.1. Belirtili Nesneyle Kurulan Cümleler

Yükleme hali eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir. Belirtili nesnenin cümlede yeri değişkendir. Bir cümlede belirtili nesne ve belirtisiz nesne aynı anda yer almaz (Karahana, 2013: 26).

Metnimizden bazı örnekler:

- Bizim oraya oturmaklığımız, **kadınları** gereği gibi tevhiş eyledi (ürküttü). (s. 15)
- Ne zaman olsa **öğreneceğim şeyi** öğrenebilirim. (s. 43)
- Bilakis, ömründe pek tatlı geçirdiğim saatlere **bunları** da katacağım. (s. 45)
- **Fikir ve nazarını** pek mahdut gördüm. (s. 77)
- **Refet Bey hakkındaki malûmatınızı** itmam etmeliyim. (s. 81)
- Bazı avâlim-i mahsûsanın ıstılahatına vâkıf olanlar, **bu kelimenin manasını** bilirler. (s. 84)
- Novart Dudu mahkemede böyle bir itirafta bulunduğu için **Kolariyo'nun müfarakat istidası (boşanma talebi) reddolunduğunu** yazmıştım. (s. 107)
- Bîçare meyuşlar hayatlarına hatime çekmek suretiyle **kendilerini** bu belâdan kurtarırlar. (s. 109)
- Hoş bunlar **Mâryâm ile kızını** da daha çabuk unutmuşlar ya. (s. 116)

- **Dişlerimi** yapma dişlerden mi zann ettiniz? (s. 150)
- Ben **emelimi** o kadar derecât-ı bâlâyâ (üst derecelere)vardıramam. (s. 165)
- Söyleyebileceği şeylerin kâffesini şeytan ihtiyar biliyor. (s. 166)
- İnsan sevmediği bir adamla **izdivacı** kararlaştırır mı? (s. 193)
- **Kapı önündeki zangocun halini** düşünüyorsunuz ya? (s. 204)
- Onun söylemesine hacet kalmaksızın **mütalaasını (düşüncesini)** anladım. (s. 232)
- Ben **bu işi**, bir zemin ve zamanını bularak Seyyit Mehmet Numan'a anlatırım. (s. 261)
- Canım arkadaş, **bu işin nasıl olduğunu** bana hikâye etmelisin. (s. 275)
- **Benim geldiğimi** Beyefendiye de, Matmazel Siranuş'a da, kimseye de haber verme. (s. 277)
- Şimdi kendimin inmekte olduğumu beyanla (bildirerek) **Abdullah Ağa'yı** îade eyledim (gönderdim). (s. 288)
- Siranuş hakkında **şu yoldaki ihtisaratımı (duygularımı)** gayr-ı lâyıık (uygunsuz) mı buluyorsunuz? (s. 293)
- Ertesi sabah İstanbul'a inmek mukarrer (kararlaştırılmış) bulunmadığından **Deha gazetesinin bu bendini** (bölümünü) kestim. (s.302)
- Demek oluyor ki Refet **bu tiyatro yalanını** Siranuş'a da yutturmuş. (s. 346)
- İşte bu mütalâat (düşünceler) zihinde olduğu halde **Refet'i** lâyenkati (durmaksızın) takip ediyorum. (s. 351)
- Bir kadın kendisine meyyal (eğimli) ve heveskâr olan ve bahusus (özellikle) kendi hakkında ciddi ve pâk bir sevda peyda eyleyen adamın halini yalnız bir bakışından anlar. (s. 359)

4.2.1.3.2. Belirtisiz Nesneyle Kurulan Cümleler

Yükleme hali eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir. Belirtisiz nesnelere cümlede genellikle yüklemle yanında yer alırlar (Karahan, 2013: 26).

Metnimizden bazı örnekler:

- Dilber, **mutlaka dışarıda gazabını tahrik edecek bir şey, bir kimse** görüyor. (s. 26)
- **Ne zararı var mı** dediniz? (s. 42)
- **Ne güzel vak'alar** tahayyül (hayal) ediyordum. (s. 49)
- **Ne** diyorduk? (s. 56)
- **Refet Bey namında bir adam** arıyorum. (s. 64)
- Hükûmet her memura haddince **bir maişet (geçim)** temin etmiştir. (s. 92)
- Büyüğü olan oğlan işte sekiz yaşına girmektedirken hala **muallim yüzü** görmemiş. (s. 116)
- **Roman okumuştum** demedik mi ya? (s. 122)
- Hem de pek çok **roman** okumuştum. (s. 122)
- **Arife yalnız bir işaret kâfidir**, derler. (s. 143)
- Allah **bu kapıdan başka kapı** göstermesin. (s. 164)
- Bununla beraber o heveskâr delikanlıya **buğz etmek de** istemiyorum. (s. 168)
- Adamcağız âdeta **rüya görüyorum** zannediyor. (s. 204)
- Vartov Dudu dahi bu delikanlıda korkacak bir hâl görememişti. (s.212)
- Biz bu tetkik ve tetebbudan **türlü manalar** çıkarabilirdik. (s.223)
- Ben bugün kendi kendime **bir paye** vermiştim. (s. 237)
- İşin içine biraz da **eğlence** katalım. (s. 240)
- Fakat kapıdan girerken, kapıcı elime **bir mektup** tutuşturmuştu. (s. 243)
- Biz, size **hayal dedikse, büsbütün de masal** demedik ya. (s. 287)
- Biraz da **piyano metodu** yapmışlar. (s. 289)

- Bense kale alınılmasını bile **mûcip-i mahcûbiyyet (mahcubiyet sebebi)** buluyordum. (s. 290)
- İlk nazar-ı dikkatimi celb eden (dikkatimi çeken şey) şey **yağlı boya ile musavver olarak zuhur eden bir muşamma** oldu. (s. 336)
- Her halde okuyabilmek için pek dikkatli baktım, çalıştımsa da, **bir şey** söktüremedim. (s. 337)
- **Herkesin kalbinde bir arslan yatar** derler. (s. 342)

İç içe birleşik cümlelerde iç cümle belirtisiz nesne durumunda olabilirler.

Bu cümlelere bazı örnekler:

- **“Niçin”** mi dediniz. (s. 11)
- Demincek esmere **“gülmez”** demiştik. (s. 23)
- **“Herif izdivaçdan sonra da çapkınlıktan vazgeçmez ve zevcesiyle yaşamazsa kadıncağız ne yapsın?”** dediler. (s. 111)
- Masadını bir kat daha takviye için kadına **“Çocuğu kilisede kedi namına vaftiz de ettireceksin. Resmen anlaşılın ki senin çocuğundur.”** diyor. (s. 204)
- Ona söylediğim halde de sizin için **“bir kere efendiye soralım. Onun reyini almadan hiç kimseye bir laf çıtlatmayalım”** dedi. (s. 223)

4.2.1.4. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Karahan dolaylı tümleci “yer tamlayıcısı” olarak adlandırmıştır. Cümlede yönelme, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir. Cümlede birden fazla yer tamlayıcısı olabilir. Yönelme ve uzaklaşma hali eki alan yer tamlayıcıları isim cümlelerinde çok nadir kullanılır. Yükleme sorulan “*kime, kimde, kimden, neye, nede, neden, nerede, nereden*” soruları yer tamlayıcısını bulmaya yöneliktir (Karahan, 2013: 29-32).

Ergin de yer tamlayıcısı olarak adlandırdığı dolaylı tümleci şöyle açıklamıştır: “ Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsurudur. Fiile datif, lokatif, ablatif ekleri ile bağlanır.” (Ergin, 2013: 400).

Bilgegil dolaylı tümleci, “ Yüklemdaki anlamı, başlangıç, zuhur, yöneliş yönlerinden birine dalâlet etmek suretiyle tamamlayan sözdür.” şeklinde tanımlamıştır. Başlangıç yeri ifade eden dolaylar tümleçler, -den halindeki sözlerden; doğrudan doğruya yer ifade eden dolaylı tümleçler, -de halindeki sözlerden; yön bildiren dolaylı tümleçler –e halindeki sözlerden meydana gelir (Bilgegil, 2009: 38).

Cümlede yüklem anlamını bulunma, yönelme ve çıkma hali ekleriyle veya bir edatla tamamlayan unsura *dolaylı tümleç* denir. *Evde oturmak, bahçeye çıkmak, gönlüne göre düzenlemek...* (Korkmaz, 1992: 47).

Gülensoy dolaylı tümleç için, “Fiilin manasını yer, zaman, sebep, nitelendirme, kalma, çıkma durumlarından birinde bulunan veya edatla bağlanan tümleçtir.” demiştir (Gülensoy, 2010: 598).

Yönelme, kalma, çıkma durum eklerini alan tümleçlere *dolaylı tümleç* denir. Yönelme durum eki alan dolaylı tümleçler genellikle eylem cümlelerinde bulunur. Kalma durum eki alan dolaylı tümleçler yüklemi yer, zaman, durum yönünden tamamlar. Çıkma durum ekini alan dolaylı tümleçlerde eylem geçişsizdir. Adlar, ad soylu sözcükler, eylemsiler cümlede yönelme, kalma, çıkma hali eki alan dolaylı tümleç olabilir (Hengirmen, 2006: 333- 337).

Metnimizden bazı dolaylı tümleç örnekleri:

- Yalnız gençlere mi ya **vücutları kocadığı hâlde, gönülleri kocamamış bulunan ihtiyarlara da** sorunuz. (s. 10)
- Gün hava gayet müsait olduğundan kadınlar **bir açık faytona** bindiler. (s. 35)
- Bu kadar erken gelişim, **Madam Siranuş'un dünkü verdiği emre** mebnidir (dayanmaktadır). (s. 49)
- “Gezmeğe çıkmak” **âlemin her yerinde** muttat olan ahvaldendir. (s. 55)
- Efendim, biz gazeteci kısmı, malum a, her türlü havadis yazarız, **pek çok yerlerden de bize** varakalar(yazılar) gelir. (s. 68)

- Bundan sonra **önünde** meydan-ı mesaiden (çalışma meydanından) başka bir şey kalmamış. (s. 88)
- **İstanbul'da cemaat-i gayri müslime meyanında** bir de Latin cemaati vardır. (s. 103)
- Bir defa orta yaşlı ve gereği gibi halli ve vakitli bir İngiliz, **bizim yetimeye** cidden talip çıktı. (s.122)
- Nihayet dayinler tarafından haciz olunan eşya müzayedeye konularak, Novart, bir bohçasıyla **kapıdan dışarıya** çıktı. (s. 137)
- Bizim Seyyit Mehmet Numan, işte o zaman **İstanbul'a** gelmiş. (s. 148)
- Bu uyanıklık daha **halkımıza** gelmemiş. (s.154)
- Ey, artık Karnik için **sebat ve mukavemete (direnmeye ve dayatmaya)** imkân kaldı mı ya? (s.166)
- O zamanlar İstanbul'da şimdiki gibi emziklerin envai şayi olmamıştı (yayılmamıştı). (s. 198)
- **Zavallı zangoca** bu kürkü çok görmeyiniz. (s. 200)
- İzahı şu ki Refet yakında **Seyyit Mehmet Numan'a** damat olacaktır. (s. 218)
- **Karşımda** bir Seyyit Mehmet Num an var. (s. 236)
- O sabah **bende** yalnız bir arzu vardı. (s. 243)
- Bu gün sen **burada** kalacaksın, Siranuş'u yalnız bırakmayacaksın. (s. 274)
- Bir lâhza (an) için **mahcup kızcağızda** bir morartı hâsıl oldu. (s. 287)
- **İştibâh (şüphe) ordularının hücumuna** hedeftim. (s. 295)
- **Bahçede** Refet'e de rast geldim. (s. 314)
- **Tünel mevkiinde** Refet'e tesadüf etmeyeyim mi? (s. 341)
- Ben, sokağın **karşı tarafındaki Fransız tiyatrosu yanında** mümkün mertebe kendimi gizleyerek muntazır (hazır) ve mutarassıt (gözetleme halinde) bulunuyorum. (s. 348)
- Refet, **bizim eski hanenin önünde** durmadı. (s. 351)

4.2.1.5. Zarf Tümleci

Karahan zarf tümlecini, “Zarf zaman, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümlelerin ögesidir. İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hali ve diğer bazı hal ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar. Cümlede birden fazla zarf olabilir.” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2013: 32-36).

Ergin, “ Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur. Hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hülâsa, hangi şartlarda yapıldığını veya olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini göstermek için zarf unsuru kullanılır. Zarf isim cinsinde bir kelime veya kelime grubu, bir gerundium veya gerundium grubu veya bir edat grubu olur. Zarf unsuru çekimsiz olarak doğrudan fiile bağlanabildiği gibi instrumental, eşitlik ve yön eklerini de alabilir.” diye zarf tümlecini açıklamıştır (Ergin, 2013: 400).

Yüklemi ve yüklemdeki kavramı zaman, nitelik, nicelik, yer ve yön, soru yönünden tamamlayan kelime veya kelime grubuna *zarf tümleci* denir (Kükey, 1975: 158).

Bazen yalın bazen de ismin hal eklerini alarak yüklemi zaman, yer, yön, durum, nicelik yönünden tamamlayan cümlelerin ögesine *belirteç tümleci* denir. Belirteç tümleci, yükleme ne zaman, nereye, nasıl, ne kadar soruları sorularak bulunur (Hengirmen, 2006: 340-342).

Zarfların asıl kullanılış amaçları fiillerdir. Fiillerin sıfatı görevini yerine getiren zarflar için dilcilerimiz; “zarf, zarf tümleci, belirteç tümleci ve zarflama” ifadelerini kullanmışlardır. Ediskun ve Gencan gibi dilciler “edat tümleci ve ilgec tümleci” adını verdikleri unsurlardan bahsederler. Edatlarla meydana gelen bu unsurlar aslında “zarf tümleci”dir (Biray ve Doyuran, 2005: 53).

Gencan, “belirteç tümleci” olarak adlandırdığı ögeyi, “yüklemleri berkiten sözcük” olarak tanımlamıştır (Gencan, 1979: 109).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli zarf tümlecini, “Cümlede yüklem anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, tarz ve benzeri yönlerden tamamlayan ögedir.” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 115).

Zarf tümleci örneklerini incelerken; zarf- fiil ekleriyle yapılan zarf tümleçleri, bazı hal ekleriyle ve kalıplaşmış bazı eklerle ve edatlarla yapılan zarf tümleçleri ve zarf sözcükleriyle yapılan zarf tümleçleri şeklinde örnekler verdik.

Metnimizden bazı zarf tümleci örnekleri:

Zarf- fiil ekleriyle yapılan zarf tümleçleri:

- Refet **bunu haber alınca Köprüye gidip**, Anadolu sahilinden gelecek vapuru beklemiş. (s. 101)
- **Onun reyini almadan** hiç kimseye bir laf çitlatmayalım. (s. 223)
- **Siranuş'a veda ederek** İstanbul'a geldim. (s. 224)
- Siz **Vartov'la levazımı alarak sabahleyin** gidersiniz. (s. 266)
- **Beyoğlu caddesine girerken** bir gazino önünde arabayı durdurdum. (s. 281)
- İnsan **düşündükçe** daha neler buluyor. (s. 327)
- **Kız bu haldeyken** biz Refet'le birbirimize baktık. (s. 345)
- **Sormadan, korkmadan** kapıyı nasıl açıverdiniz? (s. 356)

Bazı hal ekleriyle, kalıplaşmış bazı eklerle ve edatlarla yapılan zarf tümleçleri:

- Uşak **kemal-i istiğrab (büyük bir şaşkınlık)** ile yüzümüze baktı. (s. 37)
- **Git gide** bir hastalık suretini bile alır. (s. 55)
- **Saat on buçuktan, on birden sonra** bir de bakarsınız ki Hünkâr iskelesinin o latif çayırı ortasından geçen muntazam şose üzerinden bir yüklü beygir geliyor. (s. 57)
- **Refet'ten ayrıldıktan sonra** matbaaya geldim ama, şu merak içimi yeyip bitiriyor. (s. 73)

- Bundan ötürü, otuz beş sene kadar mukaddem (önce) Antuvan Kolariyo namında Maltız, **Latin milletinden bir kadınla** izdivaç eylemişti. (s. 104)
- Matbaada **akşam vazifesini bade'l-ifa (yerine getirdikten sonra), onu beş gece**, vapurla Beykoz'a, evime geldim. (s. 140)
- **Tunuslunun vefatından sonra** Siranuş'un validesi **iki sene daha** yaşadı. (s. 206)
- Bizim güzel esmer bir **feylesof gibi** söz söylüyor. (s. 362)
- Vapur **Sarayburnu'nu döndükten sonra** dumanından başka bir şeyi görülmez oldu. (s. 372)

Zarf sözcükleriyle yapılan zarf tümleçleri:

- Bu esmer kadın **hakikaten** güzeldi. (s. 18)
- Hiddet ve gazap hali bu kadının çehresine **ne kadar da** yakıştı. (s. 31)
- Öylese buraları ve bundan aşağı bir hayli yerler **büsbütün** değişecek. (s. 106)
- İşte, böyle olmalı da Osmanlılar dahi sair mile-i müterakkiye mertebesini (ileri millet dercesine) **serian (çabuk)** bulmalı. (s. 155)
- İhtida (Müslüman olmak) için müsaade talebi müdakkık ihtiyarı **biraz** güldürmüş. (s. 163)
- Biz tesadüf etmedikse de okuduğumuz romanlarda **çok** gördük. (s. 176)
- Zavallılar, heriften **tir tir** titriyorlar. (s. 222)
- İşin içine **biraz da** eğlence katalım. (s. 240)
- Fakat dört sütunluk bent **kolay kolay** okunur, biter, tükenir mi? (s. 300)
- Biz hepimiz **pek** memnun olduk, bir âlâ konserto yaptık ki, **değme** gitsin. (s. 310)

4.2.1.6. Cümle Dışı Unsur

“Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılamayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan öge *cümle dışı unsurdur*. Cümle dışı unsurlar cümleye pekiştirme, açıklama vb. anlamlar katar. Açıklama sözleri, ara sözler cümle dışı unsurlardır.” (Karahan, 2013: 36).

Fiille ilgili olmayan, cümleye sadece ilave edilmiş cümlenin başında, sonunda, cümle arasında bulunan unsurlara *cümle dışı unsur* denir (Ergin, 2013: 401).

Mustafa Özkan ise bu unsuru şöyle açıklar: “Cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan, yükleme bağlanmayan ama cümlenin anlamını dolaylı yoldan tamamlayan ve cümleler arasında bağlantı kuran öge *cümle dışı unsurdur*. Bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitap sözleri, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı unsurdur.” (Özkan, 2013: 56).

H. İbrahim Delice cümle dışı unsura bir başlık altında yer vermemiştir. Fakat konuyu şu şekilde ele almıştır:

Yüklem Tamamlayıcılarını Tamamlayan Öge (Açıklama Tümleci)
Cümle Tamamlayıcısı Ögeleri (Pekiştirme Tümleci, Ünlem Tümleci)
Cümle Birleştirici Öge (Bağlama Tümleci) (Delice, 2012: 161- 162).

Metnimizden bazı cümle dışı unsur örnekleri:

- **Malum a**, bu muharriri âciz Beykoz'ludur. (s. 9)
- **Ay efendim**, nasıl **da** fasl etmemeli **ya**? (s. 11)
- Matmazel! O Râkım bir şahs- ı muhayyeldir. (s. 46)
- Roman, hem tabii **de** denilen surette yazılan roman okumaktan maksat, yalnız bir adamın sergüzeştini tetebbu (incelemek) değildir. (s. 54)
- **Hamd olsun** şimdilerde her yerin süpürüntüleri, tanzîfat (temizlik) arabalarıyla taşınıp, tanzîfat maunalarıyla denize nakl olunmaktadır. (s. 66)

- Affınızı rica ederim **beyim**. (s. 66)
- Hoş bunlar Mâryâm ile kızını da daha çabuk unutmuşlar **ya**. (s. 116)
- Beni de ağılattın **be**. (s. 119)
- Bu kadar kolay **ha**? (s. 123)
- **Ah**, ne ala olur. (s. 142)
- **Neyse**, inşallah bizde fikr-i ticâret (ticaret fikri) tevessü (genişler) ve ona müteferri (onunla ilgili) malûmat taammüm eder (yaygınlık kazanır) **de**, bizden sonraki romancılar ticaretin ehemmiyetini ve tüccarın büyüklerini bu suretle karilerine anlatmayı, hâsılı tahsil ve malumu ilam addederler. (s. 147)
- Düşününüz **oğlum**, düşününüz. (s. 153)
- **Velev ki** bir haylisinde görülmüş olsun. (s. 155)
- **Hatta** nihayet-i emirde (işin sonunda) bunu ihtiyar dahi ketm etmedi. (s. 189)
- Tebrik eylerim **oğlum**. (s. 191)
- Amma yaptın **ha**. (s. 192)
- **İşte** sabahı bu sevgili çehreler eshab-ı meyanında (sahipleri arasında) ettim. (s. 242)
- **Kızım**, Allah daha ziyade etsin. (s. 244)
- **Haydi**, şunu açalım. (s. 247)
- **Zira bence dahi** burada ikamet mümkün olamayacak. (s. 284)
- Allah göstermesin **a beyim**. (s. 285)
- Latife mi ediyorsunuz **Allahı severseniz**? (s. 290)
- Şunlara bir atf-ı nazar buyurunuz (göz atınız) da **efendim**, iktiza eden (gereken) izahatı da itayı (yapmaya) hazırım. (s. 334)
- **Bak** ona diyeceğim yok. (s. 341)
- Size de söylememiş miydim **Matmazel**? (s. 346)

4.2.2. Cümle Çeşitleri

Leyla Karahan cümleleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

I. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

1. Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler
 - a. “Ki” bağlama edatıyla bağlanan cümleler
 - b. “Ve” bağlama edatıyla bağlanan cümleler
 - c. Diğer bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler
2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler
3. Ortak Kip/ Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler
4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

II. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

1. Fiil Cümleleri
2. İsim Cümleleri

III. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

1. Kurallı (Düz) Cümleler
2. Devrik Cümleler

IV. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

1. Olumlu ve Olumsuz Cümleler
2. Soru Cümleleri (Karahan, 2013: 85-102)

Muharrem Ergin isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle olduğunu belirtmiştir. Birleşik cümleyi ise; şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üçe ayırmıştır. Ergin iç içe birleşik cümlenin şartlı ve ki’li cümleden farklı olduğunu söylemiştir. Arka arkaya gelen iki farklı cümlenin birbiri ile birleşip tek bir cümle oluşturmasıyla iç içe birleşik cümle oluşur. Ergin bu yüzden iç içe birleşik cümleyi de üçüncü tür birleşik cümle kabul etmiştir (Ergin, 2013: 402-406).

H. İbrahim Delice cümle çeşitlerini altı başlıkta incelemiştir:

1. Yüklem Yeri Göre
2. Yüklem Türüne Göre
3. Anlamına Göre
4. Yapılışlarına Göre; basit cümle, birleşik cümle (girişik- birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, karmaşık birleşik cümle)

5. Kullanımlarına Göre Cümleler (sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle, bağımlı sıralı cümle, bağlı cümleler)

6. Cümlede eksiltme (Delice, 2012: 162- 169)

Bilgegil yapılarına göre cümleleri iki ana başlık altında inceleyip birleşik cümleleri yedi başlıkta incelemiştir. Bunlar; girişik- birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle ki bağlacıyla kurulan cümleler, ara cümlecik, karma cümle (Bilgegil, 2009: 77-99).

Hamza Zülfikar yapılarına göre cümleleri; şart ekiyle kurulan birleşik cümleler ki bağlacıyla kurulan birleşik cümleler, sıralı cümleler olmak üzere üçe ayırmıştır (Zülfikar, 1990: 143).

Tuncer Gülensoy cümle çeşitlerini öğelerin dizilişine göre ikiye ayırmıştır. Kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır dedikten sonra cümleleri yapı, yargı, yüklem yönünden de üç bölümde incelemiştir. Yapı bakımından cümleleri on beş başlığa ayırmıştır. Bunlar; yalın (basit) cümle, birleşik cümle, temel cümle, yan cümle, bağlaçlı cümle, dilekli yan cümle, şartlı yan cümle, edatlı cümle, sorulu yan cümle, ikilemeli yan cümle, ara cümle, girişik cümle, sıralı cümle, devrik cümle, kesik cümledir. Yargı bakımından cümleleri; olumlu, olumsuz, sorulu cümle olmak üzere üçe ayırmıştır. Yüklem bakımından cümleleri; isim ve fiil cümleleri diye ikiye ayırmıştır (Gülensoy, 2010: 593-600).

Karaağaç cümle türlerini dört başlıkta incelemiştir. Yapılarını göre (basit, birleşik, bağlı, eksilteli cümle), yüklem türüne göre, yüklem yerine göre, anlamına göredir (Karaağaç, 2012: 237-251).

Aktan yapılarına göre cümleleri; basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle, ara sözlü cümle, eksilteli cümle olmak üzere altıya ayırmıştır. Birleşik cümleleri de şartlı birleşik, iç içe birleşik cümle, ki'li birleşik cümle diye incelemiştir (Aktan, 2009: 128-139).

Süer Eker ise "Tümce Çeşitleri" başlığı altında şöyle gruplandırmıştır:

1. Yapısına Göre

- a. Basit tümce
- b. Birleşik tümce
 - b.1. Şartlı birleşik tümce
 - b. 2. Ki'li birleşik tümce
 - b. 3. Sıralı ve bağlı tümce

2. Yüklemin Türüne Göre

- a. Eylem tümcesi
- b. Ad tümcesi

3. Yüklemin Yerine Göre

- a. Düz tümce
- b. Devrik tümce

4. Anlamına Göre

- a. Olumlu tümce
- b. Olumsuz tümce
- c. Soru tümcesi
- d. Emir Tümcesi (Eker, 2010: 416-426)

Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam cümle çeşitlerini iki ana başlıkta incelemişlerdir. Bunlar, yüklemine göre tümceler ve yapılarına göre tümcelerdir (Atabay, Özel ve Çam, 2003: 67-91).

Sarı cümle çeşitlerini dört ana başlıkta incelemiştir. Bu ana başlıkları da kendi içinde alt başlıklara ayırmıştır. Bunlar:

- 1. Öğelerin dizilişine göre cümleler (Kurallı cümle, Devrik Cümle)
- 2. Yüklemine göre cümleler (Fiil cümlesi, isim cümlesi,)
- 3. Anlamlarına göre cümleler (Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi)
- 4. Yapılarına göre cümleler [Basit cümle, bağımsız birleşik cümle (sıralı cümle, bağlı cümle, karma cümle), birleşik cümle (girişik birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, "ki" bağlaçlı birleşik cümle)] (Sarı, 2011: 138-141)

Görüldüğü üzere dilciler cümle çeşitleri konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Dilcilerin birçoğu cümle çeşitlerini dört gruba ayırırken; Tuncer Gülensoy üç grupta, H. İbrahim Delice ve Bilal Aktan altı grupta, Hamza Zülfikar üç grupta, Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam iki grupta incelemiştir.

Biz de bu çalışmamızda cümle çeşitlerini şu şekilde gruplandırdık:

1. Öğelerin Sıralanışına Göre Cümleler
2. Yüklem Türüne Göre
3. Yüklem Anlamına Göre
4. Yapılarına Göre Cümleler

4.2.2.1. Öğelerin Sıralanışına Göre Cümleler

Öğelerin sıralanışına göre cümleleri dilcilerimizin çoğu kurallı ve devrik cümle olmak üzere iki grupta incelemiştir.

4.2.2.1.1 Kurallı Cümleler

Yüklemi sonda bulunan cümlelere kurallı cümle denir. Cümlenin ana unsuru olan yüklem genellikle cümlenin sonunda bulunur. Yükleme yakın öge vurgulanmak istenen ögedir (Karahana, 2013: 100).

Metnimizden kurallı cümle örnekleri:

- Yaz kış, akşam sabah Beykoz'dan gelir gider. (s. 9)
- Biz vapura Beykoz'dan binmiştik. (s.14)
- Bu sözüm üzerine genç kadınlar dahi kulak kabarttıklarını ifham eyleyecek bir tavırla gözlerini açıp, yüzüme baktılar. (s.15)
- Mesela alessabah "Sıcak börek" diye bir adamın geçtiğini işitirsiniz. (s. 53)
- Bunu siz sormasanız dahi biz söyleyeceğiz. (s. 54)
- Yiyecekleri, içecekleri, giyecekleri, kuşanacakları önlerine daima hazır gelerek, kendilerini hiçbir şeyle mükellef bilmemek, zinhar insanlar için bahtiyarlık sayılmasın. (s. 55)
- Eserim adeta bir eser-i müşterek (ortak eser) hükmünü aldı. (s. 100)

- Antuvan Kolariyo hikâyesini yazmak için yalnız bir gece çalışmışım. (s. 101)
- Aradan yarım saat geçmeksizin gelip beni kahveden aldı. (s. 102)
- Seyyit Mehmet Numan'la ben de görüşmek emeline düştüm. (s. 142)
- Refet, Seyyit Mehmet Numan'la görüşmek hususundaki arzumu pek büyük bir memnuniyetle telakki eylediye de, bu mülakata kendi delaleti (aracılığıyla) hususunda mütereddit (tereddütlü) kaldı. (s. 143)
- Tercüman-ı Hakikat gazetesi matbaasına mahsus olan damgalı kâğıttan birisine bir mektup yazdım. (s. 144)
- Hatta nihayet-i emirde (işin sonunda) bunu ihtiyar dahi ketm etmedi. (s. 189)
- Yollu teminatla bizi irza (razı) edebilmiş oldu. (s. 190)
- İhtiyarın bu tebriğinden ben de memnun oldum. (s. 191)
- Karşımda bir Seyyit Mehmet Numan var. (s. 236)
- Ben bugün kendi kendime bir paye vermişim. (s. 237)
- Bu akşam şu güzel esmer bir elimi öpmekle bana bir "peder" demekle, beni milyonlarca nüfûs-ı beşeriye meyânında (insan arasında) bir mevki-i mümtaza (seçkin bir makam) çıkarmış oldu. (s. 239)
- Zavallı Ağavni'nin gaybubetinden (aramızdan ayrılmasından) sonra Siranuş'un sakin olduğu hane, artık işime gelmez olmuştu. (s. 283)
- Öyleyse kızım da Vartov hanımla beraber onun hanesine gidecek. (s. 284)
- Siranuş'un idaresi için hiç endişe etmeyiniz. (s. 285)
- Mühürlerin ibaresi de "Ali Osman Topuz" idi. (s. 330)
- Seyyit Mehmet Numan'ın Siranuş hakkındaki himaye-i pederânesine (babacan himayesi) defaâtla (defalarca) istiğrab eylemiştik (hayret etmiştik). (s. 331)
- Kızı da insân- ı kâmil çıkmış. (s. 332)

4.2.2.1.2. Devrik Cümleler

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere devrik cümle denir. Devrik cümleler daha çok şiir dilinde, konuşma cümlelerinde, atasözlerinde kullanılır.

Metnimizden devrik cümle örnekleri:

- Sormak ayıp olmasın paşam. (s. 16)
- İtiraf ederim sevgilim. (s. 23)
- Nefes sıklaştı bile. (s. 25)
- Gelsin kol kuvveti. (s. 60)
- Gelsin kürek. (s. 60)
- Biz başladık terlemeğe. (s. 73)
- Biçare Kolariyo zevcesinde bu hâli görünce çıldırmak derecesinde bir me'yûsiyyet-i âşıkane ile açar ağzını yumar gözünü. (s. 106)
- Bari sen sorma, a sevgilim. (s. 126)
- Gazetecilik hâli bu. (s. 140)
- Aranızda bir müşabehet ve münasebet göremedim de ondan. (s. 158)
- Sayenizde öğrenirim efendim. (s. 164)
- Çünkü bu kadar çelimsiz, kansız, cansız bir kızı biraz da ziyadece muhibbâne, harisâne bir maişet, çarçabuk verem döşeğine düşürüp öteki dünyaya gönderiverir değil mi a ahbar? (s. 166)
- Usulümüzü bozmayalım oğlum. (s. 191)
- Tebrik ederim oğlum. (s. 191)
- Elmas parçası gibi bir kızdır beyim. (s. 201)
- Alınız bizde bir hayret daha. (s. 258)
- Alınız size müstakilen bir roman daha. (s. 258)
- Zaten aramızda izdivaca dair ne söz geçmişti, ne bir şey. (s. 259)
- Siz ne emrederseniz öyle olacak efendim. (s. 284)
- Allah göstermesin, a beyim. (s. 285)
- O da cevap olsun diye bir şeyler söylüyor ama ne benim suallerimin hükmü var, ne onun cevaplarının. (s. 297)
- Zannıma kalırsa bunun vâdesi gelmiştir de geçmiştir bile. (s. 330)

- Üç buçuk dört ay kadar geçmiş bile. (s. 331)
- İşte o zarf budur Matmazel. (s. 335)

4.2.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Yüklemin türüne göre cümleleri dilcilerimiz genelde fiil ve isim cümlesi olmak üzere iki başlıkta incelemişlerdir.

4.2.2.2.1. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelere fiil cümlesi denir. Kip ve şahıs eki alan tüm fiiller yargı bildirirler (Karahan, 2013: 96).

Metnimizden bazı fiil cümlelerine örnekler:

- Vakıa sanatımızın bir ciheti de gazetecilik olduğundan Şirket-i Hayriyye hakkında pek çok şikâyetler bizim de kalemimizden çıkmıştır. (s. 9)
- Bu giriş çıkış ise beyan eylediğimiz mutarassidini (gözetleyenlerden), mütehassirini (hasret çekenleri) memnun bırakacaktır. (s. 11)
- Nazar işgal olundu mu fikir dahi tağlit edilmeğe başladığını inkâr edersek taassup göstermiş oluruz. (s. 12)
- Mesela alessabah "Sıcak börek" diye bir adamın geçtiğini işitirsiniz. (s. 53)
- Hele bu ercümendin sebzevatçı dükkânından aldığı sebzelerin, oraya kadar suret-i vüsûlünü (geliş şekillerini) sormayınız. (s. 54)
- Onun için Hünkâr İskeleyi'nde de seyirci, kayak ve sandallı bile seyrek görülür. (s. 55)
- İsterseniz bunu bilâihtiyâr (elinde olmaksızın) edilveren hareketlerden addeleyiniz (kabul ediniz). (s. 100)
- Antuvan Kolariyo hikâyesini yazmak için yalnız bir gece çalışmışım. (s. 101)

- Yazdığım hikâyeyi de bu müddet zarfında kendilerine okuyup bitirebileceğimden vakti zayi etmemek için hemen işe başlamağı teklif eyledim. (s. 103)
- Baba dostu, hami, velinimet filan olduktan maada, kendisini adeta mürşidi makamında tutuyordu. (s. 142)
- Efendiye olan münasebetim, adeta bir velinimet ile bir bende arasındaki münasebet olduğunu sana anlatmıştım. (s. 143)
- Ben de, ertesi gün öğleden sonraca gidip, tarafeynin arzu eylediğı mülakatı icra eyledim. (s. 144)
- Şayet kendisine irae (göstermek) için müsveddatı bir daha tadil (düzeltme) ihtimalinin bu suretle önünü almak istiyordu. (s. 190)
- Müsveddâtı kâmilten okudum, bitirdim. (s. 191)
- Geçen gün sana tarif etmiş olduğum çiğ kıymalı yumurtayı yaptırırım. (s. 192)
- Bu haneye ne kadar büyük havf ve ihtirazla (korku ve çekinme) geldiğimi ve bu kızın karşısına ne kadar tereddüt ve meskenetle (beceriksizlik) çıktığımı düşünmelidir. (s. 236)
- O vakur zata delalet göster. (s. 237)
- Mütalaatın demincek bıraktığım noktada da kalmamıştır. (s. 238)
- Ben, bu odada yalnız iki gece Refet'e refakat ettim. (s. 283)
- Siranuş yine Vartov Dudu'nun hanesine intikal eyledi. (s. 284)
- Kızcağızın kefeni solmadı. (s. 286)
- Dedikten sonra zarfı açmağı emretti. (s. 331)
- Zavallı ihtiyar derundan, hem de pek derundan bir ah etti. (s. 332)
- Ermeni patrikhanesince icrasını bana havale eylediğı işte dahi kusur etmeyeceğimi temin ederek, zikrolunan açık zarfı ceketimin koyun cebinde yerleştirdim. (s. 333)

4.2.2.2.2. İsim Cümlesi

Yüklemi bir isim veya isim grubundan meydana gelen cümlelere isim cümlesi denir (Karahan, 2013: 96).

Metnimizden bazı isim cümlelerine örnekler:

- Malum a, bu muharriri aciz Beykoz'ludur. (s. 9)
- Gah romancılık, gah feylesofluk gibi tecelliyatla muttasıf olduğumuzdan, Şirket-i Hayriyye'den müşteki olduğumuz zamanlardan ziyade, müteşekkir kaldığımız zamanlar da vardır. (s. 9)
- Fakat bahtiyarlık denilen şey daima nispidir. (s.12)
- Şimdi satıldığını işittiğiniz bu mamulâtı yapanlar, şimdi uykudadırlar. (s. 54)
- Atâlet-i külliyyeye müsavi (tam bir tembelliğe denk) görülecek bu hâl, insan için hakikaten bedbahtlıktır. (s. 55)
- Bu kayıklar, birden beşten ibaret değildir. (s. 61)
- Filan vakitte İstanbul'da bir Antuvan Kolariyo vardı. (s. 100)
- Ay oğul, bizim tatilimiz cumartesi günüdür. (s. 101)
- Başka bir işin varsa ona diyeceğim yoktur. (s. 102)
- Şu hikâyede ilk sem'i dikkatimizi celb eden isim, bu Seyyit Mehmet Numan ismidir. (s. 142)
- Hakikaten pek doğru bir sözdür. (s. 143)
- Ama söylediği sözlerin kâffesi mühim ve manidar. (s. 144)
- Ricasını redd edememek luzumu aşikârdır. (s. 189)
- Bir eseri, sizin gibi kudret-i temyiziyyesine (beğenisi) kimsenin diyeceği olmayan bir ihtiyara beğendirmek hakikaten mûcib- i iftihadır. (iftihar vesilesidir.) (s. 191)
- Bu gün size gelişim, yazdıklarımı okumak içindir. (s. 194)
- Zannediyor ki ulüvv-i cenabdan (cömertlikten) lezzet alan yalnız kendisidir. (s. 236)
- Zaten kalpte bu ihsas (duygu) yer tutmuş olduğu için değil midir ki bugün Siranuş'un hanesinden çıkıp, biraderin hanesine gelinceye kadar ne hal ve şanda bulunduğum şayeste-yi tahayyüldür (düşünölmeye layıktır.). (s. 237)
- Zira cemiyet-i beşeriyyede çaresizler çoktur. (s. 238)
- Öyle ya, o da ev bark sahibi bir kadındır. (s. 283)
- Hüda kerimdir. (s. 285)

- Abdullah Ağa kahvecimizidir. (s. 288)
- Mühürlerin ibaresi de "Ali Osman Topuz" idi. (s. 330)
- Meğer kızcağız, pederi tarafından zaten Seyyit Mehmet Numan'a bir vediaymış. (s. 331)
- Oğlum, babası pek dostumdu. (s. 332)

4.2.2.3. Yüklemin Anlamına Göre Cümleler

Yüklemin anlamına göre cümleleri dilcilerimizin birçoğu olumlu, olumsuz, soru cümleleri şeklinde üç grupta incelemiştir. Bunların yanına Süer Eker emir cümlesini, Bilal Aktan emir ve ünlem cümlesini, Haydar Ediskun ünlem cümlelerini de eklemiştir.

4.2.2.3.1. Olumlu Cümleler

Cümlede fiilin bildirdiği yargının gerçekleştiği cümleler olumlu cümlelerdir. Bu cümlelerde iş yapılmıştır veya olmuştur.

Metnimizden bazı olumlu cümle örnekleri:

- Allah eksik etmesin, kaptanlardan, mevki memurlarından pek çoğu dostumuzdur. (s. 9)
- Çalışkanlığımızı adeta mertebe-i ifratta (en üst derecede) gösterdik. (s. 10)
- İnsan olur ki başkalarının can attıkları mesudiyetlerden kendini müstağni bulur. (s. 12)
- Tetebbu başka, icra başkadır. (s. 55)
- Saat on buçuktan, on birden sonra bir de bakarsınız ki Hünkâr iskelesinin o latif çayırı ortasından geçen muntazam şose üzerinden bir yüklü beygir geliyor. (s. 57)
- Dün gönderdiğim dört küfe bakla topu otuz yedi kuruş getirdiler. (s. 59)
- Son mülakatımız üzerinden bir hafta kadar zaman geçmişti. (s. 101)

- Aradan yarım saat geçmeksizin gelip beni kahveden aldı. (s. 102)
- Bunların daha yenilerine Frenkçe "Levanten" yani şarklı denilir. (s. 103)
- Bu zatın, Refet'ten dahi medih ve senasını işitiyordum. (s. 142)
- Onu Seyyit Mehmet Numan'a sen götürüver. (s. 143)
- Seyyit Mehmet Numan'ın poliçeleri hep piyasada gayet muteberdir. (s. 146)
- Ben de tasdik ettim. (s. 189)
- İhtiyarın bu tebriğinden ben de memnun oldum. (s. 191)
- Galiba Karnik'in kaçırdığı mahut madamdan kocasına bir haber gelmiş. (s. 193)
- Ben bugün kendi kendime bir paye vermiştim. (s. 237)
- Etfal var. İhtiyarlar var. Sakatlar var. (s. 238)
- Çünkü herkese nasip olabilir. (s. 240)
- Bir aralık istedim ki Siranuş'u Büyükada'ya götürüyüm. (s. 285)
- Yekdiğerimizle görüşecek olursak yine Ağavni lakırdısı açılacak, yine teessürlerimiz teceddüt eyleyecek diye korkuyorduk. (s. 286)
- İki güzel Matmazel var. (s. 289)
- Bu günün ferdası vakt-i zuhre doğru Ermeni patrikhanesine müracaat eyledim. (s. 334)
- Bu yoldaki sözlerimin Siranuş üzerinde bir büyük hüsn-i te'sirini de görüyordum. (s. 338)
- Badehu tekrar Beyoğlu yolunu tutmak için Köprü' den geçtim. (s. 341)

Bazı cümleler olumsuzluk bildiren unsurlar taşısa da anlamca olumlulardır. Bu unsurlar: “*yok değil, -dan başka değil, -dan başka + soru kelimesi*” dir. Bu unsurlara metnimizden bazı örnekler:

- Bu hesap Kolariyo'da **yok değildi**. (s. 109)
- Bir şey **yok değil**, meyusiyet (üzüntü) pek ziyade ama mağrukayla beraber giden bir Yahudi'ymiş. (s. 276)

- Bir kadın için gaye-i intizar mesudane ve bahtiyarane bir **izdivaçdan başka ne olabilir?** (s. 314)

4.2.2.3.2. Olumsuz Cümleler

Cümlede fiilin bildirdiği yargı gerçekleşmemiştir. Bu cümlelerde iş yapılmamıştır veya olmamıştır. Olumsuz cümleler –ma/-me ekiyle, değil edatıyla, ne...ne edatıyla, yok ismi ile yapılırlar.

Metnimizden bazı olumsuz cümle örnekleri:

“-ma/ -me” ekiyle yapılan olumsuz cümleler:

- Galiba iskele tarafını da anlayamadınız. (s. 16)
- Hele bu ercümendin sebzevatçı dükkânından aldığı sebzelerin, oraya kadar suret-i vüsûlünü sormayınız. (s. 54)
- Biraz uzaktan bakarsanız, içinde, dışında kimseyi göremezsiniz. (s. 57)
- Yalnız Kolariyo demiş olsaydınız bu ihtilâfa da lüzum kalmazdı. (s. 106)
- Sakın ha, ne kendine, ne çocuğa bir suikastta bulunma. (s. 114)
- Ben, onun sözünü o kadar çabuk anlayamadım. (s. 193)
- O zamanlar İstanbul' da şimdiki gibi emziklerin envâi şayi olmamıştı. (s. 198)
- Emin olunuz validesine hiçbir kahrım dokunmayacaktır. (s. 202)
- Daha kuvvetli yazamadım. (s. 236)
- Hiçbirimizin suratında bu hâli istisvab edecek (doğru bulan) alamet görünmüyordu. (s. 284)
- Bunun şan ve şeyni bize ait olamaz. (s. 333)
- Zaten pederimle olan münasebetini hiç kimseye hikâye etmezmiş. (s. 335)

“Değil” edatıyla yapılan olumsuz cümleler:

- Lakin bizde sıfat bundan ibaret değildir. (s. 9)

- Ahvâl-i tabîyenin ekserisine insanın mutî ve münkaddır da şu itaat ve inkiyadından haberdar da değildir. (s. 56)
- Bu tetebbuat (araştırmalar) bize gösterir ki tehirâtımız (gecikmemiz), tedenniyâtımız (gerilmemiz) dünkü, evvelki günkü değildir. (s. 155)
- Ben çocuğumun idaresinden asla aciz değilim. (s. 204)
- Çocuk olduğundan değil. (s. 208)
- Zavallı ben, dillere düşmüşüm de kendim haberdar değilim. (s. 214)
- Böyle bir mektep Osmanlı kibar familyaları için yalnız arzudan da ibaret değildir. (s. 245)
- Demek oluyor ki mahmiyeniz büsbütün de yabancınız değilmiş. (s. 332)

“Yok” ismiyle yapılan olumsuz cümleler:

- Onda o surat yok. (s. 22)
- Tahrire ait hizmetlerin hepsini tasavvur edebilirdiysem de arzuhalciliği bütün ömrümde hatıra bile getirdiğim yoktu. (s. 67)
- Başka bir işin varsa ona diyeceğim yoktur. (s. 102)
- Evvelki hikâye ve tarifte bu hiç yoktu. (s. 110)
- Hamd olsun otuz yıl evvelki halimden hiçbir noksanım yoktur. (s. 150)
- Başınızı ağırttımsa afv dilemeğe mecburiyetim yoktur. (s. 154)
- Karnik'ten bir limonata derecesinde ikram isteyeceği de yok. (s. 212)
- Filvaki tahminde hiç hatamız yokmuş. (s. 247)
- Ama hiçbirimizin arasında bir dargınlık, bir küskünlük yok. (s. 286)
- Şu dakikaya kadar da kendisine hiçbir şey açıldığı yoktur.(s. 312)

“Ne... ne” edatıyla yapılan olumsuz cümleler:

- Ne sarışın güzelin, ne de ihtiyar kadının bu tahavvüle vakıf olmadıkları, suret-i muhaverede hiçbir tebeddül olmaksızın edilen devamdan anlaşılıyordu. (s. 25)
- Ne zihnimde hata var, ne gözlerimde. (s. 27)
- Güya ne birlikte bir kamaradaymışız, ne o kadar vukuata şahit olmuşuz. (s. 33)

- Ama kayığa binişim ne mecburi idi ne tesadüf. (s. 61)
- Ne seni doğuran valide validemdir, ne seni tevlit e den peder pederim. (s. 134)
- Ne gelen var, ne gelecek. (s. 171)
- Ne yiyor, ne içiyor. (s. 297)
- Ne olabilecek işlerden addediyorum, ne de olamayacak.(s. 315)
- Fakat ne o kızını tanıyor, ne kızı onu.(s. 337)

Ne... ne bağlacı ile kurulan olumsuz cümlelerde yüklem genellikle olumlu olur; fakat romanımızda yüklem olumsuz olduğu bazı istisnalar vardır. Bunlara bazı örnekler:

- Hem ilk mülakatta ne ben, ne Ağavni, hiç işin önünü belli etmeyeceğiz. (s. 87)
- Sakın ha, ne kendine, ne çocuğa bir suikastta bulunma. (s. 114)
- İnsan, şimdiye kadar geçmiş şeylerin ne iyiliğinden, ne fenalığından gelecek şeyler için bir hükme- i kat'i çıkaramaz. (s. 174)
- Ne renkte olduğu değil a, ne kumaştan olduğunu bile tarif edemeyiz. (s. 200)
- Validesinin ne hastalığını, ne vefatını görmemişti. (s. 206)
- Fakat sen ne Seyyit'e, ne arkadaşlarından hiçbirisine bu işe dair harf-i vahit söyleme. (s. 261)

4.2.2.3.3. Soru Cümleleri

Cümlede fiilin bildirdiği yargının soru yoluyla sağlanmaya çalışıldığı cümlelerdir. Soru cümleleri –mı/ -mi soru ekiyle ya da soru kelimeleri olan soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları veya soru edatları ile yapılmaktadır.

-mı/ -mi soru ekiyle yapılan soru cümlelerine bazı örnekler:

- Kendimizi size bu suretle tanıttırmağa başlar başlamaz bizi de Şirketi- i Hayriyye'nin en büyük müştekerlerinden diye mi telakki eylediniz? (s. 9)

- Bakalım vapurun sür'at veya batâetinden onların haberleri var mıdır? (s. 11)
- Bu sanatlara çirak mı olacaksınız? (s. 55)
- Vapurla bir yere mi gideceksin? (s. 101)
- İsmi Novart olduğunu tashih etmek lazım değil mi? (s. 105)
- Vay, şimdi azca mı bulunur? (s. 112)
- Fakat ticaret ne olduğunu bilmeyenler için acaba takdirin bu derecesi cidden kifayet edebilir mi? (s. 146)
- Öyle oluverirse günaha mı gireriz? (s. 149)
- Şöylece size bırakayım mı? (s. 191)
- Bu akşam Matmazelleri görmek mümkün müdür? (s. 191)
- Fakat Ağavni ve Refet hakkındaki duygularım da meçhûlünüz müdür? (s. 241)
- Yahudi yalnız mıydı? (s. 244)
- Babalar emrederler, kızlar da itaat gösterirler değil mi? (s. 284)
- Orada Refet sizi güzel güzel gezdirir, eğlendirir, manastıra gidersiniz, Diyaskalos'a gidersiniz, İstanbul civarında ada kadar güzel yer var mı? (s. 285)
- Haftada bir liraya mı? (s. 289)
- Size adeta ahiretten selam getiriyorum dersem şaşar mısınız? (s. 335)
- Bu gün için artık bendenizden başka bir hizmet istemezsiniz değil mi? (s. 340)

Soru kelimeleri olan soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları veya soru edatları ile yapılan soru cümlelerine bazı örnekler:

- Fakat sancak tarafı ne oluyor? (s. 16)
- Ne diyorduk sevgilim? (s. 22)
- Ya gördüğü adam pencereden dışarıda olmayıp da, içerideyse? Ya o adam bensem? (s. 26)
- Hangi zatın namına takdim edeyim? (s. 47)
- Ne diyorduk? (s. 56)

- Bu gün Eminönü'den ne haber? Piyasa ne halde? (s. 58)
- Badema pansiyonlara kim ücret verebilecek? (s. 137)
- Ne zevki var ki kapılayım? (s. 153)
- Karnik'in başka hangi kadınla münasebeti vardı? (s. 172)
- Vartov'un ne işi varmış? (s. 193)
- Gerçekten ikinci babanız ha? (s. 234)
- Nasıl yazayım? (s. 236)
- Sen ne dersin kızım? (s. 284)
- Şu anda tiyatro nereden hatırınıza geldi? (s. 345)
- Kim bilir beni görünce ne kadar bozulacak? (s. 348)

4.2.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre cümlelerin tanımlanmasında da gruplandırılmasında da dilcilerimiz çeşitli görüşlere sahiptir. Dilcilerimizin bu konuda farklı düşünceler içinde olması daha çok basit cümle ve birleşik cümle konusundan kaynaklanmaktadır. Tuncer Gülensoy, Haydar Ediskun, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, Vecihe Hatipoğlu, Tahir Nejat Gencan gibi dilciler içinde isim-fiil, sıfat- fiil, zarf- fiil bulunan cümleleri birleşik cümle olarak kabul ederken, Leyla Karahan, Muharrem Ergin, Hamza Zülfikar gibi dilciler ise basit cümle olarak kabul etmektedirler. Bunun yanında birleşik cümleleri alt başlıklara ayırırken de dilcilerimizin çeşitli görüşler içinde olduğunu görüyoruz. Bu konuyla ilgili bazı dilcilerimiz görüşlerine aşağıda yer vermeye çalışacağız.

Leyla Karahan "*Türkçe Sözdizimi*" adlı kitabında yapılarına göre cümlelerden bahsetmemiş ve "*Cümlelerin Bağlanma Şekilleri*" başlığı altında "*Bağlanma edatıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip/ şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler*" şeklinde incelemiştir (Karahan, 2013: 85- 94).

Muharrem Ergin yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik cümle olmak üzere iki başlıkta inceleyip, birleşik cümleleri de "*şartlı birleşik cümle ve ki'li*

birleşik cümle” diye ikiye ayırmıştır. “*İç içe birleşik cümle*”yi de bunlara eklemiştir (Ergin, 2013: 404-407).

Haydar Ediskun yapılarına göre cümleleri “*basit cümle, birleşik cümle, şart cümleleri*” diye üçe ayırmıştır. Ediskun, birleşik cümlede bir ya da birden çok cümlecğin olması gerektiğini vurgulamıştır (Ediskun, 2010: 379-384).

Tuncer Gülensoy “*Türkçe El Kitabı*” adlı eserinde yapılarına göre cümleleri on beş bölümde incelemiştir. Bunlar; yalın, birleşik/ birleşik, temel, yan, bağlaçlı, dilekli, şartlı, edatlı, sorulu, ikilemeli, ara, girişik, sıralı, devrik ve kesik cümlelerdir (Gülensoy, 2010: 593-598).

Hüseyin Ağca yapıları bakımından cümleleri, “*basit cümle ve birleşik cümle*” olarak ikiye ayırmıştır. Birleşik cümleleri de, “*şartlı birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle*” olarak ikiye ayırmıştır. Yükleme tek olan her cümlenin basit cümle, içinde birden fazla yükleme ve cümlecik bulunan cümlelerin birleşik cümle olduğu belirtilmiştir (Ağca, 2001: 86-87).

Halil İbrahim Delice yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik olmak üzere ikiye ayırmıştır. Birleşik cümleleri ise; “*girişik birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve karmaşık birleşik cümle*” olmak üzere üçe ayırmıştır (Delice, 2012: 163-166).

Metin Karaörs birleşik cümleleri; şartlı birleşik cümle, “ki”li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle diye üç grupta incelemiştir (Karaörs, 1991: 139).

Bilal Aktan yapılarına göre cümleleri; “*basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle, ara sözlü cümle, eksiltili cümle*” olarak sınıflandırmıştır. Birleşik cümleleri ise; şartlı, iç içe ve “ki”li birleşik cümleler diye ayırmıştır (Aktan, 2009: 128-139).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli yapılarına göre cümleleri; “Basit cümle, birleşik cümle (Şartlı Birleşik, İç içe birleşik, Ki’li Birleşik, Girişik Cümle), sıralı

cümle (Bağımlı, Bağımsız), bağlı cümle, ara Sözlü (cümleli) cümle, eksiltili (eksik) cümle” diye altı gruba ayırmışlardır (Özkan, Sevinçli, 2008: 159-180).

Günay Karaağaç da yapılarına göre cümleleri, basit, birleşik, bağlı ve eksiltili cümle diye dörde ayırmıştır. Birleşik cümleleri “*şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle*” şeklinde ayırmıştır.

Bizde çalışmamızda yapılarına göre cümleleri incelerken Leyla Karahan ve Muharrem Ergin hocalarımızın tasnifinden yararlanmaya çalıştık. Yapılarına göre cümleleri; basit, birleşik, bağlı, sıralı ve eksiltili cümleler şeklinde ele aldık. Birleşik cümleleri ise *şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle* ve girişik cümle şeklinde inceledik.

4.2.2.4.1. Basit Cümle

Tek çekimli fiil ile kurulan cümlelere basit cümle denir. Basit cümlenin en önemli özelliği tek bir yükleme sahip olmasıdır (Aktan, 2009: 128).

Leyla Karahan “Türkçede Birleşik Cümle Problemi” başlıklı yazısında basit cümleye şu şekilde değinmiştir: “Türkçede cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılmasında çeşitli görüşlerin olduğunu bilinmektedir. Bu anlaşmazlıklar daha çok basit, birleşik, diğer adıyla girişik cümle ayırımında kendini gösterir. Yapı ve yargı kavramlarına göre; bir yüklemden ve gerektiğinde onun etrafında kümelenen unsurlardan meydana gelen bu tek yargılı cümle taşıdığı unsurların yapısı ne olursa olsun “basit cümle”dir. Basit cümlenin yapısında isimden yapılmış isim, sıfat ve zarflarla, fiillerden yapılmış isim, sıfat ve zarflar bulunabilir.” (Karahan, 1993: 20-21).

Zülfikar da basit cümle konusunda Leyla Karahan gibi düşünmektedir. “Girişik Cümle Sorunu” adlı makalesinde konuyu şu şekilde açıklamıştır: “Cümlede fiilden yapılmış isim, sıfat, zarf görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez dolayısıyla bu yapılar basit cümlelerdir. “*Kirişin*

arasına iyice saklanan sivrisineği bir türlü yerinden sökmemiş”. cümlesinde – an sıfat- fiiliyle biten sözcük öbeği sivrisineği nitelendirmektedir. Dolayısıyla buna yan cümlecik diyemeyiz. Bu yapının gramer açısından “*inatçı sivrisinek*” yapısından hiçbir farkı yoktur.” (Zülfikar, 1995: 647-648).

Fiilimsilerin yan cümlecik oluşturduğunu savunan dilciler, şekilden ziyade manaya bakmaktadırlar. Cümlelerin iç yapısını temel almaktadırlar. Fiilimsilerle kurulan cümlelerin birden fazla yargı belirttiğini düşünmektedirler. Bu düşüncüyü reddeden dilciler ise cümlelerin dış yapısını esas almaktadırlar. Zihinde oluşan cümlelerin sayısı, şekli ne olursa olsun yazıya yansıma şekillerinin önemli olduğunu savunurlar (Kara, 2012: 646-647).

Özkan ve Sevinçli “Kuruluşunda tek yüklem bulunan, tek yargı bildiren cümleler basit cümledir. Basit cümleler yalın bir anlatım bildirir ve bağımsız yargı ortaya koyarlar.” diye tarif etmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 159).

Bizde basit cümlelerin tek yargı bildireceğini düşünüp içinde fiilimsi olan cümleleri birleşik cümle olarak değerlendirdik. Bu şekilde değerlendirmemizde incelediğimiz ilköğretim ve ortaöğretim kitaplarında da içinde fiilimsi olan cümlelerin birleşik cümle olarak değerlendirilmesi etkili olmuştur.

Metnimizdeki bazı basit cümle örnekleri:

- İşte görülüyor. Şirket-i Hayriyye vapurları bir nevi tahrirhanemizdirler. (s. 10)
- Kapı üzerinde bir levha asılıdır. (s. 15)
- Biz tamam bu mütalaada iken esmer güzel ayağa kalkmasın mı? (s. 26)
- Mevsimine göre okkası yirmi paraya, on beş paraya, hatta on paraya kadar sebzeyi, küfeciden mubayaa eyleyebiliriz (satın alabiliriz). (s. 59)
- Zamanlar pul rüsumu (vergesi) da vardı. (s. 63)
- Benim ismime hiçbir zaman Alfons denilemeyecek. (s. 84)

- Şu biçare Kolariyo hâlindeki bedbahtlardan bazıları hain zevcelerine bu müsaadeyi bir hesap üzerine verirler. (s. 108)
- Çünkü hikâyenin en mühim noktalarından birisi de budur. (s. 110)
- Bu misillü kızlar nereye giderler? (s. 138)
- Gönlün onu asla tecviz edemez. (s. 156)
- Şuracıkta bir hikmet-i azime (büyük bir hikmet) vardır. (s. 158)
- Bunu bana hikâye eyledi. (s. 160)
- Boyu, en uzun boylu adamlardan sekiz on parmak daha uzun. (s. 198)
- Siranuş'un bu sözlerini ehemmiyet-i lâıykasıyla (layıkıyla) dinledim. (s. 208)
- Bir karnaval mevsimini Karnik'le refakatta geçirdiler. (s. 212)
- Ben bu akşam nelerden dem uruyorum? (s. 238)
- Çünkü herkese nasip olabilir. (s. 240)
- Ta şurada, fırının yanında bir Osmanlı kadını duruyordu. (s. 244)
- Refet bundan dolayı hiçbir itirazda bulunmamıştır. (s. 284)
- Tabipler üç dört gün zarfında kızın ateşini kesebildiler. (s. 297)
- Mahaza bizim mülahazat büsbütün de tesirsiz kalmadı. (s. 311)
- Bu meselede pederinizin muhabbeti, hatırı, vasiyeti sizi ne dereceye kadar mecbur ediyor? (s. 364)
- Bu gece de tiyatroya mı gideceksin? (s. 366)
- Bir türlü men edemedim. (s. 371)

4.2.2.4.2. Birleşik Cümle

Bir temel cümle ve bir de yardımcı cümleden meydana gelen cümlelere birleşik cümle denir. Birleşik cümleler de tek bir yargı olmaz. Yardımcı cümle temel cümleyi anlam yönünden tamamlar ya da açıklamaya çalışır. Biz de Leyla Karahan'ın tasnifini temel alarak "ki bağlama edatıyla bağlanan cümleleri" bağlı cümle olarak birleşik cümleleri şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve girişik birleşik cümle olmak üzere üç başlıkta inceleyeceğiz.

4.2.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Ergin bu birleşik cümleyi Türkçenin aslî birleşik cümlesi olarak nitelendirmiştir. Şartlı birleşik cümle şart kipinin şart ifadesine dayanır. Şart kipi hüküm ifade etmez bu yüzden müstakil cümle yapamaz. Şart şekli yalnız istek ve temenni ifade ettiği zaman hüküm gösterir ve müstakil cümle yapar. Şartlı birleşik cümlede yardımcı cümle önce asıl cümle sonra gelir. Bu da Türkçenin yapısına uygundur. “*Hava güzel olursa biz yarın gezmeğe gideceğiz*” örneğinde olduğu gibi (Ergin, 2013: 405).

Metnimizden bazı örnekler:

- Ya vapur Kandilli'den sonra Kuzguncuk'a kadar kaç iskeleye uğrarsa, kadınlar tarafından birtakım yolcular, o iskelelere çıkacak ve o iskelelerden de birtakım kadın yolcuları girecektir. (s. 11)
- “Çeşm -i ahuya benzemiyor, siyahı akına yer bırakmamış” dersiniz, güzel ne olduğunu bilmediğinize hamlederiz. (s. 18)
- Biraz uzaktan bakarsanız, içinde, dışında kimseyi göremezsiniz. (s. 57)
- Kimin tarafında yer fasulyesi varsa iş onun. (s. 58)
- Antuvan Kolariyo hikayesini yazdığım ve müsaade ederlerse yanlarına gidip okuyacağımı Refet' e beyan etmişim. (s. 101)
- Müşahede ettiği hâli zevcesine anlatmak dahi istememişse de, Novart Dudu pek âlâ anlamış. (s.106)
- İstizan (izin isteme) ve delâlet (aracı olmak) sence güç olacaksa, ben, Seyyit Mehmet Numan'la mülakatı kendim de talep edebilirim. (s. 143)
- O sandalye üzerine her kim oturursa malûmat ve dirayet ve kifayet onun ayaklarına kendi kendisine gelecek zann olunur. (s. 153)
- Müsaade ederseniz bir kâtibe tebyiz ettireyim de öyle görünüz. (s. 189)
- Avrupa' ca "fiy mer" (fillemere) yani valide kızlar veyahut kız valideler denilen meselenin bizdeki Beyoğlu'nca da halli lüzumu çoktan beri hasıl olmuşsa da, henüz halledilmemiştir. (s. 196)

- Eğer bu akşam bendeki hissiyat, Siranuş'ta varsa bahtiyarane bir halle geçirmesi lâzım gelen ilk akşamı işte bu akşam olmuştur. (s. 238)
- Sen ne rey edersen, ben senin reyinden çıkmam. (s. 252)
- Ne masrafı olacaksa geri durmayınız. (s. 285)
- Her defasında bir mecdiye kadar araba parası olmasaydı hakikaten çok derdim de, birazını tenzil ettirirdim. (s. 290)
- O pala bıyıkları traş edecek olsak ve çehresine biraz da nezaket versek tıpkı size benzeyecek. (s. 336)
- Eğer din-i pederi (babanın dinini) kabul eylersen, validenin dinindeki hakikat-i asliyye ve esasiyyeyi (asıl ve esas gerçekler) de hıfz eylemiş (korumuş) olacaksın. (s. 344)

Şart eki –sa/ -se’ den başka şart anlamı veren şartlı birleşik cümlelere bazı örnekler:

- O kadın hakkında bazı mühim havadisler haber veriyorlar da, sahih olup olmadıklarını öğrenmedikçe gazeteye yazmak istemiyorum. (s. 68)
- Fakat İtalya kançılıryası, yirmi bir yaşına gelmedikçe yetimenin rüşdünü tanımamak ve muhâriyetini eline vermemek azminden ayrılmadı. (s. 121)
- Kendisinin de dediği gibi, canım bir muhasebe istedikçe gider, görüşürdüm. (s. 158)
- Onun reyini almadan hiç kimseye bir laf çıtlatmayalım. (s. 223)
- Tarif edemeyeceğim içindir ki hikâyemin o cihetlerini yazdığım zaman da gayet zayıf yazmışımdır.(s. 237)

4.2.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Ergin iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir.” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 2013: 406).

İç içe birleşik cümlede temel cümle dıştaki cümle, yan cümle içteki cümledir. Temel cümledeki yüklem genellikle çekimli fiilden meydana gelir. İç cümledeki yüklem ise çekimli fiilden meydana geleceği gibi ek fiil almış bir yüklemde olabilir. İç cümledeki yan cümle temel cümlenin ya nesnesi olur ya da iç cümledeki herhangi bir kelime grubuna ait isim görevinde olur. İç içe birleşik cümleler daha çok alıntı ve aktarmalarda kullanılır (Aktan, 2009: 132).

Metnimizden bazı örnekler:

- “Niçin” mi dediniz? (s. 11)
- “Babur teribu” diye, gemici lakırdıları söylüyor. (s. 22)
- Böyle müteyakkız ve haberdar olanlar hakimlerden addolunup "kulakları vardır ama onlarla işitmezler. Gözleri vardır ama onlarla görmezler." hükmünden kendilerini kurtarmış olurlar. (s. 56)
- Birkaç kitap prova tashihleri birikmişti de, baş mürettip "Harfler bağlandı kaldı" diye şikâyet ediyordu. (s. 90)
- "Herif izdivaçdan sonra da çapkınlıktan vazgeçmez ve zevcesiyle yaşamazsa kadıncağız ne yapsın?" dediler. (s. 111)
- Antuvan Kolariyo Novart'ı o halde ilk gördüğü gün "iradetin elinde olsun" diye kapı dışarı ederek, kışına da bir de şamar indiriverirdi. (s. 123)
- “Anlayana sivri sinek sazdır, anlamayana davul zurna azdır” darbimeseli de işte bu hakikate mebnidir (dayanmaktadır). (s. 143)
- “Yazdım” değil, yazdırdım. (s. 144)
- “Ne yaparsan yap, çocuğun selametinden beni temin et” cevabını veriyor. (s. 204)
- Nihayet Karnik, kızı almak için Müslüman olmağa kadar göze aldırıp da kovulduktan sonra bir gün Feride Hanım bana: "Refet Bey'e söyle. Beni babamdan kendisine isterse, babam reddetmez, verir" dedi. (s. 222)
- "Kaytan bıyıklı eşim. Kara kaşlı oynaşım. İmdada yetişmezsen. Mevlaya kaldı işim." diye tercüme olunur. (s. 251)

- "Anlaşıldı efendi, anlaşıldı. Karnik'in kapamadığı lokmaya sizin gaga uzattığınız anlaşıldı." diye sürekli kahkahalara koyuldu. (s. 259)
- "Gençliğim var. Hüsnüm var. Meftunlarım çok. Neye muhtacım?" diye adeta gurur getiriyor. (s. 292)
- O zaman "Anacağım. Anacağım" diye yanında kim bulunursa onun boynuna sarılıyor. (s. 297)
- "Nedersin? Ha?" manasını çehrelerimizle yekdiğerimize ifham eyliyorduk (anlatıyorduk). (s. 345)
- "Geldim" değil, geçtim bile. (s. 354)

4.2.2.4.2.3. Girişik Birleşik Cümle

“Girişik cümleler, içinde fiilimsilerle (isim- fiil, sıfat- fiil, zarf- fiil) kurulan cümlelerdir. Girişik cümlelerde yardımcı cümle, temel cümleye, cümle öğelerinden birini tamamlayan bir unsur olarak katılır.” (Özkan ve Sevinçli, 2008: 168).

Metnimizden bazı örnekler:

- Sormak ayıp olmasın paşam. (s. 16)
- Şimdi yekdiğeriyle hasbıhal eden muhibbe, besbelli ki vaktiyle yekdiğerine rakibeymişler. (s. 24)
- Bir aralık güzel, gazabnak esmer, arkadaşlarının sualleri tekrarlarından bizar olmuşcasına bir tavırla yüzünü onlardan çevirip, bize tevcih etmesin mi? (s. 32)
- Kürek çeken üç kişinin yanlarına sokulup, onlarla konuşmak istedim. (s. 62)
- Birçoğu da pek güzel yanıp, meydanı tezyin eyliyor. (s. 64)
- Hamd olsun şimdilerde her yerin süpürüntüleri, tanzifat arabalarıyla taşınıp, tânzifat maunalarıyla denize nakl olunmaktadır. (s. 66)
- Antuvan Kolariyo hikâyesini yazmak için yalnız bir gece çalışmışım. (s. 101)
- Yazıları ben götürüp matbaaya bırakayım. (s. 102)

- Arkadaşlara kıraat edilerek istisvaplarına mazhar edildi. (s. 110)
- Mağazanızın yalnız muhaberesine ettiğimiz nezaret, olur olmaz çalışanları yoracak bir iş olduğunu takdir edemez değilim. (s. 147)
- Mülkü mamur, ahaliyi bahtiyar, devleti zengin edecek bir iş yapılacakmış da ben de onun erbabıymışım. (s. 153)
- O zaman dini devlet uğruna can fedası derecesinde çalışmak herkes için farizadan olur. (s. 153)
- Bizim karışık müsveddatı, yolunu sırasını bulup da tebyiz edebilmek her kâtibin harcı değildir.(s. 190)
- İçeriye giren bir adama emr ederek, şu tebyize memur olan efendi yazdığı şeyleri getirip gösterdi. (s. 191)
- Dün gece buraya bırakılan çocuğu ne yaptın? (s. 199)
- Cebimden çıkarıp verdiğim mektubu eline alarak, bir haylı evirip çevirdiği halde, o da okumakta güçlük çekti. (s. 246)
- Ben mektubu açmağa kolay kolay kani olamadım. (s. 247)
- Üçümüz de düşünmeğe başladık. (s. 254)
- Bu akşam Beykoz'lu olduğumu anlatarak ziyaretin neticesini sordum. (s. 288)
- Zaten methe layık olan bir şeyi methediyorlarmış. (s. 289)
- Kurtulmak bir şey değil.(s. 291)
- O sağlam, metin ihtiyarı bu halde görünce şaşırdım kaldım. (s. 295)
- İntizarını temdit etmek (bekleyişi uzatmak) istemedim.(s. 334)
- Güya zarf yırtılınca içinden babası çıkivererekmiş gibi kızda şiddetli bir heyecan görüldü. (s. 335)
- Bunca teessüratımla beni yalnız bırakmak reva mıdır? (s. 347)

4.2.2.4.3. Sıralı Cümle

“Yapıca birbirine bağımlı fakat yalnız kullanıldıklarında bir anlam taşıyan cümlelerin yan yana gelmesiyle oluşan cümlelere *sıralı cümle* denir.” (Zülfikar, 1990: 144).

Vecihe Hatipođulu sıralı cümleyi yapı bakımından cümle içerisinde ele almıştır ve “Anlam yakınlığıyla bağlanmış tūmcedir.” diye tanımlamıştır. Sıralı cümlelerin bazıları basit, bazıları birleşik, bazıları da kesik ve devrik cümle olabilir. Öđelerinin ortak olup olmamasına göre de bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılır (Hatipođlu, 1982: 155).

Fidancı “Sıralı Cümle” adlı makalesinde sıralı cümleyi, “ En az iki basit yalın cümlelerin anlam bağlantısıyla ard arda sıralanmasıyla meydana gelen cümledir.” diye tanımlamıştır. Fidancı değişik türdeki birleşik cümlelerin noktalama işaretiyle birbirine bağlanmasıyla oluşan cümlelere “katmerli birleşik cümle” demiştir, bunları sıralı cümle saymamıştır (Fidancı, 1995: 1320).

Hamza Zülfikar, Tahsin Banguoğlu, Kaya Bilgegil, Vecihe Hatipoğlu, Leyla Karahan gibi dilcilerimiz sadece basit cümleleri değil anlam ilişkisiyle birbirine bağlanan birleşik cümlelerinde sıralı cümle olabileceklerini belirtmişlerdir. Bizde bu hocalarımızın görüşlerini esas alarak anlamca birbirine bağlı olan basit veya birleşik cümleleri sıralı cümle olarak değerlendirdik.

Metnimizden bazı örnekler:

- İlk attığı hatvede (adımda) o daracık kamaranın kapısı önüne varmış olduğundan, güzel elini kapının pirinç topuzuna uzattı. Açtı. (s. 27)
- Şapkalılar da var, fesliler de. (s. 27)
- Yukarıdan aşağı koyu mai bir rubadi kamara (günlük giyisi) giymiş, saçlarını bir sûret-i kâmilânede (yetişkin kadınlar gibi) taramıştı. (s. 51)
- Bu beygir gelir gelir, iskelede gördüğümüz kayığın yanında durur. (s. 58)
- Bazısındaki petroler bitmiş, sönmek halinde. (s. 64)
- Bir aralık serseriymiş, serini (başını) bir sevdâyı makûle (akla yatkın sevda) yakalattırarak, ondan da yakayı sıyırılmış. (s. 87)
- Çocuğu sık sık süt validesinden getirtip görürler, okşarlar, severlerdi. (s. 114)
- Büyüklük de olsa istemem, küçüklük de olsa istemem. (s. 128)

- Bir tavr-ı tehâlük-i kahramânâne (kahramanca tavırla) ile birbirine sarıldılar, öpüştüler. (s. 129)
- Hâlbuki hakikat aranınca, bu fikrin bilküllüye (tamamen) batıl olduğu kendi kendisine meydana çıkar, fırlayıp insanın çeşm-i ibretine (ibret gözüne) batar. (s. 154)
- Ne gelen var, ne gelecek. (s. 171)
- Anlasın, anlamasın. (s. 184)
- Hakikaten yazısı da güzel, imlâsı da doğru. (s. 191)
- Kız mıdır, oğlan mıdır madam? (s. 201)
- Seyyit, kızını istediğin gibi, bizim de 'kıza değil, mala talip çıktığımızıza hükm ediverecek. O cin fikirli, o müvesves (kuruntulu) ihtiyar. (s. 226)
- Fakat o âleme bilerek girmiş, yine bilerek çıkmış. (s. 241)
- Bu reyî Refet dahi istisvap ederek gittik, kadını bulduk. (s. 253)
- Nereye gönderirseniz can baş üstüne gider, her hizmetinizi görürüm. (s. 263)
- İki gözümü dört açarak bendi okudum, bitirdim. (s. 300)
- Vakıa kendisi gezmiş tozmuş, görmüş geçirmiş, düşmüş kalkmışsa da, validesi ve onu müteakıben Ağavni vefat ederek, Feride'nin de o hale giriftar olması (düşmesi) üzerine Refet'in def-i ekdâr etmesi (kederlerini uzaklaştırması) demek, israf ve sefahata tekrar koyulması demek değil midir? (s. 324)
- Basarım, asarım. (s. 324)
- Gitti, onu gördü. (s. 349)
- Neredeyim, ne yapıyorum bilmiyorum. (s. 353)
- Biz de kalktık, melul ve mahzun bir hâlle idarehaneye geldik. (s. 372)

4.2.2.4.4. Bağlı Cümle

Bağlı ve sıralı cümleler arasında kesin bir ayrımın olmadığını söyleyen Eker bağlı cümleyi, “Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış ve aralarında anlamca ilişki bulunan sıralı cümlelere bağlı cümle denir.” diye tarif etmiştir (Eker, 2010: 420).

K. Mehmet Gece “Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle” adlı makalesinde bağlı cümle için, “Birleşik cümleyi oluşturan cümleler arasında biri diğerine öge olma dışındaki ilişkiler bağlı cümleyi oluşturur.” demiştir. Bağlı cümleyi oluşturan unsurlar arasında hem anlam hem de şekil yönünden ilişki vardır. Gece şekil yönünden incelerken noktalama işaretleriyle bağlanan cümleleri bağlı cümle olarak değerlendirmiştir (Gece, 1998: 335-337).

Karahan, bağlı cümleyi incelerken “ki” bağlama edatıyla kurulan cümleleri bağlı cümle başlığı altında değerlendirmiştir. “ki bağlama edatıyla kurulan cümleler ve diğer bağlama edatlarıyla kurulan cümleler” diye ayırmıştır. Bizde Karahan hocamızın yaptığı şekilde tasnifledik.

Metnimizden bazı örnekler:

Ki bağlama edatıyla kurulan cümlelere örnekler:

- Şimdi demeliyiz **ki**, esmer ye's ü kedere mağlûp olmaz. (s. 23)
- Mesel olarak derler **ki**: İşleyen demir ışıklar. (s. 55)
- Bir ehl-i vukûftan mevsukiyetini teminle mesmuum olmuştur (bilen birinden doğrularak işitmişimdir) **ki** İstanbul'da miktar-ı mecmuu elli binden aşağı tahmin olunamayan kira ve yük ve arabacı beygirleriyle beşbinden mütecâviz merkepler meyanında eceliyle ölenler nevadirdendir. (s. 66)
- Hatta cevapnamesi, güzel, damgalı bir hususi kâğıt üzerine, gereği gibi dört lisan ile yazılmıştı **ki**, bizim erbab-ı ticâretimiz (tüccarlarımız) erbâbında intizamın bu derecesi henüz taammüm ve teesnüs etmemiştir (yaygınlık kazanıp yerleşmemiştir). (s. 144)
- Ama kaviyyen tahmin ederim **ki**, hatta yakinen bilirim ki sizin işiniz böyle değildir. (s. 156)
- O hâlde sen, kızımda beğenebilecek ne buldun **ki** bu hevese düştün? (s. 166)
- Onun da bir validesi var **ki**, büyük hanım diyorlar. (s. 302)
- Bir mektuba leff ederek (ekleyerek) evrâk-ı sâire (diğer evrak) ile beraber matbaaya gönderdim **ki**, oradan da Siranuş'a göndersinler diye! (s. 302)

- Hiç şüphe yok **ki** beni arıyor. (s. 350)

Diğer bağlama edatıyla kurulan cümlelere örnekler:

- Esmer, mutlaka o libâsı kendi tab'ına (yaratılışına) göre pek hafif-meşrebane bulmuş **ve** sarışının bilâkis pek acuzane (yaşlılara özgü) olmak üzere telâkki eylemiştir. (s. 20)
- Ettiğim teklife darılmadı **ama** derhal muvafakat cevabı da vermedi. (s. 76)
- Yazdığın hikâyeyi gelip okumak için en münasip gün bugündür **de**, onu haber vermeğe geldim. (s. 101)
- Novart'ın ilk doğurduğu çocuğu, Kolariyo bir gün sokakta görmüş **ve** yanında bulunan bir dostu, işte bu çocuk kendi oğlu tanındığını haber vermişti **de**, babası addolunan Kolariyo tanıyamamıştı. (s. 114)
- İstersen sen de matbaaya gel **de** kuşluk taamını beraber edelim. (s. 192)
- Dedim **ve** hemen müsveddenin alt tarafını okumağa başladım. (s. 212)
- Kadın, kocasından ne kadar küçük olsa ziyanlı görünmez **ama**, kocasından büyük oldukça pek ziyanlı görünür. (s. 219)
- Kendimi öldürürüm diyor **da** başka bir şey demiyor. (s. 253)
- Vakıa ilk gören ben oldum **ama** işin asıl başlangıcını ben de göremedim. (s. 275)
- Pencereden bakanlara kendimi göstermemek için hanenin duvarına sürünürcesine yakın geçerek Tünel tarikiyle İstanbul'a doğru yürüdüm **ama**, artık zihnimden, kalbimden geçenleri hiç sormayınız. (s. 277)
- Nihayet bir yere gitmediğini ve zaten izinsiz kapıdan dışarıya çıkmağa mezun olmadığını bir tavr-ı te'minkârânede (inandırıcı bir tavır) söyledi **ama** bu teminler lüzumu olan dakikadan sonra söylenmiş oldular. (s. 297)
- Ben ihtiyarın bu lakırdısını dinliyorum **ama** dinlediğim şey yalnız bunlardan mı ibaret? (s. 331)
- Güya korkacak bir şey görmüşüm **de** ondan kendimi korumak telaşına düşmüşüm gibi bir telaşla Fransız tiyatrosunun kapısından

içeriye kendimi attım **ve** yine derhal geriye dönüp tarassuda başladım. (s. 349)

4.2.2.4.5. Eksiltili Cümle

Eker eksiltili cümleyi “kesik tümce” diye adlandırmış ve “Yüklem Yeri Göre Tümceler” başlığı altında ele almıştır. “Genellikle yüklem olmak üzere herhangi bir ögesi bulunmayan tümce türüne *kesik tümce* denir.” diye tanımlamıştır (Eker, 2012: 422).

Aktan “Genellikle günlük konuşmalarda yer alan ve bazı öğeleri kesilerek söylenen veya fiili kullanılmadan söylenen cümlelere *eksiltili cümle* denir.” şeklinde açıklamıştır (Aktan, 2009: 139).

Metnimizden bazı örnekler:

- Ne diyorduk sevgilim? O gaddarın... (s. 22)
- Zira kadın, bir sağ ayakkabı ise... (s. 68)
- Beyoğlu'nda... (s. 104)
- Fesh-i nikâh (nikâhı bozma) davasına kıyam ederse de...(s. 106)
- Hem pek güzel, hem gayet terbiyeli, hem de...(s. 172)
- Tabipler humma olduğuna kanaat etmek istiyorlar da...(s.192)
- Ey, nasıl olabilir ki...(s. 257)
- Fakat nihayet-i emirde alacağım kız, Seyyit Mehmet Numan'ın kızı olacağını açtığım gibi...(s. 259)
- Besbelli öyle diye...(s. 278)
- Birbiriyle görüşmeli, tanışmalı, sevişmeli de... (s. 316)
- O kapının üzerinde tiraz olarak bir istavroz mevzu olmakla, başka bir tiraz mevzu olmakta sence bir fark varsa... (s. 321)
- Çünkü kendisinde böyle bir istidat olsaydı...(s. 342)
- Meğer siz...(s. 354)

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ahmed Mithat Efendi'nin "*Müşahedat*" romanı 374 sayfadan ve sekiz bölümden oluşmaktadır. Biz çalışmamızda bu romanın tamamını inceledik. Çalışmamızı "Kelime grupları ve Cümle" olarak iki ana bölüme ayırdık.

Türkçenin söz dizimi üzerine çalışmalar yapan dilciler kelime grupları olsun cümle ve cümle türleri olsun yaptıkları değerlendirmelerle farklı görüşler içerisinde olmuşlardır. Kelime grubunun tanımlanması konusunda birçok dilcimiz aynı görüş içinde olup hemen hemen "Belli kurallar çerçevesinde en az iki tane kelimenin yan yana gelmesiyle oluşan gruplardır." şeklinde ortak bir tanıma varmışlardır. Buna rağmen dilciler kelime gruplarının isimlendirilmesi, miktarı, çeşitleri konusunda ortak bir görüş içinde olmamışlardır. Kelime gruplarını "Kelime grubu, belirtme öbeği, kelime öbeği söz öbekleri, yargısız anlatımlar" gibi çeşitli isimlerle isimlendirmişlerdir. Dilcilerin farklı görüşlerine, konuya yaklaşımlarına her konu başlığının altında yer verilmiştir. Kelime gruplarının sınıflandırılması Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" kitabında yapmış olduğu sınıflamaya göre yapılmıştır. Buna göre kelime gruplarını şu şekilde on beş başlık altında inceledik:

1. Tekrar grupları
2. Bağlama grubu
3. İyelik grubu ve İsim tamlaması
4. Sıfat tamlaması
5. İsim-fiil grubu

6. Sıfat-fiil (partisip) grubu
7. Zarf-fill (gerundium) grubu
8. Edat Grubu
9. Unvan Grubu
10. Ünlem grubu
11. Sayı grubu
12. Birleşik isim
13. Birleşik Fiil
14. Aitlik Grubu
15. Kısaltma Grupları

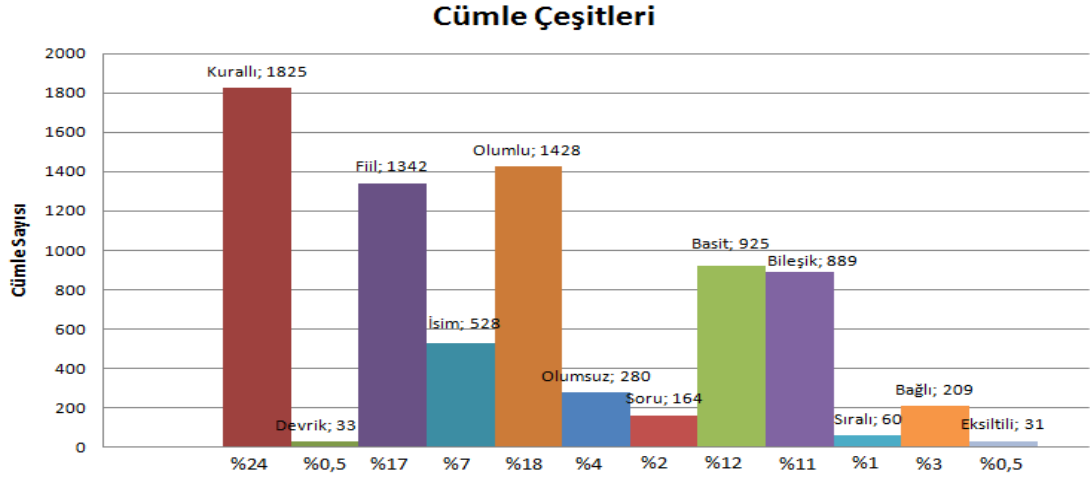
Cümle bölümüne geldiğimizde bu bölümü de cümlenin öğeleri ve cümle çeşitleri olarak iki gruba ayırdık. Cümlenin öğelerini yüklem, özne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve cümle dışı unsur olarak inceledik.

Cümle çeşitleri konusunda dilcilerimiz arasında bazı farklı düşüncelerin olduğunu gördük. Bu farklılıklar daha çok yapısına göre cümlelerde göze çarpmaktadır. Basit cümle ve birleşik cümle ayrımında dilcilerimiz hem fikir olamamışlardır. Bazıları fiilimsilerin olduğu cümleleri basit cümle alırken bazıları birleşik cümle almıştır. Biz de fiilimsilerin yan cümle oluşturduğunu ve yargı da bildirdiğini düşünerek aynı zamanda ilköğretim ve ortaöğretim müfredatında da fiilimsilerin olduğu cümlelerin birleşik cümle alındığını göz önüne alarak bunları birleşik cümle olarak değerlendirdik.

Cümleleri çeşitlerini sınıflandırırken de Prof. Dr. Leyla Karahan'ın sınıflandırmasına göre değerlendirdik. Buna göre cümle çeşitleri:

1. Öğelerin Sıralanışına Göre Cümleler (Kurallı ve Devrik)
2. Yüklem Türüne Göre (Fiil ve İsim)
3. Yüklem Anlamına Göre (Olumlu, Olumsuz ve Soru)
4. Yapılarına Göre Cümleler (Basit, Birleşik, Sıralı, Bağlı, Eksiltili)

Yazarın romanda kullandığı cümle çeşitlerini görebilip yorum yapmamız açısından her bölümden onar sayfa inceledik. Bu on sayfadaki cümle çeşitleriyle ilgili şu sonuçlara vardık ve bu sonuçları grafikte gösterdik:

Grafik 4.1. Müşahedat Romanı İle İlgili Cümle Çeşitleri Sayısı ve Oranı

Metnimizde fiil cümleleri isim cümlelerine göre, kurallı cümleler devrik cümlelere göre, olumlu cümleler olumsuz ve soru cümlelerine göre daha çok kullanılmıştır.

Yapılarına göre cümlelere bakacak olursak basit cümleler birleşik cümlelere göre daha çok kullanılmıştır. Basit cümlelerin çok olması anlatıma akıcılık kazandırmışsa da yapılan tasvirlerde olayların anlatılışında yazarın çok uzun cümleler kullanması anlatımın akıcılığını olumsuz etkilemiştir. Bazı cümlelerin uzunluğu bir paragrafa ulaşabilmiştir. Bu uzun cümleler cümlelerin yapısını belirlerken cümlelerin öğelerini ayırırken oldukça zorluk yaşatmıştır. Dilde sadeliğin savunucularında olan Ahmed Mithat'ın bu şekilde uzun cümle kurması ve Farsça, Arapça tamlamalara yer vermesi bizi düşündürmüştür.

Biz bu çalışmamızla kelime gruplarını, cümle ve cümle çeşitlerini Ahmed Mithat'ın dil anlayışından yola çıkarak değerlendirmeye çalıştık. Bu çalışmamızla farklı yapılar ortaya koyabildiysek daha önce ele alınmamış bir eseri ve bu eserdeki yapıları tanıtabildiysek çalışmamızın amacına ulaşmış olduğunu düşünebiliriz.

KAYNAKLAR

- Ağca, H. (2001). *Türk Dili*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Akbayır, S. (2003). *Cümle ve Metin Bilgisi*. E- yazı Yayınları, Samsun.
- Akçataş, A. (2009). Nesnenin Etki Alanı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1) s. 152- 159.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı* (3. Basım). Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil* (I. Cilt). TDK yayınları, Ankara.
- Aktan, B. (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Gazi Kitapevi, Ankara.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- Argunşah, M. (2012). Ahmet Mithat Efendi'nin Türkçenin Sadeleşmesiyle İlgili Görüşleri. *Turkish Studies*. 7(4), s.1-12.
- Atabay, N, Özel, S, Çam, A. (2003). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Baydar, M. (1954). *Ahmet Mithat Efendi Hayatı Sanatı Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Banarlı, N. S. (2004). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, MEB Yayınları, Ankara.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. TDK Yayınları, Ankara.
- Baydar, A. S. ve Baydar, T. (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:16, Erzurum.
- Bilgegil, K, M. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*. Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- Biray, N. Doyuran, L. (2005). Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesinde Zarf ve Zarf Tümlenci. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 14, Bişkek.
- Birinci, N. (2000). *Müşahedat*. TDK Yayınları, Ankara.
- Boz, E. (2003). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayını, Ankara.
- Çatıkkaş, A. (2001). *Türk Dili Kılavuzu*. Alfa Yayıncılık, İstanbul.

- Delice, H., İ. (2012). *Türkçe Sözdizimi*. Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Demirci, K. (2013). *Türkoloji İçin Dilbilimi*. Anı yayınları, Ankara.
- Doğan, E. (2012). Türkçe Cümle Bilgisi (I. Cilt). *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*, Eskişehir.
- Ediskun, H. (2010). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dilbilgisi*. Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Fidancı, M. (1995). "Sıralı Cümle" *Türk Dili*, Sayı: 534 s. 1315- 1324 (Haziran)
- Gece, M. (1998). "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle" *Türk Dili*, Sayı: 562 s. 337-339 (Ekim).
- Gencan, T. N. (1972). *Dilbilgisi (4. Baskı)*. TDK yayınları, Ankara.
- Gökdayı, H. (2010). *Türkiye Türkçesinde Öbekler*. Turkish Studies. Volume 5(3), S, 1297- 1319, Ankara.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller. *Akü Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, s. 124-143.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. MEB Yayınları, İstanbul.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe Temel Dilbilgisi*. Engin yayınları, Ankara.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- İslam Ansiklopedisi, (1965). *Milli Eğitim Basımevi I. Cilt*, İstanbul.
- Kara, F. (2009). "Edat ve Zarf Üzerine Bazı Düşünceler, Turkish Studies, Volume 4/3 s. 1281- 1300.
- Kara, S. (2012). *Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme*. Turkish Studies. Volume 7(2), S, 643- 648, Ankara.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Sözdizimi*. Kesit Yayınları, İstanbul.
- Karahan, L. (1993). *Türk Gramerinin Sorunları*. Türk Dili Sayı: 505, Türk Dil Kurultayınca Düzenlenen Toplantıdaki Bildiri, (22-23 Ekim).
- Karahan, L. (2013). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

- Karaörs, M. (1991). Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinin Kelime Grupları, Cümle ve Cümle Çeşitleri (Sentaks) Bakımından Karşılaştırılması. *Büyük Azerbaycan Kongresinde Sunulan Tebliğ*, Bakü (Mayıs).
- Kartalcık, V. ve Bulgurcu, A. (2012). *Türk Dili*. Altınpost Yayınları, Balıkesir.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi İle İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20. 106- 118, İzmir.
- Kerimoğlu, C. (2011). Takısız Ad Tamlaması ve Tür-Öbek İlişkisi. *Turkish Studies*, Volume 6/1, p. 1442-1456, Turkey.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2005). Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları. *Türk Dili*, Sayı: 638, s. 118- 125.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. TDK yayınları, Ankara.
- Koz, M. S. (2002). *Ahmet Mithat Efendi'nin Eserleri*, Kitaplık Dergisi, Yapı Kredi Yayınları, 54. Sayı.
- Kudret, C.(1977). *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman*. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Kükey, M. (1975). *Türkçede Söz Dizimi*. Kardeş Matbaası, Ankara.
- Lewis, B. (1996). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (6. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Moran, B. (1998). *Türk Romanına Eleştirel Bakış* (7. Baskı). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öksüz, Y. Z., (1995). *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*. TDK Yayınları, Ankara.
- Özkan M. ve Sevinçli V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. 3F yayınları, İstanbul.
- Özkan, M. (2013). Türkçe Cümle Bilgisi II. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*, Eskişehir.
- Salman, R. (1999). Türkçede Sıfat-Fiil Eklerinin Kalıcı İsim Oluşturma İşlevleri (Function of Permant Nouns Constitution of Partisip Suffies in Turkish). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten I-II*, s. 189-223, Ankara.

- Sarı, M. (2011). *Türk Dili*. Okutman Yayıncılık, Ankara.
- Savran, H. (2002). Türk Dilbilgisi Öğretiminde Birleşik Fiillerin İşlenişi Üzerine. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(7), s:108-113.
- Tanpınar, A. H. (2012). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Torun, Y. (2006). Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15(1)s: 361-368.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (1989). Güzel Sanatlar Matbaası (II. Cilt), İstanbul.
- Usta, H. İ. (2007). *Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim?* İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslar arası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, İstanbul.
- Üstünova, K. (1998). Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkillemeler. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, TDK yayınları, Ankara, s. 464-470.
- Üstünova, K. (2000). Türkçede Asıl Unsurlar: Özne ile Yüklem, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi TDK yayınları*, Sayı. 582 C. 2000/1 s. 489- 497, Ankara.
- Zengin, D., (2003). Sıfatların Başka Sözcük Türlerine Kayması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafyası Fakültesi Dergisi*, 43 (2), s. 83-99.
- Zülfikar, H. (1990). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Yök Matbaası, Ankara.
- Zülfikar, H. (1995). Takısız Ad Tamlaması Sorunu. *Türk Dili*, Sayı: 523, s. 781-789, Ankara.
- Zülfikar, H. (1995). Girişik Cümle Sorunu. *Türk Dili*, Sayı: 521 s. 643- 648, Ankara.

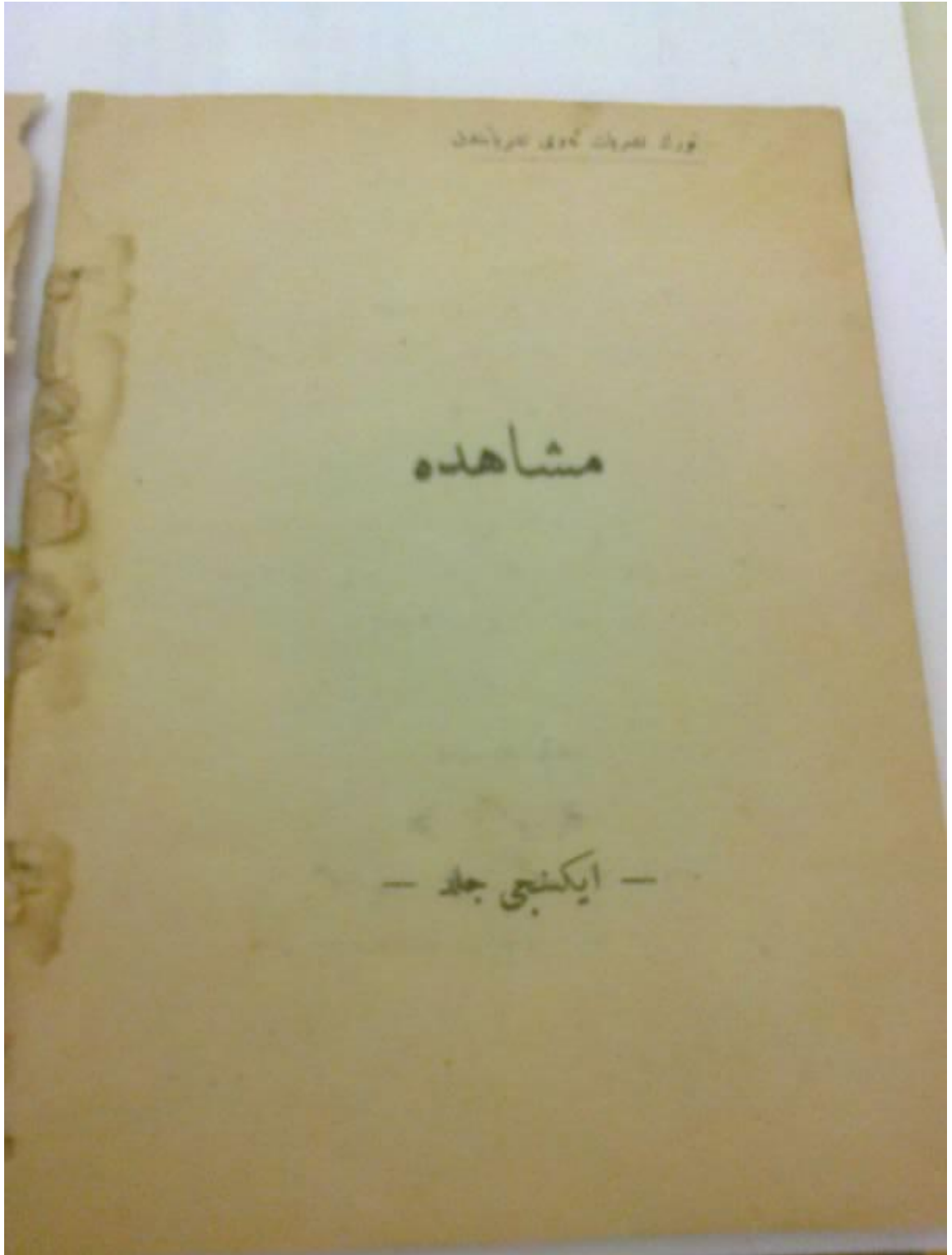
EKLER

EK-1 Ahmet Mithat'ın Kabri

EK-2 Müşahedat Romanının Osmanlıcası

امیل درو قھایم

مملکتزده ، قون طیبہ اولان میلی صوک لمانزده علوم

درو قھایم ، احادیات کر سینه

اجنابیه دده کور مکنده یز ا بر طیب نامار رفردهک حیات وسحنیه
علاقه دار اولورسه ، بر اجنابیا نھی ده بر مکنک ، بر قومک سو حوریت

اوتوریش صحیحی توضیحیہ

یہ کتاب، برعکس دیگر اولیٰ اوتوریش کتابوں، ترجمہ کی
جائزہ نہیں دیتی، بلکہ اولیٰ اوتوریش کتابوں کی حیات عمومیہ
عقائد، موافق پیدائشی، و وظیفہ ایسا خصوصیت ہی
استحکام صورت اپنی

مابونہ کتابت حرری، مقدمتہ

• در اخلاق مکتبہ طبع ایڈیٹریک بر دارتہ بون
• در اخلاق اولیٰ ایڈیٹریک ایڈیٹریک قلمبر، چونکہ
• اخلاق باطنیہ

• دیورگہ بن، بوی بہ اوتوریش کورسورگہ : چونکہ
کتابت و صلوات ہیج ریسی نورنگر ایچون غیر مل و غیر
رئی تشکیل ایفہ، و ایفہور

• حرر، مقدمتہ دوام ایڈیٹریک دیورگہ :

• فقط اگر، بو بر اخلاق فی اولیٰ اوتوریش، یعنی افکار
تخصیہ، دقل، فقط • مشاہدہ (Obsesvation) • و • تجربہ
• Experience، ایہ آسان و آراہ ایڈیٹریک حقیقتہ
اولیٰ اوتوریش مل اخلاق تا اولیٰ ایڈیٹریک

دقت

كلاچك نىسەنمردە استىبارك انك نەن اويپلارخان بىرى
 لشكىل ايدىمىك پراقىلدار حازر اولان تويىق توردان بىكك

حيات وقادىن

اسىل شاه آرى و زور . شىبىدىن تىمىر و نظردى
 جىلپ ايدىر .

آبوتە وقارلار

تورك شىرمان نەوى مشاهىدە قاز . و آبونىلارنىه آئىدىكى
 كتابلاردىن يوزدە بىرى اوستونلار و بىر مگىدور :

بولار : ادمون دەمولىن ۲۰ غىروش

• سوک اىضاح : صباح الدىن بىك ۱۵

• مشاهىدە : بىر نەچى جىلد ۳۰

• دىكىلى بول : دافىن توردالدىن بىك ۵

باقىدە جىپيور :

تورك شىتات روسى تارىخى

علم، فن، ادبیات، اجتماعیات و ملیتدہ

مُشْتَبِهَاتُ الْهَدَاةِ

... فکر تحریک کے نامزدہ اقتدار پر مابین سرحدیں ...
— صاحبِ سخن —

نوں ہش کونہہ بر چہار

چہاراز	[صاں ۷۰ تا ۹۷]	صاحب و مدبری
تورکات سریات خوی	اسدبول ۲۶۱ تا ۲۲۰	فائل شمس السری

قارہ و قارنہ لارہ

— مکہ عرض شکران —

مشاہدہ، وعدہ ایسے ہی خدمتک و فسخی، برقی جہری
اکلاہ ایضاً، و بوسطن اشاراً مابینہ و اعانتظم

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Kübra
Soyadı	ÖZCAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Samsun/13.06.1988
Uyruğu	T.C.
İletişim Adresi ve Telefonu	507 549 67 55
Eğitim	
İlköğretim	Akşemsettin İlköğretim Okulu
Ortaöğretim	Amasya Anadolu Öğretmen Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği
Yükseköğretim (Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi